

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı

**TEKLİFSİZ DİL VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDE TEKLİFSİZ DİLİN YERİ VE ÖNEMİ**

Esra DARICI

Doktora Tezi

Ankara, 2022

TEKLİFSİZ DİL VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
TEKLİFSİZ DİLİN YERİ VE ÖNEMİ

Esra DARICI

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı

Doktora Tezi

Ankara, 2022

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (¹)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (²)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (³)

27/06/2022

Esra DARICI

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir
*Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Ece KORKUT danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

27/06/2022

Esra DARICI

TEŞEKKÜR

Öncelikle hem yüksek lisans hem de doktora tezimde birlikte çalıştığım için kendimi çok şanslı saydığım, danışman hocam Prof. Dr. Ece Korkut'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Beni sabırla dinleyip, tezin her aşamasında büyük bir titizlikle değerlendirmeleriyle bana yol gösterdiği için kendisine minnettarım. Tez izleme komitelerindeki katkıları için hocalarım Doç. Dr. İrem Onursal Ayırır ve Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Atabey'e çok teşekkür ederim. Bu zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an olsun esirgemeyen aileme, eşim Buğra Darıcı'ya, görüşlerinden yararlandığım değerli arkadaşlarım Sema Okur, Merve Dizeli, Semra Bayraktar, Hasan Güzel'e ve son olarak varlığıyla beni motive eden sevgili oğlum Sarp Darıcı'ya en içten duygularıyla teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

DARICI, Esra. *Teklifsiz Dil ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Teklifsiz Dilin Yeri ve Önemi*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Bu çalışmanın amacı alanyazında üzerinde yeterli çalışma yapılmamış olan “teklifsiz dil” kullanımının kapsamını ve diğer dil kullanımlarından farklarını ortaya koymak, ardından yabancı dil olarak Türkçe kullanımında teklifsiz dilin yerini belirlemektir.

Çalışmanın ilk bölümünde konunun temelini oluşturan dil kavramı ile tarihsel süreç içerisinde dilbilim ve alt alanları açıklanmıştır.

Teklifsiz dilin toplumdilbilimin konu alanına girmesinden dolayı 2. bölümde toplumdilbilime, tarihçesine ve genel dil türlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın “Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş Yaklaşım ve Teknikler” başlıklı 3. bölümünde son yıllarda öne çıkarak alanda sıklıkla uygulanan “iletişimsel yaklaşım”, “eylem odaklı yaklaşım” ve “yapılandırmacı yaklaşım” üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın 4. bölümünde ise teklifsiz dile giriş yapılarak, argo ve ölçünlü dil kavramlarıyla arasındaki farklar açıklanmaya çalışılmıştır. Teklifsiz dilin gündelik hayatta ne sıklıkla kullanıldığını gösterebilmek amacıyla ODTÜ Sözlü Türkçe Derlemindeki sesli kayıtlar ve çevriyazılar incelenmiş, derlemde geçen teklifsiz sözcük ve sözcük türü ve edimsöz değerleri ile birlikte listelenip bu kullanımların sözlüklerde hangi dil düzeyleriyle verildiği açıklanmıştır.

Yine aynı bölümde alanda en çok kullanılan yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarının A1, A2, B1 ve B2 seviyelerinde geçen teklifsiz dil kullanımları taranıp sözlü derlemde yapılan incelemeler burada da yapılmıştır. Son olarak da sözlü derlemden elde edilen bulgularla yabancı dil olarak Türkçe kitaplarından çıkan “teklifsiz dil” verileri karşılaştırılmıştır.

Araştırma ve değerlendirmenin sonunda gündelik dilde çok kullanılmasına rağmen yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarının yeteri kadar teklifsiz dile yer vermediği saptanmış ve bu konuda öneriler getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Teklifsiz dil, dil türleri, ölçünlü dil, argo, yabancı dil öğretimi, toplumdilbilim

ABSTRACT

DARICI, Esra. *Informal Language and the Place and Importance of Informal Language in Turkish as a Foreign Language*, PhD Thesis, Ankara, 2022.

The aim of this study is to reveal the scope of the use of "informal language" and its differences from other language uses, which have not been sufficiently studied in the field, and then to determine the location of the unsloped language in the use of Turkish as a foreign language.

In the first part of the study, the concept of language that forms the basis of the subject and the linguistics and sub-fields are explained in the historical process.

Because the informal language falls into the subject area of community language, the social linguistics, history and general language types are included in chapter 2.

In the 3rd part of the study titled "Contemporary Approaches and Techniques in Foreign Language Teaching", the "communicative approach", "action-oriented approach" and "constructive approach" that have been frequently applied in the field have been emphasized.

In the 4th part of the study, the differences between slang and informal language concepts were tried to be explained by logging into the standart language. In order to show how often informal language is used in everyday life, audio recordings and translations in METU Oral Turkish Association are examined, and the unsubscribed words and phrases mentioned in the compilation are listed together with the word type and edificance values and explained the language levels in the dictionaries.

In the same section, the informal language usages of Turkish teaching books at A1, A2, B1 and B2 levels as the most used foreign languages in the field were scanned and the oral compilation was examined here. Finally, the findings obtained from the oral compilation were compared with the "informal language" data from Turkish books as a foreign language.

At the end of the research and evaluation, it was determined that although it is used a lot in everyday language, Turkish teaching books as a foreign language do not include enough informal languages and suggestions were made in this regard.

Key Words

Informal language, language types, standart language, slang, foreign language teaching, social linguistics

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvi
GRAFİKLER DİZİNİ.....	xvii
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
Sınırlılıklar	3
1. BÖLÜM: DİLBİLİM VE ALT ALANLARI	4
1.1. Genel Dilbilim	5
1.1.2. Anlambilim	9
1.1.3. Sözcelem Kuramı	12
1.1.3.1. Sözcelem Durumu	14
1.1.4. Edimbilim	16
2. BÖLÜM: TOPLUMDİLBİLİM	19
2.1.Tarihçe.....	19
2.2. Dil Türleri.....	23
2.2.1. Ölçünlü Tür.....	23
2.2.2. Bölgesel Türler.....	24
2.2.3. Toplumsal Türler.....	25
2.2.4. İşlevsel Türler	27
3.BÖLÜM: YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIM VE	

TEKNİKLER.....	30
3.1. İletişimsel Yaklaşım.....	31
3.2. Eylem Odaklı Yaklaşım	33
4. BÖLÜM: TEKLİFSİZ DİL	36
4.1. Argo.....	36
4.2. Telifsiz Dil – Argo Farkı	40
4.3. ODTÜ Sözlü Türkçe Derleminde Geçen Teklifsiz Dil Kullanımları	45
4.3.1. Kayıtlar hakkında bilgiler	45
4.3.2. ODTÜ Sözlü Türkçe Derleminde Geçen Teklifsiz Kullanımların Çözümlemesi	49
4.3.2.1. Kayıtlarda geçen teklifsiz kullanımlar ve Türk Dil Kurumu (TDK) sözlükleri	110
4.3.2.2. Kayıtlarda geçen teklifsiz kullanımlar açısından TDK Sözlüğü ile Dil Derneği Sözlüğünün Karşılaştırılması	112
4.3.2.3. Kayıtlarda geçen teklifsiz kullanımlar açısından 1983 ile 2018 TDK Sözlüklerinin karşılaştırılması.....	115
4.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Geçen Teklifsiz Dil Kullanımları.....	119
4.4.1. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi.....	121
4.4.2. Türkçenin Kapıları Serisi.....	126
4.4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi	131
4.4.4. Yedi İklim Türkçe Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Serisi	137
4.4.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Geçen Teklifsiz Dil Kullanımlarının Çözümlemesi.....	144
4.4.5.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Geçen Teklifsiz Dil Kullanımları ve TDK sözlükleri	150
4.4.5.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Geçen Teklifsiz Dil Kullanımları ve TDK ile Dil Derneği Sözlüğünün Karşılaştırılması.....	153

4.4.5.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Geçen Teklifsiz Dil Kullanımları ve 1983 ile 2018 TDK Sözlüklerinin Karşılaştırılması.....	154
4.5. ODTÜ Sözlü Türkçe Derleminde ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Geçen Teklifsiz Dil Kullanımlarının Karşılaştırılması	159
SONUÇ	162
KAYNAKÇA	164
EKLER.....	171
EK 1. Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu.....	171
EK 2. Orijinallik Raporu.....	173
EK 3. Turnitin Benzerlik İndeksi.....	175

KISALTMALAR DİZİNİ

DD	: Dil Derneği
hık	: halk
TDK	: Türk Dil Kurumu
tkz	: teklifsiz

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Genişlemiş Kod ve Daralmış Kodun Özellikleri	20
Tablo 2. Ölçünlü Dil, Argo, Teklifsiz Dil Farklılıkları	44
Tablo 3. 1. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	52
Tablo 4. 2. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	59
Tablo 5. 3. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	62
Tablo 6. 4. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	67
Tablo 7. 6. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	70
Tablo 8. 7. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	72
Tablo 9. 9. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	74
Tablo 10. 10. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	77
Tablo 11. 12. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	79
Tablo 12. 13. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	86
Tablo 13. 14. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	97
Tablo 14. 20. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	101
Tablo 15. 21. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	104
Tablo 16. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sıklık Tablosu.....	106
Tablo 17. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sözcük Türü Sıklığı Tablosu	107
Tablo 18. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Edimsöz Sıklığı Tablosu	109
Tablo 19. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri Tablosu	110
Tablo 20. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve TDK Sözlüğü ile Dil Derneği Sözlüğünün Karşılaştırılması Tablosu	112

Tablo 21. TDK 1983 ve 2018 Basım Sözlüklerinin Karşılaştırma Tablosu.....	117
Tablo 22. Yeni Hitit 1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	122
Tablo 23. Yeni Hitit 1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	123
Tablo 24. Yeni Hitit 2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	124
Tablo 25. Yeni Hitit 2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	125
Tablo 26. Türkçenin Kapıları 1 Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	127
Tablo 27. Türkçenin Kapıları 1 Anahtar Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.....	129
Tablo 28. Türkçenin Kapıları 2 Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	129
Tablo 29. Türkçenin Kapıları 2 Anahtar Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.....	130
Tablo 30. İstanbul A1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.	133
Tablo 31. İstanbul A1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	133
Tablo 32. İstanbul A2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.	133
Tablo 33. İstanbul A2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	134
Tablo 34. İstanbul B1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.	134
Tablo 35. İstanbul B1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.	135
Tablo 36. İstanbul B2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.	135
Tablo 37. İstanbul B2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	136

Tablo 38. Yedi İklim A1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	139
Tablo 39. Yedi İklim A1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.....	140
Tablo 40. Yedi İklim A2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	140
Tablo 41. Yedi İklim A2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.....	141
Tablo 42. Yedi İklim B1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	142
Tablo 43. Yedi İklim B1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.....	142
Tablo 44. Yedi İklim B2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu	142
Tablo 45. Yedi İklim B2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu.....	143
Tablo 46. İncelenen Kitaplardaki Toplam Teklifsiz Sözcük/Sözce Kullanımı Tablosu	144
Tablo 47. İncelenen Kitaplarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sıklığı Tablosu	145
Tablo 48. İncelenen Kitaplarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sözcük Türü Sıklığı Tablosu.....	146
Tablo 49. İncelenen kitaplarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Edimsöz Sıklığı Tablosu.....	148
Tablo 50. Kitaplarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri Tablosu	150
Tablo 51. Kitaplarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve Türk Dil Kurumu ve Dil Derneği Sözlüklerinin Karşılaştırılma Tablosu	153

Tablo 52. Kitaplarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve TDK 1983 ve 2018 Basım Sözlüklerinin Karşılaştırılma Tablosu	156
---	-----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Jakobson'un İletişim Şeması.....	9
Şekil 2: Ortak Dil, Argo, Jargon.....	39
Şekil 3: Teklifsiz Dil, Argo.....	42

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Derlemde geçen konuşma sürelerinin konuşma alanlarına göre dağılımı.....	47
Grafik 2. Sözcük sayılarının konuşma alanlarına göre dağılımı.....	47
Grafik 3. Konuşma sürelerinin konuşma türlerine göre dağılımı.....	48
Grafik 4. Konuşucuların cinsiyet dağılımı.....	48
Grafik 5. Konuşucuların yaş dağılımı.....	48
Grafik 6. Kayıtlarda geçen teklifsiz sözcük ve sözcelerin sözcük türü sıklığı grafiği.	108
Grafik 7. İncelenen kitaplarda geçen teklifsiz sözcük ve sözcelerin sözcük türü sıklığı grafiği.....	147

GİRİŞ

Günümüz küresel dünyasında bir veya birkaç yabancı dil öğrenmek uluslararası iletişimin kaçınılmaz bir gerekliliğidir. Yüzyıllardan bu yana insanlar askeri, ekonomik, ticari, kültürel nedenlerle yabancı dilleri öğrenmeye çalışmaktadır. Günden güne de yabancı dil öğretimi ile ilgili olarak geliştirilen yöntem, yaklaşım ve teknikler dil bilimlerinin ve teknolojinin katkılarıyla değişmekte ve çeşitlenmektedir.

Günümüzde yabancı diller iletişimsel ve yapılandırmacı yaklaşım temeliyle öğretilmektedir. Bu yaklaşım, dilin kurallarını bilgi düzeyinde ezberlemeye dayalı değil, dilin mantığını, işleyişini keşfetme; o dilde iletişim kurma becerileri kazanma üzerine yoğunlaşır. Aslında her dilde, gönderen ile alıcı arasındaki iletişimi sağlamada sözcükler ve cümlelerden (ve/veya sözcüklerden) yararlanılır, ancak yeni bir dil öğrenmek dilin yüzey yapısı ve kuralları kadar, derin yapısının da yetkin bir biçimde öğrenilmesine, kullanılmasına dayanır. Bunun içine o dilin en önemli unsuru olan kültürel öğeler de girer, çünkü farklı dilleri öğrenmek aynı zamanda farklı toplum ve kültürleri de öğrenmektir. Bu kültürel unsurların önemli kısmının dilde yer aldığı düşünüldüğünde o dilin kültürel kodlarına dil üzerinden bakmanın gerekliliği doğmuştur. Farklı iletişim durumlarında kullanılan dil düzeyleri arasında yer alan argo, mecaz, teklifsiz dil vd. bunlardan birkaçıdır.

Bu tez çalışmasının konusu, alanyazında henüz yeterli çalışmanın bulunmadığı “teklifsiz dil”in kapsamını ortaya koymak ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde teklifsiz dile ne kadar yer verildiğini saptamaktır. Bu amaçla tarama, karşılaştırma, veri analizi ve yorumlama gibi yöntemlere başvurulmuştur.

PROBLEM DURUMU

Bu çalışmada teklifsiz dilin tanımını yapmak, kapsamını belirlemek ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde teklifsiz dilin yerini saptayabilmek amacıyla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

* Teklifsiz dil dilbilimin hangi alanının araştırma konusudur?

- * Teklifsiz dil ile argo arasındaki sınır kesin midir?
- * Özellikle sözlü dilde olmak üzere, günlük iletişimde teklifsiz dil kullanımıyla ne sıklıkla karşılaşmaktadır?
- * Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitapları teklifsiz dili ne sıklıkla kullanmaktadır?
- * Bu kitaplar arasında teklifsiz dil kullanımını açısından farklar var mıdır?
- * Derlemimiz kapsamında Türk Dil Kurumu Sözlüklerinin 1983-2018 basımları arasında dil düzeyleri açıklamaları bakımından fark var mıdır?
- * Yine derlemimiz kapsamında *Türk Dil Kurumu Sözlüğü* ile *Dil Derneği Sözlüğü* arasında dil düzeyleri açıklamaları bakımından fark var mıdır?
- * Teklifsiz dilin yabancı dil öğretimindeki yeri ne olmalıdır?

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ile ilgili çalışmaların son yıllarda ivme kazanmasına rağmen alanla ilgili bazı konuların yeterince ele alınmadığı ileri sürülebilir. Konuya yabancı dil olarak Türkçe öğretiminden bağımsız olarak baktığımızda da “teklifsiz dil” konusu ile ilgili yeterli çalışma bulmak oldukça zordur. Alandaki bu açıklıktan yola çıkılan bu çalışmada teklifsiz dilin tanım ve özellikleri ile teklifsiz dilin de içinde bulunduğu dil düzeyleri açıklanmıştır.

Türk Dil Kurumu sözlükleri birçok sözcüğün dil düzeyini belirtirken bazı sözcükler için teklifsiz dil düzeyini de (TKZ) belirtmektedir. Ancak “teklifsiz” kavramının tam olarak neleri kapsadığı, diğer dil düzeylerinden nasıl ayırt edileceği konusunda kuramsal olarak tatmin edici kaynaklar bulunamamaktadır. Özellikle de teklifsiz dil ile argo arasındaki farkın kesin olarak ortaya konmamış olması kimi zaman kavram karmaşasına yol açmaktadır.

Teklifsiz dil öncelikle toplumdilbilim alanının bir konusudur. Toplumdilbilim en geniş ifadeyle dilin aynı toplumda yer alan farklı topluluklarda nasıl kullanıldığını ve dil içindeki çeşitlilikleri inceler. Ana dili konuşurları dili doğal ortamında edinirken, yabancı dil öğrenenler için bu süreç yapay bir ortamda gerçekleşmektedir. Durum böyle

olunca hangi sözcük veya sözcelerin hangi durumlarda, kimlerle iletişim içinde kullanılması gerektiği öğrenilirken zorluklar yaşanmakta, birçok ortamda iletişim durumuna uygun düşmeyen kullanımlar ortaya çıkmaktadır. Yabancı dil öğrenen bireyler bilmedikleri bir söz veya sözcükle karşılaştıkları zaman sözlüklere baktıklarında çoğu zaman bu söz veya sözcüklerin sadece anlamlarını değil aynı zamanda dil düzeylerine ilişkin bazı açıklamalar da görmektedir. Dil düzeyleri de o söz veya sözcüğün hangi iletişim durumlarında kullanıldığı konusunda bilgi vermektedir. Bu nedenle çalışmamızda sözlüklere büyük bir yer verilmiştir.

Teklifsiz dil ya da teklifsiz konuşma günlük iletişimde en çok tercih edilen dil düzeyidir. İnsanların her zaman resmi ortamlarda bulunmadığı, genellikle kendilerine yakın olan insanlarla iletişimde buldukları düşünüldüğünde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de bu dil kullanımının önemli bir yerinin olması gerektiği açıktır. Bu bağlamda amacımız dil düzeyleri arasında teklifsiz dil kullanımlarını saptamak ve dil öğretiminde teklifsiz dilin önemini vurgulamaktır.

SINIRLILIKLAR

Bu çalışma kapsamında teklifsiz dilin ne sıklıkla kullanıldığını görebilmek amacıyla ODTÜ Sözlü Türkçe Derlemindeki sesli kayıtlar ve çevriyazılar incelenmiştir.

İkinci olarak, özgün dil kullanımlarındaki teklifsiz öğeleri öğretim kitaplarında yer alan öğelerle karşılaştırmak amacıyla, yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitapları arasından alanda en sık kullanılan; *Yeni Hitit, Türkçenin Kapıları, İstanbul* ve *Yedi İklim* kitaplarının A1, A2, B1 ve B2 ders ve çalışma kitapları teklifsiz dil kullanımları açısından taranmış ve incelenmiştir. Dil öğretiminde yetkinlik düzeyleri olan C1 özerk ve C2 ustalık düzeyleri ise kapsam dışı bırakılmıştır.

1. BÖLÜM

DİLBİLİM VE ALT ALANLARI

Bu tezin konusu olan “teklifsiz dil”e geçmeden önce konu ile ilgili genel kavramları açıklamak, bu kavramlar arasında teklifsiz dilin yerini belirlemek açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle konunun temeli olan dil kavramı ile tarihsel süreç içerisinde dilbilim ve alt alanlarını açıklamak yerinde olacaktır.

Doğan Aksan dili “Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge” (Aksan, 1998, s. 55) olarak tanımlamıştır.

Farklı bilimsel alanlarda dil üzerine birçok tanım ve açıklama yapılmış olsa da Ferdinand de Saussure’ün *Genel Dilbilim Dersleri* kitabı ile dile bilimsel bir bakış açısı kazandırılmış ve dil anlayışı kökten bir değişime uğramıştır. Dili bir dizge (sistem) ve tarihsel bir nesne olarak kabul eden İsviçreli dilbilimci Saussure, belirli karşıtlıklar kurarak kuramını temellendirir.

Saussure (1998, s. 44-45) dilin niteliklerini şu şekilde özetlemiştir:

1. Çok karışık nitelikli “dil yetisi” olgularının oluşturduğu bütün içinde “dil”, kesin çizgilerle ayırt edilebilecek bir konudur. Bir duyma imgesinin çevrim içinde bir kavramla bulunduğu noktaya yerleştirebiliriz onu. Dil yetisinin birey dışında kalan toplumsal bölümüdür dil ve birey onu tek başına ne yaratabilir ne de değiştirebilir.
2. “Söz”den ayrı olan toplumsal nitelikli “dil” sözden bağımsız biçimde incelenebilecek bir konudur. Nitekim ölü dilleri konuşmuyoruz ama onların dilsel düzenini pekâlâ öğrenebiliriz. Dilbilim, dil yetisinin öbür öğelerini ele almasa da olur dersek doğru fakat eksik bir yargıda bulunmuş oluruz; bu bilim ancak öbür öğeler işe karıştırılmazsa olanaklıdır demeliyiz.
3. Dil yetisinin ayrışık öğelerden oluşmasına karşın, böylece sınırlandırılan dil, türdeşlik gösterir. Bir göstergeler dizgesidir o. Bu dizgede önemli olan, anlamla işitimi imgesinin birleşimidir ve göstergenin bu iki yanı da aynı oranda anlıksaldır.
4. Dil de söz gibi somut niteliklidir. Bu da incelemeye büyük bir kolaylık sağlar. Toplumun onayladığı ve tümü dili oluşturan birleştirmeler, özeği beyinde yer alan gerçekliklerdir. Üstelik, dil göstergelerini neredeyse elle tutabiliriz. Yazı bunları uzlaşım, saymaca görüntülerle saptayabilir. Oysa söz edimlerinin bütün ayrıntılarını fotoğrafla saklamak olanaksızdır. Ne denli kısa olursa olsun, bir sözcük, seslemede, hem saptanması, hem de gösterilmesi son derece güç sayısız kas devinimiyle gerçekleşir. Buna karşılık, dilde yalnız işitimi imgesi vardır ve bu da değişmez bir görsel imgeye dönüştürülebilir.

1.1. GENEL DİLBİLİM

Doğan Aksan (2006, s. 9) dilbilimi kısaca, “dili inceleyen bilim, dilin bilimi” biçiminde tanımlanmaktadır. “Dilbilgisinden dilbilime gelinceye kadar alınan yol oldukça uzundur. Günümüz dilbilimi, birkaç dilbilimcinin çalışması sonucu ortaya çıkmış bir bilim dalı değil, 2500 yıllık uzun tarihsel bir geçmişten miras aldığı ilke ve kavramları eleştirip geliştirerek oluşmuş, bu oluşumunu bugün bile sürdüren bir bilim dalıdır.” (Kıran ve Kıran, 2006, s. 19)

Önceleri dilbilgisi adıyla anılan çalışmalar yapıldığını belirten Saussure, eski Yunanlıların başlattığı, sonrasında da özellikle Fransızların sürdürdüğü bu incelemenin mantığa dayandığını, doğrudan dile ait bilimsel ve yarar gözetmeyen her türlü görüşten yoksun olduğunu söyler. Saussure’e göre dilbilgisi sadece doğru biçimleri, yanlış biçimlerden ayıracak kurallar koymayı hedefler. (Saussure, 1998, s. 27)

Ahmet Kocaman (2006, s. 9) insanoğlunun kendini tanıma ve evreni anlama tutkusunun yansımaları olarak İÖ. 7. yüzyılda Mısırlı yönetici Psammetik’in en eski insan dilini araştırma çabasından, 5. yüzyılda Hindistan’da Panini tarafından yapılan Sanskritçe ile ilgili çalışmalarından, yine bu dönemlerde eski Yunanistan’da yoğunlaşan geleneksel dilbilgisi çalışmalarından bahseder.

Elimizdeki veriler dilbilim teriminin ilk kez 19. yüzyılın ortalarında kullanıldığını gösteriyor. “Temelini dilin tarihi gelişmesinden bağımsız, kendi içinde ve kendisi için incelenmesi oluşturan modern dilbilim, Avrupa ve Amerikan yapısalcılığı olmak üzere iki farklı akımı bünyesinde barındırır. Avrupa yapısalcılığı 19. yüzyılda yazılı kaynaklarla ilgilenen ve çoklukla tarihi analizlerle uğraşan karşılaştırmalı dil çalışmalarından gelmiştir.” (Demir ve Yılmaz, 2009, s. 12)

Doğan Aksan’a göre 20. yüzyıl, dilcilikte önemli gelişmelerin görüldüğü ve ilke sayılabilecek yargıların yerleştiği bir çağın başlangıcıdır. Dilbilimin kurucusu kabul edilen İsviçreli Ferdinand de Saussure, dilin başlıca niteliklerine, o zamana kadar iyice anlaşılammış çeşitli sorunlarına sağlam kanıtlarla açıklık ve çözüm getirmiştir (1998, s. 21). Saussure’ün Cenevre Üniversitesi’nde verdiği genel dilbilim derslerinde öğrencilerin tuttukları notların bilginin ölümünden sonra derlenerek yayımlandığı *Cours de Linguistique Générale* (1916) adlı eseri, dilbilimin temel taşlarından biridir.

Ece Korkut (2017, s. 16-17) dili konu alan çalışmalarda dilbilimin bir milat olduğuna değinerek, dilbilim öncesi ve dilbilim sonrası olarak iki ayrı dönemden söz eder:

“Dilbilim öncesinde;

“1- Dil çalışmalarının araştırma konusu olan dilin türü bile belli bir ayrımcılık içeriyordu. Ele alınan dil, neredeyse yalnızca “yazınsal” ve “seçkin” dildi, diğer dil kullanım alanları ise incelemeye değer görülüyordu. Ele alınan yazınsal metinler ya “metin açıklama” adı altında değerlendiriliyor, ya da farklı eleştiri kuramlarına dayandırılarak, çoğu kez de özel tekniklerle açıklanmaya çalışılıyordu. Sözlü dilin hiçbir önemi yoktu. [...]

“2- Dil çalışmaları daha ziyade felsefe ve dilbilgisinin araştırma alanında bulunuyordu; dil bir sözcük listesi, dilbilgisi kuralları ve sözbilim betilerinden ibaret olarak algılanıyordu.

3- Dil çalışmaları genellikle artsüremli olarak ele alınıyordu.” Bu açıdan dil kökenbilimin uğraş alanı içine giriyordu.

“Yapısal Dilbilim döneminde ve sonrasında ise;

1- Sözlü dil yapısı ön plana çıkarıldı,

2- Dil, başka bir alana başvurmadan, sadece dilciler tarafından ele alındı.

3- İnsanlığın ortak yetisi olan “dil yetisi”, “dil” ve “söz” olarak ikiye ayrılarak incelendi. [...]

4- Dil bir sözcük listesi ve dilbilgisi kuralları olarak değil, her ögenin bir başka ögeyle çeşitli türden bağıntı içinde olduğu bir sistem olarak ele alındı. [...]

5- Dil, eşsüremli olarak incelenmeye başlandı.”

Saussure ile başlayan yapısalci dilbilim alanındaki bu değişiklikleri biraz daha ayrıntılı incelemek için Saussure’ün *Genel Dilbilim Dersleri* kitabındaki temel kavramlarına değinmek gerekmektedir.

- **dil/söz:** İnsanlar yüzyıllar boyunca birbirleriyle iletişime geçmek için dilyetisi adı verilen seslere dayalı bir yığın oluşturmuşlardır. F. de Saussure’e göre dil, dilyetisinin toplumsal ve kurallaşmış yönüdür; insanlar arasında geniş bir sözleşmeden, bir uzlaşmalar bütününden doğan toplumsal bir kurumdur. Söz ise bireysel bir eylemdir.

Dili oluşturan kurallar ve göstergeler bütünü, o dili konuşan kimseler tarafından uygulanmaya konması, bir başka deyişle, dilin gerçekleşmesidir (Kıran ve Kıran, 2006, s. 119-120). Özetle söz, dilin bireysel kullanımınıdır, dil ise toplumsaldır. Dilin toplumsal oluşu ile dil kullanımında ortaya çıkan toplumsal statü, cinsiyet, kültür vb. toplumsal değerler o dilin konuşulduğu dil toplumuna dair ipuçları verir.

- **biçim/töz:** “Her dilsel öge, yani gösterge, başka öğelerle kurduğu bağlantılar ve işlevleri açısından ele alınmalıdır; dil dizgesinin işleyişi, dildışı özelliklerle belirlenemez. (...) Bir dizge olan dilde de göstergenin özdeği değil, kurduğu ilişkiler önemlidir. Bir başka deyişle, dil bir töz değil bir biçimdir.” (Rifat, 1998, s. 24)

- **gösterge: gösteren/gösterilen.** “Dil göstergesi iki düzeyden oluşur: Birincisi, dilbilimsel adıyla “gösteren”, kulağımızla duyduğumuz örneğin [Ç.İ.Ç.E.K.] sesi, gözümüzle gördüğümüz “çiçek” yazısı; ikincisi, yine dilbilimsel adıyla “gösterilen”, zekamızla, deneyimlerimizle kavradığımız sözün içeriği, açıklaması, [Ç.İ.Ç.E.K.] sesini duyduğumuz, yazısını okuduğumuz zaman, kafamızda oluşan genel /çiçek/ kavramıdır.” (Kıran ve Kıran, 2006, s. 61)

- **nedensizlik ve çizgisellik:** “Dilsel gösterge nedensizdir, çünkü gösterilen gösterene uzlaşmalı bir biçimde bağlanır; bu bağ, doğal değil toplumsaldır. Gösterge dil dizgesinden kaynaklanan toplumsal ve ruhsal kendiliktir. Diğer yandan, göstergenin işitselliği zamanın akışı içinde gerçekleşir; bu da göstergenin çizgisel olmasını sağlar. İşte bu özellik dil olarak adlandırılan göstergeler dizgesine, öbür göstergeler arasında bir ayrıcalık kazandırır.” (Rifat, 1998, s. 25)

- **eşsüremlilik /artsüremlilik:** Eşsüremlili (synchronic) dilbilim, dilin belli bir zaman kesiti içindeki durumunu incelerken, artsüremlili (diachronic) dilbilim ise dilin zaman içindeki gelişimini ve değişimini inceler.

- **dizimsel /çağrışımsal:** “Dizimsel bağıntılar, aynı söz zinciri içinde birlikte var olan birimler arasındaki bağıntılardır. Çağrışımsal bağıntılar ise bir söz zincirinde birbirinin yerini alabilecek birimler arasındaki bağıntılardır. Bir başka deyişle her dilsel birim, konuşucu ya da dinleyicide başka özellikleri çağrıştırır.” (Rifat, 1998, s. 26)

Öte yandan “Avrupa’da gelişen yapısalcılıktan farklı olarak Kızılderililerin dillerini yok olmadan önce araştırmak isteyen etnolog ve antropologların çabaları sonucu ortaya

çıkılmış olan bir de Amerikan yapısalcılığı vardır. (...) Amaç, yaşayan dillerin konuşma örneklerinin titiz bir şekilde gösterilmesiydi. Franz Boas, Edward Sapir gibi bilim adamları ana dillerden derlenen malzemenin yardımıyla dilin incelenmesi demek olan tasvir dilbilimi geliştirmişlerdir.” (Demir ve Yılmaz, 2009, s. 12)

Dil dizgesinin yani sisteminin ne şekilde ortaya çıkıp geliştiğiyle ilgili çeşitli dil gelişim kuramları öne sürülmüştür. Şüphesiz en önemli kuramlardan biri Noam Chomsky’ye aittir. Amerikalı dilbilimci Chomsky’ye göre “Dil özünde yalnızca insanlara ait, ciddi patolojik durumlar dışında tüm insanlar arasında neredeyse hiç farklılık göstermeyen ve doğuştan var olan biyolojik ortaklığımızın genel bir parçasıdır” (Chomsky, 2009, s. 13). Bu biyolojik ortaklığı Chomsky şu şekilde açıklamıştır:

“Her konuşucunun, kendi dilinin yapısı konusunda bir sezgisi vardır; bu sezgi konuşucuya dilbilgisel tümceleri (dilnin tümce yapısına uygun olarak üretilmiş tümceler) dilbilgisel olmayan tümcelerden ayırt etme olanağı sağlar (dilbilgisellik). Konuşucu, dil konusundaki bu sonlu deneyimle, daha önce işitmediği tümceleri (kurallara uygun) sonsuz sayıda üretebilir (yaratıcılık). Böylece, bir dilbilgisinin amacı, ele alınan dilin bütün dilbilgisel tümcelerini açıklayabilecek bir örnekçe geliştirmektir.” (akt. Rifat: 1998, s. 69)

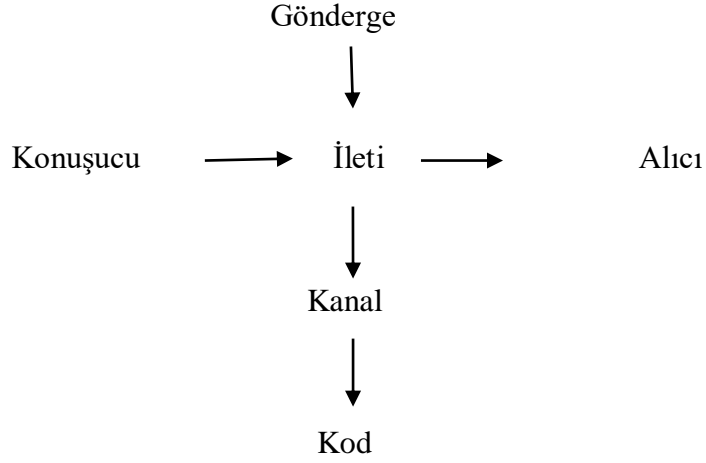
Chomsky’nin çalışmalarında tümce kuruluşları ve sözdizim ön plana çıkmıştır. “1957’de yayımlanan Syntactic Structures adlı kitabıyla N. Chomsky dilde sözdizimine ağırlık vermiş, yapısalcılığın yeni bir doğrultusu olan *üretimsel dilbilgisinin* temellerini atmıştır. Bu tür dilbilgisi kullanıma ağırlık veriyor, bundan yararlanarak bir dildeki doğru tümce kuruluşlarını belirleme amacını güdüyordu. (...) Bu temel üzerine yürütülen çalışmalar ve bildirişmeyi, insan dilini bu açıdan çözümleyen incelemeler günümüzde *üretimsel-dönüşümlü* dilbilim adıyla bütün dünyaya yayılmış, yerleşmeye başlamıştır.” (Aksan, 1998, s. 23)

Toplumsal nitelikli dilin asıl işlevi insana özgü seslerle bir dilsel toplulukta bildirişim ya da iletişim sağlamaktır. Dil her şeyden önce bir bildirişim aracıdır. “Sözcüğün en genel anlamıyla bildirişim, bir kişi ya da yer ile bir başka kişi ya da yer arasındaki bilgi alışverişi, karşılıklı olarak bildirimde bulunma eylemidir. Bu eylemin kapsamına, birincil nitelikli, eklemli seslerle anlaşma sağlayan dizgeler de girer, yazı gibi ikincil anlaşma dizgeleri de. Renklere, biçimlere, devinimlere dayanan anlaşma yöntemleri de

bildirişim açısından ele alınabilir, aygıtlar aracılığıyla gerçekleştirilen bilgi aktarımı ya da kimi hayvanlar arasında görülen anlaşma süreçleri de.” (Vardar, 2001, s. 59)

Dil ile gerçekleşen insanlar arasındaki bu iletişimi Rus dilbilimci Roman Jakobson bir şema ile belli bir düzen içinde aktarır:

Şekil 1. *Jakobson'un İletişim Şeması*

Altı unsurdan oluşan bu şemada yer alan her unsurun iletişim açısından belirli bir işlevi vardır. “Dilsel iletişim başka bir konuşan özneye ya da alıcıya yönelik sözce üreten bir konuşan özne ya da konuşucu arasında gerçekleşen bir alışveriştir. Bu iletişim sürecinin gerçekleşmesi için sözcenin bir ileti içermesi gerekir. Bunun yanında, konuşucuyla alıcının paylaştığı gerçeklik ilişkisinin de herhangi bir anlamı olmalıdır. Bu gerçekliğe “gönderge” adı verilir” (Kıran ve Kıran 2006, s. 81). Eğer iletişimde sözlü dil söz konusuysa “kanal” ses dalgaları, konuşucu ve alıcının ortak doğal dili ise “kod” olacaktır.

1.1.2. Anlambilim

“Anlam sorunu binlerce yıldır tartışılmasına karşın, anlambilim, dilbilime göre daha genç bir bilim dalıdır. Bu alan ortaya çıkana dek, anlam konusu hep başka konular içinde dağılmış ve erimiştir: felsefe, ruhbilim, toplumbilim, mantık, matematik, dilbilgisi, dilbilim gibi.” (Kıran, 2015, s. 57)

Bilindiği gibi, bir dildeki sözcüklerin anlamları zaman içinde değişebilir, aynı sözcüğe yeni anlamlar eklenebilir veya sözcüğün anlamlarından bazıları eskiyip kullanımdan

çıkabilir. “19. yüzyılın başlarında dillerin zaman içindeki evrimini inceleyen tarihsel dilbilimin gelişimiyle, sözcüklerin anlamlarının da dilin tarihi boyunca değiştiği görülmüştür. Bunun üzerine söz konusu değişiklikler incelenmeye başlanmıştır.” (Kıran ve Kıran 2006, s. 245)

Doğan Aksan (1998, s. 142) ünlü dilbilimci F. de Saussure’e gelinceye kadar birçok dil uzmanının ve düşünürün anlam, anlam değişimleri konularına yer verdiğini ve bu değişimlerin nedenleri üzerinde durarak artzamanlı çalışmalarla değişik dillerdeki anlam değişimlerini belirlediklerini aktarır. Saussure ile ise dilbilimde bütünlük (dizge) anlayışı yerleşirken bir yandan da eşzamanlılık – artzamanlılık ayrımı bütün dil çalışmalarına egemen olmuştur.

“Anlambilimin tarihçesi üzerinde duran Tamba-Mecz, onu üç döneme ayırmaktadır:

- 1) Gelişmeci dönem: 1883-1931. Sözcüklerin tarihi, dildeki anlamların gelişmesi, anlambilime özgü yasaların konması gibi konularla uğraşılan Bréal, Trier gibi bilginlerin dönemi.
- 2) Karma dönem: 1931-1963. Sözcüklerin tarihi ve sözvarlığının kuruluşu gibi konuların ele alındığı, Ullmann, Guiraud gibi araştırmacıların dönemi.
- 3) Dilsel modeller dönemi: 1963’ten bu yana. Chomsky, Katz-Fodor gibi bilginlerin temsil ettiği ve sözcük anlambiliminden tümce anlambilimine geçişin ağırlık kazandığı dönem.” (akt. Aksan 2016, s. 25)

Anlambilim tanımına geçmeden önce “anlam”ın nasıl oluştuğunu açıklamak yerinde olacaktır. “Saussure anlamı, “gösterge”de yer alan “gösterilen” ile aynı düzeyde, “kavram” terimi ile açıklamıştır.” (Kıran, 2015, s. 58)

Gösterge = gösteren = sessel imge
gösterilen kavram

Buna göre, anlambilim dil göstergesinin gösterilen bölümünü inceler. Diğer yandan dilin dili açıklamak gibi bir işlevi de vardır. Kıran ve Kıran (2006, s. 246) bir uzmana “göstergebilim” sözcüğünün anlamı sorulduğunda, vereceği yanıtın dış dünya gerçekliğiyle ilişkili değil, doğrudan doğruya dilsel dünyadaki “göstergebilim” olacağından söz ederler. Dilden söz etmek için kullanılan dile “üst-dil” denmektedir.

Aslında anlambilim, açıklamalar yapmak için dili kullandığı ölçüde üst-dil işlevinin kullanımını da gösterir. Bu üst-dil kullanımı her düzeyde gerçekleşir. “Örneğin:

- 1) “Bu masa yuvarlaktır.”
- 2) “Ayşe çok hızlı koşabilir.”
- 3) “ ‘Mase’ sözcüğü yanlış yazılmış.”
- 4) “ ‘Koşmak’ bir eylemdir.”

Görüldüğü gibi, 1. ve 2. tümceler sözcükle dış dünya gerçekliğinden söz etmek için kullanılmıştır. “Masa” ismiyle “koşmak” fiili dış dünyadaki durumlara göndermede bulunurlar. Buna karşılık, 3. ve 4. tümcelerdeki aynı sözcükler dış dünyadaki olguları değil, dilsel birimler olan sözcükleri belirtmeye yarar.” (Kıran ve Kıran, 2006, s. 246)

Bugün dünyadaki çalışmalar gözden geçirilecek olursa dilbilimsel anlambilimin başlıca iki alt alanı olduğu görülür: 1) Sözcük anlambilimi, 2) Tümce anlambilimi. Araştırmaların eşzamanlı ya da artzamanlı yöntemle yürütülmesi, zaman içindeki gelişmelerin ele alınıp alınmaması bakımından 1) Durgun anlambilim 2) Gelişmeli (tarihsel) anlambilim ayrımına gidilebilir. Değişik dönemlerde, değişik akımlar doğrultusunda uygulanan yöntemler açısından da 1) Yapısal, 2) Yorumlayıcı, 3) Üretimsel, 4) Mantıksal anlambilim gibi türler de belirlenebilir. (Aksan, 2016, s. 26)

Tezimizin konusu dahilinde burada daha çok sözcük anlambilimi üzerinde duracağız. “Bu alan, dilbilimde çeşitli adlarla anılan genel dilde sözcük (word) olarak adlandırılan öğeleri, bunların türemiş ve başka öğelerle bir araya gelmiş biçimlerini anlam açısından inceleyen bir anlambilim dalıdır.” (Aksan, 2016, s. 35)

Korkut 2017’de, sözcük anlambiliminin tek bir dil içindeki sözcüklerin arasındaki anlam ilişkilerini ele aldığı gibi, farklı dillerin aynı kavramları sözcükleştirmeleri arasındaki ilişkileri de inceleme konusu yaptığını değinir. Türkçenin “torunlar” olarak sözcükleştirdiği olguyu, Fransızcanın “petits-enfants” (küçük çocuklar), İngilizcenin ise “grandchildren” (büyük çocuklar) olarak sözlükleştirdiğini, ama Türkçedeki “büyük anne” ve “büyük baba”nın Fransızcada da İngilizcede de (“grands-parents”, “grandparents”) aynı biçimde sözcükleştirdiğini buna örnek olarak gösterir. Sözcük anlambilimi sözcüklerin farklı anlamlarını, biçim ve bağlama göre kazandıkları anlamları ve sözcükler arası anlamsal ilişkileri yöntemli bir şekilde inceler. (2017, s. 19)

Öte yandan, anlambilim kitaplarında anlamın türleri üzerine birçok belirlemeye rastlanır. Bunlar arasında düzanlam / yananlam, ilk anlam / mecazi anlam, eşanlamlılık / karşıtanlamlılık, yakınlılık, çokanlamlılık gibi terimler sözcük anlambilimi ile doğrudan ilintilidir; bunun yanı sıra düzdeğişmece / eğretileme, dolaylama, örtmece, çiftleme, aşamalandırma, abartı, arıksayış, tersinleme, çapraz söz / çapraz sözdizim, yineleme gibi kavramlar ise hem anlambilimin hem de sözbilimin inceleme konularıdır.

Bu kavramlar arasında, tezimizde kullandığımız derlemde en sık olarak ilk anlam / mecaz anlam karşıtlığı yer almaktadır:

İlk anlam: Temel anlam, düz anlam, gerçek anlam, çekirdek anlam gibi adlarla da bilinen bu kavram bir sözcüğün söylendiğinde zihnimize oluşan ilk anlamıdır.

Mecaz anlam: Sözcüklerin gerçek anlamının dışında başka bir sözcük ya da kavram yerine kullanılmasıyla oluşan anlama mecaz anlam denir.

“Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları” (Aksoy, 1971, s. 49) olarak tanımlanan deyimler, açıklamasından da anlaşılacağı üzere çoğunlukla mecaz anlam taşımaktadırlar.

“Her toplumda o toplumun kültürüne özgü, belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş sözler, duyguları açığa vuran kalıplar, çeşitli klişeler vardır. Örneğin bir kimseyle karşılaştığımızda, onu selamlarken, bir kimseden yardım ya da iyilik gördüğümüzde, bir kimsenin hasta olduğunu öğrendiğimiz durumlarda söylediğimiz gibi.” (Darıcı, 2012, s. 20-21) Bu sözler yine çoğunlukla mecaz anlam içeren kalıp sözlerdir. “Kalıp sözler; en az iki sözcükbirimin tek bir anlamı karşılamak üzere kalıplaşması ile oluşmasına karşın asıl vurgulanmak istenen kavramı korumak koşuluyla tek sözcükbirime indirgenebilen, aynı bağlamsal koşullarda toplumun geneline ortak ve geleneksel bir kullanı olan, sosyal etkileşim, kendini ifade ve söylem organizasyonu işlevlerinde kullanılan hızlı ve akıcı iletişimin anahtar sözleridir.” (Bayraktar, 2019, s. 45)

1.1.3. Sözcelem Kuramı

Bu bölümde dil/söz ayrımından sözcelem (ya da sözceleme) kuramına nasıl geçildiğini aktarmak ve *sözce* ile *sözcelem* kavramlarına açıklık getirmek yerinde olacaktır.

Tezimizin sözlü derlemi sözcelerden oluştuğu için sözcelem kuramından ileriki bölümlerde sıkça yararlanılacaktır.

F. de Saussure'den N. Chomsky'e kadar birçok dilbilimci dilbilimin inceleme alanını sınırlayarak "dil"i kuramsal bir biçimde açıklayabileceklerini düşünmüşler, ancak bu sınırlandırma zamanla bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ne yapısal dilbilim ne de Üretici – dönüşümsel Dilbilgisi bir etki yaratmak için "**kim, nerede, ne zaman, kiminle, ne konuşur**" sorularına yanıt verebilmiştir. Bu nedenle bazı dilbilimciler, dilbilime bilimsellik niteliği kazandıran F. de Saussure'ün dil/söz karşıtlığını aşarak, dilin bireysel kullanımı olan "söz" olgularıyla ilgilenmişlerdir. Böylece "sözcelem" olarak adlandırılan bu yeni kuramla dilbilim araştırmaları yeni bir evreye girmiştir ve belli bir zamanda, belli bir yerde ve belli koşullarda gerçekleşen bireyin söylemi olan "söz"ün incelenmesi önem kazanmıştır. (Kıran ve Kıran, 2006, s. 182-183)

Emile Benveniste'in çalışmaları sözceleme (Fr. énonciation) kuramı konusunda yapılan çalışmalar arasında önemli bir yere sahiptir. "Benveniste, Saussure'den yola çıkarak *Genel Dilbilim Dersleri*'nin ötesine geçmeyi hedeflemiş, bunda da başarılı olmuştur. (...) Sözü'n yerine söylemi önererek, dili söze dönüştürme durumunu, bir başka deyişle, sözceleme durumunu dikkate almayan söz kavramının yetersizliğini, genişliğini, bulanıklığını göstermiştir." (Kıran, 2015, s. 97)

Sözcelem kuramında sözce üretme edimi "sözcelem", bu edimin sonucu veya ürünü ise "sözce" olarak belirlenmiş ve sözce, sözcelem durumundan kopuk olan tümceye karşıt olarak tanımlanmıştır. Berke Vardar (2002, s. 181) sözcelem terimini sözceleme olarak ele almış ve bu olguyu "sözce üretme edimi; bireyin sözceleri belli bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirmesi (...)" olarak tanımlamıştır. Benveniste'e göre sözcelem, bireysel bir kullanım edimiyle dilin işleyişe geçirilmesidir. Konuşucuyla dil arasındaki ilişki sözcelemin dilsel özelliklerini belirler. "Dilin kullanıldığı bireysel edim öncelikle konuşucuyu bir ölçüt olarak sözcelemin zorunlu koşulları içine sokar. Sözcelemden önce dil yalnızca dilin bir olanağıdır. Sözcelemden sonra, dil bir konuşucudan kaynaklanan, dinleyiciye ulaşan, sesli bir biçim ve karşılığında başka bir sözcelem doğuran bir söylem edimi olarak gerçekleşir." (Benveniste, 1995, s. 140)

1.1.3.1. Sözcelem Durumu

Sözcelem durumuna geçmeden önce “sözce” terimi üzerinde durmak gerekir: “Bir sözcelem süreci sonunda üretilen somut iletiye *sözce* adı verilir. Bir sözcenin gerçek amacı, yani dilbilimsel değeri, ancak sözceleme durumunun bilinmesiyle anlaşılır.” (Kıran, 1999, s. 94)

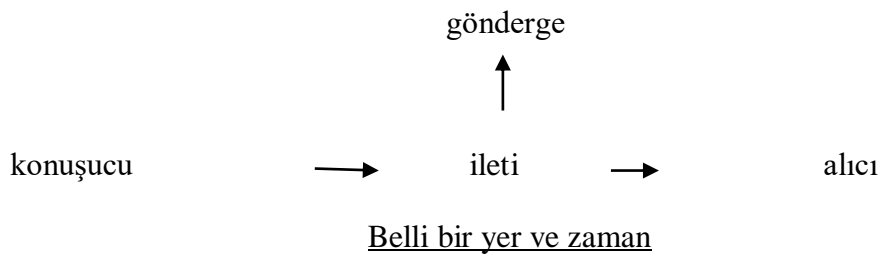
Örneğin, görünüşte göndergesel işlev -yani dilin yansız bilgi verdiği- öğelerini taşıyan aşağıdaki sözceyi ele alalım:

- Aşağıdaki sınıf çok kirli.

Bu sözce, üniversitede bir bölüm başkanı tarafından görevli elemana söylendiğinde tamamen çağrı işlevini, yani alıcıya yönelik işlevini yerine getirir. Kısacası alıcı, bu şekilde ifade edilen sözcedeki dolaylı emri anlayarak sınıfı temizleyecektir. Ancak aynı sözce üretildiği bağlama, yani sözcelem durumuna göre başka işlevler ve değerler de kazanabilir.

“Bir sözcelem durumu:

- iletişimde bulunan bireyleri, konuşan kişi ile kendisine seslenen alıcıyı;
- sözcelem anını;
- sözcelem yerini;
- konuşucu ve alıcının algılayabileceği tüm nesnelere kapsar.” (Kıran 1999: 96)

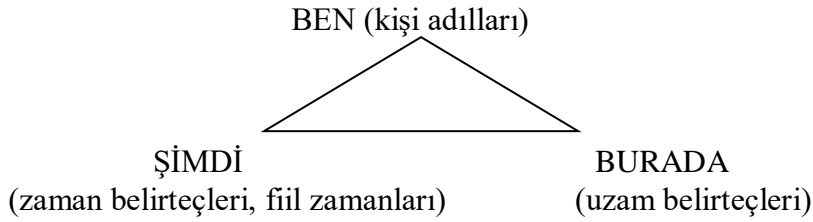

Bu öğelerin tümü sözcelem durumlarını oluşturur ve bir üçgen üzerinde de gösterilebilir. Bu üçgende yer alan öğelere ek olarak alıcı SEN (gönderilen) de sözcelemi doğrudan etkileyen bir öğedir:

BEN: konuşucu (gönderen)

BURADA: yer/uzam

ŞİMDİ: zaman

“Üretim koşullarını belirten sözceleme durumu açısından iki tür söylem bulunmaktadır: Sözceleme durumuna gönderimde bulunan söylemler ile kendi üzerine gönderimde bulunan söylemler. Sözceleme durumuna gönderimde bulunan söylemlerin anlaşılması için üretim yeri, zamanı ve söyleyen kişinin bilinmesi gerekli iken kendi üzerine gönderimde bulunan söylemlerde bu tür bilgilere doğrudan gereksinim duyulmayabilir.” (Günay ve Kırman, 2005, s. 327)

Bunu kısaca açıklamak gerekirse sözceleme durumuna gönderimde bulunan her sözce ben/şimdi/burada bağlamında üretilir ve bunlara göre bir anlam kazanır. Örneğin bir mağazaya asılan “yarın tüm ürünlerde yüzde elli indirim” yazılı bir afişte bu sözcenin ne zaman yazıldığı ve ne zaman oraya asıldığı belirtilmemişse “yarın” hiçbir zaman “bugün” olmayacaktır. Bunun yanı sıra, bu sözcenin içinde yalnızca “zaman” göstericisi (“yarın”) bulunsa da, bu sözceyi üreten bir konuşan öznenin (mağaza sahibi) ve sözcenin bulunduğu yerin (belirli bir mağaza) varlığını kimse yadsıyamaz. Dolayısıyla her sözcede tüm sözceleme durumu göstericileri belirtik olarak yer almasa da, her sözceyi üreten belirli bir kişi, sözcenin üretildiği belirli bir yer ve zaman vardır, anlamlandırma da bu belirtik veya örtük öğelerin belirlenmesi ile ortaya çıkar. Örneğin “sen de bir tuhafısın” gibi bir sözcenin arkasında örtük olarak bir ben, bir şimdi ve bir burada yer alır: (Ben, şimdi, burada, sana diyorum ki) “sen de bir tuhafısın”.

“Kendi üzerine gönderimde bulunan ikinci grup söylemler, vericiye ait konuşma yerini ya da zamanını bilmeden de anlaşılabilir söylemlerdir ve anlaşılması için gerekli bilgiler zaten söylem içinde yer alır. Bu nedenle göndermeleri kendi üzerine olan söylemler olarak tanımlanırlar. Roman, öykü gibi anlatılarda bu tür göndermeler kullanılır” (Günay ve Kırman, 2005, s. 327). “Ankara Türkiye’nin başkentidir” veya “Mustafa Kemal Atatürk 1881 yılında Selanik’te doğmuştur” gibi ifadeler bu türe örnek olarak verilebilir. Aslında bu son örnekler sözceden ziyade “tümce” olarak adlandırılır. Bu açıdan, bir tümcenin anlamı sözceleme durumundan bağımsızdır, bir sözcenin anlamı

ise her defasında konuşan kişi, konuşulan yer ve zamana göre anlam değiştirebilir. Daha büyük bir boyutta ise sözceler bütünü “söylem”, tümceler bütünü ise “metin” olarak kabul edilir.

1.1.4. Edimbilim

Tezimizin önceki bölümlerinde açıkladığımız üzere, yapısalcı dilbilim, dili kendi içinde ele alan, bir dil dizgesinin nasıl bir yapıya sahip olduğunu ve nasıl işlediğini inceleyen bir alandır. İrem Onursal, Fransız dilbilimcilerin önerdiği sözcem kuramlarının ortaya çıkmasıyla, dilin belli bir iletişim durumundaki kullanımları üzerinde durulduğunu ve konuşan öznenin katkılarının da göz önünde bulundurulduğundan bahseder. Öte yandan İngiliz filozoflarının önerdiği bir kuram olan “edimbilimle birlikte, buna, incelenmesi gereken üçüncü bir öge daha eklenmiş ve konuşan öznenin oluşturduğu sözcelerin dinleyici (ya da alıcı) üstünde yarattığı etkiye de yer verilmiştir.” (Onursal, 2015, s. 129)

İngiliz filozoflar Austin ve Searle edimbilim kuramını önererek sözedim ya da sözeylem kavramları aracılığıyla, sözün edim ile ilişkisini sorgulamışlardır.

“Austin (1990, s. 91, 94-108) bir şey söyleyen birisinin, bir eylem yapıyor demek olduğunu ya da bir şey söylemenin bir şey yapmak olduğunu söylemiş ve söz edimleri için düzsözler, edimsözler ve etkisözler sınıflamasını yapmıştır.” (akt. Fidan, 2017, s. 381)

. **düzsöz edimi:** “söz söyleme edimi” olarak tanımlanabilen düzsöz ediminde söylediğimiz sözcenin amacı, içeriği ne olursa olsun, bir sözce oluşturduğumuz anda bu edimi gerçekleştirmiş oluruz. Örneğin;

-İstanbul’da büyük bir trafik sorunu var.

-Sigara içmeyen insanlar daha mutlu.

Bu sözcelerin içeriğinin doğru ya da yanlış olmasının bir önemi yoktur, bilgi içeriyor olması yeterlidir.

Kıran ve Kıran, (2006, s. 224-225) düzsözün doğrudan sözün fiziksel niteliğine bağlı olup, üç özel görünüm sunduğundan bahsederler:

“1- Sesbilgisel görünüm: Bir şey söylemek, birtakım sesler üretmektir. Sözcelem her şeyden önce bir seslemedir.

2- Sözlüksel, biçimbilimsel ve sözdizimsel görünüm: Bir şey söylemek, bir söz dağarcığına ait anlamlı birimler üretmek, onları bir dilbilgisine uygun olarak anlamlı bir sıraya göre yerleştirmektir. Kısacası, düzsöz dilbilgisine uygun olarak sözcükler aracılığıyla tümceler üretmektir.

3- Bir şey söylemek, bir anlam içeren bir bütün oluşturmak için bu birimleri ve yapıları belli bir anlam düzeni içinde kullanmaktır.”

. **edimsöz edimi:** “Edimsözler, düzsöz ediminde bulunulurken gerçekleştirilen edimleri kapsar. Dil yoluyla kişilere bir iş yaptırılırken ortaya çıkan edimsöz güçleridir.” (Fidan 2017, s. 381) Örneğin,

-“Oraya giderken kalın kıyafetler giyseniz iyi olur” sözcüğü söylendiği anda “öğüt verme” edimsözü gerçekleşmiş olur.

Ancak bir sözün edimsöz değeri bağlama göre değişebileceği gibi, bir sözce aynı bağlamda bazen birden fazla edimsöz değerine de sahip olabilir. Örneğin,

-“Senin yerinde olsam sana dediklerimi ona söylemezdim” gibi bir sözceyle hem öneride bulunma, hem uyarma, hem de tehdit etme edimsözleri aynı anda gerçekleşebilir.” (Onursal, 2015, s. 134)

“F. de Saussure’den bu yana dilyetisinden bireysel ve toplumsal özelliği ayırmak gelenek olmuştur. İşte bu edimsöz değeri kavramı klasikleşmiş dil/söz karşıtlığını tartışma konusu yaparak tümcelerin, konuşucunun denetiminden kaçan gerçek bir toplumsal kodun kurallarına göre, belli bir sözcelem durumu içinde gerçek değerlerini kazandıklarını ortaya koymuştur.” (Kıran ve Kıran, 2006, s. 226)

. **etkisöz edimi:** “Sözün söylenmesinin ve edimsözün gerçekleşmesinin, sözün alıcısında yarattığı etkidir. Örneğin, edimsöz edimi “tehdit etme” ya da “uyarma” olan “Bir daha yaramazlık yaparsan seni cezalandırırım” sözcüğü, alıcısında, duruma göre bir “korku” ya da “yapmak istediği şeyden vazgeçme” etkisi yaratabilir.” (Onursal, 2015, s. 134)

Sonuç olarak, Türkçede “sözedim” ya da “sözylem” olarak da adlandırılan “edimsöz”, bir konuşan öznenin bir sözce üretirken aynı anda nasıl bir edim gerçekleştirildiğini

sorgularken “etkisöz” ise bu söz ve edimin alıcıda nasıl bir etki oluşturduğunu belirlemeye yönelir. “Edimbilim kuramına göre, her söz aynı anda bir edimdir, başka bir deyişle, bir şey söylerken aynı zamanda bir şey yapmış oluruz. Yaramazlık yapan bir çocuğa “yeter artık, odana git” sözcesini söyleyen kişi “azarlama” edimini gerçekleştirir. Bu edim “itiraz etme” gibi bir karşı-edim etkisi ile karşılık bulabilir: “gitmiyorum” ya da “yeter artık, bana ha bire odana git deme!” (Korkut, 2017, s. 76).

Elbette edimbilim kuramının inceleme alanına bunlardan başka kavramlar da girmektedir, ancak bu kısımda yalnızca tezin içeriğini ilgilendiren kavramları açıklamakla yetindik.

2. BÖLÜM

TOPLUMDİLBİLİM

Tezimiz farklı toplumsal gruplardan kişilerin gerçekleştirdiği diyaloglardaki belirli bir dil kullanımını ele aldığından, toplumdilbilimin bu çalışmada önemli bir yeri vardır. Dilbilimin alt dallarından biri olan toplumdilbilim, birçok başlık içeren bir alan olmasından dolayı değişik açılardan tanımlanmış bir alandır. Temel olarak, adından da anlaşılacağı gibi toplum ile dil ilişkisini her yönüyle araştıran bir bilim dalıdır. Berke Vardar toplumdilbilimi “dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle bu iki tür olgu arasındaki eşdeğerliği inceleyen karma dal” olarak tanımlamıştır (Vardar, 2002, s. 196). Toplumdilbilimin ilgi alanını oluşturan sorular şöyle sıralanabilir:

- Konuşma biçimleri ve iletişim yapıları zaman ve mekâna göre nasıl dağılım gösterir?
- Bireyler ve toplumsal gruplar kendilerini dil kullanımına göre nasıl tanımlarlar?
- Toplumlar edinmiş oldukları konuşma biçimlerine göre nasıl ayrımlar gösterirler?
- İki ya da çokdilli kişilerin kullandıkları tipik dil yapıları nelerdir? Zaman ve mekâna bağlı olarak çokdillilerin dil yapıları nasıl değişmektedir?
- Toplumsal çatışmalar ve toplumsal gerilimler ile dil nasıl ilişkilendirilir?
- Dile karşı geliştirilen tutumlar toplumsal bölünmeleri ve ayrımcılığı yansıtır mı? Acaba toplum içinde dilin daha iyi anlaşılması bu gibi sorunları ortadan kaldıracaktır mı?
- Dil kullanımının toplumdilbilimsel bir kuramı var mıdır?
- Dil ile ilgili veri toplamanın en etkili ve güvenilir yöntemleri nelerdir?
- Toplumdilbilimsel araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlerin ne gibi işlevleri vardır?
- Araştırmacılar, denekler ve veriler arasında nasıl bir ilişki vardır?

Bu sorular doğrultusunda toplumdilbilimi hem kuramsal, hem yönetsel hem de uygulamalı araştırmaları kapsadığı görülmektedir (Coupland ve Jaworsky, 1997 akt. Şimşek, 2006).

2.1. TARİHÇE

“Amerikan dilbilimciler “sociolinguistics” teriminin tarihte ilk kez Haver C. Currie tarafından 1952 yılında yazılan bir makalede kullanıldığını ifade ederken, “dil sosyolojisi” kavramının yirmili yıllarda Almanya’da, aynı şekilde “sosyal dilbilim”

kavramının ise yine yirmili yıllarda Sovyetler Birliği'nde kullanıldığını dile getirenler de bulunmaktadır. Fakat itirazlara rağmen, yine de 2. Dünya Savaşı sonrası Yeniden yapılandırmacı bakış açısından 1953 yılı toplumdilbilimin başlangıç yılı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bu kavramın, bu dönemi takiben, Amerikan yayınlarında sık sık kullanıldığı da görülmektedir.” (Dittmar 1988, s. 699 akt. Dağabakan 2012, s. 89)

İngiliz sosyolog Basil Bernstein'in 1958 yılında ortaya koyduğu “eksiklik kuramı” ile modern toplumdilbilimin başladığı kabul edilir. Bu kuram çerçevesine giren çalışmalarda, temel olarak toplumsal katmanlara özgü dil kullanımı araştırılmaktadır. Alt toplumsal katmanın orta katmana oranla eksik, yetersiz, sınırlı bir dil kullanımına sahip olduğu yargısına ulaşan Bernstein, alt katmanın bu özelliklerini tezi içerisinde eksiklik olarak yorumlamaktadır. (İmer, 1987, s. 216)

Bernstein, daha sonraki çalışmalarında “dar kod” ve “geniş kod” olarak adlandırdığı toplumdilbilimsel kodlardan bahseder. Bu kodlar doğrudan doğruya aynı dilsel toplulukta toplumsal katmanlara göre farklı kullanımların bulunduğunu destekleyen kavramlardır. Eğer bir konuşucu dilsel olanakları kullanabiliyorsa bu, geniş koddan yararlandığının ve orta katmanın üyesi olduğunun göstergesidir. Ancak konuşucu dilsel olanakların yalnızca bir bölümünü kullanıyorsa, niyetlerini açıklayabilmek için sık sık dil dışı imlere başvuruyorsa dar koddan yararlanıyor demektir. Bu da konuşucuyu alt katman üyesi olarak belirlemektedir (İmer, 1990, s. 25-26). Genişlemiş koda sahip olan orta tabakanın konuşmasında sözdizimsel ve anlamsal çeşitlilik bulunurken, daralmış koda sahip olan alt tabakada bu çeşitlilik söz konusu değildir. Orta tabakadakilerin kullandığı sözcüklerde çeşitlilik, cümlelerde karmaşık yapılar ve derin ayrıntılar görülmektedir. Alt tabakada ise dilin daha basit, sade, sözcük hazinesinin ve sözcük seçiminin daha sınırlı, cümlelerinin daha kısa olduğu belirtilmektedir. Alt tabakanın dili diğerine oranla daha kolay sezilebilmektedir. Dağabakan 2012'de Werner Veith'in bu iki kodun özelliklerini bir tabloda karşılaştırarak gösterdiğini aktarır:

Tablo 1. *Genişlemiş kod ve daralmış kodun özellikleri*

<u>Kriter</u>	<u>Genişlemiş kod</u>	<u>Daralmış kod</u>
	(Alm. elaborierterKode)	(Alm. restringierterKode)

a) SÖZDİZİMİ

Cümle yapısı	Karmaşık	Basit
Cümle uzunluğu	Nispeten uzun cümleler	Nispeten kısa cümleler
Cümle biçimi	Değişken	Basmakalıp
İlgeçler	Oldukça sık	Oldukça nadir

b) KELİME HAZİNESİ

Çeşitlilik	Çok	Az
Sıfatlar, belirteçler	Farklı, çok sayıda	Sabit, sınırlı

c) PRAGMATİK veya BİLİŞSEL İLGİ

Duygusallık	Dolaylı	Doğrudan
Sorular, emirler	Oldukça nadir	Oldukça sık
Düşünme araları	Sık	Nadir

Veit'in bu değerlendirmesinde, “genişlemiş kodun dilsel özelliklerinin daha karmaşık, çeşitli, zengin bir yapı gösterdiği, daralmış kodun dil özelliklerinin ise basit, sınırlı ve sıradan bir yapıda olduğu açıkça görülmektedir.” (Dağabakan, 2012, s. 91)

Basil Bernstein'in eksiklik kuramı hem Avrupa hem de Amerika'da oldukça ses getirmiş ve bu konu hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Kuramı destekleyenlerin yanı sıra bu kurama karşı çıkanlar da olmuştur.

Amerikalı dilbilimci William Labov, eksiklik kuramını eleştiren en önemli isimlerden biridir. Çağdaş toplumdilbilimin “baba”sı olarak kabul edilen William Labov, eksiklik kuramına eleştirisini *The Logic of Nonstandard English* adlı çalışmasında, “toplumdilbilim alanında kendi yaptığı araştırmaların sonuçlarına dayanarak anlatım yetisi, sözcük zenginliği, dilbilgisellik, ölçünlü olmayan İngilizceyi konuşanların mantığı noktalarından yola çıkarak” (İmer, 1987, s. 217) gerçekleştirmektedir. Eksiklik kuramına karşı çıktığı bu kuram ayrılık kuramı olarak adlandırılmaktadır.

Labov, ölçünlü olmayan İngilizcenin de kendine özgü bir dizge olduğunu vurgulayarak alt katmandan olan ve ölçünlü olmayan İngilizceyi konuşanların sözcelerinde, “karmaşık” kanıtlar gösterdiğini, “karmaşık” ile güç düşünceleri az sözcükle yansıtmaya yeteneğinin anlaşıldığını, orta katmandan olan konuşucularda ise bu özelliğin tersine olduğu belirtilmektedir.

Hem kuramsal hem de uygulamalı düzlemde dilbilimsel bakış açısının açıklandığı ayrılık kuramının savunucularına göre “dil kullanımları arasında “daha iyi” ya da “daha kötü” biçiminde bir ayrım gözetilemez. Aynı biçimde “eksiksiz” ve “eksiği olan” ya da “yeterli” ve “yetersiz” dil türleri de yoktur. Dil kullanımlarının ve türlerinin hepsi ayrı ayrı, kendine özgü birer dizgeyi yansıtmaktadır. Bu nedenle dil türlerinden biri, ötekenden “daha iyi” olarak değerlendirilemez.” (İmer, 1990, s. 43)

Labov, ayrılık kuramından sonra “dil değişkesi konusuna eğilmiş ve üç ölçüt belirlemiştir: konuşucuların coğrafi konumuyla ilgili olan uzamsal değişkeler; konuşucunun toplumsal konumuyla ilgili olan toplumsal değişkeler ve sözcük durumuyla ilgili olan biçimsel veya durumsal değişkeler. (...) Marx ve Durkeim’in toplumsal olgu konusundaki çalışma ve kuramlarından esinlenen Labov, toplumsal katmanlaşma kuramını geliştirmiş ve böylece toplumbilimciler tarafından ortaya konmuş olan, bireyler arasındaki farklılaşma olgularının dilde ve özellikle de bireysel sözde doğrudan görülebildiğini kanıtlamaya çalışmıştır.” (Marget, 2015, s. 246-247)

Amerikalı toplumdilbilimci Labov, toplumsal sınıflar ile dilbilimsel değişkenlik arasında ilişki bulunduğu varsayımını ilk kez 1966'da yayımlanan çalışmasıyla kuramsallaştırmıştır. Labov'un uyguladığı yöntemde, toplumsal sınıflar ile ünlülerden sonra gelen /r/nin söylenmesi (rhotic) ve söylenmemesi (non-rhotic) arasındaki ilişki, New York kentinin üç büyük alışveriş merkezinde yapılan alan çalışması ile incelenmiştir. “Araştırma sonucunda aynı işi yapıp hemen hemen aynı maaşı almalarına rağmen konum olarak üst düzeyde çalışan siyah ırktan kişilerin ünlülerden sonra gelen /r/ sesbirimini aynı konumda beyaz ırktan kişilerle aynı biçimde telaffuz ettiklerini, daha alt konumda çalışan kişilerden ise daha belirgin biçimde vurguladıklarını saptamıştır. Bu araştırmadan hareketle, Labov konuşurun konuşma biçiminin toplumsal konumu doğrultusunda değiştiği sonucuna varır” (Bosnalı ve Er, 2015, s. 76). Sözün her boyutunda, yani sesbilgisel, biçimbilimsel-sözdizimsel veya sözcüksel boyutlarda ortaya çıkan toplumdilbilimsel değişkenlik kuramını bu şekilde geliştirmiştir. Değişke, yalnızca dilde kurallılığı ve kullanımı değil, konuşucuların bunlarla ilişkisini de sorgulamamızı sağlayan bir kavram olarak çıkar karşımıza. Her konuşucunun kendine özgü bir dil algısı vardır. Bu algı, hiyerarşik konumuna veya dille bütünleşme derecesine bağlı olarak, toplumsal konumundan etkilenir.

2.2. DİL TÜRLERİ

Dilsel topluluk içinde çeşitli dilsel türler bulunmaktadır. Bunlar, Dittmar'ın sınıflandırmasına da dayanılarak dörde ayrılabilir: Ölçünlü türler, bölgesel türler, toplumsal türler, işlevsel türler. (İmer, 1990, s. 44)

2.2.1. Ölçünlü Tür

Ölçünlü tür, bir dilsel toplulukta bölgelerüstü anlaşma aracı olarak tanınıp benimsenen ve kurumlaşan dil türüdür ve ulusun bireyleri arasında etkili iletişim aracı olarak hem yazı hem de konuşma dilini içine alır. Dilbilim alanındaki çalışmalarda bu terimin yanı sıra ortak dil, ülke dili, ulusal dil, yazı dili, resmi dil, birlik dili ve yüksek dil terimleri de kullanılmaktadır (İmer, 1990, s. 44). Aksan (1998, s. 86), ölçünlü türü *yazı dili* terimi ile ele almış ve “bir lehçe üzerine kurulan ortak dilin yazışmalarda kullanılması, okul kitaplarının, bilim ve sanat yapıtlarının bununla yazılması sonucu ortaya çıkan yazılı dil” olarak tanımlamıştır.

Benzer biçimde “Haugen, ölçünlü dilin her şeyden önce yazılı geleneğinin olmasının önemli ve vazgeçilmez bir koşul olduğunu ileri sürer. Dil kullanımında sözlü dilin önemini kabul etmekle birlikte yazı dilinin ölçünlü dil türü olarak diğer dil türlerinin gelişmesinde etkin rolü olduğunu vurgular” (König, 1991, s. 67). Haugen'e göre tipik bir ölçünlü dilin bu statüye erişmesi için şu dört aşamadan geçmesi gereklidir:

- a) Toplumda kullanılan dil türlerinden birinin seçimi
- b) Bu türün kodlaştırılması
- c) İşlevinin genişletilmesi
- d) Toplumca benimsenmesi

Ölçünlü dil olarak geliştirilmek üzere seçilen dil türü; siyasal ya da ticari merkezde kullanılan bölgesel bir dil türü ya da bir toplumsal katmanın kullandığı toplumsal bir dil türü olabileceği gibi birkaç dil türünün karışımı da olabilir. “Ölçünleştirme ya da kodlaştırma olarak adlandırılan ikinci aşama, belirli bir kurumca ölçünlü dil türünü belirleyecek sözlük ve dilbilgisi kitaplarının yazılma sürecidir. Bu kuralların

belirlenmesinden sonra bireylerin bu doğru biçimleri benimseyerek, kendi bölgesel ya da toplumsal dil türlerindeki biçimleri kullanmamaya özen gösterme süreci başlar. (...) Ölçünlü dilin işlevinin genişletilmesi sürecinde ise kodlaştırma sürecinden geçen dil türünün yaygın olarak yazıda, tüm devlet işlerinde ve eğitim dili olarak kullanılmasına özen gösterilir. Benimsenme sürecinde de seçilen, kodlaştırılan ve işlevleri genişletilen dil, toplumun bireylerince kabul görmeli ve ulusal dil olarak benimzenmelidir.” (König, 1991, s. 68)

2.2.2. Bölgesel türler

Aynı dilin konuşulduğu bir ülkede bölgeler arasında söyleyiş biçimi, sözcük seçimi ve dilsel kalıpların kullanılmasında ayrılıklar hemen fark edilmektedir. Söyleyiş, söz dağarcığı ve sözdizimi açılarından bölgeden bölgeye değişiklik gösteren dil türlerine bir dilin *bölgesel dil türleri* adı verilmektedir.

Bölgesel dil türleri lehçe, şive, ağız terimleri ile açıklanmaktadır. Bu terimler Türkçede bilimsel olarak sınırları çizilemeyen, üzerinde tam olarak anlaşma sağlanamamış terimlerdir. Hatta bir konuşma türünün dil mi lehçe mi olduğunu saptamak da yine tartışmalı konular arasındadır. Ergin (1987, s. 10) lehçe, şive, ağız terimlerine şu şekilde açıklama getirmiştir: “*Lehçe*, bir dilin bilinen ve takip edilebilen tarihinden önce, karanlık bir devrinde kendisinden ayrılmış olup çok büyük ayrılıklar gösteren kollarına denir. *Şive* bir dilin, bilinen tarihi seyri içinde ayrılmış olup bazı ses ve şekil ayrılıkları gösteren kolları, bir kavmin ayrı kabilelerinin birbirinden farklı konuşmalarıdır. *Ağız* ise bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verdiğimiz addır.”

Kamile İmer’e göre (1990, s. 47) bölgesel türler; belirli bölgelerde ya da yerleşim alanlarında oluşmuş, aynı ölçünlü dilin birleştirdiği kullanımlardır. Doğu Anadolu Ağızları, Orta Anadolu Ağızları vb. ölçünlü Türkçe içindeki bölgesel kullanımlardır; Erzurum, Van, Muş vb. ağızı, Doğu Anadolu Ağızları içindeki yerel kullanımlara; Ankara, Nevşehir, Sivas vb. ağızı da Orta Anadolu Ağızları içindeki yerel kullanımlara örnek verilebilir.

Doğan Aksan'a (1998, s. 82) göre; aynı dilin değişik alanlarda ve yerine göre değişik çağlarda yine aynı toplum tarafından konuşulan değişik biçimine *lehçe*, lehçeden daha küçük bölgelere özgü olan ve daha küçük farklar gösteren dil türüne ise *ağız* adı verilmektedir.

König 1991'de 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında bir dilin değişik bölgelerdeki lehçelerini ve bu lehçeler arasındaki benzerlik ve ayrılıkları saptamak amacıyla yapılan çalışmalarda genelde lehçeler arasında kesin sınırlar olmadığından; lehçe ayrımlarının ve zaman içinde dildeki değişimin nedenlerinin dile bağlı etkenlerden çok toplumsal etkenlere bağlı olduğundan bahseder. (König, 1991, s. 63)

2.2.3. Toplumsal Türler

Sosyolekt olarak adlandırılan toplumsal türler, Türkçede özel dil ya da grup dili olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal kullanım biçiminde de Türkçeye aktarımı yapılmıştır.

Doğan Aksan'a göre özel dil, toplumda bir bireyin içinde bulunduğu sınıfa, yaşa, özellikle mesleğe göre belirlenen dillerdir (1998, s. 86). Kamile İmer, sosyolekt olarak adlandırılan dil türünün taşıyıcısı olan toplumsal gruplar içinde; özellikle toplumsal katmanların, mezhep, cinsiyet, yaş, çıkar (menfaat), aile/akraba/tanıdık, eğitim, meslek gruplarının dikkate değer olduğunu belirtir. (1990, s. 50)

Süer Eker, toplumsal dili (sosyolekt) "toplumsal hiyerarşinin, sınıfsallığın, etnik, kültürel vb. ayrımların bir göstergesi ve isoglosu" olarak açıklamaktadır. (2006, s. 53)

"Bir dilsel topluluk içinde aynı dilin kullanımı, özellikle söz varlığı bakımından bu gruplar arasında değişiklik göstermektedir. Meslek dilleri ya da başka toplumsal kullanımlar, ölçünlü dilde bilinmeyen sözcük ve terimler içerebilir. Bir hekimin, ekonomi uzmanının, hukukçunun, denizcinin, havacının, avcının, çiftçinin vb. dilinde, aynı meslekten olmayanların kolayca anlayamayacağı sözcük ve terimler bulunabilir." (İmer, 1990, s. 50-51)

Değişkenlik olgusunda cinsiyetin de önemli bir rolü vardır. Güray König, bu alanda araştırılan sorulardan bazılarını şöyle sıralamıştır: "Aynı dili konuşan kadın ve erkeklerin dil kullanımında ayrılıklar var mıdır? Böyle bir ayrılık varsa, bu dilin yapısından mı yoksa kadın ve erkeklerin birbirinden değişik toplumsal rolleri

benimsemeleri sonucu edindikleri davranış biçimlerinden mi kaynaklanmaktadır? Kimi dillerde dilbilgisel bir ulam olan cins (gender) ile doğal cins (sex) arasında bir bağlantı var mıdır?” (König, 1992, s. 25)

İnsanların yaşam tarzları, yaşam felsefeleri, inançları onların dillerine yansır çünkü bir dil her şeyiyle konuşulduğu toplumu yansıtır. “Bazıları birbirlerine diğerlerinden daha yakın olsa da iki kültür tamamıyla benzeşmeyeceği için (aynı kökenli dillerin benzeşmesi gibi..) bir toplumdaki kadın ve erkeklerin de benzeşmeyen kültürlere sahip olduklarını gösteren farklı konuşma kalıplarının olması doğaldır.” (Tanrıtanır, 2005, s. 37)

Aynı dili anadili olarak konuşan kadın ve erkeklerin dil kullarımlarında karşılaşılan farklılıklar çok kez incelenmiştir. Bu ayrım, özellikle de kız ve erkek çocuklarının farklı değerlere göre yetiştirildiği toplumlarda daha belirgin olarak ortaya çıkar. “Kadınların dil edinimi ve dil kullanımında erkeklerden daha başarılı oldukları savı birçok kez ortaya atılmıştır. (...) Günümüzde de kadınların ve erkeklerin dili aynı biçimde kullanmadıkları ve her iki grubun kullandıkları dilin farklı özellikler taşıdıkları kabul edilmiştir. Kadın dilinin özelliklerini inceleyen Lakoff'a göre (1975) kadın dilinin özellikleri şunlardır:

- a. Sözlüksel tamamlayıcılar (yani, bilirsiniz vb.)
- b. Eklenti soruları (Bugün hava çok güzel, değil mi?)
- c. Bildirme tümcelerinde yükselen ezgi (Gerçekten çok güzel!)
- d. Boş sıfat kullanımı (şirin, şahane, süper)
- e. Kesin / çok net renk sözcüklerin seçimi (yavru ağzı, su yeşili)
- f. Yoğunlaştırıcılar (tam geliyordum... o kadar tatlı ki...)
- g. Tam doğru dilbilgisi kullanımı
- h. İncelikli biçim kullanımı
- i. Küfür sözcüklerinden sakınma
- j. Vurgulu konuşma.” (akt. Şimşek, 2006, s. 82)

Toplumdaki cinsiyetler arası konum, toplumsal değer yargıları, cinse bağlı rol beklentileri ve güç dengelerinin farklılığı, kadın ve erkek dilinin biçimlenmesinde

etkilidir. “Kadın ve erkeğin dil kullanımını araştıranlar genelde kadınların dilinin erkeklerin kullandığı dil biçiminden değişik olduğu savından yola çıkmaktadırlar. Böyle bir yargı erkeklerin kullandığı dil biçimini kural (norm) kabul edip kadınların bu normdan saptığı varsayımına dayanmaktadır. (...) Kadın ve erkeğin konuşma biçimlerinin birbirinden farklı olduğu bir gerçektir. Kadın ve erkeğin dil biçimlerine toplumdilbilimsel bir açıdan dildeki değişkenlik kavramından yola çıkarak yaklaşmak gerekmektedir.” (König, 1992, s. 34)

2.2.4. İşlevsel Türler

Bu tanımlamadaki ‘işlevsel’ kavramı, konuşucunun söylemini iletişim durumuna uyum sağlayacak biçimde oluşturması anlamında kullanılmaktadır. “Bir dilsel topluluğun söz dağarcığı içinde pek çok dilsel tür bulunduğu gibi bir konuşucunun söz dağarcığı içinde bu türlerden birkaçı ve bunlarla ilgili biçimler bulunabilmektedir. Konuşucular edindikleri, öğrendikleri dil türlerini işlevsel olarak, bir başka deyişle yerine ve duruma göre kullanabilmektedirler. En yalın yaklaşımla nerede resmî (İng. formal) nerede gayri resmî (İng. informal) konuşacaklarını kestirmektedirler. Hangi türün kullanılacağına belirlenmesinde pek çok toplumsal etkenin rolü vardır. Ayrıca işlevsel türlerin kullanımında ruhsal etkenlerin de payı olduğundan değişik dilsel davranışlarla karşılaşılabilir.” (İmer, 1990, s. 55)

Görüldüğü gibi, işlevsel türler toplumsal ilişkileri belirleyen normlarla yakından ilintilidir. Bu normlara uygun düşmeyen dil kullanımları dinleyici(ler) tarafından yadırganır. “Bu dilsel türler, öteki dil türlerinden ayrı olarak ölçünlü dilin, toplumsal ve bölgesel kullanımların boyutları içinde kullanılmaktadır. Konuşucular öğrendikleri dil türlerini işlevsel olarak, daha yalın bir deyişle, yeri geldikçe ya da duruma göre kullanabilmektedirler. Bunlar özel etkileşimlere, kurumlara, işyeri ilişkilerine, biçimsel ya da biçimsel olmayan durumlara ve konuşucunun özelliklerine bağlı olmaktadır.” (İmer, 1987, s. 226)

Konuşucuların farklı çevre ve durumlarda değişebilen dilsel davranışları tür değiştirmesiyle sınırlı değildir. Konuşucu, içinde bulunduğu statüye, role, yaşa, cinsiyete, mesleğe vb. göre değişik biçimler de kullanabilmektedir. Örneğin karşılaştığı bir dilsel davranışı onaylamayan gencin dilsel davranışı en azından aile içinde ve aile dışında ayrı

özellikler gösterecektir. Aile içinde örneğin yaşça kendinden büyük bir akrabasına “Lütfen yapma(yın)!” derken kardeşlerine “Yapmasana be!” diyebilecek, hatta kardeşlerinin cinsiyetine göre bu, “Yapmasana kız!” ya da “Yapmasana oğlum/ulan!” biçiminde olabilecektir. Aynı gencin aynı olaya tepkisi aile dışında daha farklı ortaya çıkabilecektir. Örneğin okulda öğretmenine “Öyle yapılmaması gerekirdi!” derken, samimi olmadığı arkadaşlarına da “Öyle yapılmaz!” diyebilecektir. Bu genç okul dışı durumlarda yine yerine göre “Yuh, öyle de yapılır mı!” ya da “Yapılır mı böyle yahu!” vb. biçiminde tepkisini gösterebilecektir.

“Sonuç olarak konuşucunun dilsel davranışı genellikle karşısındakinin durumuna (toplumsal katmanı, yeri, vb.), yaşına (kendisinden büyük ya da küçük oluşuna), yakınlık derecesine (akraba ya da tanıdık olup olmamasına, samimiyet derecesine), cinsiyetine (kadın ya da erkek oluşuna) vb. göre değişmektedir. İşte bu nedenle işlevsel türler, *en küçük tür birimler* olarak kabul edilmektedir.” (İmer, 1990, s. 57)

Aksan ise dil türlerini daha farklı bir sınıflandırma ile ele almaktadır. Daha önce bahsettiğimiz dil/söz ayrımına değinen Aksan, dilin bireysel kullanımında kişinin çeşitli özelliklerine, kültürel durumuna, düşünme yeteneğine, ruh yapısına ve ruhsal durumuna göre insandan insana değişeceği üzerinde durur. *İdyolekt* terimi ile ele alınan bu birey dilinin karşısında ise özel diller olarak adlandırılan *soşyolekt* terimi bulunmaktadır. Aksan, dil türlerinin içinde lehçe, ağız, ortak dil, konuşma dili, yazılı dil, argo, yapma dil kavramlarından bahseder. (Aksan, 1998, s. 80-86)

Genel dil ya da günlük dil olarak da adlandırılabilen *konuşma dili*, bir ulusun, bir dil birliğinin dilinin yazıyla ilişkili olmayan ve çeşitli söyleyiş özellikleri taşıyan yönüdür. Yazıya geçirme dizgelerinin hepsi temelde konuşma diline dayanır. Her dil öncelikle konuşma dili olarak varlığını sürdürmüştür. Konuşma dilinin yazıya geçirilmiş, kendine özgü kuralları ve biçimleri olan dile ise *yazılı dil* denir.

Konuşma dili ve yazılı dil arasındaki farklılıklar ele alındığında *en az çaba yasasından* mutlaka bahsetmek gerekir. İnsanlar konuşurken anlatmak istediklerini en kısa yoldan anlatma eğilimindedirler. Dilde bu eğilime en az çaba yasası adı verilir. Eker, dilin fiziksel yönleri de ağırlık taşıyan bir dizge olduğundan bahseder. “Konuşma sırasında olabildiğince az enerji harcama, minimum enerji düzeyine düşme eğilimi vardır. Örneğin *ağabey* yerine *abi*, *gidiyorum* yerine *gidiyom*, *yanlış* yerine *ya:niş*, *var* yerine

va: vb. söyleyişler daha az enerji harcanmasını sağlar. Dilin canlılık niteliğinin, yani ses, şekil vb. değişikliklerin çok önemli bir bölümü, en az çaba yasasının sonucudur.” (Eker, 2006, s. 33)

En az çaba yasası yalnızca konuşma dilinde görülür. Ancak uzun zaman sonra bu kısaltılmış biçimlerin yazıya geçirildiği durumlar olabilir. Örneğin *abi* sözcüğü yazılı dilde de kendisini göstermeye başlamıştır. En az çaba yasası Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği ortamlarda da ihmal edilmemesi gereken bir konudur. Türkçede zaman ekleri içerisinde konuşma dilinde mutlaka kısaltılarak söylenen “gelecek zaman eki” bulunmaktadır. Örneğin “yarın okula gideceğim” gibi bir cümle anadili Türkçe olan biri tarafından hiçbir zaman yazıldığı gibi sesletilmez (“gidicem”, “gitcem”). Bu ekin olumsuz (“gitmeyeceğim” - “gitmiycem”) ve soru biçiminin (“gidecek misin?” - “gidicek misin?”, “gitcek misin?”) çok daha uzun olduğu düşünülürse, konuşmada kısa şekliyle kullanılması tam bir en az çaba yasası örneğidir. Bu bağlamda tezimizde yer alan sözlü derlem incelenirken bu konuya tekrar değinilecektir.

3. BÖLÜM

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIM VE TEKNİKLER

Yabancı dil öğretimi yüzyıllar boyunca farklı şekillerde, farklı yöntem ve tekniklerle uygulanmış, bu konu ile ilgili sayısız çalışmalar yapılmıştır. Avrupa'nın sanayileşme süreci ile birlikte yabancı dil öğretimi yaygınlaşmış ve yöntem ve teknik arayışları da ivme kazanmıştır. Uygulamalı dilbilimciler yabancı dil öğretiminde etkin, hızlı, sistemli ve kolay uygulanabilir çözümler bulmaya çalışmışlardır.

“Son 60 ya da daha fazla yıldan beri farklı öğretim yaklaşım ve yöntemleri ortaya çıkmıştır. Bu yöntem ve yaklaşımlar sıklıkla amaçlar, ikinci dilin nasıl öğrenileceğine dair geliştirilen varsayımlar, tercih edilen teknikler bakımından farklılık göstermiştir. Ortak noktada buldukları yer ise dil öğrenimini geliştirmektir. Bu gelişim de metodolojide meydana gelecek değişim ve gelişimle sağlanacaktır. Bu inanç [eğitimcileri] dil öğretiminde en iyi yöntem arayışına” yönlendirmiştir. (Richards ve Rodgers, 2014, s. 15. akt. Akyıldız , 2019, s. 143)

Bu arayışın sonunda da günümüze kadar genel olarak kullanım alanı bulabilmiş birçok yabancı dil öğretim yöntem ve yaklaşımları oluşturulmuştur. Uzun dönem uygulanan ve yazılı-ölçünlü dili önceleyen Dilbilgisi-Çeviri Yönteminin ardından XX. yüzyılda genel dilbilimin de katkısıyla aşağıdaki yöntemler denenmiştir:

Doğal Yöntem

Dolaysız Yöntem

Dilsel-İşitsel Yöntem

Bilişsel Yöntem

1970’li yıllarının sonlarına doğru ise dilbilim çalışmalarının alanlarının genişlemesi ile birlikte bu yöntemlerin yerini daha esnek ilkelere dayanan ve sözlü dile ağırlık veren “yaklaşımlar” almıştır:

İletişimsel Yaklaşım

Eylem Odaklı Yaklaşım

Seçmeci Yöntem

Günümüzde bu yöntem ve yaklaşımlar arasından “iletişimsel yaklaşım”, “eylem odaklı yaklaşım” öne çıkmakta ve uygulanmaktadır.

3.1. İLETİŞİMSEL YAKLAŞIM

Dilin başta gelen işlevinin bireyler ve topluluklar arasında “iletişimi” sağlamak olduğu ilkesinden yola çıkılarak yabancı dil öğretimindeki yaklaşımlar çeşitlenmiştir. Bu gelişimde özellikle sözcük ve edim bilim kuramlarının katkısı ve etkisi önemlidir.

“Bireylerin farklı amaçlarla bir yabancı dili öğrenme istekleri, onların değişik sosyal ortamlarda kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilecekleri yeterlikleri kazandıracak yöntemlerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu gereklilik bireyler arası iletişimi ön planda tutan yöntemlerin geliştirilmesini sağlamıştır. Son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılmaya başlayan iletişimsel yöntem bireylerin yaşam alanlarında hedef dille iletişimlerini sağlamalarına yönelik kazanımlar sunan bir yöntemdir.” (Göçer, 2017, s. 4)

“İletişimsel dil öğretimi, 1970’lerden bu yana genişlemiş ve büyümüştür. (...) Bu yaklaşımın hem İngiliz hem Amerikan savunucuları, bunu artık bir yöntem değil, bir yaklaşım olarak görmektedirler ve bu yaklaşımın amaçlarını;

- a) dil öğretimi amacıyla iletişimsel yeterliliği sağlamak,
- b) dil ve iletişimde yeterliliği bildiren dört temel dil becerisini geliştirmeye yönelik süreci geliştirmek olarak belirtmektedirler.” (Richards ve Rogers, 1986, s. 66. Akt. Güzel ve Barın, 2013, s. 166)

İletişimsel yaklaşım daha önce ortaya atılan yöntem ve yaklaşımlara bir eleştiri olarak ortaya atılmıştır. Bu yaklaşım “dil ile iletişim ve kültürü birleştiren daha genel bir teorisinin parçası olarak görülmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Dil ile iletişim olduğu teorisinden yola çıkan bu yöntemde hedeflenen, iletişim yetisinin geliştirilmesidir. Bu yetiyi kazanan öğrenci, dili kullanabilmek için hem bilgi hem de yetenek sahibi olur.” (Memiş ve Erdem, 2013, s. 306)

İletişimsel yaklaşımda dilin kurallarından çok dilin kullanımı önemlidir. Adından da anlaşıldığı gibi bu yaklaşımda dilin bir iletişim aracı olduğu konusu esastır. Dolayısıyla iletişim kavramı ve dilsel iletişimde yer alan unsurlar (bkz. 1.1.'de Jakobson'un iletişim şeması) bu yaklaşımda özenle ele alınmaktadır.

İletişimsel yaklaşımda, dilin ve dil öğretiminin iletişimsel yönünü yansıtan çeşitli ilkeler vardır. “Richards ve Rodgers bu ilkeleri şöyle sıralamıştır; “(1) Öğrenenler bir dili, o dilde iletişim kurarak öğrenirler. (2) Sınıf içi aktivitelerinin hedefi gerçek ve anlamlı iletişim olmalıdır. (3) Akıcılık, iletişimin önemli bir boyutudur. (4) İletişim, farklı dil yetilerinin bütünleşmesini bir başka deyişle uyumunu gerektirir. (5) Öğrenme, yaratıcı bir yapı sürecidir ve bu süreç içerisinde deneme ve hatalar vardır.” (2001, s. 172 akt. Dellal ve Çınar, 2011, s. 22)

Bir bireyin günlük yaşamda pek çok farklı iletişim durumlarıyla karşılaştığı ve her iletişim durumunda bu duruma uygun bir dil kullanması gerektiği açıktır. Bu nedenle iletişimsel yaklaşımın benimsendiği bir dil öğretim ortamında farklı dil düzeylerine yer verilmektedir.

Özcan Demirel (2014) iletişimsel yaklaşımın genel ilkelerini ve sınıf içi etkinlikleri şu şekilde özetler:

- İletişimsel yaklaşımda amaç öğrencilerin iletişim yetisini geliştirmektir. İletişim yetisi karşılaşılan sosyal çevrede uygun dili kullanabilmeyi gerektirir. Bunu yapabilmek için, öğrencinin dilin yapılarını, anlam ve işlevlerini bilmesi gereklidir.
- Öğretmenin sınıf içerisindeki rolü, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırmaktır. Öğretmen sınıf içi etkinlikleri idare eder, bir nevi danışmandır. Öğrenciler için uygun iletişim ortamını oluşturur.
- İletişimci yaklaşımın en temel özelliği her şeyin iletişim kurma amacıyla yapılmasıdır. Öğrenciler dili kullanırken oyunlar, rol yapma, problem çözme gibi etkinliklere başvurur.
- İletişimci yaklaşımda gerçek araçlar kullanılarak öğrencilerin anlama becerilerinin geliştirilmesi amaçlanır.

- Dilin işlevine dilin yapılarından daha fazla önem verilir. Öğrencilere her işlev için farklı dil bilgisi kalıpları sunulur. İlk başta daha basit yapılar sunulurken öğrenciler hedef dilde daha yeterli olduktan sonra yapılar karmaşıklaştırılır.
- İletişimci yaklaşımda öğrencinin ana dilinin belirli bir görevi yoktur. Hedef dil sadece iletişim etkinliklerinde değil, aynı zamanda açıklamalarda, ödev verilirken de kullanılır. Böylelikle öğrenciler hedef dilin araç olarak kullanımını da görürler.
- Öğretmen öğrencinin sadece dili doğru kullanmasını değil akıcı kullanmasını da değerlendirir.
- Öğrencilerin dilbilgisinde yaptıkları hatalar hoş görülür.
- Telaffuzda anlaşılabilirlik yeterlidir.
- Gerekğinde anadil kullanılabilir.
- Eğer öğrenciye yarar sağlayacaksa çeviri kullanılabilir. (Demirel, 2014, s. 55-57)

3.2. EYLEM ODAKLI YAKLAŞIM

Yabancı dil öğretiminde uzun yıllar yaygın olarak kullanılan iletişimsel yaklaşımdan sonra 2000’li yıllarda *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni*’nin benimsediği “Eylem Odaklı Yaklaşım” adında yeni bir dil öğretim yaklaşımı kullanılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımın tanımı ve kapsamı *Ortak Başvuru Metni*nde şu şekilde yapılmıştır:

“Kapsamlı, saydam ve tutarlı bir dil öğrenim, öğretim ve değerlendirme amacıyla hazırlanmış olan Öneriler Çerçevesi, dil kullanımı ve öğrenimi açısından çok kapsamlı bir anlayıştan yola çıkmalıdır. Temel alınan bu yaklaşım, dil kullanan ve öğrenenleri öncelikle sosyal aktörler; yani, belli koşullarda, belirli çevrelerde ve eylem alanlarında, salt dilsel olmayan, bildirişimsel görevleri üstlenen toplum üyeleri olarak ele aldığı için, genel anlamda eylem odaklı bir yaklaşımdır. Söz konusu dilsel eylemler, ne kadar dil etkinlikleri olarak ortaya çıksa da; onlara anlam kazandıran oldukça geniş bir sosyal yapının parçasıdır. Belirli bir sonuç elde etmek için bireyler, üstlendikleri görevleri yerine getirirken kendilerine özgü yeterliklerini stratejik ve planlı bir şekilde kullandıklarından dolayı, burada bildirişimsel görevlerden bahsedebiliriz. Bundan dolayı eylem odaklı yaklaşım, bireylerin bilişsel ve duygusal olanak ve niyetlerini, sahip oldukları ve sosyal aktör olarak kullandıkları tüm yeteneklerini kapsar.” (DİAOBM, 2013, s. 18)

Eylem odaklı yaklaşım, adından da anlaşıldığı üzere yabancı dilde etkileşimi ve ortak eylem gerçekleştirmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda “hedefler veya etkinlikler; dinleme, anlama, üretme, gözlemlene, betimleme, çözümlene, yorumlama,

karşılaştırma, kendini ifade etme, bilgi verme, birlikte hareket etme şeklindedir. Temel beceriler ve tamamlayıcı beceriler birleşik şekilde, art arda veya değişik şekillerde eklenerek sunulabilir.” (Puren, 1998 ve Perrichon, 2008, s. 111. Akt. Günday, 2015, s. 112)

“Geleneksel yöntemler dil öğrenen / dil kullanıcılarını eğitim ortamında sosyal bir aktör olarak görmek yerine, onları eğitecek bir varlık olarak görür. Güncel yöntemler dili, hayatımızı sürdürmede bir araç olarak ele alıyor. Bu bakış açısıyla geleneksel ve yeni yöntemler birbirinden ayrılırlar” (Coşkun, 2017, s. 88). Eylem odaklı yaklaşımda bu bakış açısı öğrencilere öğrenmeyi öğretmenin ön planda tutulmasıyla görülür. Eylem odaklı yaklaşıma göre öğrenme; “öğrencinin doğrudan bilgiyi kendisinin özümsemesini, öğretmen bilginin zorunlu olarak kendisinden edinildiği bir medyatör değil, ilgili iki tarafı hemen bağıntıya geçiren eğitim durumunun bir organizatörü olduğu anlayışı ile tanımlanmaktadır.” (Houssaye, 2004, s. 42. Akt. Günday, 2015, s. 122)

Eylem odaklı yaklaşımda “dil eğitiminde, öğrencilerin yaşadıkları süreç asıldır; bu süreçte öğrenci, etkileşimsel bir bağlamda hedef dile maruz bırakılmalı, hedef dili kullanarak çözebileceği problemlerle karşı karşıya kalmalıdır. Diğer bir deyişle, eylem odaklı yaklaşımın uygulanabilmesi için görev odaklı yöntem benimsenmeli ve bu yöntemin gerektirdiği materyal ve teknikler hem sınıf ortamında hem de ders kitaplarında yer bulmalıdır.” (Dilidüzgün, 2015, s. 17)

Eylem odaklı yaklaşımda benimsenen “görev odaklı” yaklaşımda öğrencilerin sahip olması gereken birtakım roller bulunmaktadır. Bu roller şu şekilde sıralanabilir:

1. “Öğrenciler görevleri gruplar halinde gerçekleştirdikleri için her bir öğrenci bir gruba aittir.
2. Öğrencilerin grup üyesi olması, görevlerin öğrencilere iletişimde dilin nasıl kullanıldığını göstermesini gerekli kılar. Görevler bu doğrultuda geliştirilmelidir. Görevlerin öğrenciler tarafından gruplar halinde gerçekleştirilmesi grubun içindeki öğrencilerin dilsel bir etkileşim yaşadıklarını göstermektedir. Bu etkileşimin oluşmasında da öğrencilerin birbirlerine dilin kullanımını konusunda dolaylı bir model oluşturması gerekir.

3. Grup içi etkileşimde, öğrencilerin zaman zaman dilsel olmayan iletişimi kullanmaları, bazı ifadeleri yeniden üretmeleri, soru sormaları ve diğerlerine danışmaları gibi davranış ve tutumlar da öğrenci rollerindedir.” (Yorulmaz, 2009, s. 29)

Öğretim sürecini yöneten ve uygulayan, öğrencilere görevler veren öğretmenlerin de görev odaklı yaklaşımda bazı önemli rolleri vardır. Bu roller şunlardır:

1. “İletişimsel bir yapıya sahip olmalı. Ayrıca görevleri seçme, uyarılma ve hazırlama rolleri vardır.
2. Öğrencilerin görevlere hazırlanmasından ve hazırlama etkinliklerinden sorumludurlar.
3. Görevlerin gerçekleşmesi sürecinde öğrencilerin yeni yapıları duymasını ve görmelerini sağlayacak bilinci uyandırmalıdır.
4. Öğrencilerin dili daha özgür kullanmalarını sağlamak için öğrencileri görevleri gerçekleştirirken belli bir mesafeden izler, düzeltme yapmazlar.” (Büyükkız, 2014, s. 125)

4. BÖLÜM

TEKLİFSİZ DİL

4.1. ARGO

Sıklıkla birbiriyle karıştırılan teklifsiz dil ve argo ayrımını yapabilmek için öncelikle argonun tanımını, sınırlarını ve kullanım alanlarını belirlemek yerinde olacaktır. Toplumun farklı kesimlerinin kendi aralarında gizli bir şekilde iletişim kurmalarını sağlamak amacıyla kullanılan argo, dilin en önemli zenginliklerinden birisidir. Argo için genellikle toplumun alt tabakasından çıkmış olduğu söylene de aslında toplumun tüm kesimleri tarafından az veya çok benimsenen ve kullanılan bir dil türüdür. Farklı alanlara ve kapalı gruplara ait bazı argo kullanımları zaman içinde genel argoya da yerleşebilmekte ve toplumun çoğunluğu tarafından anlaşılır hale gelmektedir.

Argo terimi Fransızcadan gelmektedir (“argot”). Devellioğlu (1980, s. 14) bu etimoloji ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklar: “Fransızca ‘argot’ kelimesi, XVII. yüzyıla kadar (1628) çıkarsa da bu söz, çok tutucu olan Fransız Akademisi’nin sözlüğüne ancak 1970 yılında girebilmiştir. Eskiden ‘hırsızlık zanaati veya hırsızlar esnafı’, başka bir açıklamaya göre de ‘dilenci esnafı’ anlamına gelen bu kelime şimdiki anlamını 1690’da kazanmıştır.”

Argonun çeşitli kaynaklarda farklı tanımları yapılmıştır. Devellioğlu (1980, s. 9) “toplumda belli bir gruba veya sosyal bir sınıfa mahsus olan ve genel dilin koynunda asalak bir kelime hazinesi bulunan konuşma sistemleri” olarak tanımlamışken, Aksan (1998, s. 89) argo için “her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimin ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu bir özel dil” tanımlamasını yapmıştır. Vardar ise (2002, s. 24) argoyu “bir toplumdaki genel geçer dilden ayrı, ama ondan türeme olan, belli çevrelerce kullanılan ve herkesçe anlaşılmayan, eğretilmelerin büyük bir yer tuttuğu, kendine özgü sözcük ve deyimlerden oluşan özel dil” şeklinde açıklamaktadır.

Hulki Aktunç, 1998’de *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü* eserinde argonun o zamana kadar yapılmış olan tanımlardan bir yelpaze sunarak 11 farklı tanım verir:

Tanım 1: Sınıfsal mesleki ya da yöresel olarak sınırlı bir insan topluluğunun kullandığı özel dil. Almandada Rotvvelsch, İngilizcede slang diye adlandırılır. (Neues Grosses Volks Lexikon c. 1, s. 199.)

Tanım 2: Bir toplumsal grubun özellikle de hırsızların, serserilerin vb. kullandığı göreneksel slang. (Slang: Yeni türetilmiş terimlerden oluşan bir dilden çok bu tür bir terimler kümesini niteler ve her iki durumda da egemen kesimde kabul görmeyen popüler imgeleme seslenen bir dil anlamına gelir.) (Websters New Collegiate Dictionary G.-C. Merriam Co., s. 47 ve 228.)

Tanım 3: Çoğu zaman zengin anlatımlı hırsızlara ait özel dil. Bazı sosyal kesimlerde kullanılan kaba, bayağı biçimlerde süslenmiş anlatım tarzı. (Nouveau Larousse Universelle c. 1, s. 98.)

Tanım 4: Önce özellikle Fransız dili filolojisinde, sonra kapsamı genişletilmek suretiyle de genel dilcilikte Türkolojide ve başka kollarda dilin tabakalanması bahsinde kullanılan bir terim. Eskiden önce esnafın sonra da dilenci, serseri, külhanbeyi, hırsız, kaçakçı ve genel olarak şehir takımının kendi yaşayış tarzı isteğine uyarak etrafındakilerin anlayamayacağı bir şekilde ve kendi aralarında konuştuğu aşağılık özel ve gizli dil. (İnönü Ansiklopedisi c. 3, s. 289.)

Tanım 5: Toplumda belli bir gruba veya sosyal bir sınıfa mahsus olan ve genel dilin koynunda asalak bir kelime hazinesi bulunan konuşma sistemlerine argo (fr. argot) adı verilir. Hırsız argosu, talebe argosu, asker argosu, artist argosu, umumhane argosu vb. gibi. (Türk Argosu Ferit Devellioğlu 6. Baskı, s. 9.)

Tanım 6: Kullanılan ortak dilden ayrı olarak belirli toplulukların sesbilgisi, yapı bilgisi, sözdizimi ve anlam bakımından özellikler gösteren dil veya sözcük dağarcığı (Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü Prof. Vecihe Hatiboğlu 2. Baskı, s. 15.)

Tanım 7: 1. Başboş hırsızlar gibi toplum düzeninin dışında kalan kişilerin kendi aralarında kullandıkları özel dil: bu dili belirleyen sözcük ve deyimler. 2. Aynı meslekten olan kişilerin kendi aralarında kullandıkları özel sözcük ve deyimler. (Yazın Terimleri Sözlüğü Tahir Nejat Gencan - Haydar Ediskun - Baha Dürder - Enver Naci Gökşen, s. 16.)

Tanım 8: Aynı meslek veya topluluğa (atelye, okul, kışla vb.) mensup olan şahısların benimsedikleri özel terimlerin bütünü. - Kaba konuşma, kültürsüz ve aşağı tabakanın ağzı. (Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi c. 1, s. 643.)

Tanım 9: 1. Bir meslek ya da topluluk sınıfı arasında kullanılan özel söz. 2. mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz ya da deyim. (Türkçe Sözlük TDK, s. 53.)

Tanım 10: Bir toplumda geçerli genel dilden ayrı ama ondan türemiş olan yalnızca belirli çevrelerce kullanılan, toplumun her kesimince anlaşılmayan kendine özgü sözcük deyim ve deyişlerden oluşan özel dil. (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi c. 2 s. 266.)

Tanım 11: Kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve toplumun geri kalan kesimlerinden ayrılmak veya korunmak isteyen bir grubun benimsediği özel sözcükler bütünü. (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi c. 2 s. 778)

Görüldüğü gibi argo ile ilgili bu kadar fazla tanım karşısında Aktunç, bu tanımları bir araya getirip “alan argosu” ve “genel argo” kavramlarını önermiştir. Aktunç (1998, s. 16) alan argosunu; “kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve genel olarak toplumun, özel olarak da içinde buldukları topluluğun geri kalan kesiminden ayrılmak ve/ya da korunmak isteyen, yaşama ortam ve biçimleri birbirine yakın kişilerce yaratılıp benimsenmiş sözcükler, deyimler bütünü; bu sözcükler bütününe dayalı konuşma biçimi” olarak ifade eder. Genel argo ise alan argolarının beslediği sözcük ve deyimler

dağarcığı ve bu dağarcığa dayanan konuşma biçimidir. Aktunç (1998, s. 11) Türk argosu için 18 oluşum alanı belirlemiştir. Bu alanlar birbirlerine yakınlıkları açısından 6 ayrı grup altında toplanmış ve bu gruplara da öbek adı verilmiştir. Bu öbekler, suç dünyası, kapalı dünyalar, azınlık dünyası, cinsel dünya, alışveriş dünyası, spor dünyası olarak sıralanmıştır. Her öbeğin altında da farklı sayıda oluşum alanı bulunmaktadır. Örneğin suç dünyası öbeğinin altında, hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu; uyuşturucu argosu; kumar argosu; kabadayı argosu; dilenci argosu olmak üzere beş alan yer almaktadır. Bu alan ve öbekler şu şekildedir:

I) Suç Dünyası

- 1) Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu
- 2) Uyuşturucu (kaçakçılığı, satıcılığı, kullanıcılığı) argosu
- 3) Kumar(kumarhane, kumarbaz) argosu
- 4) Kabadayı (bıçkın, külhanbeyi, serseri) argosu
- 5) Dilenci argosu

II) Kapalı Dünyalar

- 6) Hapishane, tutukevi (mahpus, tutuklu) argosu
- 7) Yatılı okul, okul (öğrenci, öğretmen) argosu
- 8) Kışla (asker) argosu
- 9) Denizcilik (denizci) argosu

III) Azınlık Dünyası

- 10) Etnik azınlıklar argosu
- 11) Göçmen argosu

IV) Cinsel Dünya

- 12) Cinsel argo (ve kadın argosu)
- 13) Eşcinsel argosu
- 14) Fuhuş (genelev, fahişe, genelev müşterisi) argosu

V) Alışveriş Dünyası

- 15) Esnaf (satıcı, seyyar satıcı, eskici, dövizci...) argosu
- 16) Şoför (kamu taşıma araçları sürücüsü, yolcusu) argosu
- 17) Eğlence yerleri (gazino, meyhane, müzisyen) argosu

VI) Spor Dünyası

- 18) Spor (sporcu, taraftar) argosu

Bu alan ve öbekler, argonun toplumun pek çok kesimi tarafından oluşturulduğunun açık bir göstergesidir. Sonuç olarak, argonun bir toplumu oluşturan çeşitli topluluklardaki

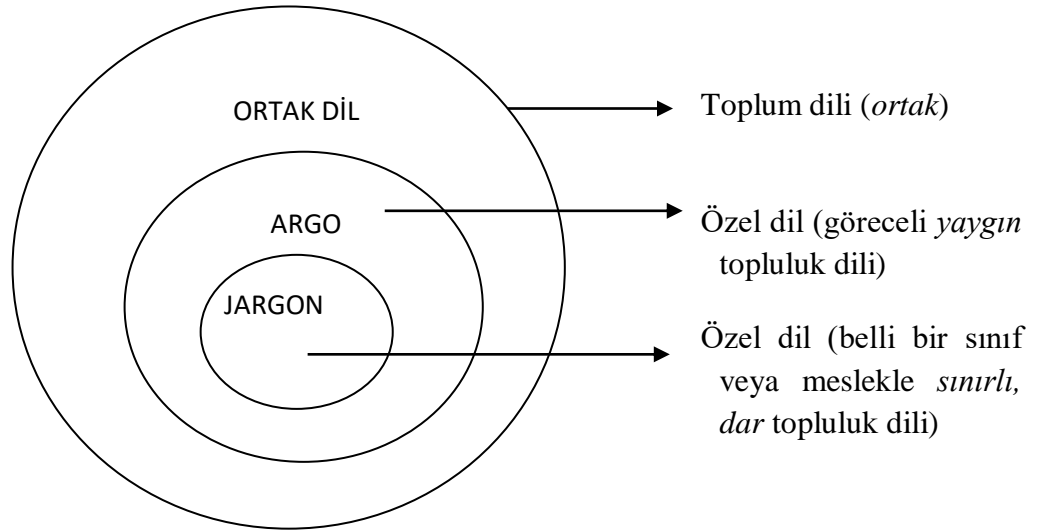
bireyleri birbirine bağlayan ortak bir dil kullanımı olduğu söylenebilir. Ayrıca argonun özellikle sözcük düzeyinde oluştuğunu ve geliştiğini de belirtmek gerekir.

Birçok kaynakta argonun dildeki yerine bakıldığında farklı değerlendirmelerle karşılaşılmaktadır. Örneğin Aksan, argoyu “özel dil” başlığı altında incelemiştir (1998, s. 86). Özel dil, bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıfa, yaşa ve mesleğe göre beliren dil kullanımudur. Bu noktada “jargon” terimi öne çıkmakta ve argoyla olan ilişkisi farklı incelemelere tâbi tutulmaktadır.

Jargon terimi için Şen; “Fransızca bir kelime olan jargon ‘bozulmuş dil’ anlamındadır. (...) Argo özel bir dile verilen addır. Jargon ise bu özel dil içinde adacık halinde bir coğrafi bölgede bulunan grupların veya bir mesleğe mensup olanların anlaşılabilirlik oranı çok düşük kendine has konuşma biçimidir” şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır.” (Şen, 2002, s. 14)

Ortak dil, argo ve jargon arasındaki ayrımları ve kapsam ilişkisini aşağıdaki şemayla gösterebiliriz:

Şekil 2: Ortak Dil, Argo, Jargon

Söz varlığı ve yapısı bakımından argoyla benzerlikleri olan ve “Dar bir topluluğa özgü dil” (TDK) olarak tanımlanan “jargon” terimi; Devellioğlu tarafından “Tecrit edilmiş coğrafi bir bölgenin bozuk lehçesi, bazen de bir sınıfın veya mesleğin umumca anlaşılabilir dil bozuntusu” olarak açıklanmıştır. Yazar, buna örnek olarak da Yahudi

jargonu, artist jargonunu vermiştir (Devellioğlu, 1980, s. 9). Bu tanımda kötileyici ve öznel bir değer taşıyan “dil bozuntusu” tanımlaması dilbilimsel bakış açısından uygun düşmese de, “umumca anlaşılmayan” tanımını yerinde bir saptamadır.

Bir hastanın durumu ile ilgili olarak iki doktorun kendi aralarındaki konuşması jargona örnek olarak verilebilir. Çoğunluğu Latince kökenli tıp terimlerinden oluşan bir dil ile konuştuklarından, bu jargona hâkim olmayanlar tarafından doktorların konuştukları dil oldukça anlaşılmaz bulunacaktır.

Bir başka tanımda jargon ile argo arasındaki ayrım ‘yaygınlık’ açısından değerlendirilmiştir. Buna göre, argo jargondan daha yaygınlaşmış bir dil kullanımıdır: “Jargon; meslek, bilim, ticaret, sanat gibi yönlerden ortak noktaları olan gruplar ya da yasadışı kesimler tarafından kullanılan sözcük ve deyimleri içerir. Argo, jargonun aksine dar bir grubun dili olmakla kalmayıp yaygınlaşmıştır. Bunun yanında teklifsiz ya da standart sayılacak kadar da benimsenip yaygınlaşmamıştır” (Arslan, 2009 akt. Aydın 2016, s. 313). Bu durumda, ölçünlü (standart) dil ve teklifsiz dil ile argo ve jargon ayrı ulamlar oluşturur. Bu orantıyı şu şekilde gösterebiliriz:

$$\frac{\text{Ölçünlü dil}}{\text{Teklifsiz dil}} \sim \frac{\text{Argo}}{\text{Jargon}}$$

Diğer yandan, ölçünlü dil yazılı dili de içine aldığından daha yaygın bir kullanım alanına sahiptir, teklifsiz dile ise daha çok sözlü iletişimde yer verilir. Benzer şekilde argo daha geniş topluluklarca kullanılırken, jargon yalnızca belirli toplumsal sınıf ve mesleklerle sınırlı olduğundan daha az yaygındır:

Ölçünlü dil > Teklifsiz dil

Argo > Jargon

4.2. TEKLİFSİZ DİL - ARGO FARKI

Tezimizin asıl konusu olan teklifsiz dil ya da teklifsiz konuşma, yukarıda da belirttiğimiz gibi argo ile sıklıkla birbirine karıştırılan kavramlardır. Teklifsiz dil günümüze kadar üzerinde yeterince araştırma yapılmamış bir dil kullanımıdır. TDK “teklifsiz” sözcüğü için “samimi, içli dışlı, sıkı fıkı” şeklinde bir tanım yapmıştır.

Önemle vurgulanması gereken bir ayrım şudur: Her argo kullanımı aynı zamanda teklifsiz dil kullanımı içinde yer alırken, her teklifsiz dil kullanımı argo olarak kabul edilemez. Diğer bir deyişle, argo sözcükler veya kalıplar kullanan bir konuşucu, doğal ve zorunlu olarak teklifsiz bir iletişim durumu içindedir, ancak bunun tersi geçerli değildir, yani teklifsiz dille kendini ifade eden bir konuşucu argo sözcük ve sözcükler kullanabilir de kullanmayabilir de. Örneğin toplumsal uzlaşımlar gereğince, bir öğrenci hocasıyla, bir genç yaşlı biriyle veya ast konumunda olan bir çalışan üst konumdaki bir kişiyle teklifsiz bir iletişime giremez, hele ki argo dili kullanması hiç uygun düşmez. Ters durumda, yine toplumsal uzlaşımlara uygun olarak, senli benli bir iletişime izin veren teklifsiz konuşmalarda zaman zaman argoya da başvurulabilir. Bu konuyu bir örnekle açıklayabiliriz:

Ölçünlü dil kullanımı:

-Nasılsın Ali?

-İyiyim, sen nasılsın Hasan?

-Teşekkür ederim, ben de iyiyim. İşlerin nasıl gidiyor?

-Pek iyi değil bu aralar, malum krizden dolayı.

Teklifsiz dil kullanımı:

-Naber Ali?

-Ooo iyilik Hasancım. Senden naber?

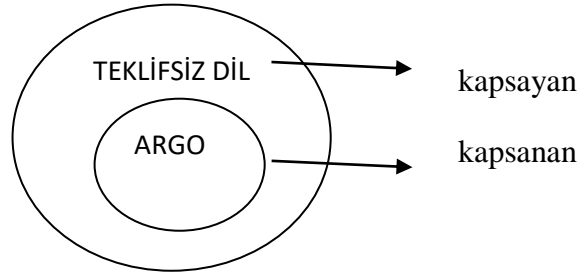
-Sağolasın, benden de iyilik. Nasıl gidiyor?

-Nasıl olsun yahu. Kriz işte, bizi de *göçertti*.

Yukarıda verilen iki diyalogda ölçünlü konuşma dili ile teklifsiz konuşma dili arasındaki farklar açıkça görülebilir. İlk diyalogda “siz” hitabı kullanılmasa bile daha resmi bir havada gelişen konuşma; ikinci diyalogda yerini samimiyete bırakmıştır. İkinci diyalogda argo olan “göçertmek” sözcüğü kullanılarak işlerin kriz yüzünden çok kötü bir hal aldığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla argo sözcüklerin teklifsiz konuşma içinde farklı bir şekilde iletişime geçmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda konuya yaygınlık açısından bakacak olursak, teklifsiz dilin argodan daha yaygın bir şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. İkisi arasındaki ilişkiyi şu şekilde gösterebiliriz:

Şekil 3: *Teklifsiz Dil, Argo*

Görüldüğü gibi, teklifsiz dil, argoyu da içine alan bir kullanım türüdür. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, her argo kullanımı aynı zamanda teklifsiz dil sınıfına girerken, her teklifsiz dil kullanımı argo değildir. Teklifsiz dilden farklı olarak, yalnızca belli topluluklar tarafından anlaşılacak kullanımların yer aldığı argonun içinde hareket, küfür gibi kaba ve bayağı dil öğeleri de yer alabilir.

Teklifsiz dil sadece samimi insanlar arasında tercih edilen bir kullanım olduğundan Türkçede önemli bir ayrım olan sen/siz ayrımı teklifsiz dilde kendisini sadece “sen” olarak gösterir. Bir konuşur bir yandan “siz” adılımı kullanırken diğer yandan da teklifsiz bir dil kullanamaz ya da kullanmaması gerekir. Örneğin fotoğrafçıda fotoğraf çeken kişinin “Çok fazla sırtımayınız lütfen” diyerek teklifsiz bir sözcük olan “sırtımak” ile resmi bir seslenme biçimini gösteren “siz” adılımı bir arada kullanması iletişim durumu açısından oldukça tutarsız ve yersiz olacaktır.

Bu bakımdan teklifsiz dil, iletişim durumu açısından “yerinde” kullanılması gereken bir dil türüdür. Örneğin bir bankada, bir kütüphanede ya da mağazada insanların hizmet aldıkları ya da verdikleri insanlarla teklifsiz bir konuşma içinde bulunmamaları gerekir. Aksi durumda gereksiz samimiyet göstergesi olarak algılanabileceği gibi farklı sosyo-kültürel konumlara sahip insanlar arasında çatışma da yaratabilir. Bu durumu örnek bir diyalogda göstermeye çalışalım:

Müşteri: Affedersiniz, bu pantolonun 38 bedeni var mı acaba?

Çalışan: Var tabi ablacım, şurdan alabilirsin.

Yukarıdaki diyalogu şık alışveriş merkezlerinde (AVM) bulunan bir mağazada duyma olasılığımız düşükken, bir semt pazarında duyabiliriz. Pazarlarda belki eğitim ve kültür düzeyi yetersiz olarak nitelendirilebilecek çalışanların bu tür “teklifsiz” konuşmaları görülebilse de AVM’de ve belki de pazarda bu konuşma tarzından hoşlanmayan müşteri “Ben sizin nereden ablanız oluyorum” şeklinde bir tepki gösterebilir. Bu yüzden teklifsiz dilin nerede ve kime karşı kullanıldığı oldukça önemli bir konudur. İnsanlar arasındaki samimiyet derecesi ve içinde bulunulan toplumsal ortam, iletişimde “teklifsiz dil” kullanımını açısından farklılık gösterebilir. Örneğin iki insan baş başayken teklifsiz dili, başkalarının yanında ise ölçünlü dili tercih edebilmektedir.

Örneğin bir okulda çalışan, birbiriyle oldukça samimi olan iki öğretmenden biri diğerini ders sırasında, öğrencilerin önünde “Pardon hocam, sizi iki dakikalığına dışarı alabilir miyim acaba?” şeklinde ölçünlü bir şekilde dışarı çağırırken, arkadaşı dışarı geldikten sonra “Nerdesin oğlum, iki saattir telefonuna mesaj atıyorum, ağaç oldum kapının önünde” diyerek teklifsiz bir konuşma içerisinde bulunabilir. Öğrencilerin önünde bu teklifsiz konuşmanın yakışık almayacağı düşünülürse, öğretmenin onların önünde ölçünlü dili tercih etmesi yerinde bir durum olacaktır.

Öte yandan teklifsiz dil, tezimizin asıl konusu olan yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde genellikle göz ardı edilen bir konudur. İlerleyen bölümlerde de görüleceği üzere yabancı dil olarak Türkçe öğretmeye yönelik olarak hazırlanmış ders kitapları, ağırlıklı olarak ölçünlü dil üzerinden Türkçe öğretimi yapmaktadır. Oysa gündelik hayatımızda yaptığımız konuşmaları düşünürsek birçok ortamda teklifsiz dile başvurduğumuz açıktır. Bu yüzden de Türkçe öğrenen yabancılar eğer Türkiye’de yaşıyorlarsa doğal konuşma ortamlarında teklifsiz dil ile karşılaşarak bu kullanımları kendileri öğrenmeye çalışmakta, Türkiye’de yaşamıyorlarsa da sadece kitap diline maruz kalarak doğal konuşma dilinden uzak bir Türkçe öğrenmektedirler. Tezimizin kaynak kitaplarının incelendiği bölümünde öğrenim düzeylerine göre teklifsiz dile ne ölçüde ve çeşitlilikte başvurulduğu görülecektir.

Teklifsiz dilde ölçünlü dilden farklı olarak sözcük seçimleri değişebileceği gibi eksiltili kullanımlar, ünlemler, argo sözcükler de karşımıza çıkabilir. Ölçünlü dilde kullanılabilen bir sözce, içinde bulunulan ortama veya konuşulan kişilere göre teklifsiz dil şekline dönüşebilir. Örneğin “Kızım şu kitabı versene” sözcesini bir anne kızına

söylediğinde iletişim durumuna uygunluk açısından ölçünlü, aynı kişi bu sözceyi kitapçada çalışan birine söylediğinde ise teklifsiz olarak değerlendirilecektir.

Sonuç olarak, ölçünlü dil, argo ve teklifsiz dil arasındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

Ölçünlü dil : Aynı dili kullananların ortak dilidir. Resmi iletişim ortamında kullanılır. Resmi iletişim ortamlarından şu durumlarda söz edilebilir: profesyonel ve kurumsal bağlamlar; birbirini tanımayan ya da az tanıyan kişilerden oluşan ortam; iletişimler arasında konum veya yaş gibi farklılıkların bulunduğu ortam... Sözcük, dilbilgisi (biçimbilim-sözdizimi) ve cümle düzeyinde gerçekleşir.

Argo : Resmi olmayan iletişim ortamında kullanılan özel bir dil kullanımudur. Küçük veya büyük ölçekli toplumsal kesimlere özgü, gizli ve özel bir dildir: genç argosu, üniversite öğrencisi argosu, erkek argosu, kadın argosu, cinsel argo... Toplumun geneli için kapalı, zaman içinde değişebilen ve yaratıcı bir dildir. Daha çok sözcük düzeyinde gelişir.

Teklifsiz dil: Resmi olmayan iletişim ortamında kullanılır. Toplumun her kesiminden yakın, samimi kişiler arasında kullanılır; dilde ekonomi sağlar; sözcük, dilbilgisi ve sözce düzeyinde gerçekleşir.

Aşağıdaki tabloda ayırıcı unsurlar koyu olarak belirtilmiştir:

Tablo 2. Ölçünlü dil, Argo, Teklifsiz Dil Farklılıkları

	Ölçünlü dil	Argo	Teklifsiz dil
<i>Kullanım alanı</i>	Resmi	Resmi olmayan	Resmi olmayan
<i>İletişim ortamı</i>	Uzak veya resmi ilişkilerde	Yakın ve samimi kişiler arasında	Yakın ve samimi kişiler arasında
<i>Özellik</i>	Ortak dil	Özel dil	Özel dil
<i>Ayrıcı özellik</i>	Bir dil topluluğuna ait tüm kesimlerce kullanılabilir ve anlaşılabilir.	Belirli toplumsal kesimlere özgü; kapalı; gizli; değişken; yaratıcı	Gündelik konuşmalarda; kapalı olmayan ve gizli olmayan; ekonomik, eksiltili
	Sözcük, dilbilgisi (biçimbilim-sözdizimi) ve cümle düzeyinde	Sözcük düzeyinde	Sözcük, dilbilgisi ve sözce düzeyinde
<i>Kapsam</i>	Geniş kapsam	Dar kapsam	Göreceli geniş kapsam

			(resmi dili içermez)
<i>Yaygınlık</i>	Yaygın kullanım	Sınırlı kullanım	Yaygın kullanım

4.3. ODTÜ SÖZLÜ TÜRKÇE DERLEMİNDE GEÇEN TEKLİFSİZ DİL KULLANIMLARI

4.3.1. Kayıtlar İle İlgili Bilgiler

Tezimizde kullandığımız ODTÜ Sözlü Türkçe Derlemi projesinin amacı kendi web sitesinde, “yüz yüze ya da çeşitli iletişim araçlarıyla (örn., telefonda ve kitle iletişim araçları) gerçekleşen Türkçe konuşmalardan oluşacak 1 milyon sözcüklük bir veritabanını dilbilimsel yöntemlerle çözümleyerek günümüz Türkçesinin bilgisayar ortamında izlenmesini ve taranmasını sağlayacak bilimsel bir kaynak oluşturmaktır” şeklinde açıklanmaktadır.

Derlemin Ekim 2008-Nisan 2010 tarihleri arasında TÜBİTAK tarafından 108K283 no.lu proje ile desteklendiği ve ODTÜ, Yabancı Diller Eğitimi Bölümünce desteklenip sunulduğu, BAP-05-03-2011-001 çerçevesinde derlem incelemeleri yapıldığı belirtilmiştir.

Tezimizin amacı olan teklifsiz dil kullanımlarını saptamak için ODTÜ Sözlü Türkçe Derleminde yer alan, süreleri 59 ile 1640 saniye arasında değişen ve toplam 139,8 dakikadan oluşan 23 kayıt tarafımızdan birçok kez dinlenmiş, ayrıca derlem sayfasında yer alan çevriyazılar incelenmiştir. Bu 23 kaydın 13’ünde teklifsiz dil kullanımları saptanmış ve web sitesindeki kayıt sıraları dikkate alınarak sıralanmıştır. Radyo/televizyon yayınları gibi kayıtlarda ölçünlü bir dil kullanıldığından bu kayıtlar inceleme dışı bırakılmıştır.

Her kayıt başında derlem sayfasında şu bilgiler yer almaktadır:

Kayıt tarihi: Kayıtlar 19.01.2009 – 13.09.2009 tarihleri arasında değişmektedir. Kayıtlar kayıt tarihine göre sıralanmamıştır. Sözlü derlem web sayfasındaki sıralama ile buraya yazılmıştır.

Konuşma alanları: aile ve/veya akraba ortamı, aile ve arkadaşlarla konuşmalar, yabancılar arasında kısa süreli görüşmeler, hizmet alımı, eğitim, radyo/tv yayınları

Süre: 59 ile 1640 sn. arasında değişmektedir.

Mekan: ev, mağaza, apartman, havaalanı araba park yeri, kafe, balkon, apartman, yurt, deniz kenarı, mağaza, araba, radyo stüdyosu, mutfak.

Konular: Burada yalnızca teklifsiz dil kullanılan 13 kayıt dikkate alınmıştır.

1. Kayıt: Kayıt cihazı, Işığın yanmaması, Telefon, Tartı, Kilo, Çamaşır, Ortak tanıdıklar hakkında
2. Kayıt: Bebek bakımı, Kişiler hakkında, Kayıt yapma, Fotoğraflar, Gezi hakkında, Bebeğe isim verme, Günlük yapılan işler, Ailede birisine benzeme, Elişi
3. Kayıt: Hastane, hastalık, ilişki düzenlemesi
4. Kayıt: Fotoğraf çekilme, fotoğraf makineleri, fotoğraf makineleri fiyatları, e-posta adresi alma-verme, yabancı diziler, otobüs firmaları, bilet fiyatları, içecekler, sigara kokusu, tribünlere oynamak
6. Kayıt: Erzurum'un havası, ölüm, hastalık, pazar kurulması, okulların açılması, sınav sonucu, yazlığa gelme zamanı, Erzurum, kazı, taziye
7. Kayıt: Çöpün alınması, gürültü, komşu şikayeti
9. Kayıt: Biyoloji
10. Kayıt: Sinema, yabancı filmler, oskarlı filmler, ünlü yabancı aktör ve aktrisler, yönetmenler
12. Kayıt: Haşhaş, zeytinyağı fiyatı, zeytin fiyatı, zeytinin özellikleri
13. Kayıt: Şarkı tercihleri, şarkı söyleyen gruplar, pop konserine gitme, ayna grubunun bir üyesi, boy tartışması, 23 Nisan'da eve gitme planları, okul deneyimi dersi, ODTÜ Koleji, öğrenci hayatı, iş başvurusu, işe kabul kriterleri, şampiyonlar ligi, oda arkadaşları arasında anlaşmazlık
14. Kayıt: Dertleşme, üniversite eğitimi sonrası hakkında, futbol oynama, aile içi iletişim sorunları, akşam için plan yapma, Arapçanın ağızları arasında farklar, yurt

arkadaşları ile iletişim ve paylaşma, hava durumu, bebek bakımı, yemek yapma, matematik çalışma

20. Kayıt: Gün içinde neler yapıldığı, sinema biletleri, matine saatleri seçimi, yerli bir film, gidilecek filmin uzunluğu, filmin aldığı reyting, kadın kadına dışarı çıkma, ne giyilmesinin uygun olacağı, giysi seçimi kararsızlığı

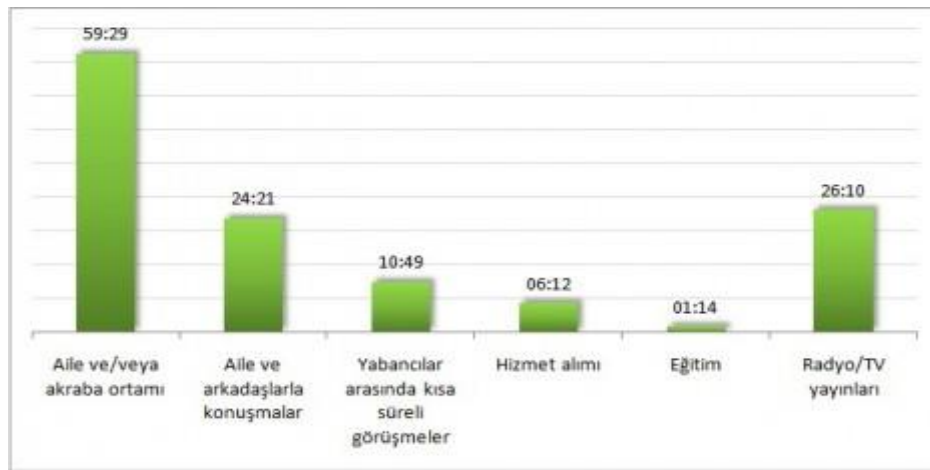
21. Kayıt: Hediye, yemek, yemek yapma, sevilen meyve

Konuşucular: Yaş, cinsiyet, medeni hal ve meslek kimlik bilgileri verilmiştir. Derlem tanıtımında kimlik bilgilerinin istatistiki sonuçları yer almamaktadır.

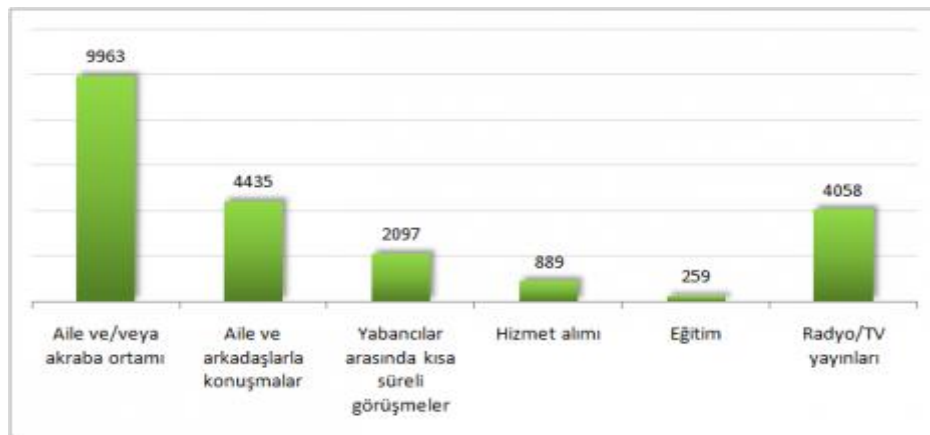
İlişkiler: Her kayıt başında konuşucular arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

ODTÜ Sözlü Türkçe Derlemi'nin sayfasında 23 kaydın tamamına ilişkin grafikler yer almaktadır. Derlemin kapsamı hakkında bilgi veren bu grafikler aşağıdaki şekildedir:

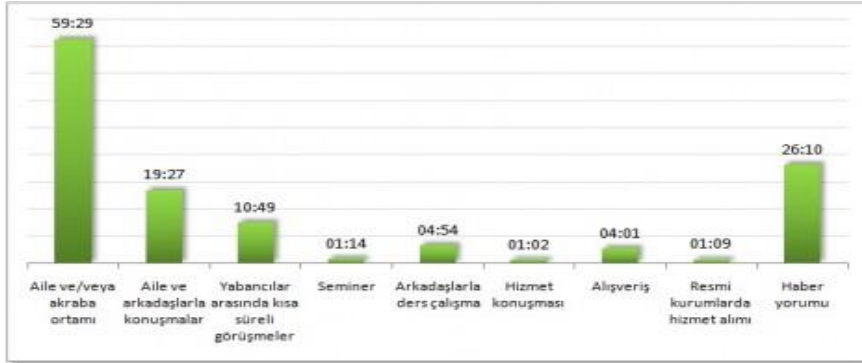
Grafik 1. Derlemde Geçen Konuşma Sürelerinin Konuşma Alanlarına Göre Dağılımı

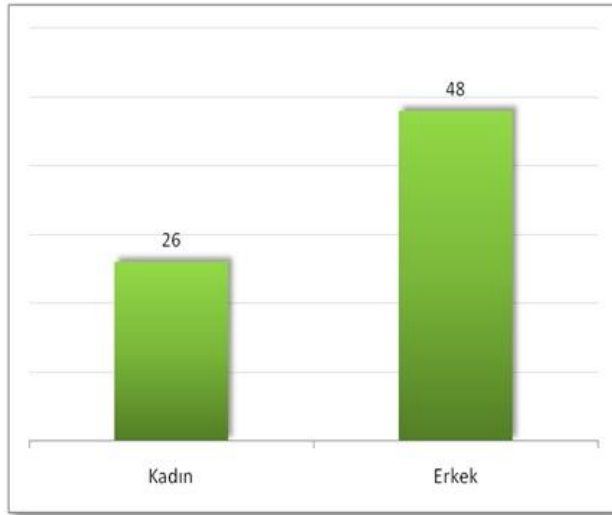
Grafik 2. Sözcük Sayılarının Konuşma Alanlarına Göre Dağılımı

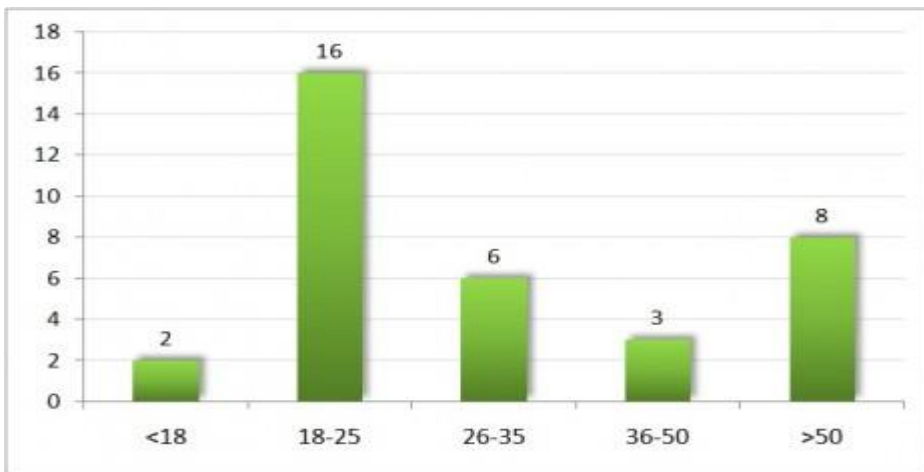
Grafik 3. Konuşma Sürelerinin Konuşma Türlerine Göre Dağılımı

Grafik 4. Konuşucuların Cinsiyet Dağılımı

Grafik 5. Konuşucuların Yaş Dağılımı

Teklifsiz dil kullanımı açısından incelemeye dahil ettiğimiz on üç kayıttan 11'inde aile / arkadaşlar arasında geçen diyaloglara yer verilmiştir; 1'inde apartman sakinleri

arasındaki günlük konuşmalar; 1'inde mağazadaki alışveriş sırasındaki konuşma söz konusudur.

4.3.2. ODTÜ Sözlü Türkçe Derleminde Geçen Teklifsiz Kullanımların Çözümlemesi

ODTÜ Sözlü Türkçe derlemindeki kayıtlar çevriyazıyla tezimize aktarılırken konuşma çözümlemesi yapılmadığı için durumsal açıklamalar silinerek sadeleştirme yapılmıştır.

Derlemdeki ilk kaydın birinci sayfasının orijinal çevriyazısı şu şekildedir:

- [1]

TUG000026 [v]		yerlere kağıtlarımı düşürdüm de onları top
[nn]	((walking up stairs))	
- [2]

TUG000026 [v]	luyordum.	(ha)
FAT000027 [v]	hıı	karanlık ((XXX)). ıışığı da yakmadın
[nn]	((microphone noise))	
- [3]

TUG000026 [v]		yoo!
FAT000027 [v]	herhalde.	
[nn]	((microphone noise)) ((microphone noise)) ((door closed))	
- [4]

TUG000026 [v]	ışık ((0.2)) kendi yanmıyor mu?	
FAT000027 [v]		kendi yanmıyormuş
[nn]		((microphone noise))
- [5]

TUG000026 [v]		((short laugh))
FAT000027 [v]	güzelim.	ben çıktım. ıyaktım. ıbaktım ışık
[nn]		
- [6]

TUG000026 [v]		ne yapıyorsun?
TUG000026 [c]		napiyon, ((softly))
FAT000027 [v]	yanmıyor!	hoş
[nn]	((entering the house, key noise)) ((loud noise))	
- [7]

TUG000026 [v]	hoş bulduk.	((0.4)) ne
TUG000026 [c]		napiyım
FAT000027 [v]	geldin canım.iyi	yiz. ((0.1)) sen ne yaptın?
FAT000027 [c]		naaptın
[nn]		((zipping))

- [8]
TUG000026 [v]	yapayım ben de yaa! ((0.5)) şey	Sinem
TUG000026 [c]		((lengthening))
[nn]		((voice in the background))
- [9]
TUG000026 [v]	sekizde çıkacakmış.	haa	çok şükür.
TUG000026 [c]			@another
FAT000027 [v]		öyle mi? geç mi çıkacakmış?	
[nn]			
- [10]
TUG000026 [v]	ben de anlatayım. hoş (buldum).	
TUG000026 [c]	person in the room	
ERO000028 [v]		((XXX)) ((XXX))
IND000002 [v]		ya?
IND000002 [c]		@another person in the
[nn]	((microphone noise))	
- [11]
TUG000026 [v]	((2.9)) ya da banyo falan yapacakmış. �yurttaymış.	
IND000002 [v]		
IND000002 [c]	room	
[nn]	((microphone noise, zipping))	

Aşağıda, teklifsiz dil kullanımı açısından incelediğimiz on üç kayıt ile ilgili bilgiler ve kayıtlardaki konuşmalar yer almaktadır. Her kaydın arkasından, söz konusu kayıta geçen “teklifsiz sözcük veya sözce”ler, teklifsiz kullanımın içinde geçtiği “sözce/bağlam”, teklifsiz kullanımın varsa “ölçünlü” dildeki karşılığı, sözcük türü ve varsa “sözedim değeri” tablo halinde gösterilmiştir.

Tablolarda bazı teklifsiz söz veya sözcelerin ölçünlü karşılığı olmadığı, bazılarının ise sözedim değeri bulunmadığı görülecektir. Örneğin “ayy”, “yuhaa” gibi bazı teklifsiz ünlemlerin ölçünlü dilde karşılığı yoktur, ama “şaşıрма”, “eleştirme” gibi edimsöz değerleri bulunur. Ters durumda da ölçünlü karşılığı olan bir teklifsiz kullanımın edimsöz değeri bulunmayabilir. Bunun bir nedeni derlemin özelliklerinden kaynaklanmaktadır: Sözlü derlemdeki sesli kayıtlar kimi zaman iletişim durumu ve bağlam hakkında yeterince bilgilendirici olamamaktadır. İkinci bir neden ise dilbilimseldir: Edimbilim Kuramına göre her söz aldığımızda aynı zamanda bir edim gerçekleştirmiş oluruz, ancak çalışmamızın konusu teklifsiz kullanımlarla sınırlı olduğundan çoğu kez sözce içinden tek bir sözcük incelenmekte ve bu sözcüğe kimi

zaman bir edimsöz değeri biçmek mümkün olmamaktadır. Örneğin sözlü derlemdeki “Ayağım *tosbağa gibi* böyle elim şey aynı balon” (bkz. 2. Kayıt, Tablo 4) sözcesinde teklifsiz kullanım olan “tosbağa gibi”nin ölçünlü karşılığı “kaplumbağa gibi”dir; sözcenin tamamı “yakınma” sözedim değeri taşımaktadır, ancak incelenen teklifsiz kullanım “tosbağa gibi”nin tek başına bir sözedim değerinden söz edilemez.

Benzer şekilde, “buruştur at *çaktırmadan*” sözcesinin tamamı ele alınsa “talimat verme” ya da “teklif etme” gibi sözedim değerlerinden söz edilebilecekken, ölçünlü karşılığı “fark ettirmeden” olan “*çaktırmadan*” sözcüğüne tek başına bir sözedim değeri atamak mümkün değildir.

1. Kayıt

Kayıt tarihi: 17.02.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 137 sn.

Mekan: Ev

Konular: Kayıt cihazı, Işığın yanmaması, Telefon, Tartı, Kilo, Çamaşır, Ortak tanıdıklar hakkında

Konuşanlar: TUG (1988) kadın - bekar – öğrenci, FAT (1944) kadın - bekar – ev hanımı, ERO (1994) erkek – bekar – öğrenci

İlişkiler: FAT, TUG’un halası; FAT, ERO’nun annesi

Kayıt-1

TUG: yerlere kağıtlarımı düşürdüm de onları topluyordum.

FAT: hıı karanlık ışığı da yakmadın herhalde.

TUG: (ha)

TUG: yoo!

TUG: ışık kendi yanmıyor mu?

FAT: kendi yanmıyormuş güzelim.

FAT: ben çıktım. yaktım. baktım ışık yanmıyor!

TUG: ne yapıyorsun?

FAT: hoş geldin canım. iyiyiz. sen ne yaptın?

TUG: hoş bulduk.

TUG: ne yapayım ben de yaa! şey Sinem sekizde çıkacakmış.

FAT: öyle mi? geç mi çıkacakmış?

TUG: haa

TUG: çok şükür. ben de anlatayım. hoş (buldum).

IND: ya?

TUG: ya da banyo falan yapacakmış. yurttaymış.

TUG: hayır. o

ERO: bu ses kaydedici mi?
 FAT: hm'
 TUG: evet.
 IND: (neresi çıkarıyor).
 TUG: ay! telefonum bozuldu galiba yaa.
 ERO: telefonun mu?
 FAT: valla ben seni duyuyorum ama sen beni duyamıyorsun (çünkü).
 TUG: evet. ben duyuyorum.
 FAT: sonra aradım. bi görüşme yapıyor dediler. di/ diye ses geliyor. yani seni
 TUG: haa' dayımı aradım ondan sonra
 FAT: hıı'
 TUG: evde mi diye. annemi aradım. onda da öyle oldu. Fulya'yı aradım. onda da öyle oldu.
 bozuldu mu ne oldu telefon?
 FAT: Allah Allah!
 FAT: ne bileyim.
 ERO: bu ne yapıyor o şimdi?
 TUG: ses kaydediyor.
 ERO: hala kaydediyor mu?
 TUG: ha-ha'
 IND: ti ti ti ti'
 TUG: bakayım kaç kilo olmuşum?
 FAT: kaç kilo olmuşsun? zayıflamışsın sen.
 TUG: cık' burda normal gösteriyor!
 FAT: ee? nerde farkettiler de?
 TUG: annemin orda elli sekiz gösteriyor.
 FAT: elli beş.
 TUG: evet! dedim anneme o yalancı diye. ama annemi elli yedi gösteriyor. ben annemden
 kiloluyum yani.
 FAT: annen nereye elli yedi kilo olacak? sanki kilo mu almış da?
 TUG: ne bileyim.
 FAT : anneni de çok göstermiş.
 TUG: ama sonuç olarak ben ondan daha kiloluyum. hadi demek ki kilo almışım ben.
 FAT : ee?
 FAT: Allah Allah! hiç öyle görünmüyor.
 TUG: ne bileyim. anlamadım.
 TUG: bozuk tartınız dedim. yok bozuk değil diyor.
 FAT: çamaşırı kurutmak bi dert.

Tablo 3. 1. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözce / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
FAT: güzelim	Kendi yanmıyormuş <i>güzelim</i> .		isim	Seslenme
TUG: napıyon?	<i>Napıyon?</i>	Ne yapıyorsun?	zamir+ fiil	Hal hatır sorma
TUG: napıyım..yaa	<i>Napıyım</i> ben de yaa!	Ne yapayım?	zamir + fiil	Hal hatır sorusuna cevap
FAT: naaptın	Sen <i>naaptın?</i>	Sen ne yaptın?	zamir + fiil	Hal hatır sorma
TUG: Ay!	<i>Ay</i> telefonum bozuldu galiba yaa.	-	ünlem	Pekiştirme
FAT: valla	<i>Valla</i> ben seni duyuyorum ama sen beni duyamıyorsun	Vallahi: Yemin ederim	ünlem	Pekiştirme
TUG: haa	<i>Haa</i> dayımı aradım ondan sonra	-	ünlem	

ERO: naapiyo	Bu <i>naapiyo</i> o şimdi	Ne yapıyor?	zamir + fiil	Bilgi edinme
--------------	---------------------------	-------------	--------------	--------------

2. Kayıt

Kayıt tarihi: 28.01.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 733 sn.

Mekân: Ev

Konular: Bebek bakımı, Kişiler hakkında, Kayıt yapma, Fotoğraflar, Gezi hakkında, Bebeğe isim verme, Günlük yapılan işler, Ailede birisine benzeme, Elişi

Konuşanlar: 4 kişi: RUK (1989) kadın- bekâr – öğrenci, BUR (1987) kadın – evli – ev hanımı, MUS (1994) erkek – bekâr – öğrenci, BUR2 (1988) kadın – bekâr - çalışan.

İlişkiler: RUK, MUS'un ablası; BUR, BUR2'nin ablası, RUK, BUR'un ve BUR2'nin komşusu.

Kayıt-2

RUK: biziz. Rukiye ben.

IND: o kim?

BUR: aah !

RUK: selam!

RUK: müsait misin?

BUR: hmm' müsaitim. müsaitim de! yeni kalktık ama gel. gel önemli değil.

BUR: biz hep yeni kalkıyoruz anam. kız var artık.

BUR: ana! sen (onlarla) (gidelim).

MUS: ne?

BUR: biz... daha dün sizin adınız geçti.

BUR: yok canım! sen nerdesin dedim.

BUR: geç geç geç geç geç. nerdesiniz siz? valla (ben söyleyeyim) de! sen nerdesin? geç içeri. geç. gel.

MUS: şunu al kız!

IND: şunu da al.

RUK: curcuna!

BUR: curcuna. kız uyandı mı?

BUR: (ha-ha) abla hoş geldin.

BUR : (hoş gel)...

BUR: canımsın! daha dün adınız geçti.hatta Hasan'a dedim ki şey • bi dahaki haftaya iznimizde sizin yanınıza geleceğim.

BUR: hoş geldiniz.

RUK: gelin.

BUR: gene gideriz. gel (kulaklı).

RUK: hadi canım!

BUR: hadi bakayım.

BUR: geç geç. şurda otur.

BUR: ben iyiyim.
 RUK : hmm'
 BUR: Burçin şunları al! Burçin!
 BUR: (ben çay koyayım).
 IND : (onu da ver).
 BUR: ben de diyordum ah
 BUR: siz her geldiğinizde...
 BUR: her (geldiğinizde) iyi oluyor valla.
 IND: ha-ha'
 BUR: haa'
 BUR: e annen geldiğinde de yatak orda!
 BUR: gir. geçelim.
 RUK: uyuyor mu?
 BUR : hı-hı'
 RUK: ay ne numaracı bu da!
 BUR : o... herkes öyle diyor zaten. ay şey ya!
 BUR: neydi adı?
 MUS: ne?
 BUR : annen işten çıkmış herhalde?
 RUK: ha' şimdi başka iş...
 MUS: başka iş...
 BUR : işten çıkmamış durgunlaşmış herhalde. bir süre evde.
 RUK: ha-ha'
 BUR: bunu...
 MUS: şimdi başladı işe.
 BUR : hadi yaa! • dün Hasan öyle söyledi. ben de dedim ki o zaman.
 RUK: bu hafta başladı. Pazartesi.
 BUR : hmm'
 RUK: olsun. yine cumartesi pazar çalışmayabilir yani.
 BUR : cumartesi pazar çalışmıyor da! hani Hasan'la bir geleyim çünkü bebekle tek gelmek zor oluyor. çantasına filan koyuyorum. ayrıyeten kendi çantası oluyor. benim çantası oluyor! hani • ikisini bir arada taşımam kesinlikle çok zor.ben Hasan'a dedim ki bi dahaki ha/ Hanife abla da çalış...
 RUK: haa'
 MUS: al lan şunu.
 IND:ne o?
 RUK:ha' şey/
 BUR : kayıt.
 RUK: bişey. onun gibi bişey.
 BUR : hmm'
 RUK: dursun orda.
 BUR : • şey de dedi ki • o zaman. e neydi o? o ob/ ben dedim yani. o zaman dedim haftaya dedim. izinli gününde dedim. Hanife abla evdeyken dedim. hep beraber dedi
 RUK: ha-ha'
 BUR : gidelim. şey yapalım/ görelim. Rukiye de gelmiş dedi.
 BUR : o anda sinirlendim. bu geldiyse dedim hani nerde?
 RUK: hm'
 RUK: anca geldim. dün de yengemgil vardı. hani geçen sene de burdayken gelmişlerdi ya hani.
 BUR : köyden mi gelmişlerdi?
 RUK: yok. Çorlu'dan.
 BUR :öyle mi?
 RUK: hani doğum gününde pasta felan yaptık hep beraber.
 MUS: Edirne'den.
 BUR : ha ha ha' küçük çocukları vardı.
 RUK: ha' onlar.
 RUK: ha-ha' işte ondan yaptık. dün gitti onlar da.
 BUR : hmm?

RUK:ondan...
 BUR : ondan gelemedin.
 RUK: hah!
 BUR : e ne zamandan beri burdasın?
 RUK: ben ne zaman geldim? ee` ben ne gün geldim? Pazartesi (geldim).
 MUS: Pazartesi geldi. ee` Cuma mı ne gelmiş de İstanbul'dan arkadaşlarıyla ge...
 RUK: arkadaşlarla gezideydik.
 BUR: haa` ondan.
 BUR : ne zaman geldin?
 RUK: Perşembe günü ordan çıktım. Ankara'dan. Cuma sabah burdaydım. da hani
 IND: Cuma.
 BUR : (o) zaman gel...
 RUK: gezdik. Topkapı Sarayı'nı felan gezdik hep beraber. burdayım.
 BUR : haa`
 BUR : ben de gidemedim daha. İstanbul'dayım. iki yıldır İstanbul'dayım.
 gidemedim.kardeşimi görmüştün di mi?
 RUK: ha-ha` görmüştüm.
 BUR : her zaman gelir.
 BUR : hm-hm` daha ne? kimin adı geçti yine? seni adın yine.Nurcan ablayla adın geçti yine.
 RUK: hm`
 BUR : hey gidi hey! • hı-hı`burdalar.onlar burdalar daha.
 RUK: onlar burda mı hala?
 BUR : ay çok zor.
 BUR : sen niye gelmiyorsun? hiç mi hafta sonun yok?
 MUS: ne?
 BUR : bu var ya! bi annenle geldi. bi de şimdi. yok bi daha gelmedi. nerde! ondan daha önce de gelmedi.
 RUK: bi daha gelmedi.
 BUR :hı` gitti. • unuttu beni.
 IND: hm-hm`
 RUK: ne zaman uyudu bu?
 BUR : şimdi kızıma... daha yeni.
 RUK: tüh!
 BUR :uyanır ama. uykusu fazla şey değil.
 RUK: haa`
 BUR :pek değil yani.
 RUK: bizim köyde de komşumuzun kızı oldu. onun da adı İrem böyle. diyorum tesadüfe bak. iki yerde de İrem. başka va...
 BUR : ben Nisa'ya çok düştüm.
 RUK: haa` koymadın mı daha?
 BUR :ben bir saniye... herkes kafamı karıştırdı. işte şey dediler... neydi adı? eem` Nisa. ne o İsa gibi.
 RUK: haa`
 BUR : filan. cık...(kapı). yok güzel değil dediler. bi de bene epeyden beri Nisa diyorum kıza.
 RUK: hm-hm`
 BUR : gerçi son zaman ben de sıkılmaya başladım. ondan sonra şey... kısa isim istiyordum ben. kısa. öyle uzunsa... beş harfli bile istemiyorum. sevmiyorum. o ilk halleri. bak bu da benim doğum. hastanede daha doğurmadan resmim. (kalkmış).
 RUK: hmm`
 RUK:ay!
 RUK: bi adı var sadece di mi?
 BUR: iki adı var.
 RUK: ne o?
 BUR : biri de Gül.
 RUK: İrem Gü.
 BUR : hm`ha` ya ikisi bir değil. ayrı ayrı.

RUK: Gü ne demek?
 BUR :Gül!
 RUK: ha' Gül. ben de e sadece Gü anlıyorum.
 BUR: bu çalıyor herhalde. pili bitmesin?
 BUR : haa'
 RUK:o şey/o ses dinleme cihazı. ödev var da. onun için sizi dinliyorum şu anda.
 BUR: aboo!
 RUK: dur. kapatma sakın.
 BUR : nasıl kapanıyor?
 BUR: çalıyor mu?
 RUK: kapatma ya! dur. ödev bu. çok önemli bak. ((inhalen)) istersen hocamızla konuşabilirsin.
 BUR :şimdi benimle ne konuşuyorsun ki?
 RUK: ha?
 BUR: bizi/ bizi niye seçtin ödev konusu olarak?
 RUK: öyle e şey gibi hani...
 BUR: misafirlige gittiğin yerlere.
 RUK: ha' durum olarak önemli. bi de İstanbul • Ankara e Tokat arada...
 BUR : gözün çıkmasın! ben evi toparlamadım.
 BUR : kusura bakma! evlilik! dedim ya!
 RUK: olsun ya! önemli değil vallah.
 BUR : ha' onları sildim.
 RUK: • pazarda bile çektimşeyi.
 BUR: valla ilk defa.
 IND: ha-ha'
 BUR:hep oluyor ya böyle • televizyonlarda.
 MUS: bu kim Burcu abla?
 BUR : benim kuzenim. teyzemin oğlu.çok güzel resimleri vardı da verdik. annemde. daha orda doğurmadan. ya on beş yirmi dakika sonra girecekmışiz. al bak. albüm de var.
 RUK: ha' sezeryan oldu di mi?
 BUR: hii!
 RUK: of!
 BUR :haa! ay aman! ben de diyorum diğer resimler (gitmiş). onun (orası) boştu zaten. gerçi dün bir sürü bir sürü devrildi. bir sürü. bunlar boşluktan hepsi gitti.
 IND: : RUK: kime verdin?
 MUS: o kim?
 BUR : he' dün karşıya geçtik. babam.
 BUR: babam.
 RUK: hm-hm'
 RUK: karşı?
 BUR: köfteden biraz
 BUR : Anadolu' ya. karşıda. ha?
 RUK: ha'
 IND:hm hm hm'
 BUR : dün de giderken... haa' • hava artık düzeliyor ya. çıkabiliyoruz ya. işte ondan adınız geçti.
 RUK: hm-hm'
 BUR: şimdi annem başladı deyince...
 BUR : ha benim tek gelmem zor. ama • Mustafa benim...
 MUS: sen telefon et bana. ben gelirim.
 BUR : hah! o olabilir.
 RUK: ben de gelebilirim.
 BUR : ha' çünkü • kızı çantaya koyuyorum.aa! onun çantası var. • benim çantam var.tek taşımam imkansız.
 RUK: bu baban mı Burcu abla?
 BUR :hangisi? ha-ha' babam.babam buraya geldi!
 RUK: bakayım sana benziyor mu. ay önden de benzetiyorum.
 BUR : ha' yok!

BUR : benzememiş.
 BUR : ay anneme hanıma benzetiyorlar. ki kızlığımın aynısı annem.ya ben... annemin kızlığı tamamıyla benim yani.
 BUR :kızım da bana be/ çekmiş. öyle de devam et/ ettiriyoruz.
 RUK:nasıl mavi olur bu?
 BUR : hani nerdeki?
 MUS:mevlüt okuttunuz mu?
 BUR : okutturdum tabii.niye gelmediniz?
 MUS: biz o gün geç geldik. o günküyden geldik ya.
 BUR :ha?
 BUR : • ama Cumartesi günü gelecektiniz.
 MUS: yok. Cumartesi günü ordan çıkıyorduk.
 BUR :e çıktınız. akşam burda olmadınız mı?
 MUS: Pazar.
 BUR : sabah burda oldunuz. iyi. ben bir iki gibi okuttum.
 MUS:gel ki...
 BUR :haa?
 MUS:yorgunluk var.
 BUR : şeykirkımız çıktığı günKuran okutturdum evde.
 RUK: hm-hm' (evin adı).
 BUR : (hm-hm)' ha' annene de söyledim. bunlar geldiler. ya zaten annen gelmeseydi bile (hazıra) şaa/Şener abiyle şey yapacaktım/ gönderecektim.ama gelmediler. daha ben buraya. ha' bak. şu ilk alınan şey. kucağıma geldiği an.
 RUK: • bu kimin eli?hm?
 BUR : benim elim. şiş şiş!
 RUK: çok küçük çıkmış.
 BUR: ne küçüğü ya?
 RUK: vay bebek eli gibi çıkmış.baksana tombul tombul.
 BUR : tombul... sen... bende şişlik vardı. yüzümde şişlik var. bak.
 BUR:bak. şurda farkedersin. bak.
 BUR : yüzüm gözüm hep şiş içinde. ayağım tosbağa gibi. böyle elim şey/aynı balon şişirmişsin gibi.
 RUK: hm-hm'
 MUS: bunlar neymiş?
 BUR :hm?
 RUK: dahaversin desene.
 MUS: bunlar tatlı mı?
 BUR : onları telefonda çıkarttım ama o boşluk yerleri dağıttım. ha' yok. o sonlar değil. başta olanları dağıttım. ha' takayım mı dedin sen? ha' tak tak.
 MUS: • haa'
 IND:hm' hmm! • kara benim.
 RUK:(püre) de felan gelmiş.
 BUR : ha' benim.
 BUR : bak. bu tam da kızın resmi.
 RUK:bu kim?
 BUR : bu teyzemin oğlu.
 RUK:hmm'
 BUR : Sinan.
 BUR: şunlar ne?
 RUK: bunlar?krem mi?
 BUR : yok. banyo yapıyor da! sabun.
 RUK:haa'
 BUR: hm-hm'
 RUK: ben... • poşetin içine koymuşlar çocuğu.
 BUR : hmm'bebek (çıkarsın).
 BUR : telefonda çok güzel resimler var.
 MUS: bunları telefonda mı çıkarttınız?
 BUR :ha-ha'onlar hep telefon. • bak.yok. birkaçı hayır. şey ne diyecektim. bak telefonda.

bak.böyle kartında da var. videosu da var.
 BUR : gel. sen de biliyorsun. o/ o şeyden dolayı.
 RUK: hm`hmm`hm`hm`
 BUR: burda... ama bunu tekrar geri yapmam lazım. böyle karta direk basıp da gitmiyor.
 RUK: hmm`
 RUK: şey • dirlik felan veriyor mu? yani nasıl huyu? huysuz muağlayınca?
 BUR : valla son bir haftadır iyiydi. dün biz bi gittik karşıda. kıyamet koptu yani.öldürdü bizi ama bugün iyi. ya fazla da şey değil ya. bebek. huysuz da oluyor.o benim karnımdayken.
 MUS: onun kafası di mi?
 BUR: kafası ne öyle?
 BUR :bak.
 RUK: ` şurda çok komik.
 BUR : bu... örneğin bak. şu yüz hattı. şöyle bi çizgiyi görüyor musun? bu burnu.bu ağzı.bu gözü. gördün mü?bak.
 MUS: bu/ bura koca bişey var.te ne ediyor?
 BUR: bu burnu!
 MUS:ha`
 BUR: burada koca bişey var.
 BUR : bak.şu benim elimdeki çizgiyi takip et.bak.
 MUS: hm-hm`
 BUR: kafası işte. (bak).
 BUR : burnu! ağzı.
 MUS: ha ha` tamam. anladım. bu tam komple kafası.
 BUR : çevresi.
 BUR: haa`
 BUR : hah!
 RUK:bu biraz şey yapınca • belli oluyor.
 BUR : aslında bak. şurda daha net belli.
 IND: haa`
 RUK: bak. sabunla
 BUR :bak. bunun çerçevesi kırıldı. ondan bi model daha alındı.
 RUK:ne?
 BUR: bundan.
 RUK:haa`
 BUR: bi model daha istediler. yaptın mı? ne yaptın?
 RUK: şey değil. büyüktü hani. küçük yapmıştım ya. onun söktüm kenarını.
 BUR: hıı`
 RUK: yeniden büyütüyorum. şimdi aslı...
 BUR : on dörde on dörttü.
 RUK: on dörde on dört yapamadım.
 BUR : bak. burda daha net belli.daha resimlere bak.
 RUK: bu da bitmiyor yaa!
 BUR : haa?
 BUR: yaa.
 BUR :bitmez.
 RUK: geleli dört tane felan yaptım.
 BUR :fark ettin mi?bak ağzı.bakın. gözü. kulağı. hah!(tamam).
 IND: hm`
 BUR: cd'si de var.
 BUR : size gelirken getireceğim. senin bilgisayar getirdin di mi?
 RUK: getirdim.
 BUR : cd izleyebiliyoruz?
 RUK: izleriz.
 RUK:izliyoruz.
 BUR : gör. benim karnımdayken daha beş buçuk aylıkken tekmelerini görüyorsun. • tam net. atıyor bana.
 BUR: • hm-hm` bak.

RUK: tekme atarken mi?
 BUR : he' yüzünü görüyorsun. kolunu tam şöyle yaparken görüyorsun.
 RUK: ha-ha' tamam. izleyelim.
 BUR : siyah değil. renkli.
 IND:hmm''
 RUK: hm-hm'
 IND: hm hm hm'
 BUR :tuh akşama kadar benimlesiniz.
 RUK:yok. akşama kadar duramayız.gideriz yani birazdan.
 BUR :birazdan dediğin?
 RUK:şöyle...
 MUS:(geç)
 RUK: yani...
 RUK: mesela beşte çıkarız.
 BUR :ne yapıyorsun kız? beş dakika sonrası. öldürürüm seni. otur oturduğunuz yerde. şey yediden önce göndermiyorum.
 RUK: yedi çok geç. annemin gelmesiyle yemek felan yaparız.
 BUR : a!
 BUR: ya
 BUR : ya yemek! bu saate kadar ne yaptın yaa?
 RUK:babam gönderdi.
 BUR : tamam. ben yemek gönderirim. tamam mı?
 RUK: yok olmaz! bu
 BUR : hayır!
 BUR : hayır dedim.
 RUK: sık sık geliriz yani.
 BUR: (çok)
 BUR : ha' hiç inanmıyorum. valla yani.
 RUK: sen de geleceksin.
 BUR : tamam. ben gelirim. hatta dün söyledim bile! ama artık hiç inanmıyorum sana. hele şuna!
 BUR: he ya!
 RUK: e bak ben geldim. dört gün yani.'
 BUR : haa?
 BUR :ne? anlamadım.
 RUK: dört gün oldu. geldim.
 BUR:yo.
 BUR : bu hep burda. hiç gelmedi. ben inanmam.
 RUK: kalk hadi kız. yatır da gel.
 BUR : ı-ıh' şeye de giderken...
 BUR: nereye kaçırttın?

Tablo 4. 2. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklifsiz sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
RUK: selam!	<i>Selam!</i>	Merhaba!	isim	selamlama
BUR: anam	Biz hep yeni kalkıyoruz <i>anam</i> , kız var artık.	-	isim	seslenme
BUR: ana	<i>Ana!</i> Sen onlarla... gidelim	A-a! Allah Allah!	ünlem	şaşıрма
MUS: ney?	ney?	Nasıl? / Efendim? / Ne?	zarf	soru sorma
BUR:	yok <i>yok canım!</i> Sen nerdesin dedim.	Sahi mi?	ünlem	şaşıрма /

canım!					inanmama
BUR: valla	<i>valla</i> ben söyleyeyim de! Sen nerdesin?	Vallahi	ünlem		pekiştirme
RUK: curcuna	<i>curcuna</i>	Karışık durum; gürültülü.	isim		betimleme
BUR: curcuna	<i>Curcuna...</i> kız uyandı mı?	Karışık durum; gürültülü.	isim		betimleme
BUR: canımsın!	<i>canımsın!</i> Daha dün adınız geçti.	-	ünlem		iltifat etme
RUK: hadi canım!	<i>hadi canım</i>	-	ünlem		inanmama / şaşırma
BUR: hadi bakayım	<i>hadi bakayım</i>	-	ünlem		teşvik etme
BUR: valla	her geldiğinizde iyi oluyor <i>valla</i>	Vallahi	ünlem		pekiştirme
RUK: numaracı	Ne <i>numaracı</i> bu da!	Hileci, düzenbaz	sıfat		eleştirme betimleme
RUK: bu	ne numaracı <i>bu</i> da!	O (kişi)	zamir (nesne)		eleştirme
BUR: hadi yaa	<i>Hadi yaa</i> dün Hasan öyle söyledi	-	ünlem		inanmama / şaşırma
MUS: lan	Al <i>lan</i> ¹ şunu!	-	kaba ünlem		seslenme
RUK: yengemgil	dün de <i>yengemgil</i> ² vardı.	Yengemler / yengem ve ailesi	isim		
RUK: felan	Doğum gününde pasta <i>felan</i> yaptık		zamir		
RUK: yaptık	Doğum gününde pasta <i>felan</i> yaptık	Yapmıştık	fiil		
BUR: ay	Haa <i>ay</i> aman!	-	ünlem		pekiştirme
BUR: hey gidi hey!	<i>hey gidi hey!</i>	-	ünlem		özlem
RUK: vallah	Olsun ya önemli değil <i>vallah</i>	Vallahi	ünlem		inandırma
BUR: Ay	<i>Ay</i> çok zor!	-	ünlem		pekiştirme
BUR: aboo!	<i>aboo!</i>	-	ünlem		şaşırma
RUK: Ay	<i>Ay</i> önden de benzetiyorum	-	ünlem		pekiştirme
BUR: gözün çıkmasın!	<i>gözün çıkmasın</i> ben evi toparlamadım	-	(deyim)		serzeniş
BUR: Valla	<i>valla</i> son bir haftadır iyiydi	Vallahi	ünlem		pekiştirme
BUR: valla	<i>Valla</i> ilk defa	Vallahi	ünlem		inandırma
BUR: tosbağa gibi	Ayağım <i>tosbağa gibi</i> böyle elim şey aynı balon.	Kaplumbağa	isim		
BUR: naaptın	Yaptın mı <i>naaptın?</i>	Ne yaptın?	zarf + fiil		bilgi edinme
BUR: naapiyorsun	<i>naapiyorsun</i>	Ne yapıyorsun?	zarf + fiil		hal hatır sorma
BUR: Kız	<i>naapiyorsun kız</i>	-	ünlem		seslenme

¹ “(U)lan”ın edimbilimsel olarak bağlama göre yüklendiği işlevler açısından Türkçede söylemsel olarak birçok farklı görev taşıdığı bulgulanmıştır: (1) Seslenme/Hitap Ünlemi; (2) İlişki Dizinleme Belirteci (Yakınsama, Aynılık, Uzaksama); (3) Duygu İfade ve Duygusal Dışavurum Ünlemi; (4) Pekiştirme ve Vurgulama İmleci; (5) Aşağılayıcı Küfür ön-ünlemi. Bu işlevler karma olarak da gözlemlenebilmektedir.” (Işık Güler, Eröz-Tuğa, 2017: 57-58)

² -gil soneki Türkiye Türkçesinde yaygın olarak kullanılsa da ölçünlü bir kullanım olarak kabul edilemez. Tek bir bölgeye özgü olmadığından bölgesel bir dil türü değildir, ancak “halk ağzı” olarak kabul edilebilir.

BUR: öldürürüm seni	<i>öldürürüm seni</i> otur oturduğun yerde.	-		tehdit etme
BUR: valla	hiç inanmıyorum <i>valla</i> yani	Vallahi	ünlem	pekiştirme
RUK: kız	Kalk hadi <i>kız</i>	-	ünlem	seslenme

3. Kayıt

Kayıt tarihi: 22.06.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 59 sn.

Mekan: Havaalanı araba park yeri

Konular: Hastane, hastalık, ilişki düzenlemesi

Konuşanlar: 3 kişi: NEV (1968) kadın – evli – ev hanımı, İHS (1959) erkek - evli - öğretmen, ESR (1989) kadın –bekar– öğrenci.

İlişkiler: NEV, İHS'nin karısı.

Kayıt-3

NEV: diyorlarmış. neyse bi malzeme mi bişey gelecekmiş. babam onu bekliyormuş ki ala ve...

IHS: daha gelmediler mi?

NEV: yoksa bi usta mı? her neyse. dur şimdi. dedi ki şey Gülizar yengeni duydun mu.

ESR: hm'

ESR: ha'

NEV: dedim ki yoo ne olmuş Gülizar yengeme. hastanede yatıyormuş. işte konuşamıyormuş. halsiz • dilsiz yatıyor. yarın Aysel geliyor. bizim • bildiğimizi de... bize de şimdi • Ali söyledi. ama bu saatten sonra biz çıkamayız. onun için haber hiç şey yapma. dedim zaten yok ben bilmiyorum. yok Gönül yatmış yanında. yok bilmem kim yatmış yanında.

ESR: hm-hm'

NEV: efendim?

IHS: öyle bişey olsa Gönül hemen telefon açar.

NEV: işte yatmış. evet de...

ESR: açmadılar mı?

NEV: üstüne tabi o açmayınca dedim ki şimdi ben açamam o zaman. siz (de) haber vermeyince dedim...

NEV: (bi de) şey yani şu anda hani haberin olduğunu şu anda öğrene şey amcan hani üzülür ki. • çünkü onun için sen de açma yani.

NEV: biz yarın akşam geleceğiz.

NEV: hm-hm'

IND: (hmm-hmm)'

Tablo 5. 3. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
NEV: yok...yok	<i>Yok</i> Gönül yatmış yanında <i>yok</i> bilmem kim yatmış yanında	-	bağlaç	hafifseme
NEV: bilmem kim!	<i>Yok</i> Gönül yatmış yanında <i>yok bilmem kim</i> yatmış yanında	Filanca, şu kimse, bu kimse	zamir	önemsememe

4. Kayıt

Kayıt tarihi: 04.04.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 491 sn.

Mekan: Kafe

Konular: Fotoğraf çekilme, fotoğraf makineleri, fotoğraf makineleri fiyatları, e-posta adresi alma-verme, yabancı diziler, otobüs firmaları, bilet fiyatları, içecekler, sigara kokusu, tribünlere oynamak

Konuşanlar: 4 kişi: OZG (1988) kadın – bekar – öğrenci, BAD (1988) kadın – bekar – öğrenci, ASİ (1984) kadın – bekar – mühendis, DER (1986) kadın – bekar - öğrenci

İlişkiler: OZG, BAD'ın arkadaşı; ASİ, DER'in arkadaşı.

Kayıt-4

BAD: (açamayız).
 ASI: yaa bak. gitti.
 BAD: flaşı yok
 IND: (fotoğraf makinesinde)
 BAD: şu anda. flaşlı mı olsun?
 IND: bilmem. çek. iyi. normal olsun.
 DER: çekiyorum! çektim.
 ASI: nooldu buna ya?
 BAD: ikimiz yan yana.
 IND: çok...
 BAD: bence çok romantik bi anı oldu bu ya.
 DER: romantik
 IND: hm '
 DER: bi daha çekeyim.
 ASI: sıkışalım mı?
 BAD: ne ittiriyorsunuz beni. ne ittiriyorsunuz!
 ASI: işim bitiyor.
 IND: acaba?
 DER: ben de burdan da çekeyim.
 IND: (canlı dur).

ASI: bakayım nasıl çıktın.
 OZG: tabii. insanların fotoğraf makineleri var.
 DER: haa! çok güzel çıkmışsın.
 IND: ya yok. diğerinde.
 OZG: senin de var di mi? (vakit)
 ASI: niye böyle ya yandan çıktı?
 BAD: yandan çıkmış.
 DER: şöyle çektim.
 BAD: burda arkamızı çekseydin keşke?
 DER: çekiyorum.
 ASI: şey güzel çıkıyor.
 DER: benimki daha güzel çıktı. ben çektim.
 BAD: hadi ordan!
 IND: ben şunun üstüne oturdum. o yüzden bunalttı beni.
 DER: hareket ettin.
 ASI: yaa! ne bileyim ben.
 BAD: yeter yaa . yanında durmak istemiyorum.
 DER: kızım onunla çekilen...
 BAD: sen bununla çekilmeyi bilmemişsin. sonra bana laf söylüyorsun.
 DER: halbuki o flaşsız güzel çekiyor demek.
 BAD: iyi tamam. flaşını açabilirsin.
 DER: bilmiyorum. öyle değildir belki.
 ASI: benimki on nokta bir.
 BAD: bizi çekseler böyle.
 OZG: on nokta bir!
 ASI: on nokta bir mi?
 DER: evet. on nokta bir.
 ASI: yuhaa!
 BAD: evet evet. o on nokta bir.
 ASI: seninki kaç?
 OZG: gözenekleri falan gösteriyordur yakından.
 ASI: öğrenci şeyi herhalde seninkisi.
 BAD: yok ya!
 OZG: yo. bak yaa!
 ASI: benim yedi nokta bir.
 OZG: seninki kaç kız?
 BAD: yedi nokta iki.
 ASI: aa! ay dee!
 IND: birisi ya.
 DER: ben ama dün vardığımda çok iyiydi yani.
 BAD: yediyle on piksel arasında çok bişey yok.
 OZG: fark yok ki yediyle on arasında.
 BAD: onla on iki arasında da fark yokmuş.
 OZG: seni kandırmışlar kızım.
 ASI: ben iki...
 BAD: ha evet. bu o zaman bayağı para ver ya o zaman o almıştı yaa.
 IND: hayır.
 ASI: son sınıfta almıştım.
 ASI: sene iki bin/
 ASI: sene iki bin altı.
 BAD: di mi? • seni öyle hatırlıyorum ben.
 OZG: e ben son sınıfım. hala yok. ki o son sınıfla bu son sınıf arasında fark var. artık her yer fotoğraf makinesi yani. eskiden çok yoktu.
 ASI: evet. üç yüz on milyona almıştım kısaca.
 IND: konuşuyorlar.
 BAD: ben de üç yüze aldım.
 OZG: ben de çalışmaya başlayınca alacağım.
 DER: çok hava atmama gerek yok.

ASI: sizi çekelim biz de arkadaşlar.
 DER: yo beni çekmeyin.
 ASI: çekebiliriz.
 BAD: bişey diyeceğim.
 OZG: niye sen çekme. sen bi yeme. sen bi içme.
 BAD: sana bi geçireceğim zaten .
 OZG: ne oluyor ya Allah Allah. marjinal.
 BAD: flaşımı açalım mı?
 DER: tamam. çekin ya hadi.
 ASI: wow! bence bunlar (yoktu). çektim.
 DER: oha ya! ne ara çektiniz?
 ASI: bana bakın tekrar. hıhı! çekiyorum.
 DER: (iyi) flaşı var!
 BAD: hıı' flaşa ihtiyaç duymuyor demek.
 ASI: bu kötü çıktı.
 BAD: bunu da...
 OZG: bakacağım.
 ASI: hıı' review nerde?
 DER: Bade nerde?
 BAD: ne?
 ASI: şu mu?
 DER: ha'
 BAD: şu. o şu.
 ASI: ha o.
 BAD: o değil.
 DER: kötü mü çıkmışız ya?
 BAD: ver hadi yaa!
 IND: çok...
 OZG: fena değil. • biraz fazla • sırtıtmışım.
 DER: ya bu çok güzel Badegül.
 DER: bunları ben nasıl alacağım senden?
 ASI: bi daha. bi daha (yaz).
 BAD: ben sana yollarım ya.
 DER: tamam. ben sana şeyi yolladım mı?
 BAD: bana yollamadın sen hiç şeyleri.
 OZG: senin mail adresin yok bende yaa!
 DER: hadi! alıyorum.
 OZG: senin yıllar önce m/ e msn'in vardı. o hala o mu?
 DER: var var. senin var mı o? • biz giriyor muyuz?
 BAD: evet.
 BAD: (yaa).
 OZG: • ben onun üzerine değiştirmiş olabilirim. o yüzden tekrar alayım bari.
 BAD: bizim ikimizi bi çekseler ya.
 DER: ama kim çekecek bizi? şu .
 BAD: bize bişey • getirince garson...
 DER: garson gelecek de getirecek Ayşegül'le.
 ASI: ee? kalem yok tabi.
 OZG: a varmış.
 OZG: • kalem bende var. ben yazayım mı?
 ASI: yaz.
 DER: benimki var mı?
 BAD: hıı'
 ASI: seninki var.
 BAD: ben de msn'e giriyorsun.
 ASI: şimdi seninkini vereyim burda.
 ASI: sessiz olarak.
 IND: (Real'e) götürsek.
 OZG: seninki hangisi?

DER: e hadi! istersen ver.
BAD: Badegül Eren. Badegül Eren. ben... kayıtlı di mi ama gmail'lerinizde? Badegül Eren (ve) at gmail/
ASI: • sen nadir giriyorsun di mi?
BAD: gmail nokta com.
DER: ben hep ordayım.
BAD: yahoo com t r. ama bu değil. yahoo zaten kayıtlı sende.
ASI: bu msn olan...
BAD: msn olan benim. msn (onay)...
OZG: msn olan bu • di mi?
BAD: hı-hı sende var zaten.
ASI: var var. blockladım ama olsun.
DER: ya bende de giriyor. hatun meşgul. selam bile vermiyor. büyümüş. dizi izliyor.
OZG: e o artık bi iş kadını.
ASI: dizi izliyormuş ve dizi izlemekten... ama dizi izlemek önemli bi sanat. ee`
Desperate Housewives.
OZG: bak bak!
OZG: hangi dizi?
BAD: evet önemli bi sanat.
BAD: evet.
ASI: Friends.
BAD: Friends.
ASI: Dawson's Creek.
DER: bitti o yaa!
OZG: aa Dawson's Creek'i nerden buldun?
DER: hani eski dizileri sevmiyordun kız?
ASI: internetten.
OZG: bi site var mıdır ya?
ASI: internetten. online. Lost seyrediyorum.
BAD: vardır.
OZG: Lost izliyoruz ama son bölümü izleyemedim daha.
ASI: yedinci bölümü çok güzel.
DER: kaç?
BAD: (ne)? on bir. on birdeyiz.
IND: hmm`
BAD: ondayız. pardon.
ASI: beşinci sezondasın di mi?
IND: (evet).
ASI: yedinci bölümünü ben beğenmiştim.
OZG: yedide ne vardı? biz... unuttum.
BAD: bi site var.
ASI: hani şeyi/ ee John Locke'u öldürdü ya. hani John Locke'un başından gelen/ geçen...
OZG: hıı`
BAD: Benjamin Linus'ın psikopatlıkları.
OZG: tıh aa senin soyadın Kıyıt mı?
ASI: evet.
OZG: benim s/ e lisede arkadaşım vardı. onun da soyadı (Kılcan'dı).
BAD: böyle şeyler söylenmez ya.
ASI: hiç güzel bi soyadı değil.
OZG: senin memleket nere?
ASI: Kütahya.
DER: Bank Asya nokta com nokta t r'yi verecek şimdi size.
ASI: (hayır).
BAD: ne?
ASI: yok yok. Bank Asya vermedim. daha geç. yok ya.
BAD: vaay vay!
DER: ver ver. içinde kalır onun.
ASI: bu msn'im. bu da normal. yani bunu da şey/

BAD: ben orayı katarak kullanırım.
 ASI: kullanıyorum.
 ASI: buraya yollayabilirsin.
 BAD: sen de yolla artık bize.
 ASI: evet. ben de size yollaya bilirim.
 BAD: ha`
 BAD: bence de.
 ASI: videolar olduğu için a/ ağır oldu.
 BAD: haa`
 ASI: yollayayım ya. tamam. yolluyorum.
 ASI: (bu) kendi adresimi de aldıktan sonra kendimin.
 OZG: Bade ben bunu kaybederim. sen al.
 BAD: bunu buraya koyayım bakayım.
 ASI: atarmışsın.
 OZG: yaa!
 BAD: buruştur at çaktırmadan.
 DER: Nilüfer'le geliyoruz bakıyorum.
 BAD: pahalıysa kızım Nilüfer?
 ASI: evet.
 ASI: internetten alınca... yirmi beşe aldık. ucuz oluyor.
 DER: Nilüfer...
 DER: benim.
 IND: hmm`
 BAD: a! bu (söylediğinmiş). (tekrarıymış).
 ASI: olsun.
 OZG: kılık değiştir.
 IND: a! (dur). (değiştirelim).
 ASI: buna köpük mü koymuşlar? ()`
 IND: hmm`
 BAD: hani şekilleri farklı değil miydi ya?
 OZG: ha (ben kılık değiştirdim).
 ASI: sodayı sen/ sen biliyor musun? sodalar var ya. maden suyu • bildiğiniz. ona bişey/ bişey eklemişler.
 BAD: evet. öyle yapıyorlar.
 DER: inanamıyorum ya! ne yapmışlar?
 BAD: ama öyle yapıyorlar. vişne soda dediğinde öyle yapıyorlar.
 IND: hı-hı`
 DER: sodanın içine bişey (atıyorlar).
 ASI: haa`
 BAD: meyveli soda istiyorum dediğim zaman öyle yapıyor.
 OZG: çok güzel oluyor ki öyle.
 ASI: a ben meyveli soda istedim zaten.
 BAD: sen vişne soda mı dedin?
 ASI: evet.
 DER: vişneli soda • dedim. • o da biz sodayı kendimiz yapıyoruz...
 ASI: iyi öyle olduğu (o zaman).
 IND: haa`
 OZG: aferin. vay canına.
 IND: evet.
 DER: bakalım ne .
 ASI: yaa hadi şundan tadı/ tadın arkadaşlar.
 BAD: iyi iyi. sen...
 IND: size
 ASI: ayy sigara koktu yaa!
 OZG: bu çay benim değil ha!
 BAD: a! değil. evet.
 DER: ben içerken bişey olmuyor da.
 OZG: bence bundan almalısın.

BAD: az önce bi sigara kokusu geldi. güzel kokuyordu. o ne yaa? bu su ne ki?
 ASI: ne bileyim.
 OZG: onun tadını al hadi.
 ASI: yaa ne yapıyorsunuz?
 OZG: ben yiyeceğim onu.
 DER: güzelmiş lan bu!
 BAD: evet. güzel.
 DER: sakın ol Asiye. güzelmiş (dedim).
 ASI: çok heyecanlandım. heyecanlanmak fiili Türkçede... tribünlere oynuyorum farkındaysanız.
 BAD: ayy (tüh)! (üzere).
 ASI: kızlar sizi çok özlemişim. çok • sevdiğim bir arkadaşlarımsınız.
 DER: bugün...
 DER: () ha Tü/ Türk çayından dolayı yani
 OZG: ben de sizi çok özledim.
 DER: böyle bütün yalanları söylüyorsun bakıyorum.
 ASI: yalan söylemek ee bir fiil olup...

Tablo 6. 4. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklifsiz sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
ASI: nooldu	<i>Nooldu</i> buna ya	Ne oldu?	zarf+fiil	bilgi sorma
BAD: ittir-	<i>Ne ittiriyonuz</i> beni ne <i>ittiriyonuz</i>	itiriyorsunuz	fiil	
BAD: Hadi ordan	<i>Hadi ordan</i>	-	ünlem	inanmama
ASI: Yuhaa!	On nokta bir mi <i>yuhaa!</i>	-	ünlem	inanmama
ASI: ay dee!	<i>Ay dee!</i>	Haydi	ünlem	şaşıрма
OZG: alcam	çalışmaya başlayınca <i>alcam</i>	Alacağım	fiil	
BAD: diyecem	büsey <i>diyecem</i>	Bir şey diyeyeceğim	fiil	
OZG: kızım	seni kandırmışlar <i>kızım</i>		ünlem	seslenme
OZG: kız	Seninki kaç <i>kız?</i>		ünlem	seslenme
BAD: geçir-	Sana bi <i>geçireceğim</i> zaten	Vuracağım	fiil	
DER: oha	<i>oha</i> ya! ne ara çektiniz?		ünlem	itiraz etme
OZG: sırt-	biraz fazla <i>sırtmışım</i>	Gülmüşüm	fiil	
DER: hatun	<i>hatun</i> meşgul selam bile vermiyor	Kız, hanım	isim	
BAD: çaktırma-	buruştur at <i>çaktırmadan</i>	Fark ettirmeden	fiil	
OZG: vay canına	<i>Vay canına</i>	-	ünlem	şaşıрма
ASI: ayy	Ayy sigara koktu yaa! Ayy tüh	-	ünlem	pekiştirme şikayette bulunma
DER: lan	Güzelmiş <i>lan</i> bu	-	(Kaba) ünlem	seslenme
ASI: tribünlere oyn-	<i>Tribünlere oynuyorum</i> farkındaysanız	İş yapmadığı hâlde kendini iş yapıyor gibi göstermek	deyim	

6. Kayıt

Kayıt tarihi: 13.09.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 199 sn.

Mekan: ev, balkon

Konular: Erzurum'un havası, ölüm, hastalık, pazar kurulması, okulların açılması, sınav sonucu, yazlığa gelme zamanı, Erzurum, kazı, taziye.

Konuşanlar: 2 kişi: PER (1965) kadın – evli – öğretmen; NEC (1939) erkek – bekar - işçi

İlişkiler: NEC, PER'in tanıdığı.

Kayıt-6

NEC: orda gördüm. orda. ha´

PER: orda mı? ha-ha´

PER: buyrun. alır mısın?

NEC: şey gelmiş/ Müze Müdürü gelmiş. Çanakkale'ye.

PER: haa´

NEC: orda gitti ama.

PER: ha-ha´

NEC: gitsin dedim Müze Müdürü. sefayla dedim ya!

PER: evet. evet.

NEC: e ne var ne yok mem/ memlekette? e ablalar?

PER: iyi işte öyle. soğuktu Erzurum. serindi.

NEC: daha soğuktur orası. var mı Palandöken'de kar?

PER: yağmur (yağıyor).

PER: yağmur yağıyordu Erzurum'a.

NEC: Palandöken'de var mı kar?

PER: azdı.

NEC: vardır. vardır. biliyorum yaa.

PER: (gel de bak).

PER: tamamen (örülmemişti).

NEC: cık cık cık cık´ vay anasını be!

PER: serindi.

PER: öyle işte bıraktık. geldik.

NEC: soğuk memleket be ya. soğuk memleket. soğuk.

PER: ha-ha´ soğuk. mısır alın! buyrun.

NEC: alırız. alırız. sağ ol.

PER: alın.

NEC: biz/ biz yaşadık orda ama biz • hastanede...

PER: haa´

NEC: on dokuz ay hastanede kaldık.

PER: evet evet.

NEC: öyle yaşadık. başka türlü nereye (gideceğiz dedim biz hastane olmasa).

PER: hm-hm´ öyle öyle.

NEC: (öyle öyle).

PER: başınız sağ olsun. eşiniz vefat etmiş. hı-hı´ başınız sağ olsun.

NEC: sağ ol. sağ ol. öldü be yenge be.
 NEC: sağ ol yenge.
 NEC: çok uğraştık yenge ama kurtaramadım be ya.
 PER: ha-ha'
 NEC: hasta...
 PER: sen hastalığından dolayı da... hastalığı da her hastalık gibi değil ya.
 NEC: hastalık yahu. bundan başka kaç kişi/
 PER: Allah rahmet eylesin.
 NEC: bizim hanımdan başka kaç kişi öldü daha. kaç kişi böyle!
 PER: hı'
 PER: hm'
 NEC: • bizim hanım çekti başı. arkadan (korucu) Adem var. suçu. o öldü.
 PER: hm-hm'
 NEC: arkadan Korsan Ali'nin karısı öldü.
 NEC: • Müceller öldü. Bayram öldü. Zeynel öldü. Korsan Ali öldü.
 PER: hm'
 NEC: bizim hanımdan sonra kaç kişi öldü daha.
 PER: Allah rahmet eylesin.
 NEC: yaa.
 PER: hmm' öyle.
 NEC: • nabalım be yenge ya. nabalım be ya!
 PER: ecel işte. eceli gelen...
 NEC: vakit saati o kadarmış. napıcan?
 PER: hm-hm' öyle. Allah size ömür versin inşallah.
 NEC: yaa. ne yapalım yenge. dünya!
 PER: evet.
 NEC: e bu sene geç geldiniz ya be ya!
 PER: ee oğlan sınava girmişti ya.
 NEC: (sahi) yaa! öyle mi?
 PER: ondan dolayı işte onun sonuçlarını bekledik.
 NEC: hocaya dedim beni de götürsene. beni götürsene gezdirmeye madem be. ya biz dedi gideceğiz. hemen döneceğiz dedi.
 PER: haa'
 NEC: alacağız çocukları geleceğiz dedi bana.
 PER: • hm-hm'
 NEC: olsun yenge be ya.
 PER: ondan işte geç geldik bu sene biz.
 NEC: hmm?
 PER: ondan geç geldik diyorum. sonucunu bekledik girdiği sınavın. • ondan dolayı.
 NEC: öyle mi? hı' olsun olsun. (ne yapalım).
 NEC: sağlık olsun. hepsi (oluyor).
 PER: (anladım).
 NEC: öğle yemeği bitmiş be! bi kaç kişi... on beş kişi kalmış • öğle yemeğine.
 PER: ne?
 NEC: talebeler gitmiş diyorum. azalmış.
 PER: ha' • ve artık gidiyorlar. sonu geldi ya kazının.
 NEC: • gördüm ya.
 PER: ondan dolayı gidiyorlar.
 NEC: iyi ya.
 PER: artık yarın da kapatacaklar.
 NEC: öyle dedi. kapatacağız yarın dedi.
 PER: hm-hm' tabi. onlar da giderler herhalde.
 NEC: ha ha ha' gideceklermiş şu ana kadar.
 PER: hm-hm' öyle.
 NEC: yenge okullar ne zaman açılıyor? okullar açılacak gayrı artık.
 PER: okullar bayramdan sonra açılacak da öğretmenler erken gidiyor işte. öğretmenler otuz birinde orda olacak.
 NEC: hm-hm' hm hm hm'

PER: Ağustos'ta.
 NEC: hm'
 PER: ama okulları öyle ayarladılar bu sene. bayramdan sonra açılacak.
 NEC: ha' • iyi. olur be. olur. sağlık olsun. olur be.
 NEC: evet.
 NEC: yarın cuma. • pazar var yarın.
 PER: hm-hm' Kemer'in pazarı var (yine).
 NEC: hm' otur yenge. otur. sen ayakta rahatsız olma. sen otur. ben gideceğim.
 PER: estağfurullah.
 NEC: hadi bakayım. iyi günler.
 PER: haydi iyi günler. güle güle.
 NEC: yeter bunlar bana be).
 IND: sağ (ol).

Tablo 7. 6. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcükler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
NEC: ne var ne yok	<i>ne var ne yok</i> memlekette	Memlekette neler oluyor	deyim	bilgi edinme
NEC: ablalar	<i>ne var ne yok</i> memlekette e <i>ablalar</i>		isim	seslenme
NEC: vay anasını be	<i>cık cık cık vay anasını be!</i>		ünlem	şaşırtma
NEC: be	<i>öldü be</i>		ünlem	pekiştirme
NEC: yenge	<i>öldü be yenge</i>		isim	seslenme
NEC: yenge	<i>sağ ol yenge, çok uğraştık yenge ama kurtaramadım be</i>		isim	seslenme
NEC: be	<i>çok uğraştık yenge ama kurtaramadım be</i>		ünlem	pekiştirme
NEC: yahu	<i>hastalık yahu</i>		ünlem	pekiştirme
NEC: nabalım	<i>naabalım</i> be ya	Ne yapalım	zarf+fiil	çaresizlik / kabullenme
NEC: napıcan	<i>napıcan</i>	Ne yapacaksın (Ne yaparsın)	zarf+fiil	çaresizlik / kabullenme
NEC: nabalım	<i>naabalım</i> yenge	Ne yapalım	zarf+fiil	çaresizlik / kabullenme
NEC: yenge	<i>naabalım yenge</i>		isim	seslenme
NEC: yenge	<i>Olsun yenge be ya</i>		isim	seslenme
NEC: gayrı	<i>okullar açılacak gayrı</i> artık	Artık	zarf	
NEC: yenge (2)	<i>Otur yenge otur, olsun yenge be ya</i>		isim	seslenme

7. Kayıt

Kayıt tarihi: 28.02.2009

Konuşma alanları: Servis karşılaşması

Süre: 109 sn.

Mekan: Apartman

Konular: Çöpün alınması, gürültü, komşu şikayeti

Konuşanlar: 3 kişi: SED (1989) kadın – bekar –öğrenci, KAD (1962) kadın – evli – öğretmen; APA erkek – evli;

İlişkiler: KAD, SED’in annesi; APA, KAD’ın ve SED’in servis görevlisi.

Kayıt-7

SED: geldiler. gel bakalım. açalım kapıyı.

APA: iyi akşamlar!

SED: oo!iyi akşamlar!

APA: ben gelmişken bişey diyeceğim. hafta içi evde siz değilsiniz di mi?

SED: hafta içi mi?

APA: hı-hı

SED: ee hafta içi bizde evde kimse yok. ee şey akşamları evde olunuyor. neden?

APA: (bak). şöyle bişey vardı. onun için .

APA: e ben de öyle dedim de. • e aşağıdaki şey ee ((1.4)) e TUS sınavına hazırlanıyormuş da. üst kattakiler diyor. her gün diyor. o/ on ikide falan diyor. şey/ elektrik süpürgesi filan tutuyor diyor.

SED: hı-hı

SED: yoo.

APA: bir rica et dedi. eğer mümkünse dedi. • ben dedim yukarıdakiler çalışıyor. evde kimse yok dedim. öyle...

SED: bizde herkes okulda. bi/ yani biz • eve en... şey beşte filan geliyoruz.

APA: (hakkaten).

APA: e ben de öyle dedim de! yine de söyleyeyim mi dedim. (ya haberleri...

SED: hı-hı

KAD: (birazcık kıs).

SED: yok! bi yanlışlık olmuş herhalde. başka bi yerden geliyor olsa gerek. evet.

APA: he' ben de öyle düşünüyorum.

KAD: ne o?

SED: • anne! biz elektrikli süpürgeyi • açıyor diyormuşlar da alt/ yuka/ aş/ • alttan sabah her gün on ikide filan.

KAD: ne zaman?

KAD: biz evde yokuz ki!

APA: ben de öyle dedim vallah!

KAD: gündüz on ikide mi?

SED: • ha-ha

KAD: yok canım. biz evde yokuzdur.

APA: bi yukarı . onlara soralım.

KAD: mı diyor?

APA: ha-ha' evet abla.

KAD: onlar biz... • desene onlara evde yokuz.

APA: dedim abla. dedim de! ben dedim. bi sorayım dedim her i... muhtemelen.

KAD: yanlış. başka yerden geliyordur. yok. şu da ekmek herhalde. (nerden)

SED: bi yanlışlık oldu.

APA: bu TUS sınavına hazırlanıyormuş da!

KAD: geldiği belli olmuyor şey.

APA: TUS sınavına hazırlanıyormuş da! ya her gün diyor. üstümde diyor. on ikide diyor. tam öğlen diyor. çalıştırılıyor. bi rica et de dedi. (anlamadım). onlar evde...

KAD: olmuyor mu dedin? olmuyoruz biz. yok. yanlışlık (varmış). sabah vakti gidiyorlar. dörtte geliyorlar. dört buçuk beşte geliyorlar de.

APA: (çocuğun)...

APA: herkes okulda çalışıyor dedim.

APA: ben de öyle dedim (abla) ama.

APA: • ben de öyle dedim. valla bilmiyorum artık. o ses muhtemelen başka yerden geliyordur dedim ben de. (dedim) ben de.
 KAD: başka yerden...
 SED: başka yerden geliyor olsa gerek.
 KAD: sen evde yoklar • det. söyledim dersin. hı-hıı'
 APA: dedim dedim. abla!
 APA: dedim de. e . yani bilgileri olsun.
 KAD: bu şeylerin e nerden geldiği anlaşılıyor. yandan mı üstten mi anlaşılıyor. her yerden/
 APA: hm-hm'
 SED: ! dış kapı açık. onu kapat. çabuk çabuk!
 APA: herkesin sesi geliyor. yani (tuhaf).
 KAD: her yerden geliyor. hmm'
 APA: oldu. iyi akşamlar.
 KAD: iyi akşamlar.
 SED: iyi akşamlar. kolay gelsin.
 APA: sağ olun.

Tablo 8. 7. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
APA: falan...filan	on ikide <i>falan</i> diyor elektrik süpürgesi <i>filan</i> tutuyor diyor	on iki civarı	zamir	
SED: filan	en erken beşte <i>filan</i> geliyoruz	Beş civarı	zamir	
APA: abla	Evet <i>abla</i> , dedim <i>abla</i> .		isim	seslenme
APA: vallah	Ben de öyle dedim <i>vallah</i>	Vallahi	ünlem	inandırma
APA: valla	<i>valla</i> bilmiyorum artık	Vallahi	ünlem	pekiştirme

9. Kayıt

Kayıt tarihi: 10.06.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 294 sn.

Mekan: Yurt

Konular: Biyoloji

Konuşanlar: AFİ (1988) kadın – bekar – öğrenci; SER (1987) kadın – evli - öğrenci

İlişkiler: AFİ, SER'in arkadaşı.

Kayıt-9

AFİ: nerdeydik? hm! (şimdi bak (bu bep/ böbreği üçe ayırmışız Serap.

SER: evet.

AFİ: salla bunları o zaman. çıkmaz. şimdi artıklar var o zaman. ne yaptık?

SER: sindirdik. atacağız.

AFİ: (üç farklı tane artık var ama. farklı tane. en aş üç üre ürik asit en çok su gereken...

SER: amonyak üre ürik asit.
 AFI: tamam. en aş üç işte. amonyak. e şimdi! haa' biz ü/ üre atıyorduk di mi?
 SER: evet.
 AFI: en aş üç'ü o zaman balıklar falan. suda yaşayanlar. ürik asit de böcekler mi? evet.
 böcek sürüngen kuş.
 SER: balıklar.
 SER: böcek kuş.
 SER: (yuvaya) sığıyor ya (sürekli).
 AFI: Glomerulus (Bowman • Malpigi (cisimciğini... peki bu Glomerulus kılcalları ne işe yarıyor?
 SER: şey Glomerulus o yuvarlak topun adı mıydı (bu)? ordan şey oluyor...
 AFI: süzülme ondan sonra oluyor ama. şu Henle kulpu falan var ya. • şöyle geri.
 SER: o öyle olan şey... şey oluyor. (ne denirdi? adını bilmiyorum işte onun. hepsi geçiyor.
 AFI: ha'
 AFI: haa'
 AFI: Glomerulus o zaman süzülme yapıyor. ondan sonra Helne kulpu felan da geri emilimi yapıyor. tamam. böbrek üretra idrar kesesi üretra. nefron.
 SER: geri emilimi yapıyor. • evet. ha-ha'
 AFI: ha amonyaktan üreyi karaciğer sentezliyormuş. • boşaltım ve solunum sistemi kanın pe aş'ını dengeliyormuş.
 SER: hemostasi yapıyor.
 AFI: biliyorum onu ben. destek ve hareket sistemi. • aktif pasif hareket • selüloz çepor turgor pek doku hard doku. dış iskelet iç iskelet. tiroksin kalsitonin. tiroksin neydi?
 SER: hormon di mi o? tiroksini (anlamadım). ne yazıyor?
 AFI: bişey yazmıyor. boş bırakmışım.
 SER: tiroksin tiroit bezinden bal/ e salgılanan değil mi?
 AFI: destek ve hareketle al/ e ilgili bişey olması lazım. evet. tamam bak. kalsitonin parathormon. pe te aş'ı biliyoruz. bu tirek/ tiroksin şey değil miydi? metabolizmayı hangisi düzenliyordu?
 SER: bence o tiroksin tiroitten salgılanan. ama destek veren ((XXX)).
 AFI: (te se haş o.
 AFI: insanda hareket. (hm! bak. bunu da biliyorum.
 SER: onu ben bilmiyorum.
 AFI: bunu çok güzel öğrendim ben. (bu a ya. a sabit şimdi. • bunlar kenardan yaklaşıyor. yaklaşınca ne oldu? boy kısaldı di mi?
 SER: hmm'
 AFI: (ne oldu? şu arada H bandı dediğimiz yer boşluk ya! o boşluk kapanmış. I bandı daralmış. sarkomer kısalacak. burda önemli olan ne?
 SER: ne?
 AFI: hem şeyde... (emm kas kasılırken hem de gevşerken a te pe harcıyoruz.
 SER: vay be!
 AFI: ya! • öğrenmiş miyim?
 SER: hı-hı'
 AFI: sinerjit kaslar antagonist kaslar zıt çalışır. aynı anda kasılıp gevşer. antagonist. tendom da sürekli şey ee kasılmasını sağlayan kaslar. a te pe kreatom fosfat glikoz • dış iskelet ektodem • dış iskelet mezodem kökenli.
 AFI: (düz kaslarda fermantasyon ve... hah! bunu niye... ben sana bunu soracaktım.
 AFI: fermantasyon ve laktik asit üretimi düz kaslarda olmuyormuş.
 SER: biz e k/ k... (destek ve hareket sistemini görmedim.
 AFI: hm' o zaman geçelim. endokrin sistem. tamam. bitkilerde oksin gibi e üretilen asit (plazma tropizmanın) asidi salgılanır. bak. işte burdan şey/ tiroksin. (ha bak. metabolizma hızını artırıyor.
 SER: • tamam işte. tiroit...
 AFI: o te se haş height.
 SER: tiroit bezinden tiroksin salgılanıyor.
 AFI: hmm' salgılanıyor dedin sen. tamam. doğru.
 SER: tamam.

SER: hatta tiroit şey olan... emm tiroidinde sorun olanlar çok ee şey olur ya/ aktif olur ya.
 AFI: hmm?
 SER: çok hareketli olurlar. evet.
 AFI: onun için mi?
 AFI: parathormon var bi de. sonra böbrek üstü bezlerinden • kortizol aldosteron adrenalin noradrenalin salgılanıyor. pankreastan insülin . insülin kan şekerini küç/ düşürüyormuş.
 AFI: • te/ yumurtalık testis pankreas paratiroit tarafından/ hipofiz tarafından denetlenmez. haa
 SER: (bu sayfayı bitir. ben gideyim.
 AFI: burdayım. bir hücrelilerde (hı) uyarılar hücre zarında almaçlar yolundan. omurgasızlar. sünger sinir sistemi yok. sürüngenlerde vejetatif sinir sistemi. (denizanalarında) (simetri. omurgalı...

Tablo 9. 9. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcü	Sözcü / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
AFI: salla-	<i>salla</i> bunları o zaman çıkmaz.	Aldırma	fiil	tavsiye etme
SER: sıç-	Yuvaya <i>sıçıyor</i> ya sürekli	Pisletiyor	fiil (kaba)	
SER: vay be!	<i>vay be!</i>		ünlem	şaşıрма
AFİ: felan	Helne kulpu <i>felan</i> da			

10. Kayıt

Kayıt tarihi: 19.08.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 305 sn.

Mekân: Deniz kenarı

Konular: Sinema, yabancı filmler, oskarlı filmler, ünlü yabancı aktör ve aktrisler, yönetmenler

Konuşanlar: ESM (1984) kadın – evli – öğretmen; NEC (1984) erkek – evli -öğretmen

İlişkiler: ESM, NEC'in arkadaşı.

Kayıt-10

ESM: gidip yani mekanları çekme falan yok.

NEC: hm-hm' doğru.

ESM: çok küçük bi bütçeyle...

NEC: küçük bir bütçe mi?

ESM: hm-hm' • inanılmaz kar getirmiş bir film.

NEC: yani. kahramanlık duygularını işleyen filmler genelde yani • gişe • filmleri oluyor • ve • iyi de kar (götürüyor).

ESM: ama Truva?
 NEC: Truva da iyi!
 ESM: Truva iyi de. e diyorsun ya küçük bütçe değil.
 NEC: a değil. Truva büyük bütçeli.
 ESM: zaten Brad Pitt'in oynadığı filmlerin hiçbiri küçük bütçeli değil yani.
 NEC: ve hepsi de iyi.
 ESM: iyi.
 NEC: harbi! Brad Pitt'in kötü bi filmi yok.
 ESM: yok.
 NEC: şöyle bi düşünüyorum Türk filmleri... ben Joe Black'ten tut Snatch'e kadar hepsi...
 ESM: ben Babil'i çok beğenmiştim.
 ESM: (neyse). Babil'i çok beğenmiştim.
 NEC: Babil de iyi. evet.
 ESM: Kate/ Kate Blanchet'i çok beğeniyorum ben.
 NEC: güzel.
 ESM: mesela orda şey çok güzeldi di mi? hani üç tane farklı hikayeyi sonunda keşiştirmesi
 NEC: evet. evet.
 ESM: inanılmazdı.
 NEC: onunla ilgili bir film daha var. hatırlayacak mısın? Paramparça Aşklar ve Köpekler. Amanos Peros.
 ESM: hayır.
 NEC: yaklaşık kırka yakın ödül almış bi film.
 ESM: yönetmen? Pedro mu?
 NEC: yönetmen. yönetmen.
 ESM: İspanyol Pedro mu? Almodovar mı? Alm...
 NEC: İspanyol.
 NEC: Alm/ Almadavar. Almadavor. ((laughs)) evet. söyleyemedim.
 ESM: evet.
 ESM: evet (evet).
 ESM: hm' başrolde kim oynuyor? Penelope mu?
 NEC: tanıdık hiçbi isim yok. yani bildiğim kadarıyla yok a/ tanıdık. yani bana tanıdık gelmiyor eğer tanıdıksa bile. o da yani küçük bi bütçe ile yapılmış üç ayrı hikayeyi birleştiren bir film. ilginç.
 ESM: mesela o adamın oyuncu takıntısı var.
 NEC: öyle mi?
 ESM: kesinlikle bütün filmlerinde Penelope Cruz'u oynatmak istiyor. Tarantino da Uma Thurman.
 NEC: Tarantino. Tarantino ile ilgili ilginç bişey söyleyeyim. Tarantino...
 ESM: ayak fetişisti onu biliyorum.
 NEC: ay/ fetişist o o o/ orası bir kesin. Tarantineks diye bir tarz yaratan yönetmen. kendi tarzını yaratmış • bi yönetmen. ve bunu ikinci filminde mi üçüncü filminde mi ne yaratıyor. çok yakın kısa bir sürede yaratıyor • bu tarzı.
 ESM: ben Kill Bill'i çok beğenmedim.
 NEC: a-ah! Kill Bill benim en fazla izlediğim filmlerden bir tanesidir. bak • Kill Bill'in özelliği şu müzik seçimleri görüntüler... tıh ee mesela filmde çok fazla mantık hatası var. atıyorum kadın kılıçla... • mantık hatası demeyeyim. ee yani normalde gerçek hayatta olmayan şeyler filme çok yakışmış. yadırgamıyorsun. kadın mesela uçağa kılıçla biniyor. şeyden/ Okinawa'dan
 ESM: hm-mı' ha-ha'
 NEC: şeye/ Tokyo'ya uçması. kılıçla biniyor. ne kadar saçma bişey di mi?
 ESM: evet.
 NEC: ama filmde hiç yadırgamıyorsun. atıyorum bu kadar gelişmiş silah varken • kılıçla savaşıyorlar. o • çılgin seksen sekizleri katlettiği sahne. hiç yadırgamıyorsun. yani adam... ee mesela çok araştıran bir adam Tarantino. ee Japon filmlerinde çizgi filmlerinde özellikle bi tarafları kesildiği zaman kan püskürür. filmlerinde de var o. mesela onu da kullanmıştır. araştırıp yapıyor bunların hepsini. ve o müzikler yani çok güzel.

ESM: Şu iki sene önce Oskar alan film hangisiydi?
 NEC: Tarantino mu?
 ESM: hani Javier Bardem oynamıŐtı.
 NEC: bilmem. ıkartamadım.
 ESM: tıh elinde byyle Türk tarzı bir makinayla hani insanları katlediyordu ya!
 NEC: izlememiŐ olabilirim.
 ESM: • izlemiŐsindir. kesinlikle izlemiŐsindir.
 NEC: bu dediğin sahneyi hiç hatırlamadım ama.
 ESM: iki sene önce aldı. byyle kovboylar falan vardı. yani nasıl hatırlatayım?
 NEC: bence hiç uĐraŐma. Çünkü hiç çaĐrıŐım yapmadı.
 ESM: bir tek ünlü oyuncu olarak Javier Bardem vardı zaten. başka kimse yoktu.
 NEC: hmm`
 ESM: ismi aklıma gelmiyor. her zaman olduğu gibi.
 NEC: yalnız oskarlı filmler... • ben çok beğenmiyorum ya oskarlı filmleri.
 ESM: niye? ÇarpıŐma nasıldı?
 NEC: ÇarpıŐma?
 ESM: Sandra Bullock.
 NEC: Crash?
 ESM: hm-hm`
 NEC: güzel film.
 ESM: Çok güzeldi. kesinlikle.
 NEC: güzel film. onda da hikayeler keŐiŐiyor.
 ESM: hikayeler keŐiŐiyordu ve ırkların arasındaki ayrımı ırklara yapılan
 NEC: evet. • evet evet.
 ESM: nasıl diyeyim ee ayrımcılığı çok iyi iŐlemiŐti.
 NEC: evet. • evet evet. Özellikle beni bi sahnesi çok etkilemiŐti. o ee...
 ESM: zencilerin olduğu mu?
 NEC: evet. yok. e yolda çevirme yapıp • kadına/ polis kadına askınlık yapıyor. • kocası sesini çıkartmıyor.
 ESM: ha-ha`
 ESM: daha sonra hayatını kurtarıyor o polisin.
 NEC: (olay)
 NEC: daha sonrasında o • polis kadının hayatını kurtarıyor. kadının orda bir bakıŐı var polise.
 ESM: evet.
 ESM: ha-ha`
 NEC: bi çekince önce. o/ önce.
 ESM: evet.
 NEC: hatta bugün aklıma geldi o sahne biliyor musun?
 ESM: Çok iyi hatırlıyorum. Çok iyi hatırlıyorum.
 NEC: Çok net hatırlıyorum ve ben o sahneden çok etkilenmiŐtim.
 ESM: ben de çok etkilenmiŐtim ondan.
 ESM: ama benim dediğim film de çok güzeldi ya!
 NEC: o filmi (hiç)
 ESM: mesela Munich de
 NEC: Munich de mi?
 ESM: Munich çok iyi bi filmdi.
 NEC: yalnız Munich çok ee Yahudi propagandası
 ESM: (tıh) yleydi.
 NEC: ee Şeklinde yapılmış. Köstebek de güzel film de...
 ESM: Köstebek?
 NEC: • o en sonunda birbirlerini vurmaları...
 ESM: en sonunda ozutmuŐ yani.
 NEC: yani daha güzel bir sonu olabilirdi.

Tablo 10. 10. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklifsiz sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
NEC: harbi	<i>harbi</i> Brad Pitt'in kötü bi filmi yok	Gerçekten	zarf	inandırma, onaylama
ESM: coztu-	en sonunda <i>coztu</i> yani. (= toztu)	Aklını kaçırmak	fiil	
NEC: at-	<i>Atıyorum</i> kadın kılıçla <i>Atıyorum</i> bu kadar gelişmiş silah varken	Rastgele bir örnek veriyorum	fiil	

12. Kayıt

Kayıt tarihi: 06.02.2009

Konuşma alanları: Servis karşılaşması

Süre: 241 sn.

Mekan: Mağaza

Konular: Haşhaş, zeytinyağı fiyatı, zeytin fiyatı, zeytinin özellikleri

Konuşanlar: 3 kişi: EMİ (1982) kadın – evli; HAT (1959) kadın – evli – emekli; SAT (1954) erkek – evli - işçi

İlişkiler: HAT, EMİ'nin annesi; SAT, EMİ'nin servis görevlisi

Kayıt-12

SAT: (buyrun).

EMİ: kolay gelsin.

SAT: sağ olun.

EMİ: haşhaş alacağız da irisi ütölmüş. ne kadar kilosu?

IND: ha'

SAT: on lira.

EMİ: e iki kilo alam ben.

HAT: ay kız iki kilo fazla gelme...

EMİ: e iki kilo istedi teyzem!

HAT: iki kilo mu istedi?

EMİ: hu' iki kilo!

HAT: i/ iyi yerinden ver bakalım. tatlı yerinden.

IND: iş

EMİ: (otur).

HAT: iyi ya. (iyiyim). daha tatlandırır o iki kilo haşhaş.

EMİ: sen seç. bu/ buzluğa koyuyor ya Başak.

HAT: i...

HAT: de sen taşı işte.

SAT: naylona mı katıvereyim bi kaba mı katalım?

HAT: siz naylona katıverin de...

SAT: naylona?

HAT: hah`
 SAT: tamam.
 HAT: Şu yağlar ne kadar? Şunlar?
 SAT: yirmi lira. iki buçuk kilo.
 EMI: haşhaş mı?
 HAT: yok yok. yağ. • zeytinyağı.
 SAT: yok.
 SAT: (kilo).
 EMI: hı-hı`
 HAT: sızma herhalde di mi?
 SAT: evet. (öyle).
 HAT: iki/ iki buçuğu yirmi?
 SAT: evet.
 EMI: kaça geliyor?
 HAT: (hm)` sekiz sekiz on altı. sekize geliyor kilosu.
 SAT: evet.
 HAT: Ayšenlerden alamadım.
 SAT: TariŐ'in üstündür o yağ. TariŐ'in • pamuk ayçiçek soya... hafifleŐtirmek için devlet o taktiği uyguluyor TariŐ. ama...
 EMI: evet evet.
 SAT: bizim Elvanköy'den müstahsilden alınan saf mis gibi yağ. ben evimde aynı yağı kullanıyorum.
 EMI: git bak. zeytin ne güzel abla. ne kadar ki bu? zeytin ne kadar amca?
 SAT: zeytin/ • yağlı zeytin. o gördüğün akmasın. yağ o içerisindeki.
 HAT: akmasın. peki.
 HAT: hah!
 SAT: ee`
 HAT: yağ (var) içinde. haa`
 SAT: evet. • on beş lira. o üç kilo. kilosu
 HAT: beş herhalde.
 SAT: beş lira.
 HAT: iyi. yağı da var.
 SAT: bunlar özel yapılmış. piyasa malı değil. ben evlerden alıyorum. kendi yedikleri değilse (sürerim ben).
 EMI: iyi .
 EMI: tadı nasıl?
 SAT: ilaç kostik yok.
 HAT: iyi o. hoşuma (gitti).
 SAT: bakayım. bi yiyin isterseniz. böyle zeytini bulamazsın. yine de bunlar (bunun)...
 EMI: alalım da paylaŐalım mı ?
 SAT: (Şunlar) üzüm pekmez gibi
 HAT: bi deneyelim istersen. hadi.
 SAT: yiyeceksiniz evde.
 EMI: alalım paylaŐalım mı (benim için)?
 SAT: ağız tadıyla.
 HAT: (satın) . alalım. peki. dur elin... bi/ e biŐeyle alın. elin yağ olur.
 SAT: ben çay kaŐıđı vereceğim size.
 HAT: verecek. amca verin.
 EMI: ama Şey gibi • buruş buruş oluyor acısı.
 HAT: hmm`
 EMI: erik.
 IND: (neden)?
 SAT: erik mi? geçen senenin o zeytin.
 EMI: öyle mi?
 SAT: bu senenin zeytinleri daha... yeni tatlanıyor!
 EMI: olmadı.
 HAT: olmadı.
 IND: hı`

SAT: (şunu) ben size göstereyim. şu zeytinin birisi bu senenin ürünü. e e e yo.
 EMI: şu koyu gibi.
 SAT: bakayım bi. değil. bu ürün ondan değil.
 EMI: ne dersin?
 SAT: bugün... nereye koydum ben onu. bu da değil. Allah Allah! bu senenin zeytini yeni tatlanıyor.
 HAT: hmm' yeni tatlanıyor. haa' tamam.
 SAT: yetmezse ordakini bi sulu getirdim. ee daha tatlanıp da yağlamaz daha. • tatlanacak. ondan sonra yağlayacaklar. acı zeytin biliyorsun yağlanmıyor. erken gittim ben. yılbaşında.
 HAT: hmm'
 HAT: evet.
 SAT: böyle olunca zeytinler...
 HAT: anca daha diyorsun amca.
 SAT: tabi. tabi.
 EMI: bu (onun). yirmi mi etti benimki?
 SAT: evet.
 SAT: vereyim mi kaşık? yediniz mi?
 EMI: baktık. yedik. o olmadı.
 HAT: burda kaşık.
 SAT: tamam. sert olacak. kıyır kıyır.
 EMI: hm evet.
 HAT: sert olacak. sert.
 EMI: sert (olacak).
 SAT: (tamam).
 HAT: hah'
 EMI: oldu. hayırlı işler.
 SAT: benimkinin yapılaş şekli. övüyorlar. sert de!
 EMI: hmm'
 SAT: (eriyor) asidi içine. on iki saatte olgunlaşıyor. o da mideyi tahribat yapıyor. zeytin çiğneyince zaten yumuşuyor.
 IND: evet.
 HAT: biliyorum biliyorum.
 HAT: kostikle tatlandırıyorlar. kostikle. biliyorum.
 SAT: kıtır kıtır olması için.
 EMI: evet evet.
 SAT: var. Pazartesi uğrarsınız ben size sulu zeytin getireyim. yeşil.
 EMI: ya. ya.
 HAT: tamam. daha sonra. şimdi burda o/ oturuyoruz ya! gidiyoruz ya. taşması da zor oluyor. hadi!
 SAT: evet.
 SAT: (oldu).
 EMI: hayırlı işler.
 SAT: sağ olun. Allah razı olsun. vardı burda da ben nereye koydum?
 HAT: sağ ol.
 SAT: bak.
 SAT: bilemedim de.

Tablo 11. 12. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklifsiz sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
EMİ: amca	zeytin ne kadar <i>amca</i> ? Verecek <i>amca</i>		isim	seslenme
HAT: amca	anca daha diyorsun <i>amca</i> .		isim	seslenme
HAT: ay	<i>ay</i> kız iki kilo fazla gelmesin		ünlem	pekiştirme
HAT: kız	<i>Ay kız</i> iki kilo fazla gelmesin		ünlem	seslenme

<i>Buruş buruş oluyor acısı</i>	Çok buruşmuş	sıfat (ikileme)
---------------------------------	-----------------	--------------------

13. Kayıt

Kayıt tarihi: 10.03.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 663 sn.

Mekân: Araba

Konular: Şarkı tercihleri, şarkı söyleyen gruplar, pop konserine gitme, ayna grubunun bir üyesi, boy tartışması, 23 Nisan'da eve gitme planları, okul deneyimi dersi, ODTÜ Koleji, öğrenci hayatı, iş başvurusu, işe kabul kriterleri, şampiyonlar ligi, oda arkadaşları arasında anlaşmazlık

Konuşanlar: BAD (1988) kadın – bekar – öğrenci; ÖZG (1988) kadın – bekar – öğrenci; FAT (1988) kadın – bekar – öğrenci; AYS (1988) kadın – bekar – öğrenci; ÖZL (1988) kadın – bekar - öğrenci

İlişkiler: BAD, ÖZG'nin arkadaşı; FAT, AYS'm arkadaşı; ÖZL, ÖZG'nin arkadaşı.

Kayıt-13

FAT: that's it.

BAD: oy!

OZL: sinir olduysan ol. bana ne Allah Allah

FAT: bak herkesi rahatsız ediyorsun` biz Akdenizliyiz. şarkımız bile var.

OZL: pek hızlı gittin.

AYS: yalnız o şarkının klibi de Fethiye'de çekildi.

FAT: nasıl?

AYS: kelebekler vardı. ha pardon ya! o şey...

FAT: Antalya'da çekildi o.

AYS: hayır. neydi o Ayna'nın? Tırtıl şarkısı.

OZL: haa'(hatırladım).

AYS: haa evet. bol kelebekler vardı o çekimde. Fethiye'deki (çekimde). söylemeden edemeyeceğim.

FAT: tırtıl tırtıl tırtılın • sonu. tırtıl. tırtıl.

OZG: aman çok...

FAT: tırtıl şarkısı da çok bi şarkı değil.

OZL: gayet güzel.

AYS: (şş)!

OZL: hareketli.

IND: ha`

BAD: heyecanlı.

OZG: hayır! nasıl oluyor ya Ays...

BAD: niye? Ayna'nın gayet güzel bir şarkısı bence.

AYS: tırtıl.

BAD: ben Ayna'yı çok seviyorum.
 OZL: nasıldı?
 AYS: tırtıl tırtılın sonu pır pır. (uçarak) gel.
 IND: beni (o) tanıştırdı. tırtılın sonu pır (pır).
 FAT: (gel de) (kendini) açsın.
 IND: ama yani ritmi güzel.
 IND: haa'
 OZL: onu gözlüksel/
 IND: evet.
 OZL: gördünüz mü?
 OZG: (tırtılın) sana pır pır pır.
 IND: evet çok iyi.
 IND: evet!
 BAD: siz gördünüz mü? siz görmediniz.
 AYS: ben gördüm çünkü konserine gitmişim.
 IND: sormadın.
 OZL: oo!
 OZG: t/ konserde çıkarmamış.
 BAD: çıkar...
 OZL: (tatil)...
 AYS: hayır çıkarmadı da girerlerken gördüm.
 OZG: yaa onun yanındaki kel adam var ya. kel adam. Gülden ablalara oturmaya geldi yaa!
 OZL: ben de konserine gittim.
 BAD: off süper!
 OZL: artık o şeye geçti.
 IND: harbi mi?
 OZG: süper ya! eniş/ eniştemi/
 OZG: eniştemin bir arkadaşının çok yakın tanıdığıymış.
 OZG: Gülden ablalara oturmaya geldiler. çay içmeye yani. • ordan geçerlerken. o/ • bi tane küçük bir adam var ya. neydi onun ismi? çaycı Hüseyin.
 IND: ha-ha'
 IND: haa'
 OZG: o da sürekli eniştemin oraya gelip durur.
 FAT: küçüktür o.
 OZL: cık'
 OZG: Berkay'la aynı boydalar. • yavrum diyor ki • tıh benimle aynı boyda ne güzel diyor. çok hoşuma gidiyor diyor. Berkay da bizim azıcık şey...
 AYS: tıh kısa mı azıcık?
 OZG: ha-ha'
 BAD: kısa mı?
 OZG: ha-ha' e hafif böyle...
 BAD: kaç yaşında Berkay?
 AYS: bizim Yasir de...
 OZG: küçük ama yine de mi/ • şey böyle/ tombul kısa boylu. öyle. tatlı bişey yani.
 BAD: tıh ben Yasir'i hiç görmedim.
 FAT: hm-hm' (Kızılay'da indireceğim). seni de bırakayım mı?
 IND: cık'
 IND: tıh oh!
 BAD: Özlem yirmi üç Nisan'da gidecek misin eve?
 OZL: ya çok istiyorum. yalnız hatta bu hafta (değil). (belki) haftaya falan bi zaman.
 BAD: ne zaman gidersen gidersen? yani yirmi üç Nisan haftasında gidersen.
 OZL: ben... birlikte mi gidelim diyorsun?
 BAD: haa' beraber gidelim diyecektim.
 OZG: gidersek gidelim ya birlikte. Ayarlayalım bi gün.
 OZL: ben de gitmeyeyim madem o zaman.
 BAD: yok git canım sen de! o zamana kadar gitmeyecekmiş. cık'
 OZG: bir ay var kızım daha. bi aydan fazla var.

BAD: git ya!
OZL: yok yok. ben zaten hiç gitmeyecektim.
BAD: dersiniz olmayacakmış haftaya. öyle miydi? sizin miydi o?
IND: cık`
OZL: yok yok.
OZG: haa bizim.
IND: bizim değil.
OZL: park parası mı?
BAD: biz/ bizim Gölge hoca haftaya yokmuş. • herkes eve gidecek.
OZL: ne güzel.
OZG: şey diyorum Bade! biz emm... yani ikimiz ayarlarsak gidelim. ben hiç gitmeyecektim
IND: bu dönem zaten...
OZG: yani o yüzden gideyim falan mı (dedim)? hiç gitmeyecektim gitmemeyi planlıyordum ama özledim gibi oldu.
AYS: e ben bile gideceğim.
BAD: herhalde canım.
IND: (yola be)!
FAT: öyle mi?
AYS: yirmi üç Nisan'da gideceğim ben. dayanamıyorum gerçekten.
BAD: yaa aslında A/ A/ Ankara Çorlu seferleri başlamışken...
OZL: ha onunla mı gideceksin?
OZG: gitsem mi ben de.
BAD: yok. oraya değil canım.
OZL: haa`
OZG: adaya birlikte gidelim yaa.
BAD: ha-ha` öyle yapalım o zaman.
IND: (kötü) mü oldu?
AYS: yirmi üç Nisan...
OZL: yirmi üç Nisan'da ne gün tatil var be?
BAD: Perşembe günü.
IND: ya!
OZL: ay süper!
BAD: dersane tatil mi o zaman?
AYS: • tam ortası.
OZL: tabi canım. • resmi tatil her yerde (olduğu) / olur herhalde yani.
BAD: o zaman...
OZG: oo süper!
BAD: ee`
OZL: ne zaman tatil?
BAD: Perşembe günü.
AYS: Perşembe'ymiş yaa! ya (şurda) bi hafta ekiveririz. ne olacakmış?
FAT: (bu) Cuma'yı salla.
FAT: yirmi üç Nisan mı Perşembe?
BAD: evet.
IND: hm`
FAT: tatil yani?
BAD: ha-ha` Cuma'yı salla.
IND: evet.
FAT: çok iyi (oluyor) .
BAD: Çarşamba'yı da salla.
OZG: Cuma ve Çarşamba'yı sallıyoruz. zaten bizim en çok ça/ perşembe dersimiz var Ayşegül. fark ettin mi?
FAT: (Cuma tatil zaten).
AYS: evet.
OZG: Cuma e Çar/ • Cuma staj var. stajı da hocam haftaya iki
OZL: task yapacağız falan deriz.
AYS: yani.

BAD: sizin hocanız nasıl? ilk hafta gittiniz.
 OZL: daha tanışmadık. yok bu hafta
 BAD: tanışmadınız mı (hiç)? gitmediniz mi siz?
 FAT: hoca sizinle mi tanışmaya gelecek?
 OZL: hayır. evet. onu bekliyoruz tanışmaya.
 IND: tabi.
 AYS: Arka Bahçe'de bi yemek yiyeceğiz beraber.
 FAT: hıı'
 OZL: ondan sonra böyle anlaşacağız.
 OZL: her hafta birimiz gidip ((laughs)) task'ı doldurup döneceğiz.
 BAD: o hocaya baştan siz söyleyin yalnız ya şey/ yaptırmanın bize deyin.
 IND: (hıı)'
 OZL: neyi?
 BAD: yani yaptırmanın derken işte şu yoklamaları geçirin bilmem ne yapın diyorlarmış.
 AYS: evet. onları yapmamız doğru değil ki zaten.
 BAD: yapmayın yani bence.
 AYS: • Feyza hoca konuşacaktı onlar hakkında.
 OZL: yoklamaları geçirin mi?
 BAD: (ha yani).
 OZG: haa!
 BAD: evet. öyle diyorlarmış ya!
 AYS: sonra bişey çıkarsa bizim başımıza patlar.
 BAD: notalarını/ notlarını bilgisayara geçirttiriyorlarmış hocalar. • benim babam bana bile geçirttiriyor.
 IND: ha'
 IND: hadi yaa!
 BAD: ya sırf işte gıcık yani böyle.
 AYS: öyle şey mi olur? ha ODTÜ Kolej harika yaa. off!
 BAD: evet işte.
 BAD: işte ben • sen anlattıkça orasını çok merak ettim.
 OZG: ya ben de yaa! tüh! niye gitmediysen?
 AYS: bizim ya/ bizim hocalar var ya? diyorlar ya kızlar. teneffüste şey... hocalar anlatıyor. teneffüste işte öğrencilerin ailelerinin dedikodusu yapılıyor falan diye. bizim okuldaki de/ ODTÜ'deki hocalar da bizimle konuşmak yoklamayı imzalamak için derste böyle çocuklara bir writing bişey yaptırdığında hemen yanımıza gelip yapıyorlar! teneffüste koştur koştur odalarına gidip hemen toplanıp ders hakkında konuşuyorlar. her teneffüs koştur koştur şeye gidiyorlardı/ kendi zümrelerine gidiyorlardı.
 BAD: maşallah!
 OZL: vaay!
 AYS: teneffüste işi olmu/ yani teneffüste hiç boş olmuyordu hoca bizim.
 BAD: bizim okul da öyle! geliyor derste. • kızım ekmek al . hem de tarif de ediyor. hani dilimlenmiş ekmekten vardı ya geçen hafta söylemiştim onlardan alacaksın dedi.
 ALL: dersin ortasında.
 OZL: hadi ya! nasıl oluyor Bade? nasıl?
 IND: cık cık cık!
 OZG: çok garip değil mi yaa?
 AYS: çocuğu götürdü/ gönderdi mi?
 BAD: benim annem çok sinir olurdu. atardı herhalde • kadını sınıftan. • tabi öğretmen arkadaşı olunca bişey diyemiyor.
 IND: di mi?
 BAD: cık! ama yani arkadaşlık başka...
 IND: yaa! cık cık cık!
 FAT: olur böyle arkadaş!
 FAT: orası yakın ya!
 AYS: valla bilmiyorum. ben gerçekten ODTÜ koleje hayran kaldım.
 IND: tıh'
 FAT: (bu sene de başlarım)
 AYS: ah beni alsalar kesin başlarım. hocaya sordum zaten girmek için ne gerekiyor diye.

experience şart mı dedim. vallahi bilmiyorum böyle şeyler diyor. ben çok bilemiyorum falan diyor.

FAT: girdikten sonra kimse bişey bilmez.

AYS: ki...

AYS: o zaten... hayır ama bizim hocamız zaten çok fazla şey...

BAD: tıh • hmm

AYS: oraya geldiğinde zaten birçok yerde çalışmış da gelmiş. ((1.3)) ya diyor ki benim diyor • dosyam materyallerim

AYS: çok kabarıktı diyor. ve benden de hani bunu istiyorlar. yetişmiş insan istiyorlar diyor. yetiştirmek için insan istemiyorlardı diyor!

BAD: tıh

BAD: haa' cık' o zaman • yani tecrübe istiyorlar demek istiyor olabilir.

AYS: yani o zaman bu birazcık... evet ama yani ee iki yıllık bir/ birisini de almışlar mesela. o da böyle şey/ hani çok tecrübesi olan bi insan değil ama almışlar.

OZL: belki hızlı yol kat etmiştir.

BAD: ya bi de İngiliz...

AYS: olabilir tabi canım.

BAD: güzel konuşabilmek lazım İngilizce.

OZL: tabi canım orada .

BAD: ben mesela o konuda biraz...

OZG: Bilkent/ Bilkent direk native speaker istiyor yani.

AYS: evet. ya yabancı (uyruklu) ya da native speaker.

IND: yabancı . bu kadar yani!

AYS: ama ben bilmiyorum yani şey küçük çocuklara öğretmeyi çok seviyorum.

BAD: güzelmiş ya • böyle.

AYS: onun için o alanda bişeyler yapmayı isterdim.

BAD: biraz da şey ya böyle/ hani İngilizce öğretmenisin. onların gözünde çok büyük bi insansın.

AYS: hm-hm' ama çok güzeller yaa.

BAD: kalkıyor. tahtaya kadar geliyor. hocam bunları ta/ defterimize mi yazıyoruz ya diyor.

OZG: evet evet. çok tatlılar.

OZL: Allahım!

BAD: hepsine de sarılıyor hoca!

AYS: bana da şey soruyorlardı işte... assessed teaching'de not alacağım arkadaşlar katılırsanız sevinirim falan demiştim. ertesi hafta diyorlar öğretmenim yüz mü aldınız kaç aldınız

AYS: öğretmenim ne gelecek. bişey (ekleriz) o ya! öğretmeniniz iyi not verdi mi falan. hepsi soruyor beş mi yüz mü diye.

BAD: yüz mü aldın?

AYS: ben gidiyorum. görüşmek dileğiyle.

BAD: iniyor musun?

BAD: aa!

OZL: hoşça kal!

BAD: hadi görüşürüz.

IND: (hm-hm)

OZG: görüşürüz • canım.

IND: görüşürüz.

BAD: çok erken oldu. ani oldu yaa.

IND: ha-ha

AYS: böyle iyi akşamlar.

FAT: hadi iyi akşamlar.

OZG: yaa böyle olur

BAD: cık cık cık cık cık! benim yüzümden mi indi o?

IND: (bu sefer).

FAT: dedim gel götüreyim seni dedim. gelmedi. kızlarla oturacaksan götüreyim bari.

BAD: bizimle oturmak istememiş. cık cık! • tamam. bişey demedim.

IND: yani...

FAT: ya.

BAD: sen okulda maç mı izleyeceksin?
OZL: cık`
FAT: (hani ya) var maç.
BAD: maç mı var? ne maçı var?
OZG: hmm`
OZL: Şampiyonlar Ligi maçı mı var?
BAD: (haa)`
FAT: Champions League.
IND: tıh`
BAD: kaçta ki maç? şimdi ben de her şeyi (sormalıyım ya).
IND: tıh`
FAT: on yedi kırk beş. on dakika sonra. on beş dakikas (var).
BAD: cık! ee gelseydi o zaman Ayşegül cidden yani.
OZL: evet ya. bizim haberimiz olsaydı şeytirdik yani/ söyledik.
FAT: gelmek istemedi ya. sizinle oturmak istemedi.
OZL: cık!
BAD: herhalde öyle olacak artık.
OZG: ha-ha` • ha-ha`
FAT: bilemeyeceğim artık. .
BAD: kismetle böyle işler.
OZL: senin
FAT: yarın konuşmayabilir o (aslında).
OZG: tsı! yaa! oo! abarttı.
BAD: nasıl o konuşmuyor? biz konuşmayacağız onunla.
FAT: eh! hadi ben ayarlarım bişeyler .
OZG: Allah Allah!
FAT: özellikle Özlem'le konuşmayız bi gün.
OZL: ne?
OZL: benle mi? ben ne dedim yaa?
FAT: asıl senin yüzünden.
OZL: niye ki?
FAT: • az önce ters bişey söyledin ona.
OZL: ne dedim?
FAT: ya...
OZG: ` sallama ya.
OZL: bak
BAD: sen de inanıyorsun. hala inanıyorsun. ben inanmıyorum hala.
OZL: Fatihcim.
OZG: o da da ben gibi. saf.
OZL: hayır! belki... hayır! inanmıyorum da belki söylemişimdir böyle çok ters bişey. yanlış anlaşılıştır.
FAT: ee`
FAT: söylediydin.
OZL: ben zaten en çok yanlış anlaşılmalardan korkuyorum.
IND: insaf!
OZL: böyle lap lap söylüyorum. • sonra ne oluyor?
FAT: evet. (inanıyorum).
BAD: evet.
OZL: düşünmeden konuşuyorum.
BAD: bizim odaya geldin. Pelin'e beş tane laf koydu. oydu yani.
OZL: yaa ama o da...
BAD: hem de beş sıfır. beş bir de değil yani. böyle hani karşılık verdirmiyorsun.
OZL: ama o gün havamdaydım. ne yapayım?
BAD: havan.
BAD: tabi!
FAT: Pelin'le görüşmüyor musunuz?
OZG: benim makarnamdan yemişti. Pelin'le aynı yerde olduğumuz için görüşüyoruz.
BAD: görüşüyoruz.

BAD: (ya ya).
 OZL: hm duyuyorum.
 OZG: görüşmek (durumundayız).
 BAD: görüşmek zorunda kala • biliyoruz falan.
 FAT: • aynı odada mısınız?
 BAD: evet.
 FAT: valla mı?
 BAD: evet.
 FAT: ee? sorun mu var yani?
 BAD: yok o...
 OZG: var da artık yok. artık sallamıyoruz çünkü.
 BAD: o odada değil zaten. (hatta) konuşuyoruz. iyi yaa. bizim arkadaşımız canım. yarın...
 FAT: (konuşmuyorsunuz) yani?
 OZG: konuşuyoruz yaa. gayet • iyiyiz işte.
 OZL: sadece oda arkadaşımız .
 FAT: hm' ben bunu duyururum.
 OZG: bak yaa!
 FAT: söylediğim gibi.
 OZG: ben de/ dedim size.
 BAD: zaten bunlar yüzüne de söylediğimiz şeyler gerçi. korkum yok yani.
 OZL: ben bugün fark ettim ama şey böyle sizden ayrı...
 FAT: yahu sen/ sen ne geri zekalı (adamsın) ya.
 BAD: ha uzun zamandır öyleyiz zaten de.
 FAT: Allahım Yarabbim! yolun ortasından gidiyor ya. Allahım ya! ne salak herifler var!
 OZG: inecek miyiz? (burası mı)?
 OZL: demek tırtırın sonu pır pır? tırtıl.
 IND: tırtıl
 FAT: lütfen arkadaşlar! önemli tırtıl.
 FAT: (neydi)?
 IND: tırtır.
 BAD: tır tır.
 FAT: (tır) tırtıl
 OZL: biz ...
 FAT: tırtılın sonu vır vır. vır vırın sonu?
 BAD: oops!
 FAT: hmm'
 BAD: e tabi.
 OZG: çıktığımız yer.
 BAD: aa burası duruyor hala. aynı yer.
 IND: (evet).
 OZG: buyur.
 FAT: e tabi!
 BAD: satın almış online.
 FAT: ayarladım ben.
 OZL: teşekkür ederiz.
 BAD: çok sağ ol. çok teşekkür ederiz.
 FAT: bişey değil.
 IND: (görüşürüz).
 FAT: görüşürüz yine.

Tablo 12. 13. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
----------------------------	-----------------	------------------	-------------	----------------

OZL: sinir ol-	<i>sinir olduysan</i> ol bana ne Allah Allah	Rahatsız olduysan	birleşik fiil	
OZG: kel	onun yanındaki <i>kel</i> adam var ya kel adam	Saçı olmayan	sıfat	betimleme
OZG: yavrum	<i>yavrum</i> diyor ki benimle aynı boyda diyor		isim	acıma / şefkat duyma
OZG: kızım	bir ay var daha <i>kızım</i> ya		ünlem	seslenme
FAT: salla-	bu cumayı <i>salla</i>	Aldırma	fiil	tavsiye etme
AYS: ek-	Yaşurda bir hafta <i>ekiveririz</i>	Gitmeyiveririz	fiil	
BAD: salla- (2)	Cumayı <i>salla</i> çarşambayı da <i>salla</i>	At, atla	fiil	tavsiye etme
OZG: salla-	Çarşambayı <i>sallıyoruz</i> zaten	At, atla	fiil	tavsiye etme
BAD: gıcık	ya sırf işte <i>gıcık</i> yani böyle	Sinir bozucu	sıfat	eleştirme
OZL: şeytirtir-	haberimiz olsaydı <i>şeytirtirdik</i> yani, söyledik		fiil	
AYS: koştur koştur	Teneffüste <i>koştur koştur</i> odalarına gidip hemen toplanıp ders hakkında konuşuyorlar	Koştura koştura	zarf	
AYS: koştur koştur	Her tenefüs <i>koştur koştur</i> şeye gidiyorlardı	Koştura koştura	zarf	
BAD: kızım	<i>kızım</i> ekmek al		isim	seslenme
BAD: sinir ol-	annem çok <i>sinir olurdu</i>	Rahatsız olurdu	birleşik fiil	
FAT: arkadaş	olur böyle <i>arkadaş!</i>		isim	seslenme
AYS: falan	ben çok bilemiyorum <i>falan</i> diyor		zamir	
OZG: sallama-	<i>Sallama</i> ya	Yalan söyleme	fiil	uyarma
OZL: lap lap söyle-	Böyle <i>lap lap</i> söylüyorum.	Açık açık	zarf	
BAD: laf koy-	Pelin'e beş tane <i>laf koydu</i> .	İğneledi, sataştı	birleşik fiil	
OZG: sallama-	Artık <i>sallamıyoruz</i> çünkü	Umursamıyoruz	fiil	
FAT: yahu	<i>yahu</i> sen ne gerizekalı adamsın ya		ünlem	pekiştirme
FAT: gerizekalı	<i>yahu</i> sen ne <i>gerizekalı</i> adamsın ya	Anlayışsız	sıfat	hakaret etme
FAT: salak	Allahım ya ne <i>salak</i> herifler var	Ahmak, alık	sıfat	hakaret etme
FAT: herif	Allahım ya ne <i>salak herifler</i> var	Adamlar	sıfat	hakaret etme

14. Kayıt

Kayıt tarihi: 22.06.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 1640 sn.

Mekan: Ev

Konular: Dertleşme, üniversite eğitimi sonrası hakkında, futbol oynama, aile içi iletişim sorunları, akşam için plan yapma, Arapçanın ağızları arasında farklar, yurt arkadaşları ile iletişim ve paylaşma, hava durumu, bebek bakımı, yemek yapma, matematik çalışma

Konuşanlar: İSA (1988) erkek – bekar –öğrenci; ZEY (1967) kadın – evli – ev hanımı; CAG (1996) erkek – bekar – öğrenci.

İlişkiler: ZEY; İSA'nın annesi; İSA, CAG'ın abisi; ZEY, CAG'ın annesi.

Kayıt-14

ZEY: e bu Ekin'le olmuyor işler ya. ne yapacağız?

ISA: e nasıl yani olmuyor?

ZEY: yani olmuyor. mesela yemek yapacağım şimdi ben. ama Ekin hayatta...

ISA: Çağdaş şimdi onu koymuş ayağına. sallıyor bir yandan...

ZEY: • işte doğru değil o yaptığı da...

ISA: bir yandan da kitap okuyor • aklınca.

ZEY: • nerde? burda mı?

ISA: içerideki (odada).

ZEY: • Allah korusun. korkuyorum bir gün bu kıza zarar verecek. istemeden düşürecek.

ISA: cık' ya ne ilgisi var ya?

ZEY: ya ya düşürürse? Allah korusun. ya ben büyük halimle düşürecek oldum iki defadır.

ISA: Allah Allah!

ISA: çünkü sen sürekli onunla vakit geçiriyorsun. cık' Çağdaş düşürmez onu ya.

ZEY: tih' ş...

ISA: baba/ nın gelmesine ne kadar var daha?

ZEY: • babanın gelmesine daha iki buçuk üç saat var.

ISA: iki buçuk üç saat. o-oo!

ZEY: ben bir yemek yapayım ya. şu kabaklı pilav yapayım biraz.

ISA: ne yapacaksın?

ZEY: • kabaklı pilav.

ISA: kabaklı pilav yapacaksın?

ZEY: he' sen bir tadına bak • sonra şey yap. ne var sakalında oğlum? beyaz mı çıkmış? n/ gel. gel. yaklaş. ha-ha'

ISA: ne? bilmiyorum. yukarıdaydım.

IND: (hm)'

ZEY: çok rüzgar ya. ben (de) rüz...

ISA: yok yok. yukarısı güzel ya.

ZEY: • aşırı rüzgar. yıkanması lazım ama yardım edecek kimse yok ki. nasıl yıkayayım? terasın. bebeğinin yatağının yıkanması lazım. kuruyup aşağıya inmeli. içine ...

ISA: şeyin mi?

ISA: hangi yatak? o yukarıdaki yatak mı?

ZEY: yukarıdaki yatak. hee' onu Deniz abla getirdi.

ISA: o çok güzel bişey ya.

ZEY: işte...

ISA: yazın kullanışlı olur o şimdi.

ZEY: yaz • kış artık bebeğin yatağı o. içine ama hazır ee yatak almayacağım. pamuk yatak yapacağım daha sağlıklı diye.

ISA: hmm'

ZEY: öyle.

ISA: pamuk yatak daha mı sağlıklı?

ZEY: tabi daha sağlıklı. siz hepimiz pamuklarda yattınız. bakmayın siz büyüdükten sonra

bir doğum gününüzde teyze hazır yatak hediye etti. o zaman şeyi aldık. hazır yatağa geçirdik. ((yawns)) ahh! uykusuzluktan sinirlerim...

ISA: ben de az yatıyorum da öğlen yatayım diye az yatıyorum.

ZEY: haa`

ISA: bakalım öğlen yatabilecek miyim.

ZEY: öğlen yatılır ya. baba gelsin. yemek yiyelim. onu alışkanlık haline getirmek lazım.

ISA: • hm-hm`

ISA: bakalım. bi de bugün

ZEY: iki

ISA: Fevzi gelebilir.

ZEY: üç gün yatarsan o saatte artık vücut az çok alışır.

ISA: hm-hm`

ZEY: ne yaptın? o kitabı mı çalıştın şimdi sen?

ISA: cık` başka bir kitap okuyordum. ona çalışacağım. bi de başka bi kitap daha okuyacağım. bugünkü program bu. o kitaba da çalışacağım. o işte/ • o akademik sınav kitabı.

ZEY: şimdi bak. sen diyorsun ya ben ee

ISA: (hm)`

ZEY: bu şeye

ISA: hm`

ZEY: dilbilimlerine bilmem neye giriyorsun. bu demektir daha iki yıl mı okuyacaksın?

ISA: hm-hm`

ISA: bu daha hiç... bu demektir ki ben ömür boyu okuyacağım.

ZEY: haa`

ISA: yani daha iki yıl... • işte master var. phd bilmem ne. yüksek lisansın • farklı farklı şeyleri var yani.

ZEY: e şey elin ne zaman ekmek tutacak senin bu durumda?

ISA: daha/ daha var biraz. ama...

ZEY: ne kadar?

ISA: ne bileyim ben ne kadar ya!

ZEY: • yani şimdi sen seneye bitirince...

ISA: e (bi)/ bakarsın seneye e e üniversiteye bile almazlar. atanamam bile yani. he/ her şey olabilir. sonra girerim KPDS'ye. geri şeye girerim...

ZEY: şimdi sen seneye ee ee alınma umudu var içinde değil mi?

ISA: var. hı-hı` var ama ne kadar mümkün olacak onu göreceğiz.

ZEY: (evet). hey aman!

ISA: ben elimden geleni yapacağım.

ZEY: anladım. şey seneye atanırsan ne olur mesela en iyi ihtimalle?

ISA: atan... şimdi bak. bak. atanmayacağım • ben. ben ok/ • öğretmen olmayacağım. tamam? ben öğretmen değilim. ya beni bir yere atamayacaklar.

ZEY: yani?

ISA: ben üniversiteyi bitireceğim. (ondan) sonra dilbiliminden master yapmaya çalışacağım. bunu ya Türkiye içinde bir üniversitede yapacağım ya da Türkiye dışında bir üniversitede yapacağım. bunun için de benim burs bulmam lazım. bir de cebimde biraz para olması lazım.

ZEY: haa`

ISA: şimdi biraz birikmişim var. ama o da gidiyor işte. yok ehliyet bilmem ne gidiyor. ama • kalabili... yine de var yani bir miktar.

ZEY: anladım.

ISA: onun dışında burs bulabilirsem gideceğim yani. eğer e imkan da olursa. • şey de yapmazlarsa...

ZEY: nereye düşünüyorsun?

ISA: e e Almanya olabilir mesela. eğer olursa. ama olur mu bilmiyorum. İngiltere olabilir. yani şey yapıp. burda • dilbilimi güçlü.

ZEY: ne kadar kalıyorsun gittiğin yerde?

ISA: işte iki yıl kaldıktan sonra ikinci şeye başlıyorsun. o zaman önün daha açık. ((2.4)) ama o kaç yıl sürer. onu bilmiyorum.

ZEY: peki. hiçbirine gitmesen bunların?

ISA: ee?
 ZEY: şeyi bitirsen/ dört yıllığı?
 ISA: • hm-hm`
 ZEY: diyelim ki üniversiteye istediler.
 ISA: e hangi üniversiteye?
 ZEY: senin üniversitene.
 ISA: benim üniversitemde dilbilimi bölümü yok.
 ZEY: öyle mi?
 ISA: ha yok. bi ya/ ya şeye gidebilirim/ Boğaziçi Ankara Üniversitesi Hacettepe Dokuz Eylül le gidebilirim ama...
 ZEY: ha` mesela oraya gitsen ne olarak gideceksin?
 ISA: yine aynı işleri yapacağım ama m/ bu kez şey daha zor olacak. mesela ileride
 ZEY: hm-hm`
 ISA: yüksek bir yere gelmek vesaire daha zor olacak.
 ZEY: ha` daha zor olacak. niye yüksek lisansın yok...
 ISA: yüksek lisans. yani bir de Türkiye'de diye. yani kimse güvenmiyor Türkiye'deki eğitime pek herhalde.
 ZEY: haa`
 ISA: öyle işte. bi karar alacağız ama...
 ZEY: • ay hayırlısı olsun. ne yap... ne? şey! şeyi farkettilik biz çok ayrı yaşamışız. birbirimizin dilini bilmiyoruz.
 ISA: nasıl gibi mesela?
 ZEY: yani sen bilmiyorsun benim ne düşündüğümü neyden hoşlandığımı. ne...
 ISA: hmm`
 ISA: sizi biliyorum ben. g/ geleyim Mustafa Kemal Üniversitesine. burda işte • akademik şey alayım. profesör olayım falan.
 ZEY: yani e e sadece o... e yani iş anlamında söylemiyorum. (hayır). günlük hayatta birbirimizi tanımıyoruz çünkü hiç ot/ yani birlikte kalmıyoruz ki.
 ISA: nasıl yani? ne demek istiyorsun?
 ZEY: yani te/ telefonlaşıyoruz haftada bir iki. sınırlı hal hatır.
 ISA: anne! hiçbirşey değişmiyor ki burda. hiçbirşey değişmiyor. yani ben geliyorum gidiyorum. geliyorum gidiyorum.
 ZEY: tamam. birşey değişmiyor ama içimizde bizde çok şeyler değişiyor onarılıyor. işte hissetmiyorsun. a/ yani fırsat vermiyorsun ki ne anlatalım ne sohbet edelim. ya da fırsat vermiyoruz birbirimize. öyle bir ee sanki... ne bileyim.
 ISA: hiçbirşey hissetmiyorum.
 ISA: hm`
 ISA: ya anlıyorum. anlıyorum. yani az konuştuğumuz doğru.
 ZEY: e az konuşun... bi de şey oluyor. sorunlarımızı sürekli hasırın altına koyuyoruz pislikleri.
 ISA: ya benim soratım (sorunum) falan yok. ben • tek bişey istiyorum. tamam mı? üstüme gelmeyin.
 ISA: üstüme gelmeyin bir. iki...
 ZEY: ya ergenlikte anlıyordum seni.
 ISA: ergenlik mergenlik meselesi değil bu. benim üst... bana şey yapmayın yani/ hadi şuraya gidiyoruz buraya gidiyoruz falan. ya da ben hayır dediğimde bişey...
 ZEY: ne kadar basit şeyler bu istediklerin be oğlum.
 ISA: hayır. • hayır. nasıl yani nasıl basit şey?
 ZEY: yani aslında senin şu istediklerin ee çok şey şey. • yani çok e önemli bişey istemiyorsun.
 ISA: e tamam.
 ZEY: • ama çok önemli problemlerimiz var gibi geliyor bana.
 ISA: ben de başka...
 ISA: hm` yok! benim/ benim istediğim bu. beni şey yapmayın/ sıkmayın. zorlamayın. yormayın beni yani burdayken. e ben de daha dikkatli olmaya çalışıyorum. yani...
 ISA: ama işte benim çalışmam gerekiyor bu üç ayda. ders çalışmam gerekiyor. bilmem ne çalışmam gerekiyor.
 ZEY: e öyleyse şey yapalım. mesela sabahları terası kendine tahsis et.

ISA: hmm?

ZEY: ha/ hani biz • evin işine dönerken sen orayı kendine şey yapabilirsin/

ISA: hm-hm`

ISA: tamam.

ZEY: okuma yeri. kahvaltı hazırlanınca zaten çağrılacaksınız.

ISA: haa`

ZEY: yabancı gibi.

ISA: tamam.

ZEY: şey istiyorum ya ben. böyle hani sen yıl/ e mesela yıllarca bir şeyi • taşırsın ya. mesela yıllarca tek başına tek başına yorulursun. artık bir an gelir böyle • ee etinden damarından biriyle paylaşmak istersin. yani bu ikinci şahıs olarak değil. kendin bildiğin için gene birinci şahıs olarak. e onu hiç yaşamıyoruz ya.

ISA: • ben hiç hiç sevmem. hiç. en sevmediğim şey biriyle biriyle oturup...

ZEY: dertleşmek.

ISA: dertleşmek. hiç hiç sevmem. gerili/ içim içim/ içim içime sıkılır ve... benim çok az derdim var. bu halimi çok seviyorum. • e beni... benim kendimin çok az derdi var • ve/ ve bunlar bana yetiyor yani. az derdim bana yetiyor. ben...

ZEY: e ama biz senin hiçbir derdini bilmiyoruz.

ISA: e tamam. bi e anlatsam faydanız olmayacak ki. bu sizinle ilgili bişey değil yani.

ZEY: e tamam. hani ben de anlatsam sana bi faydan olmayacak. ama en azından bu i/ içimde taşıdıklarımı paylaşmış olacağım yani.

ISA: yok anne. yok. e valla hiç merak etmiyorum yani öyle. hiç. • hiç. sıfır. • kızım bakma öyle yani. merak etmiyorum. b/ başka insanlarla ilgili hiçbişeyi merak etmiyorum anne. hiçbişeyi. yani.

ZEY: şimdi annen baban kardeşin başka insanlar mı?

ISA: bi/ yahu sen... • k/ peki. sen kendinle ilgili mi anlatacaksın her şeyi? hayır! senin biriyle yaşadığın bi olayla ilgili anlatacaksın di mi? tamam işte. bu yani. ben de bunu söylüyorum. ben anlıyorum senin ne demek istediğini ama sevmiyorum. dinlemeyi de sevmiyorum paylaşmayı da sevmiyorum. hayatta birine gidip anlatmamışım. şununla şu oldu. başımdan şöyle bişey geçti falan diye. ilginç. anne ne yapayım? ben böyleyim ya. yani...

ZEY: (hm-hm)`

ISA: e e anlıyorum. tuhaf geliyor ama... çok ilginç ama öyle. yani hiç dertleşmekten • e hiç hiç haz almıyorum ya. var mı öyle bişey? birine gidip mesela sınavdan kötü alınca birine anlatayım? ölsem anlatmam. kendi kendime yolda düşünürüm işte. peki. bu böyle geçtiyse bi dahakine ne yapmak lazım falan. yarım saat sonra biter benim için o iş. tamam. e e em hep yapay gelir biliyor musun bana bu. biriyle ben bişey • paylaştığımda ya anlat/ derdimi anlattığımda yapay bişey yapıyormuşum gibi gelir. yani hiç...

ZEY: ne kadar ilginç!

ZEY: tih` ne kadar farklıyız.

ISA: tih ben ölüürüm ya öyle. birine oturacağım ve anlatacağım. şundan şöyle oldu. ben böyle yaptım. ama böyle oldu. şu şöyle yaptı bana. biz böyle yapmıştık oysa falan.

ZEY: • tih ama yani şey • paylaşmanın ötesi var mı ya?

ISA: • anne bak. ben paylaşmayı severim. neyi severim? mesela bilgi paylaşmayı severim. tamam. şey • duygu/ e em • eğlenmeyi severim. neşeli sohbet etmeyi. bişeyi öğrenmeyi severim. ama • dertleşmeyi sevmem. ba/ beni... ben paylaşmayı sevmiyor değilim ama ben bişey/ dertleri paylaşmayı sevmiyorum. anlatabildim mi? em ama sevinçleri paylaşmayı çok severim. biri bişey yapmışsa ona e... başarılı bişeyse onu dinlemeyi de severim ama dertleri paylaşmayı hiç sevmem. hiç. böyle şey bi insan değilim yani. şeyler olur ya öyle. melankolik mi derler? böyle hafif • içe çekik kapalı falan. kötümser.

ZEY: (tih) işte iyi değil ya.

ISA: nasıl iyi değil? yani bu kişilik meselesi. iyi değil değil. ben gayet de sağlıklı bir kişilik geliştirdiğimi düşünüyorum şu güne kadar.

ZEY: tih şeye açık değilsin. çok kapalısın. eleştirilere çok kapalısın.

ISA: hm-hm`

ISA: bu ne...

ZEY: asl/ hayır. mesela diyelim ki bişey yaptın. ha mesela diyelim ki o yanlıştı. ben sana diyemiyorum ey İsa mesela bak bunu yaptın yanlıştı. halbuki ben diyebilsem sana...

ISA: e ne mesela? ne? e söyle.

ZEY: hah! mesela bugün sen yüzünü yıkadın. çeşme açtı. • misal. küçük bir örnek.

ISA: hm' e açtı da sen niye açtı di/ diyorsun mu diyeceğim sana anne? yapma şimdi sen de ya!

ZEY: cık cık' hayır! e yani sürekli seni ikaz etmemden gerileceksin. misal ya. bu küçük. mesela ben • şey işte. mesela ayağında terlikle dolaşmanı istiyorum. niye? misal. ee şey. hem senin için daha sağlıklı terlik giymek. ikincisi şeyleri... • mesela yataklara çıkıyorsunuz. terlik varsa ayağında hiç önemli değil. mesela yere basıp yatağa çıkmak (ne). ha ben bunları sana anlatamadığım için... sen de ...

ISA: gel. (büyütme)

ISA: hmm' ya terlik/ terlik giymek hiç • huyum değil. yani. şimdi su kapatma meselesinde katıl... ya bana desen ki suyu kapa ben sana demeyeceğim niye suyu kapat diyorsun. bu başka. ya o çok bariz bişey yani. ama mesela terlik giymek böyle bişey değil. ben terlik giymeyi... yani alışık değilim. e ee şeyde de/ yani • yurttta da zar zor öğrendim. yerler şey diye/ kirli diye terlik giymeyi öğrendim yani.

ZEY: yani daha kirli bırakıyor

ISA: hatta hala ee terlik yok doğru dürüst • benim. yani iki tane de/ bi tane o kırık şey var/ sandalet var. onu giyiyorum terlik diye.

ZEY: e sana bundan verdik bi tane. şu mavilerden.

ISA: hangisinden?

ZEY: şu babanın giydiği.

ISA: Allah bilir ne oldu? yurttta öyle her şey kaybolabilir yani. ((short laugh))

ZEY: hayır. işte şey değilsin. e eşyalarına sahip çıkmayı bilmiyor...

ISA: çıkmı... ki/ • keşke kimse çıkmasa. öbür türlü daha kötü. ben mesela Ayhan diye bi arkadaşım yaz okulunda kaldım.

ISA: o kadar rahat bi çocuk ki. • onun yanında kendimi... ya nasıl diyeyim? uyanıyorum mesela. onun terliğini giyiyorum. gidiyorum. geliyorum. tamam mı? onun havlusuyla yüzümü yıkıyorum eğer kendiminkini bulamazsam. e dışarı çıkacağım mesela. önemli bişey. bakıyorum onda daha temiz güzel bişey var mı. anladın mı nasıl bir şey bu? e şimdi mesela odamı da Tufan diye bi çocuk var. şey falan böyle çok em titiz mi derler ne? ama aşırı yani. ben bi kere uyandım gece işte. terliğimi göremedim. bunun terliğini giydim. çocuk. düşün. uyanmış yani. terliğini giymeme uyanmış. ş/ • kendisinin terliğini giymeme uyanmış.

ISA: niye giyiyorsun falan filan bişeyler diyor. ya yemedim dedim. al terliği tamam. yani uzatma (bunu). uzatma bunu. anlatabildim mi sana? ben böyle şey insanları daha çok severim yani. e e e ben sahip çıkmam. doğru. ama kimse sahip çıkmasa daha güzel olacak yani. e...

ZEY: e olmaz ki oğlum. böyle kendine de sahip çıkamazsın sen.

ISA: haydi şimdi nay/ ne ilgisi var ya?

ZEY: tabi yaa! yani hiç sahip çıkmamak e olur mu ya? insanın ee hani kendine ait bir şey...

ISA: hah!

ISA: bak. kendine sahip çıkmak demek başka bişey. tamam mı? • kendine sahip çıkmak davranışlarını kontrol etmekle ilgili bişey. tamam mı? kendine sahip çıkmak yaptıklarının sonuçlarını düşünmekle ilgili bişey. eşyalarına sahip çıkmamak/ • e çıkmak ya da çıkmamak ona verdiği değerle ilgili bişey. anlatabildim mi? • senin ne kadar od/ o/ • o maddeyi şey yaptığınla ilgili bişey. ya ne kadar da sana ait bişey olarak gö... ben o kadar da güya... kim giyerse giysin o terliği. kullanılsın hatta bana göre. ben giymediğimde başkası giysin terliğimi. ne olacak bunda? terlik bi işe yarayacak olacak yani . ama o... bak. kendine sahip çıkmak demek çok farklı bişey.

ZEY: cık'

ZEY: tıh' yani...

ZEY: tıh bak. temelinde bu anlattığın doğru. yani hakaten ne güzeldi yani paylaşmak. ben kullanmadığım zaman biri kullansın. mesela ben isterim benim kullanmadığım anda başkası kullansın. ama benim kullandığım gibi kullansın.

ISA: e tamam. o da bişey yani. o da • ayrı. o apayrı bir sorun zaten. yani. ama işte diyorum sana yani. iyi bir arkadaş falan bulduğumda • çok çok iyi geçiniyorum. çok rahat. hiçbi sıkıntı çıkmıyor odada. yani

ISA: ben onun eşyalarına ihtiyaç... çünkü hakaten mesela atıyorum bendeki bişeye o ihtiyaç duyuyor. tabi bende bilgisayar var. onda da tıraş makinesi var.

ZEY: hm`

ISA: anlatabildim mi sana? ben mesela tıraş oluyorum onun makinesiyle. o da benim bilgisayarımı internete giriyor. bu böyle hesaplayarak olmuyor yani. sen bunu kullandım ben ama...

ZEY: ha-ha`

ISA: • kendiliğinden böyle bir

ZEY: geliyor.

ISA: hukuk oluşmuş oluyor yani. e çünkü insan kendini kötü hisseder yani. ben hep onun bişeyini kullanacağım. ama o benim hiçbişeyimi işte kullanmıyor falan.

ZEY: cık hayır. bu bencillik.

ISA: hah! • işte yani • o kendisi... dolayısıyla benim demek istediğim yani farklıyım ben o konuda.

ZEY: aslında herhalde benim temelde yani... istiyorum oğlumla bir şey yapayım. ya • mesela ben oğlumla daha bugüne kadar ne sinemaya gitmişim ne parka gitmişim. ne... e ben ee sırf seninle sade seninle ben hiçbişey yapmamışım.

ISA: hmm`

ZEY: yani mesela ben diyorum/ yani ben her anneden daha kötü bir anne miyim?

ISA: yahu! hiç kim/ benim gördüğüm hiç kimse e e oğul anne biy/ bişey yapmıyor.

ZEY: ayy İsa sen/

ISA: hah?

ZEY: sen hiç aileye karışmıyorsun ki. hep öğrencilerle!

ISA: e ne mesela? ne yapıyorlar?

ZEY: nasıl?

ISA: ne yapıyorlar mesela anne oğul? ki/ kim ne yapıyor?

ZEY: ay! mesela birlikte çarşıya gidip alışveriş yapıyorlar.

ISA: e tamam. o başka. çı/ taşısın diye anne. taşıyamadığı için. bugün sen de şu halde gitsen ben de geleceğim seninle.

ZEY: off!

ZEY: oğlum pazara gidiyorum gözünüzün önünde. geleyim mi demiyorsunuz. yapmayın şunu yaa! öff!

ISA: hmm?

ISA: e diyoruz bizim annemiz güçlüdür. hiç öyle şeyleri ...

ZEY: iyi ama aște / işte anne artık böyle içten ee şey olmuş. bir şeyler ee /

ISA: ben daha dikkatli olurum. tamam. yalnız ben e bakıyorum falan tiyatro miyatro var burda. hiçbişey yok şu aralar. yani ben de anlamıyorum niye de. konser falan olsa ben şey yapacağım.

ZEY: tutulma.

ZEY: • mesela ss/ sinemada güzel film vardı geçen • geldiğin zaman.

ISA: em şey güzel film dediğin Beyaz Melek değil mi?

ZEY: hayır hayır. k/ Beyaz Melek olur mu?

ISA: bu şeyin/

ZEY: cık`

ISA: • Mahsun Kırmızıgül'ün çektiği filmi diyorum.

ZEY: hayır! o değildi. • cık` o değildi. iş/ cık` dur. Güz Sancısı mıydı?

ISA: Allah Allah! neydi?

ISA: neydi?

ISA: ee?

ZEY: ee işte bi tane vardı. e gidelim dedik. tamam dedin baba gelince. baba geldi. • ne o sinema dedi. sen de hak/ tamam dedin gitmiyorum. e baba gitmiyor olabilir.

ISA: ha baba .

ISA: bak burda farklı bişey var. ben tamam demiştim. gidelim demişim (ben).

ZEY: ha-ha` demiş/ • dedin.

ISA: ne oldu? bebek ne oldu?

ZEY: uyudu mu? Allahım Yarabbim ya! üstünü örtmüş müsün oğlum? bi kontrol edeyim çocuğu ben ya.

ISA: sen kitap okuyordun. hayrola ne oldu?

CAG: hiçbirsey olmadı.
ISA: nasıl yani? okuyacaksın?
CAG: okuyacağım.
ISA: ben de yukarı çıkıp okuyacağım da! dedik anneyle biraz konuşalım önce.
ZEY: bak. ateşi nerde yaktım. bunu tam kısmamışım. kapak getirdik kapatmak için. kapatmadık.
ISA: sen pilavın içine atacaksın bunu?
ZEY: e buharlaştı suyu. biraz katımsı oldu. şimdi ben ona süt ekleyemem.
ISA: kaç sayfa okumuştun dün kitaptan?
CAG: altmışa geldim. on yedi sayfa şeydi zaten... fişk yani.
ISA: fişk?
CAG: hee'
ISA: peki. şimdi bugün kaç okudun?
CAG: şimdi seksendeyim.
ISA: hmm' • bugün yine şey yapalım mı? ne okudun? • kim ne yapıyor falan?
CAG: fazla bi değişiklik yok ki.
ISA: olsun. olduğu kadarıyla.
CAG: olur.
ISA: olur. ben de yukarıda kitap okuyorum. bugün Fevzi abi de gelebilir bi ihtimal.
ZEY: ay sağ ol canım. bir güzel uyutmuş. sarmış sarmalamış. aferin oğlum ya!
ISA: yatmış mı tam?
ZEY: hee'
ISA: Ekin
ZEY: cıngar çık...
CAG: İsa abi birazdan biraz PES oynayalım ya. canım çekti.
ISA: PES mi oynayalım?
CAG: hm'
ISA: (olur).
ZEY: PES ne?
ISA: futbol.
ZEY: her şeyi de... Allah kahretmesin seni.
CAG: kendimi (öne)
ISA: gol! çalış! artık PES'de oynayalım da. gerçek futbol? cık'
CAG: niye?
ISA: cık' bugün çıktım böyle. düşündüm ben oldum kaç yaş. yirmi bir.
ZEY: • ee?
ISA: dedim yok. artık bizden geçti öyle.
CAG: yapma ya.
ZEY: dur yapma!
ISA: Mustafa Kemal'a gidip top oynamak falan ya. hepsi çocuk anne ya. herkes çocuk. hiç büyük yok ki öyle bi/ benim şey olduğum.
ZEY: tamam. sana ne? cık! çocukluk yaşı...
ISA: ben artık Mahmut abilerle oynuyorum.
ISA: • yaşılanıyoruz. yaşılanıyoruz! sen de yaa!
CAG: • ya her ş/ senin yaşında çok çocuk oluyor yani.
ISA: hayır! hiçbir tane olmuyor!
CAG: hiç bi tane de mi? ya bazen oluyor abi. bazen oluyor.
ISA: hiçbir tane olmuyor.
ISA: tamam. kırk yılda bir oluyor.
CAG: • ha! bazen maç yapıyorlar büyükler.
ISA: e tamam. büyükler maç yapsa benimle ben onlarla mı oynuyorum peki?
CAG: ha' • öyle değil mi? ama oluyor yani bazen.
ISA: e tamam. oluyor da. onlar çocuklarla mı oynuyorlar?
CAG: sen de çocuklarla oynamıyorsun. kardeşinle oynuyorsun.
ISA: lan senin daha yaşın kaç? başın kaç • kardeşim?
CAG: cık'
ZEY: tih' tih' bak. kı/ yıkandı. biraz klorlu su • şey yaptı. biraz açıldı. şimdi getir damlanı. biraz daha açalım onları oğlum.

ZEY: kan çanağına dönmüş.

ISA: artık top... çık

CAG: bunda mı oynayacağım?

ISA: nasıl kiminle oynayacağım?

CAG: tek başıma (mı)?

ISA: • git oyna.

ZEY: e tabii oğlum! arkadaşlarınla oyna. niye abini...

ISA: e ben de onu diyorum sana. ben o gün o yüzden sana sordum. senin arkadaşın yok mu dedim. git arkadaşlarınla oyna top oynayacaksın. ben ona bişey demiyorum ki.

CAG: çık çık!

ISA: gündüz kitap oku. top oyna. sonra gel kitap oku. sonra istediğini yap.

CAG: çık

ZEY: • bu şeylere geri dönüş yapamaz mı?

ISA: nelere?

ZEY: e bu hani... tamam hani SBS bitti de. hani bu bilmediği matematik konuları var. bilmediği şeyler var. onları...

ISA: yapar yapar da niyeti yok ki hiç.

ZEY: hmm işte niyet. niyet.

ISA: istiyorsa yaparız yani. matematiği en baştan anlatırız. (şurda)) sekizinci sınıf konularını işleriz matematikte. yavaş yavaş o konuları öğrenirsin. gelecek yıl çok rahat matematiği yaparsın. ama o hiç... bak. niyete bak. • bak gözüne. niyet var mı hiç?

CAG (cık) yahu matematiği ben sevmiyorum fazla.

ISA: nasıl sevmiyorum fazla matematiği ya? hem veteriner olacaksın. matematiği sevmeden mi olacaksın? mümkün mü sanıyorsun sen öyle bişey? veterinerlik fen bilimi değil mi? e fen bölümü puanları neyle veriliyor? fen bilgisi ve matematikle veriliyor. e nasıl veteriner olacaksın matematiği sevmeden? açıklayabilir misin bunu?

ISA: anne ya bana su versene ya.

ZEY: su tamam da! süt nerde?

ISA: • su/ • sü/ sütü boş ver. su ver de...

ZEY: • tabii canım! sütü boş ver.

ISA: sütü ne yapacaksın ya?

ZEY: ya bugün bişey yapalım. bugün pazar. baba evde.

CAG: • İsa abi şeye gidelim/ sahile. uçurtma uçuralım.

ZEY: çok rüzgarlıdır ya .

CAG: e zaten rüzgarlı havada uçar uçaklar.

ISA: şimdi arkadaşım bak.

CAG: hm

ISA: saat bi kere... baba yatsın kalksın. ondan sonra bişey yapacaksak yapacağız.

ZEY: ama baba şey diyor/ • ha bi yere gideceksek ben yatmadan.

ISA: ha

ISA: ben de diyorum ki bu sıcakta beni hiç kimse dışarı çıkaramaz.

ZEY: ha sorun o.

ISA: ben ölü/ ölüyorum anne yaa! sen ne diyorsun?

ISA: • ben böyle bi sıcak görmedim ya.

ISA: • a/ ama ne yapabiliriz? akşam bişey yapabilir miyiz? onu bilmiyorum.

ZEY: ne gibi?

ISA: bilmem ki ne gibi komşuya momşuya gitmek olmasın da.

ZEY: (nereye gideceğiz)?

ZEY: komşuya olmasın. • neneye olmasın.

ISA: yaa!

ZEY: halaya olmasın.

ISA: kırılıyorsun. • şey yapıyorsun.

ZEY: şu artan sütü de ben içeyim.

ISA: var mı senin aklında bi yere gitmek?

ZEY: yok valla yani.

ISA: sen nereye gidelim dersin akşam? var mı bişey? hm yok mu? kimsenin aklında bişey yok ama herkes bana çatar ha.

ZEY: doğru. tih çatacak kapı buluyoruz. ne güzel!

ISA: hmm`
 ISA: • o zaman ben baba gelene kadar kitap okumaya devam ediyorum.
 ZEY: ee?
 ISA: • sonra da yatacağım. sonra kalkacağım.
 ZEY: sanırım hep birlikte yatacağız.
 ISA: Almanca alışacağım. Arapça alışacağım. Arapça ğreniyorum ha anne.
 ZEY: Arapça?
 ISA: • ha` ama bu şey Arapçası değil. bizim konuştuğumuz değil.
 ZEY: Suriye'nin Arapçası.
 ISA: yani...
 ZEY: • gerçek Arapça.
 ISA: tabi tabi. ha-ha`
 ZEY: bizimki kaba.
 ISA: kaba. bi de bizimki de... • telaffuzlar yanlış yani. mesela biz tilate diyoruz ya. • yle değil ki o.
 ZEY: • ya! yaa.
 ISA: silasi.
 ZEY: silasi mi?
 ISA: • silasi. • haa` öyle. cık`
 ZEY: vahid tinen tilate erbağ hamsi sitti sebđa tmeni tıřđa đařra
 ISA: işte o yok.
 ISA: • cık` cık`
 ISA: işte t/ tmeni de değil sekiz.
 ZEY: yaa.
 ISA: semenya.
 ZEY: temenya.
 ISA: semenya. semenya.
 ZEY: se.
 ISA: e se.
 ZEY: mesela ben Suriyelilerden duymuşum • temen.
 ISA: yok. semenya. yani Suriye demiyorum ben bunu. ben... bu standart Arapça.
 ZEY: ha`
 ZEY: Arapça.
 ISA: • a bunun ne... ne Arapçası ben bilmiyorum onu.
 ZEY: haa`
 ISA: bende bi program var işte. ordan çalışıyorum.
 ZEY: ya sen bu sefer Arapçayı öğreneceksin. bizimle gene Fransız dışeceksin. bizim (Arapçayı)...
 ISA: yani yine benziyor çok şey de... mesela biz e • arkadaşi diyoruz ya. arkadaşi. • ne o? • yok öyle bişey.
 ZEY: cık` arkadaşi Türkçeyi karıştırmak.
 ISA: işte! he` biz böyle biz...
 ZEY: riffika!
 ISA: hah!
 ZEY: riffik.
 ISA: biz çok karıştırmışız yani.
 ZEY: he yaa! mesela Arapçada • şey var/ bir deyim. rıccel riffik amma mezdik.
 ISA: yani ne demek?
 ZEY: ee işte anlamaya alış. rıccel...
 ISA: erkek • arkadaştır ama...
 ZEY: riffik amma mezdik. sadık değil.
 ISA: sadık. oy! ya bırak!
 ZEY: hayır! tam yeri!
 ISA: ha?
 IND: hm`
 ZEY: şey diyor ki erkeği yani... rıccel yani... ee koca
 ISA: tamam anne. erkek! hı-hı`
 ZEY: yani anlamında. şeydir refakatıdır. yani arkadaştır anlamında ama sadık değildir.

ISA: sen bana (uzanıp) bi bardak su ver Çağdaş.
 ZEY: rıffık mezdik.
 ISA: hadi bir bardak su ver (abiye).
 ZEY: mesela
 ISA: tamam. Allah Allah sen de!
 ZEY: • verdin mi abiye?
 CAG: hm' hangi bardak senin (bulabilir miyim ki)?
 ZEY: ben abinin bardağıyla süt içtim.
 ZEY: Ekin mi?
 ISA: yok herhalde.
 ZEY: saat üçe doğru gelecek Semra teyze. yıkayacağız bebeği.
 ISA: • iyi işte. yıkayamıyoruz diye şey yapıyordun.
 ZEY: hee' yani üzülüyorum. niye? bu sıcakta bebek her gün yıkanır. • biz her gün yıkayamıyoruz. haftada iki defa yıkıyorum. bi hafta sonu bi hafta arası.
 ISA: e sen kendin yıkamaya başla artık ya.
 ZEY: korkuyorum o da ya.
 ISA: neyinden korkuyorsun?
 ZEY: buraya su döküyorsun ya başına böyle. böyle yapınca ben şşşt...
 ISA: bişey yapmıyor o ya.
 CAG: Semra yenge tutuyor.
 ZEY: korkuyorum.
 ISA: bebeği doğar doğmaz suya atıyorsun. kendi çıkıp yüzmeye başlıyor. sen kafasına bi tas su döküyorsun. korkuyorsun.
 ZEY: korkuyoruz. evet.
 ISA: ben yukarı çıkıyorum o zaman. tamam mı?
 ZEY: ne yapacaksın? (naapıcan?)
 ISA: kitap okuyacağız işte.
 ZEY: kitap okuyacaksın. sen ne yapacaksın (naapıcan) oğlum?
 CAG: ben de kitap okuyacağım.
 ZEY: sen...

Tablo 13. 14. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözce / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
ZEY: bilmem ne	Dilbilimlerine <i>bilmem neye</i> giriyorsun	-	birleşik zamir	önemsememe
ISA: bilmem ne	Phd <i>bilmem ne</i>	-	birleşik zamir	önemsememe
ZEY: eli ekmek tut-	<i>Elin ne zaman ekmek tutacak</i> senin bu durumda?	Para kazanacaksın	deyim	
ZEY: pislikleri hasır altına koy-	Sürekli <i>hasırın altına koyuyoruz pislikleri</i>	Gizliyoruz	deyim	özeleştirme yapma
ISA: kızım	<i>kızım bakma öyle yani</i>		isim	seslenme
ISA: yeme-	Ya <i>yemedim</i> dedim, al terliği tamam	Zarar vermeyeceğim	fiil	
ISA: uzatma-	<i>uzatma</i> bunu	Tartışmayı sürdürme	fiil	tavsiye etme
ZEY: Allah kahretmesin	<i>Allah kahretmesin</i> seni		deyim	serzeniş
ISA: lan	<i>lan</i> senin daha yaşın kaç başın kaç kardeşim		ünlem (kaba)	yakınsama
ISA: yaşın kaç başın kaç	<i>lan</i> senin daha <i>yaşın kaç başın kaç</i> kardeşim	Bu iş için gençsin	deyim	
ISA: kardeşim	<i>lan</i> senin daha yaşın kaç başın kaç <i>kardeşim</i>		isim	seslenme

ISA: Komşu momşu	<i>Komşuya momşuya</i> gitmek olmasın da.		isim (ikileme)
ISA: naapıcan	<i>Naapıcan</i> <i>Sen naapıcan oğlum?</i>	Ne yapacaksın	Zarf + fiil
ISA: valla	Yok <i>valla</i> yani	Vallahi	ünlem inandırma

20. Kayıt

Kayıt tarihi: 13.11.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 697 sn.

Mekan: Ev

Konular: Gün içinde neler yapıldığı, sinema biletleri, matine saatleri seçimi, yerli bir film, gidilecek filmin uzunluğu, filmin aldığı reyting, kadın kadına dışarı çıkma, ne giyilmesinin uygun olacağı, giysi seçimi kararsızlığı

Konuşanlar: HAL (1979) kadın – evli – akademisyen; ONU (1980) erkek – evli - mühendis

İlişkiler: ONU, HAL'ın kocası.

Kayıt-20

HAL: değişecek misin üstünü?

ONU: değişeceğim yavrum.

HAL: ben değişmiyorum.

ONU: ha-ha` iyi.sen bilirsin. ne yaptın bugün? nasıl geçti günün?

HAL: iyiydi. iyiydi. toplantı falan filan yaptık işte. • ondan sonra öğrencilerden e-mail geldi.onları hafta sonu cevaplayacağım. tih ondan sonra başka bişey olmadı.ha!kararlaştırdık işte Pazar akşamı gideceğiz falan...

ONU: ha`

HAL: yemeğe.

ONU: aa! hani bizim çocuklar... • Cumartesi/ yarın için bişey söylemedim. unuttum tamamen.

HAL: söyle bence e geç olmadan.

ONU: film de anormal uzunmuş ha!

HAL: ne kadar uzunmuş?

ONU: iki buçuk saat falan. iki buçuk saatten daha uzun.

HAL: iki buçuk saat mi?iyi o zaman çünkü saat on iki...

ONU: bir de reklam meklam.

HAL: on ikiye alalım dedi. ben/ ee Didem. iyi ki on iki dememişiz.

ONU: hm`

ONU: ha Didem kesin uyurdu.

HAL: şimdi de uyuyabilir zaten.saad onda başlayacak.

ONU: birde falan çıkacağız muhtemelen yani filmden.

HAL: birde mi?

ONU: e başlangıçta on beş yirmi dakika reklam olsa...

HAL: yok artık!

HAL: hıı?

ONU: e işte. iki saat kırk dakika falan da film işte.

HAL: hmm?

ONU: işte üç saat. onda girdin mi birde çıkarısın.

HAL: üç saat! güzel miymiş?

ONU: bilmiyorum.herhalde bugün gösterime girdiği için yazmamışlar.

HAL: Didem • bakmış emm bazı • sitelerde işte sekizle on arası falan rating vermişler.

ONU: iyi miymiş yani?

HAL: o aslında Suluboya'ya gitmek istiyordu.

ONU: Suluboya ne ya?

HAL: Suluboya diye bi film var.güzel bi film miş o da! ondan sonra da Suluboya...

ONU: siz ona ikiniz gidersiniz olmazsa.

HAL: hehehe nasıl biliyorum malımı.ben de öyle demiştim ona zaten. oğlanlar gene maç izlediklerinde işte seninle bi gün dedim ona gidelim. yani Suluboya'ya biz gidelim.

ONU: ha` siz de suluboya yapmaya gidersiniz o zaman.

HAL: evet dedim.hep kahve içmeye gitmek zorunda değiliz yani hani. e biz sinemaya da gidebiliriz. beyler maç izlediğinde dedim. iyi demiş miyim?

ONU: ben yanınıza birini veririm • gidersiniz.

HAL: ha-ha` • ha-ha` • tabi tabi. verirsin aşkım.verirsin.

ONU: ne zannediyordun?tek başına da gideceğinizi mi?

HAL: e tabi • ki. ne demek? Allah Allah! gideriz tabi ki tek başımıza. e siz bizi bırakıp kendi başınıza maç izlemeye gidiyorsunuz da biz niye sinemaya gidemeyelim? evde mi oturacağız?

ONU: lütfen böyle vatandaşı • olmadık vaatlerle kandırmayalım.

HAL: • evde oturup börek mi açacağız?

ONU: valla mı?

HAL: hı-hı` • hafta sonu yersin annenin evinde.

ONU: şahane olur valla.

HAL: ` ne giyeceksin?

ONU: kot.

HAL: • ben üstümü değiştirmiyorum.böyle kokoş gitmeyi düşünüyordum ama değişeyim mi?

ONU: yoo! işte. kokoş kızı tavlamiş derler.

HAL: ha sen yeni pantolonlarını mı giyeceksin?özendin mi? ben de yeni şortumu giydim. dur bakayım. kot mu giysem ben de acep? ne diyorsun?kot mu giyeyim?

ONU: e istemiyorsan giymeyeyim yani.eskimesin diyorsan.

HAL: gene aynı muhabbet. yeni bişeyim kalsın muhabbeti mi?

ONU: e sen öyle diyorsun!

HAL: hadi ordan! ben mi diyorum? sen diyorsun.

ONU: aldıklarımı giy/ aldıklarımı giyme hemen.

HAL: saç... •aşk olsun haa! ben öyle mi diyorum? sen öyle diyorsun. yaşlı kadınlar gibi seksen yaşında. aman bu kalsın yeni bişeyim olsun falan diyen tipler gibisin yani. hiç alakası yok. duyan da ciddisin sanacak.

ONU: evet.

ONU: kim duyacak ki?

HAL: duyan duyar.

HAL: duyururuz.

HAL: sen deri ceket mi giyeceksin? ((4.8)) hayatım sen deri ceket mi giyeceksin?

ONU: anlamadım!

HAL: • deri ceket mi giyeceksin?

ONU: bilmem.öyle mi giyeyim?

HAL: hayır.ona göre ben de giyineceğim. yoksa böyle çok da şey kalmayayım yanında.

ONU: nasıl?

HAL: çok da işten çıkmış gibi kalmayayım yanında.

ONU: o zaman deri ceket giyeyim.

HAL: üstünü mü değiştiriyorsun?

ONU: bunu mu giyeyim peki?mavi mi?
 HAL: üstüne ne giyeceksin?
 ONU: bilmem.onu da senin söylemeni umuyordum ama...
 HAL: emm` eğer siyah ceketini giyecek/ e ayakkabılarını giyeceksen...
 ONU: evet?
 HAL: o zaman siyah emm giyeceksin demektir. bence açık maviyle güzel olmaz. •
 bununla daha güzel olur. bi üst üste koysana şeyi/ ceketini. pantolonun yanına.
 HAL: ben de üstümü değiştireceğim o zaman ya!
 ONU: neden ki? sen çok güzelsin böyle.
 HAL: ama çok iş şeyi gibi yani. ne giysem ki acaba? o şey yaptır/ küçülttüğü şeyi
 mi giysem? o pantolonu mu giysem? yo/ etek mi giysem acaba?
 ONU: şöyle oluyor yani.
 HAL: üşürüm ama ya. hmm nice. içine ne giyeceksin?
 ONU: bilmiyorum işte!
 HAL: John Travolta gibi olursun. beyaz tişört giy.
 ONU: yani mesela otuz sene önceki hali gibi di mi?
 HAL: tabii ki! • şimdiki hali değil. sen filinta gibisin.adam şimdi yaşlı ve şişman.
 ((laughs)) ((3.8)) ya da uzun kollu o siyah söylediğim şeyi giysene.
 ONU: nerde o?
 HAL: öff!
 ONU: sen biliyorsundur. buraları sen topladın.
 HAL: I don't know. siyah şu mu?
 ONU: hm` şu neydi?
 HAL: şu. • şu mu? şu mu?
 ONU: cık`
 HAL: burda değil mi onlar?
 ONU: şunu giyebilirim. şu neydi?hangisi bu? ayakkabı lacivert mi? ha yo.o değil o zaman.
 şu mu?
 HAL: (ne o)?
 HAL: lacivert değil mi o?
 HAL: lacivert olmaz.
 ONU: e bu da değil.
 HAL: ı-ıh`
 ONU: bi tane siyah şey vardı ama çok da kara kara olur yani öyle de.
 HAL: ama güzel olur. uzun kollu • o • polo şey vardı ya.onu giy.
 ONU: hayır.bi tane siyah v yaka şeyim olması lazım.
 HAL: evet! onu diyorum işte!
 ONU: o değil ama o.
 HAL: hayır.sıfır yakaydı benim dediğim.şu kolunda hani şey yazıyordu...
 ONU: ha` senin dediğin sıfır yaka. benim dediğim v yaka.
 HAL: cık` dur ben de birazcık şey süreyim/ allık falan süreyim bari.
 ONU: niye ki?
 HAL: cık! güzel görünmek için.
 ONU: şu ne?şu?
 HAL: onun içi olabilir. hm`
 ONU: ha` şöyle birşey var ama...
 HAL: onun rengi mi kaçmış? yo.güzelmış.tamam.bunu giy. ama bol olabilir onun içine.
 try. ayakkabı mı giyeceksin? çiz/ bot mu giyeceksin?
 ONU: yok canım.ayakkabı giyerim (bir tane). giymeyeyim mi?
 HAL: giy.
 ONU: onları da mı giyme diyorsun?
 HAL: a niye giyme dedim ayol? hiçbişeyi giyme demedim.
 ONU: böyle ama...
 HAL: hmm` tamam.
 ONU: bak.
 HAL: yoo. • iyiymiş. • bol değilmiş ya! ama bi üstüne şunu giyip bence bi dene. çünkü o
 pantolon/ mavi olanı bi beden büyük aldık. bunu • aynı beden aldık. ya bi önceki ile aynı
 beden. otuz altı mıydı neydi? vay be! süper oldun. çok yakışıklı oldun. di mi?

ONU: çok mu siyah oldu ya?
 HAL: evet.biraz fazla siyah oldu ama... ne giyeceksin başka içine uzun kollu olan? • donarsın çünkü • şeyde/
 ONU: yoo!
 HAL: sinemada.
 ONU: bu kalın.
 HAL: öyle mi oturacaksın?
 ONU: hayır canım. niye böyle oturayım?
 HAL: haa` donarsın işte.onu demek istiyorum. ya da ee tişört i/ giyip üstüne bu ince şeylerden birini giyin.
 ONU: neylerden?
 HAL: ne bileyim. böyle e önden düğmeli yok ki senin de kazağın.var mı hiç? onun içine sığar mı?
 ONU: önden düğmeli mi? onun içine mi?
 HAL: fermuarlı ya da ne bileyim.
 ONU: olmaz.
 HAL: olur. hmm` bilemedim o zaman. bu arada hah onlarla saat onda orda buluşacağız ama ondan önce...
 ONU: onda film başlıyor.
 HAL: tamam.ben... aldın di mi biletleri?
 ONU: yani internetten aldım.
 HAL: bi tanesi öğrenci olacaktı. üçü şey...
 ONU: ha-ha`
 ONU: öyle aldım.
 HAL: ne kadarmış biletler?
 ONU: bilmem.hepsi • elli dört lira mı ne tuttu.
 HAL: hm` iyi.
 HAL: kararsız mı kaldın?
 HAL: karar veremedin mi?
 ONU: hm-hm`
 HAL: ben tamamım. ben aşağı iniyorum o zaman.
 ONU: şu sarıyı mı giyeyim?ama onun da yazısı kahverengi. sarı tişört.
 HAL: ha?
 HAL: olmaz ya • siyahla kahverengi. cık` uymaz.
 ONU: o zaman onu giymeyeceğim yine. normal yeşil sweatshirt'ü giyeceğim.
 HAL: kırmızı.
 HAL: e bunu giy işte.tamam.siyah siyah. ne olacak ki? bunu giy.
 ONU: çok kapkara oluyor ya.
 HAL: hangi açıdan kapkara oluyor hayatım ya? gece zaten.
 ONU: ayakkabı siyah.o siyah.bu siyah.o siyah.
 HAL: hm`
 ONU: başka hiçbir renk yok üstümde.
 HAL: ne olacak ki?olsa ne olacak?olmasa ne olacak? böyle güzel • bence. başka çare yok.o zaman pi/ bi türlü giymeyeceksin onu yani. öbür türlü hiçbir zaman giymeyeceksin. neyse ben aşağı iniyorum. sen gel.tamam? okey?
 ONU: iyi.peki.

Tablo 14. 20. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözce / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
ONU: yavrum	Değişeceğim <i>yavrum</i>		isim	seslenme
HAL: falan filan	Toplantı <i>falan filan</i> yaptık işte		zamir (ikileme)	
HAL: yok artık	Bir de mi? <i>Yok artık!</i>		ünlem	inanmama

ONU: reklam meklam	bir de <i>reklam meklam</i>		isim (ikileme)	
HAL: mal	nasıl biliyorum <i>malımı</i>		isim	iğneleme
ONU: valla mı	<i>valla mı</i>	Gerçekten mi	ünlem	doğrulatma
ONU: valla	<i>şahane olur valla</i>	Vallahi	ünlem	inandırma
HAL: kokoş	böyle <i>kokoş</i> gitmeyi düşünüyordum ama..	Aşırı süslü	zarf	
ONU: kokoş	<i>Kokoş</i> kızı tavlamis derler	Aşırı süslü	sıfat	
ONU: tavla-	Kokoş kızı <i>tavlamis</i> derler	Baştan çıkarmak	fiil	
HAL: acep	kot mu giysem ben de <i>acep?</i>	Acaba	zarf	pekiştirme
HAL: filinta gibi	<i>filinta gibisin</i>	Yakışıklı	sıfat	
Hal: don-	<i>Donarsın</i> çünkü sinemada	Üşürsün	fiil	
HAL: gene aynı muhabbet	gene aynı <i>muhabbet</i>	(yine aynı) konu	isim	sitem etme
HAL: ayol	A niye giyme dedim <i>ayol</i>		ünlem	seslenme
Hal: okey?	<i>okey?</i>	Tamam mı?	Sıfat (ödünçle me)	onay isteme
Hal: hadi ordan	<i>Hadi ordan</i>		ünlem	inanmama

21. Kayıt

Kayıt tarihi: 27.06.2009

Konuşma alanları: Aile/arkadaşlar arasında diyalog

Süre: 179 sn.

Mekan: ev, mutfak

Konular: Hediye, yemek, yemek yapma, sevilen meyve

Konuşanlar: 4kişi: ESR (1989) kadın – bekar – öğrenci; ZOH (1949) kadın – evli – ev hanımı; HUL (1992) erkek – bekar – öğrenci; NEV (1968) kadın – evli – ev hanımı

İlişkiler: ZOH, ESR'nin anneannesi; NEV, ESR'nin annesi.

Kayıt-21

ESR: katacaksın (ona)?

ZOH4: (gel sen)

ZOH: yukarı.

ESR: hı hmm

ZOH: • işte • şey yapacağız... ne?

NEV: yemek.

ZOH: he-he' doğru.

ESR: anneanne bunları sana getirdim.

ZOH: dolma biber. s/ kızım! o ne öyle? Esra gelir gelmez annen (bu ne) dedi diyorum. e ha-ha' ne (getirdin)... bi bak. • neymiş o be ya?

ESR: al.

ZOH: ana! süs.
 ESR: bak. bu limon sıkacağı.
 ZOH: hii!
 NEV: ya!
 ESR: Oktay ustanım.
 ZOH: ay ay ay ay!
 ESR: bu da çiçek.
 ZOH: e niye kızım • kafayı takıyorsunuz. çarşıya gidersin de bişey alayım ben ona? ne/ ne gerek var yavrum (öylece)? • ana! gelen kim çekmese aşağıya. enikler.
 ESR: • olsun.
 ESR: olsun. olur süs öyle.
 ESR: ha-ha`
 ZOH: gelen aşağı çekiyor. ha y!
 ZOH: ne bi güzeldir.
 ESR: ya.
 ZOH: ister misin?
 HUL: (1-1h 1-1h)`
 ZOH: hah! hah! di gel bi bakalım.
 NEV: (sen).
 ZOH: a! • kiraz. • hemen yıkayayım. birer tane ağzınızı ıslatın. he?
 HUL: olur.
 ZOHaç şeyi/ balkonu. aha!
 HUL: ne
 ZOH: açıyorum. a şimdi da suyumuz geldi. kapattık. suyumuz bitmişti. bi zaman çıkartamıyoruz dedenle. o suyu.
 NEV:
 ESR: hmm`
 ZOH: • su alıyor. su alıyor. neyse ki zorla çıkarttık. adama diyorum dur adam gelsin çıkarsın. he` onu da etmedik. ha neyse sonradan zorla şey... burda da dut var. ana!
 ZOH: dut da işte bilmem. telef (oluyor) o yana bu yana. Almanya'dan Nermin açmıştı a şimdiki.
 HUL: efendim?
 ZOH: aha burda da ananas sularımız var susadınızsa.
 ZOH: • o sütü de bi ver. koyayım. demin şeye döktüm de kalmasın daha. bi daha açayım. belki (bakarım) bişeye. aha burda gine ananas suyu var içerlerse. şeyden de bişey alacaktım. ne alacağım? hah! kirazlar orda. hm` dut da yer misiniz?
 NEV: 1-1h`
 ESR: • 1-1h`
 ZOH: onlar da gel sonra taşıyalım.
 HUL: (hayır).
 ZOH: dutu ben seviyorum. bunlar sevmiyor.
 ESR: (kim)?
 ZOH: baban bile sevmiyor. olsun yıkayacağım. yiyin.
 ESR: bi tek sen seviyorsun.
 ZOH: hah! bi ben seviyorum Esra.
 ESR: ` (hayır)!
 ZOH: aslında • şey (değildi).
 ZOH: ya çok güzel bişey dut. iyi bişey de...
 ZOH: hm-hm`
 ZOH: hem bunu hem onu hep... yağ arıyorum da. hiç kalmamış ola. aha!
 ESR: oy!
 ZOH: yaktın işte. öyle.
 ZOH: e ben gideyim. (çamaşır) da var.
 IND: hm-hm`
 ZOH: atayım onları bi. (bunlar)... meyvalarımızı yiyelim sonra • dolmalarımızı saralım. buzdolabında da şeyimiz var. tez mi ettiniz kahval...
 HUL: yok.
 ZOH: (olabilir) biraz. neyse.

HUL: (neyse)!
 ZOH: Hasan gelmişse yemek türü bir şeyler...
 NEV: öyle az bişey çorbamız var.

Tablo 15. 21. Kayıtta Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler

Teklif sözcük ya da sözcük	Sözcük / Bağlam	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü	Edimsöz değeri
ZOH: yavrum	ne gerek var <i>yavrum</i>	-	isim	seslenme
ZOH: ana!	<i>ana</i> süs	-	ünlem	şaşırtma
ZOH: kafayı tak-	<i>kafayı takıyorsunuz</i>	Sürekli bunu düşünürsünüz	deyim	eleştirme
ZOH: enikler	<i>enikler</i>		isim	hakaret etme

Konuşma dilinin yer aldığı on üç sesli kayıttan çıkarılan ve yukarıda tablolar halinde gösterilen teklifsiz kullanımların en çok aile arasında ya da arkadaşlar arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Tüm teklifsiz kullanımlar dikkate alındığında, pek çok kez yinelenen sözcük veya söz dizisi olduğu görülmektedir. Bunlar arasında en çok yeri “valla” almaktadır. Bazı durumlarda pekiştirme bazılarında ise inandırma edimsöz değerinde kullanılan “valla” 9 kez, soru biçimiyle (“valla mı?”, “vallahı mı?”) ve “vallahı” biçimiyle birlikte ise 12 kez geçmektedir. Arapçadan dilimize geçmiş ve sözlükteki özgün biçimi “vallahı” olan bu sözcük, aslen bir yemin sözüdür. Bu sözcük bir yemin sözü olarak “Tanrı’yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için” anlamlarına gelse de derlemde sık sık pekiştirme edimsöz değerinde kullanılmış olması, günlük iletişimde gerçek anlamından uzaklaştığının bir göstergesidir.

En sık kullanılan teklifsiz kullanımlarda ikinci sırada ise seslenme edimsöz değeri taşıyan “ay, ayol” (10 kullanım) pekiştirmeli ünlemleri bulunmakta ve bunlar kadınlar tarafından kullanılmaktadır.

Üçüncü en çok kullanılan sözcük(ler) ise diyaloglarda ünlem sözcük türünde olan “kız” ve “kızım” sözcükleridir (8 kullanım). Sözlükte “Dişi cinsten birine daha yaşlı biri tarafından kullanılan bir seslenme sözü” olarak tanımlansa da sözlü derlemde görüldüğü gibi günlük konuşmalarda yaşları birbirine yakın veya akran kişiler tarafından, özellikle de kadınlar arasında sıklıkla kullanılmaktadır.

Sözlü derlemde yedi kullanımla “salla”, “sallama” teklifsiz sözcükleri dördüncü sırada yer almakta, ardından altı kullanımla beşinci sırada “yenge”, “yengemgil” sözcükleri

gelmektedir. Altıncı sırada, derlemde 5 kez geçen üç ayrı kullanım yer almaktadır: Napıyon? (Naaptın? Naapıyo? Napıyorsun?); Napıyım (Nabalım, Napıcan); Falan (Falan filan, Felan, Filan);

Ölçünlü kullanımı zaman ve kişi çekimi gözetmeksizin “ne yapıyorsun” olan ve derlemde farklı zaman ve kişi çekimleriyle ve ses düşmesiyle kullanılan “napıyon” hal hatır sorma, bilgi edinme edimsözleri değerlerinde kullanılmıştır. Bu teklifsiz sözcelerin sık kullanılma nedeni, günlük iletişimi başlatan ve ölçünlü kullanımda “nasılsın” sözcesine de bir karşılık olabilmesidir. “Napıyım” sözcüğü ve farklı biçimleri ise “napıyon” sorusuna cevap niteliği taşıyabildiği gibi, çaresizlik ve kabullenme gibi sözedim değerleri de taşıyabilir.

Bu sözceleri, yedinci sırada üçer kullanım ile “lan”, “yavrum”, “anam” (ana), “hadi ordan” (hadi bakayım), “abla” (ablalar) izlemekte, sonuncu ve sekizinci sırada ise ikişer kullanım ile “amca” ve “yahu” yer almaktadır.

Öte yandan, tabloda yer alan teklifsiz söz ve sözcüklerin kullanımına “cinsiyet” açısından baktığımızda da birtakım ilgi çekici veriler karşımıza çıkmaktadır. Bütüncemizde “anam” ve “ana” sözcüklerinin “şaşırtma” edimsözüyle hep kadınlar tarafından kullanıldığı görülmektedir. Ancak günlük hayatta bir laf atma olarak erkekler tarafından da kullanıldığını bilmekteyiz. Aynı durum bütüncede geçen “yavrum” için de söz konusudur.

Buna karşılık, bütüncede yer alan “lan” ve “yenge” seslenme sözleri sadece erkekler tarafından kullanılırken “yengemgil” biçimiyle bir kez bir kadın tarafından kullanılmıştır. “Yengemgil” kullanımı seslenme ünlemi olarak kullanılan “yenge”den farklı olarak bu kez bir akrabalık anlamı taşımaktadır. Diğer taraftan, ülkemizin birçok yöresinde yaygın olarak kullanılan “yengemgil” sözcüğünü teklifsiz bir kullanım olarak kabul etmemizin nedeni, bir adın sonuna eklenerek soy, aile kavramı veren -gil sonekinin ölçünlü dilde -ler, -lar çoğul ekine karşılık gelmesidir. Bitki (çınargiller) veya hayvan (kedigiller) familyasını veya sınıfını belirten -giller soneki bilimsel ve ölçünlü dilde kullanılırken, bu sonekin (-gil veya -giller) insan soyunu veya ailesini belirtmek

için tüm Türkçe konuşurlarınca paylaşılmayan kullanımı ise ölçünlü dilden sapmayı göstermektedir. Bu nedenle, dil türü olarak halk “ağzı” olarak kabul edilebilir.³

Öte yandan, seslenme edimsözü değeri taşıyan “yenge” kullanımı, “kültürel” bağlamda da incelenmesi gereken bir teklifsiz sözcüktür. Akrabalık bildiren bir sözcük olan yenge; bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısıdır. Ancak bu sözcüğün anlamı teklifsiz olarak kullanıldığında değişmektedir. TDK Sözlük her ne kadar bu sözcüğe “teklifsiz konuşmada” olarak yer verip “kadınlar için söylenen bir seslenme sözü” şeklinde açıklama yapmış olsa da günlük konuşmalarda buradaki açıklamadan daha farklı bağlamlarda kullanımı söz konusudur. Bir erkek, yakın erkek arkadaşlarının sevgilileri ya da eşlerine “yenge” olarak seslenebilmektedir. Bu kullanımın da örtük bir anlamı vardır. Akrabası olmayan, arkadaşının sevgilisi ya da eşi olan kadına “yenge” diye hitap eden bir erkek örtük olarak, artık ona “yan gözle bakmayacağını”, onu bir akrabası gibi gördüğünü ifade etmektedir.

Tablo 16. *Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sıklık Tablosu*

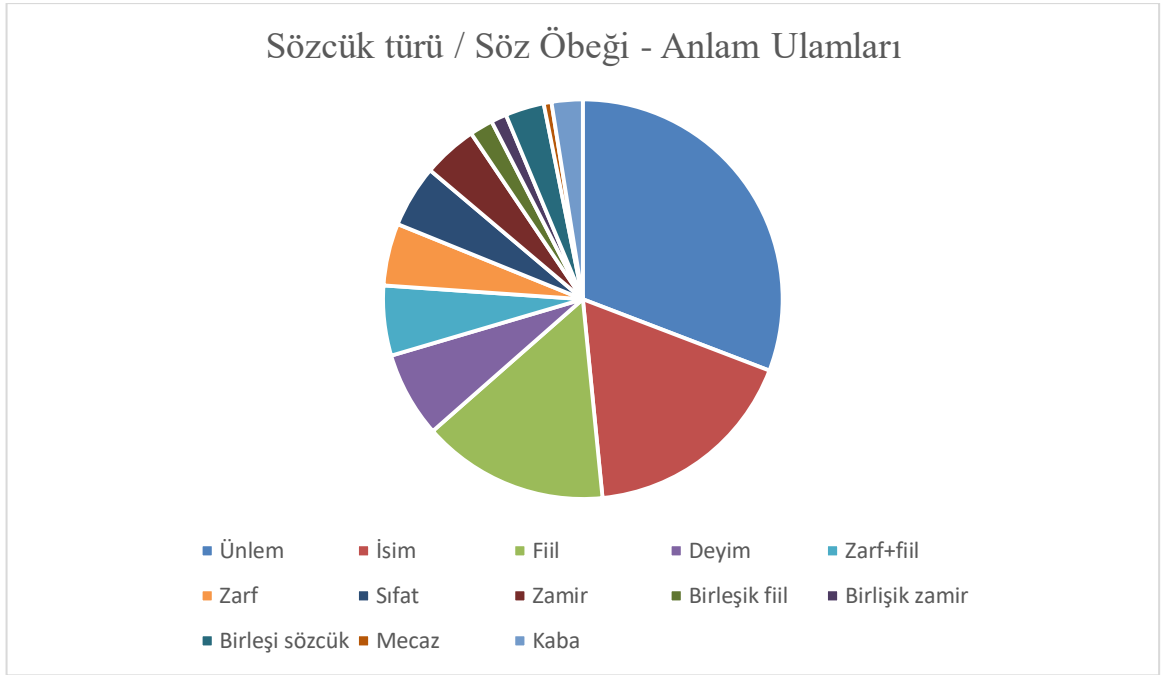
Sıra	Sözcük / Sözce	Sıklık	Toplam
1	Valla	9	12
	Vallah	2	
	Valla mı	1	
2	Ay	7	10
	Ayy	2	
	Ayol	1	
3	Kız	4	8
	Kızım	4	
4	Salla-	5	7
	Sallama-	2	
5	Yenge	5	6
	Yengemgil	1	
	Napıyon	1	5
	Naaptın	2	
	Naapıyo	1	
	Napıyorsun	1	

³ Bu kullanım ayrıca *Yedi İklim A2 Çalışma Kitabı*'nda “teyzemgil” olarak geçmiştir (bkz. Tablo 41).

	Napıyım	1	5
6	Nabalım	2	
	Napıcan	2	
	Falan filan	2	5
	Felan	1	
	Filan	1	
	Falan	1	
	Lan	3	3
	Yavrum	3	3
	Anam	1	3
7	Ana	2	
	Hadi ordan	2	3
	Hadi bakayım	1	
	Abla	2	3
	Ablalar	1	
8	Amca	2	2
	Yahu	2	2

Tablo 17. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sözcük Türü Sıklığı Tablosu

Ünlem	Sözcük Türü / Söz Öbeği										Anlam ulamları	
	İsim	Fil	Deyim	Zarf+fil	Zarf	Sıfat	Zamir	Birleşik fiil	Birleşik zamir	Birleşik sözcük	Mecaz	Kaba
47	29	24	12	9	8	8	7	3	2	5	1	4

Grafik 6. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sözcük Türü Sıklığı Grafiği

Sözlü derlemdeki teklifsiz kullanımların sözcük türlerine bakıldığında büyük oranda ünlemlerin (47 kullanım) kullanıldığı görülmektedir. Ünlemleri isim (29 kez), fiil (24 kez) ve deyimler (12 kez) izlemektedir.

Günlük hayattaki diyaloglarımızı düşünürsek özellikle yakın olduğumuz insanlarla konuşurken, aniden ortaya çıkan duygularımızın etkisiyle ünlem kullanma ihtiyacımızın ve kendimizi yakın hissettiğimiz insanlara karşı bunu saklamama durumumuzun olması tabloda çıkan sonucun şaşırtıcı olmadığını göstermektedir.

Deyim kullanımının fazlalığı ise ilgi çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçenin deyimler açısından zenginliği bilinen bir gerçektir. Bu zenginlik günlük konuşmalarımıza da sıklıkla yansımaktadır. Derlemde geçen “hasıraltı etmek, tribünlere oynamak, eli ekmek tutmak” gibi deyimlerin birer somutlaştırma örneği olarak anlatımı güçlendirdiği görülmektedir.

Anlam ulamlarında karşımıza çıkan “kaba” dil kullanımında en fazla geçen teklifsiz sözcük “lan” olmuştur. Aslen “oğlan” sözcüğünden doğan, sonrasında ise kaba bir biçim olan “ulan”a dönüşüp “lan” olarak kısaltılan bu sözcük, yine bir ünlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Günlük hayatı gözlemlediğimizde bu teklifsiz sözcüğü genel olarak her yaşta erkeğin kullandığını görsek de kadınlarda ağırlıklı olarak genç

kesimin dilinde olduğunu söyleyebiliriz. Bütüncemizde de iki erkek ve bir kadın tarafından kullanılmış olan “lan” dışında sadece kadınlar tarafından kullanılmış olan: “geri zekâlı, salak, herif, sıç-“ gibi kaba sözcükler de bulunmaktadır. Toplumda bunlar gibi “kaba” ifadelerin bir “kadının ağzına yakışmadığı”, bunları kullanan kadınların genellikle ayıplandığı bilinen bir kültürel durumdur. Genel olarak Türk toplumunun beklentisi kadınların kaba ifadeleri kullanmaması gerektiği şeklinde oluşmuştur. Ancak bütüncemizde geçen kullanımlarda da görüldüğü gibi bu beklentinin her zaman gerçekleşmediği söylenebilir.

Tablo 18. *Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Söz ve Sözcelerin Edimsöz Sıklığı Tablosu*

Seslenme	26
Pekiştirme	16
Şaşırma	7
İnandırma	5
Tavsiye etme	5
Hal hatır sorma	4
Betimleme	4
Eleştirme	4
İnanmama	4
Çaresizlik/kabullenme	4
Hakaret etme	4
Bilgi edinme	3
Şaşırma/inanmama	3
Önemsememe	3
Selamlama	1
Soru sorma	1
İltifat etme	1
Teşvik etme	1
Özlem	1
Tehdit etme	1
Hafifseme	1
Bilgi sorma	1
İtiraz etme	1
Şikayette bulunma	1
İnandırma/onaylama	1

Acıma/şevkat duyma	1
Uyarma	1
Özeleştirme yapma	1
Serzeniş	1
Yakınsama	1
İğneleme	1
Doğrulatma	1
Sitem etme	1
Onay isteme	1

Edimsöz sıklığı tablosunda en fazla “seslenme”, “pekiştirme”, “şaşırtma” edimsözlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum derlemde yer alan konuşma konularından kaynaklanıyor olabilir. Günlük hayata dair başka bütünceler ele alınsa daha farklı sonuçlarla karşılaşılması olasıdır. Ancak yine de özgün iletişimleri ortaya koyan sözlü derlemde çok sayıda “seslenme” edimsözünün kullanılmış olması günlük konuşmalarımızda yakınlarımızla iletişimde teklifsiz seslenmeye sıklıkla başvurduğumuzu göstermektedir.

4.3.2.1. Kayıtlarda geçen teklifsiz kullanımlar açısından Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri

Tablo 19. *Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri Tablosu*

Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde			
Teklifsiz (tkz) olarak gösterilen sözcükler	Teklifsiz (tkz) olarak gösterilmeyen ve hiçbir açıklama getirilmemiş olan sözcükler	Argo olarak gösterilen sözcükler	Diğer açıklamalar (Mecaz, hakaret, kaba)
anam	güzelim	oha	çöreklen- (mec.)
numaracı	ay(ünl)	gıcık	yuha (hkr.)
çaktırma- (çaktırmak)	Valla (vallahi)	tavla-	lan (kaba)
ablalar (abla)	selam	filinta gibi (filinta)	sıç- (kaba)
yenge	ana	harbi (“harbiden”)	
yahu	ney		
abla	yok canım		
herif	curcuna		
ayol	bu		
vay canına	felan		
vay anasını	vallah		

aboo (abo)
tosbağa gibi (hlk.- tosbağa)
kız
yokyok
ittir-
amca (ünlem)
geçir- (mecaz-argo var anlam farklı)
sırt-
hatun
tribünlere oynamak
hee
hah(ünl)
ne var ne yok
be(ünl)
gayrı
falan ...filan
falan
cozut-
kel
arkadaş
geri zekalı
salak
eli ekmek tut-
uzatma- (uzatmak)
kardeşim (kardeş)
ayyuka çık-
mal
kokoş
acep
don-
ayak süre- (ayak sürümek)
haa (ha:)(ünl)
hey gidi hey (“gidi” dil derneği)
yavrum
Allah kahretmesin (Allah kahretsin)

Yukarıdaki tabloda bütüncemizde bulduğumuz teklifsiz sözcük ve sözcelere Türk Dil Kurumu Sözlüğünde açıklama olarak neler yazıldığı gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde sadece 11 sözcüğün teklifsiz olarak gösterildiği görülmektedir. Bu açıklamayı yaparken sözlük bir biçim birliğine varamamıştır. Bazılarını tanımın içinde “teklifsiz konuşmada” bazılarını “tkz” bazılarını da “teklifsiz” olarak belirtmektedir. Bundan daha ilgi çekici olanı ise bulduğumuz sözcük ve sözcelerin büyük bir çoğunluğuna sözlükte bir açıklama yapılmamış olmasıdır.

Tabloyu incelediğimizde gördüğümüz dikkate değer durumların bazıları şöyle sıralanabilir:

- aslen akrabalık terimi olan “abla, yenge” sözcükleri teklifsiz olarak belirtilirken yine bir akrabalık terimi olan “amca”ya herhangi bir açıklama yapılmamış olması,
- “Yuha” için hakaret yollu ünlem, “oha” için argo açıklaması yapılmışken “abo” (yalnızca aynı anlamdaki “abu” şeklinde bir madde başı vardır) için “halk ağzında” açıklamasının yapılmış olması,
- “salak”, “geri zekalı” gibi hakaret içerdiği ve teklifsiz kullanımlar olduğu çok açık olan sözcüklerin açıklamasız bırakılmış olması.

Türk Dil Kurumu sözlüklerinin teklifsiz, argo, hakaret ve mecaz kavramlarında bir kavram karmaşası bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu durumun da Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin sözlüğe başvurduğunda yanılığa düşmesine yol açacağını düşünmekteyiz.

4.3.2.2. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve TDK Sözlüğü ile Dil Derneği Sözlüğünün Karşılaştırılması

Teklifsiz dil (TKZ) açıklamalarını karşılaştırmak amacıyla TDK sözlüklerinin yanı sıra Dil Derneği Sözlüğüne (DD) de başvurarak iki sözlük arasındaki farklılıkları ortaya koyduk. Aşağıdaki tabloda iki sözlük arasındaki açıklama farklılıkları koyu olarak belirtilmiştir.

Tablo 20. *Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve TDK Sözlüğü ile Dil Derneği Sözlüğünün Karşılaştırılması Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcük grupları	TDK	DD
	Açıklama	Açıklama
abla	teklifsiz	teklifsiz
ablalar (abla)	teklifsiz	teklifsiz
aboo (abo)	abu olarak halk ağzında	hlk
acep	açıklama yok	açıklama yok
Allah kahretmesin (Allah kahretsin)	açıklama yok	açıklama yok
ana	açıklama yok	açıklama yok
anam	teklifsiz	teklifsiz bir seslenme
arkadaş	açıklama yok	açıklama yok
ay	açıklama yok	açıklama yok
ayak süre- (ayak süremek)	açıklama yok	açıklama yok
ayol	teklifsiz	teklifsiz
ayyuka çık-	açıklama yok	açıklama yok
be	açıklama yok	açıklama yok
bilmem ne (kaç, kim, nasıl)	açıklama yok	Sözlükte bulunmuyor

bu	açıklama yok	açıklama yok
cozut-	açıklama yok	Sözlükte bulunmuyor
curcuna	açıklama yok	açıklama yok
çaktırma- (çaktırmak)	teklifsiz	teklifsiz
çöreklen- (mec.)	mecaz	mecaz
don-	açıklama yok	açıklama yok
eli ekmek tut-	açıklama yok	açıklama yok
falan	açıklama yok	açıklama yok
falan ... filan	açıklama yok	açıklama yok
felan	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor
filinta gibi (filinta)	argo	argo
gayrı	açıklama yok	açıklama yok
geçir-	açıklama yok	argo
geri zekalı	açıklama yok	açıklama yok
gıcık	argo	argo
güzelim	açıklama yok	Teklifsiz bir seslenme
haa (ha:)	açıklama yok	açıklama yok
hadi ordan (haydi oradan)	açıklama yok	açıklama yok
hah	açıklama yok	açıklama yok
harbi ("harbiden")	argo	hık
hatun	açıklama yok	açıklamayok
hee	açıklama yok	açıklama yok
herif	teklifsiz	teklifsiz
hey gidi hey	açıklama yok	açıklama yok
ittir-	açıklama yok	açıklama yok
kardeşim (kardeş)	açıklama yok	teklifsiz
kel	açıklama yok	açıklama yok
kız	açıklama yok	açıklama yok
kokoş	açıklama yok	argo
lan	kaba	Sözlükte bulunmuyor (ulan: kaba)
mal	açıklama yok	açıklama yok
ne var ne yok	açıklama yok	açıklama yok
ney	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor
numaracı	teklifsiz	teklifsiz
oha	argo	Kaba⁴
salak	açıklama yok	açıklama yok
sallama-	sözlükte bulunmuyor	argo
selam	açıklama yok	açıklama yok
sıç-	kaba	kaba
sırt-	açıklama yok	açıklama yok
sinir ol-	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
tavla-	argo	argo
tosbağa gibi (hık.- tosbağa)	hık	hık
tribünlere oynamak	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor
uzatma- (uzatmak)	açıklama yok	açıklama yok
valla (vallahi)	açıklama yok	açıklama yok
vallah	açıklama yok	açıklama yok
vay anasını	teklifsiz	teklifsiz
vay canına	teklifsiz	teklifsiz
yahu	teklifsiz	teklifsiz
yavrum	açıklama yok	açıklama yok
yenge	teklifsiz	teklifsiz

⁴ Oha ünlemi son yıllarda özellikle gençlik jargonunda kaba olmaktan çıkıp yaygınlaşmıştır.

yokyok	açıklama yok	açıklama yok
yok canım	açıklama yok	açıklama yok
yuha	hkr	hakaret sözü

Türk Dil Kurumu Sözlüğü ve *Dil Derneği Sözlüğü* bulduğumuz teklifsiz söz ve sözceler bakımından karşılaştırıldığında bazı söz ve sözcelerle ilgili dil düzeylerinin farklı olduğu görülmüştür.

Örneğin “harbi(den)” sözcüğüne TDK “argo”, DD ise “hık” açıklaması getirmiştir. Tezimizin Toplumdilbilim bölümünde Bölgesel Türler (bkz. 2.2.2.) başlığı altında sözü edilen “ağz” terimi ile aynı anlamı taşıyan; “aynı lehçe içinde daha küçük ayrılıklar gösteren ve belli yerleşim bölgelerine özgü olan konuşma biçimi” olarak tanımlanan “halk ağzı” kavramının sözlüklerde tutarlı bir biçimde kullanılmadığı anlaşılmaktadır. TDK’da yer alan ancak dil düzeyi ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmayan “cozutmak” ve “felan” sözcükleri Dil Derneği sözlüğünde geçmemektedir. Dil Derneği sözlüğünün TDK sözlüğünü temel aldığı düşünüldüğünde madde başı olarak bu sözcüğe yer vermemesi dikkat çekicidir. “Felan” sözcüğünün “filan”ın bozulmuş şekli olduğundan DD sözlüğünde yer almadığı düşünülmektedir.

“Geçirmek” ve “kokoş” sözcüklerine TDK sözlüğünde dil düzeyi ile ilgili açıklama yapılmazken DD sözlüğünde bu sözcükler için “argo” denmiştir. “Sallamamak” ise (“önem vermemek, aldırış etmemek”) yine DD sözlüğünde “argo” olarak belirtilmişken bu sözcüğe TDK hiç yer vermemiştir.

Benzer bir durum yine ilginç bir örnek “lan” sözcüğünün sözlüklerdeki yeridir. Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere “ulan”ın kısa hali olan “lan” TDK sözlüğünde “kaba” açıklaması ile bulunurken yine DD sözlüğünde yer almamaktadır.

Ayrıca derlemde sözlüklerde madde başı olamayacak ancak teklifsiz olan söz ve sözcükler vardır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

Napıyon, napıyım, naaptın, naapıyo, nerdesin, canımsın, hadi canım, hadi bakayım, hadi ya, yengemgil, yaptık, gözün çıkmasın, napıyosun, öldürürüm seni, nooldu, ayy dee, alcam, diyecem, kızım, nabalım, napıcan, vay be, buruş buruş, şeyttir-, koştur koştur, lap lap söyle-, laf koy-, pislikleri hasır altına koy-, yeme-, yaşın kaç başın kaç, komşu momşu, yok artık, reklam meklam, valla mı, gene aynı muhabbet, okey (sadece oyun adı olarak yer almaktadır).

4.3.2.3. Kayıtlarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar Açısından 1983 ile 2018 TDK Sözlüklerinin Karşılaştırılması

“Türk Dil Kurumu (TDK), Türkçeyi incelemek ve Türkçenin gelişmesi için çalışmak amacıyla 12 Temmuz 1932’de Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan kurumdur. Türkiye’nin başkenti Ankara’da yer alan kurum, Türk dili üzerine çalışmaların yapıp yayımlandığı bir merkezdir.” (web sitesi)

Türkçe Sözlük; ilk baskısı 1945’te yayımlanan ve günümüze kadar on bir baskısı yapılan Türk Dil Kurumunun Türk sözlükçülüğü ile ilgili temel eserlerinden en önemlisidir. “İlk baskı Türkçe Sözlük’te 25.574 madde başı, 6.530 madde içi olmak üzere 32.104 söz bulunmaktaydı.” (Akalin, 2011, s. XX)

Altmış beş bin adet basılan birinci baskıdan on yıl sonra 1955’te 25.516 madde başı, 10.222 madde içinden oluşan 35.738 sözcüğün bulunduğu ikinci baskı yapılmıştır.

“İkinci baskı Türkçe Sözlük’ün birtakım düzeltmelerinin yapılarak söz varlığına yaklaşık iki bin kelime ve deyim eklenmesi, köken bilgisi açıklamalarının genişletilmesiyle hazırlanan üçüncü baskı sözlük 1959 yılında yayımlanmıştır. İkinci baskıdan dört yıl sonra yayımlanan üçüncü baskı Türkçe Sözlük’te madde başında 27.033, madde içinde 10.788 olmak üzere toplam 37.921 söz bulunmaktadır.” (Akalin, 2011, s. XVII)

Türkçe Sözlük’ün dördüncü baskısı 1966 yılında yayımlanmıştır. Bu baskıda 37.669 sözcük sayısı bulunmaktayken; madde başı 27.013, madde içi 10.656 söz bulunmaktadır.

“Madde başı 27.753, madde içi 10.717 olmak üzere 38.470 sözden oluşan ve 1969 yılında yayımlanan beşinci baskıda bir önceki baskıya göre birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden en dikkat çekici olanı, önerilen ama o güne kadar tutunmayan yeni sözlerin beşinci baskıya alınmamasıdır. Çok eskimiş sayılan sözler de beşinci baskıda kendine yer bulmamıştır.” (Akalin, 2011, s. XVIII)

Türkçe Sözlük’ün altıncı baskısı ise 1974 yılında yapılmıştır. Bu baskıda hem yeni sözler eklenmiş hem de TDK’nin belirlediği ilkeler doğrultusunda dil bilgisi terimleri de düzeltilmiştir. “Altıncı baskıda yer alan 45.178 sözden 31.693’ü madde başında, 13.485’i de madde içerisindedir.” (Akalin, 2011, s. XVIII)

“Türk Dil Kurumunun kurucusu Atatürk’ün yüce anısına adanan yedinci baskı 1983’te yayımlanmıştır. İlk altı baskısı tek cilt olarak yayımlanan Türkçe Sözlük, ilk defa bu baskıyla iki cilt olarak çıkarılmıştır. Madde başı 40.836, madde içi 18.891 olmak üzere 59.727 sözden oluşan yedinci baskı Türkçe Sözlük’ün söz varlığına metin taraması yoluyla katkılarda bulunduğu gibi bölge ağızlarından da verimler eklenmiştir.” (Akalin, 2011, s. XVIII)

Türkçe Sözlük’ün sekizinci baskısı 1988 yılında yayımlanmıştır. “Bu yayımında madde başı 46.825, madde içi 16.496 olmak üzere toplam 63.321 söz bulunmaktadır. Sözlük toplam 115.000 takım olarak basılmıştır.” (Akalin, 2011, s. XVIII)

1998’de Türkçe Sözlük’ün dokuzuncu baskısı yine iki cilt olarak yayımlanmıştır. “1996 yılında yayımlanan İmla Kılavuzu ile büyük ölçüde uyumun sağlandığı belirtilen dokuzuncu baskı Türkçe Sözlük’te söz, terim, deyim, ek ve anlamdan oluşan 98.107 söz varlığı bulunmaktadır. Bu söz varlığını 60.152 madde başı 13.555 madde içi söz oluşturmaktadır. Sözlük 100.000 takım olarak basılmıştır.” (Akalin, 2011, s. XIX)

Türk Dil Kurumunun kuruluşunun yetmişinci yıl dönümü olan 11 Temmuz 2002 günü sözlük sanal ortama taşınmış biçimiyle kamuoyuna sunulmuştur. Sözlüğün sanal ortamda kullanıma açılması ile birlikte veri tabanı ile ilgili öneriler ve eleştiriler de gelmeye başlayınca gelen bu eleştiriler değerlendirilmeye ve sözlük veri tabanına işlenmeye başlanmıştır. Yaklaşık üç yıl süren çalışmayla onuncu baskı Türkçe Sözlük 26 Eylül 2005’te kamuoyuna tanıtılmıştır. Onuncu baskı Türkçe Sözlük söz, terim, deyim ve ek anlamdan oluşan 104.481 söz varlığına sahipti. Sözlükte 63.818 madde başı, 13.589 da madde içi olmak üzere toplam 77.407 söz bulunuyordu.” (Akalin, 2011, s. XX) Sözlük’te 45.005 isim, 11.305 sıfat, 6.441 fiil, 2.644 zarf, 289 ünlem, 87 zamir, 53 bağlaç, 33 edat yer alıyordu.

“On birinci baskı Türkçe Sözlük ise 2001 yılında 122.423 söz varlığıyla yayımlanmıştır. Sözlükte 77.005 madde başı, 15.287 madde içi olmak üzere toplam 92.292 söz bulunmaktadır. Bu sözlerin 53.451’i isim, 12.666’sı sıfat, 3.312’si zarf, 88’i zamir, 40’ı edat, 299’u ünlem, 50’si bağlaç, 9.912’si ise fiildir. Kurumun mevcut Türkçe Sözlük veri tabanına anlam ve örnek eklenmesi için yazar ve şairlerimizin eserlerinin bilgisayar ortamına aktarılmasıyla oluşturulan derlemden ilk kez bu baskıda yararlanılmıştır. Bu

yolla veri tabanında bulunmayan sözcükler belirlenmiş ve oluşturulan derlemdeki sözcükler örnekleriyle Sözlük'e aktarılmıştır.” (Akalin, 2011, s. XXI)

Tezimizde sözlü Türkçe derlem ve yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarında bulunan teklifsiz sözcükler, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünün 1983 yedinci baskısından ve 2011 on birinci baskısından aranmış ve bulunanların dil düzeyleri yazılmıştır. 1983 baskısının tezimizde karşılaştırma yapmak için seçilmesinin bazı nedenleri vardır:

“Türk Dil Kurumu, 1940'ta Bakanlar Kurulu kararıyla "kamu yararına çalışan dernekler" statüsü kazanmıştır. 1951'de Demokrat Parti iktidarının bütçe görüşmeleri sırasında kurumun ödeneğinin kesilmesine karar verilmiştir” (24 Şubat 1951, TBMM Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmeleri, 627. Bölüm). “Bir başka önemli yapı değişikliği de 1982-1983 yıllarında gerçekleştirilmiştir. 1982'de kabul edilen ve şu anda da yürürlükte olan Anayasa ile Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu, bir Anayasa kuruluşu olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu çatısı altına alınarak devletleştirilmiş ve dernek tüzel kişiliklerine son verilmiştir.” (wikipedia.org)

Bu nedenle 1983 basım TDK Sözlüğü önemli bir dönüm noktasının ürünüdür. Bu yıldan itibaren TDK'nın adı, kapsamı ve konumu değişmiştir. Sözlü Türkçe derleminde bulduğumuz teklifsiz söz ve sözcükleri iki farklı basım TDK Türkçe sözlüklerinde aradığımıza aşağıdaki tabloda farklılıklar ortaya çıkmıştır:

Tablo 21. *TDK 1983 ve 2018 Basımlarının Karşılaştırma Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcük grupları	1983 (7. Baskı)	2018 (11. ve son baskı)
anam	teklifsiz	teklifsiz
numaracı	teklifsiz	teklifsiz
çaktırma- (çaktırmak)	teklifsiz	teklifsiz
ablalar (abla)	açıklama yok	teklifsiz
yenge	teklifsiz	teklifsiz
yahu	teklifsiz	teklifsiz
herif	teklifsiz	teklifsiz
ayol	teklifsiz	teklifsiz
vay canına	teklifsiz	teklifsiz
vay anasını	teklifsiz	teklifsiz
güzelim	teklifsiz	açıklama yok
ay	ünlem	açıklama yok
valla (vallahi)	açıklama yok	açıklama yok
selam	açıklama yok	açıklama yok
ana	açıklama yok	açıklama yok

ney	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
yok canım	açıklama yok	açıklama yok
curcuna	açıklama yok	açıklama yok
bu	açıklama yok	açıklama yok
felan	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
vallah	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
aboo (abo)	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
tosbağa gibi (hık.- tosbağa)	hık	hık
kız	açıklama yok	açıklama yok
yokyok	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
ittir-	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
geçir- (mecaz-argo var anlam farklı)	açıklama yok	açıklama yok
sırt-	açıklama yok	açıklama yok
hatun	açıklama yok	açıklama yok
tribünlere oynamak	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
hee	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
hah	ünlem	açıklama yok
ne var ne yok	açıklama yok	açıklama yok
be	teklifsiz	açıklama yok
gayrı	açıklama yok	açıklama yok
falán ...filán	açıklama yok	açıklama yok
falán	açıklama yok	açıklama yok
cozut-	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
kel	açıklama yok	açıklama yok
arkadaş	açıklama yok	açıklama yok
geri zekalı	açıklama yok	açıklama yok
salak	açıklama yok	açıklama yok
eli ekmek tut-	açıklama yok	açıklama yok
uzatma- (uzatmak)	açıklama yok	açıklama yok
kardeşim (kardeş)	teklifsiz	açıklama yok
ayyuka çık-	açıklama yok	açıklama yok
sinir ol-	sözlükte bulunmuyor	sözlükte bulunmuyor
mal	açıklama yok	açıklama yok
kokoş	sözlükte bulunmuyor	açıklama yok
acep	açıklama yok	açıklama yok
don-	açıklama yok	açıklama yok
ayak süre- (ayak süremek)	açıklama yok	açıklama yok
haa (ha:)	ünlem	açıklama yok
hey gidi hey	açıklama yok	açıklama yok
hadı ordan (haydi oradan)	açıklama yok	açıklama yok
yavrum	açıklama yok	açıklama yok
Allah kahretmesin (Allah kahretsin)	açıklama yok	açıklama yok
oha	kaba	argo
sallama-	sözlükte bulunmuyor	sözlükte bulunmuyor
gıcık	argo	argo
tavla-	argo	argo
filinta gibi (filinta)	argo	argo
harbi ("harbiden")	sözlükte bulunmuyor	argo
çöreklen- (mec.)	mecaz	mecaz
yuha	hakaret sözü	hkr
lan	sözlükte bulunmuyor	kaba
sıç-	kaba	kaba

Türk Dil Kurumu'nun 1983 basımı ve 2011 basımı sözlükleri, ODTÜ Türkçe Sözlü Derlemeden çıkardığımız teklifsiz sözcük ve sözcükler bakımından karşılaştırıldığında bazı sözcük ve sözcüklerle ilgili dil düzeyi açıklamalarının farklı olduğu görülmüştür.

Örneğin “güzelim”, “be”, “kardeşim” sözcükleri 1983 basımı TDK sözlüğünde “teklifsiz” olarak gösterilmişken 2011 basımı sözlükte dil düzeyleri ile ilgili açıklama yapılmamıştır. Bu sözcüklerin hali hazırda teklifsiz olma özellikleri devam etmesine karşın son basım Türkçe Sözlükte açıklama yapılmamış olması dikkat çekicidir.

Öte yandan “ney”, “felan”, “vallah”, “aboo”, “yok...yok”, “ittir-”, “tribünlere oyamak”, “hee”, “cozut-”, “kokoş” sözcük ve söz öbekleri 1983 basımı sözlüğünde bulunmuyorken 2011 basımı sözlükte dil düzeyleri belirtilmeden yer almaktadır. 1983 sözlüğünde bulunmama nedeni henüz o dönemlerde kullanılmamış ya da yaygınlaşmamış olduklarıyla açıklanabilecekken; 2011 basımı sözlüğünde buldukları halde dil düzeyleri ile ilgili bilgi verilmemiş olması anlaşılabilir, çünkü herhangi bir açıklamanın yer almadığı sözcükler “ölçünlü dil” olarak kabul edilmektedir.

Bir başka dikkat çekici durum yine “oha” ile karşımıza çıkmaktadır. Dil Derneği ve TDK sözlükleri incelenirken çıkan farklılık; 1983 ve 2011 basımı sözlükleri karşılaştırılırken de karşımıza çıkmaktadır. TDK 1983 basımı sözlüğü “oha”ya Dil Derneği sözlüğünde olduğu gibi “kaba” açıklamasını yaparken TDK 2011 basımı sözlüğü aynı sözcüğe “argo” açıklamasını yapmıştır.

Benzer biçimde “harbi” ve “lan” sözcükleri de yine 1983 basımı sözlükte bulunmazken 2011 basımı sözlükte her iki sözcük de yer almış, “harbi” için argo, “lan” için kaba açıklaması yapılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu son basımda edebiyat “eserlerinin bilgisayar ortamına aktarılmasıyla” veri tabanının genişletilmiş olmasının bunda etkisi olabilir.

4.4. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ KİTAPLARINDA GEÇEN TEKLİFSİZ DİL KULLANIMLARI

Günümüzde üç yüz milyondan fazla konuşanın olduğu bilinen Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Birçok kaynakta Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı Divanı Lügat-it Türk ile yabancılara Türkçe öğretme faaliyetlerinin

başladığı ifade edilse de daha önceki dönemlerde de Türkçe öğretimi yapıldığı düşünülmektedir. Günümüzdeyse yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin önemi günden güne artmaktadır. Yabancılar; akademik, siyasi, turistik ve ticari ihtiyaçlardan dolayı Türkçeyi öğrenmek istemektedirler. Ülkemizin diplomatik, turistik ve ticari ilişkilerinin yanı sıra öğrenci değişim programlarıyla üniversitelerimize eğitim amacıyla gelen önemli sayıda öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca son yıllarda belirli ülkelerden yoğun olarak ülkemize göç eden sığınmacıların ve mültecilerin de Türkçe öğrenmeleri zorunlu hale gelmiştir.

Gerek Türkiye’de gerekse Türkiye dışında yabancı dil olarak Türkçe; özel kurslar, dernekler, enstitüler, kültür merkezleri, özel okullar, üniversitelerin Türk Dili bölümleri ve yine üniversitelerin kurduğu Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER) vasıtasıyla öğretilmektedir. İlk olarak Ankara’da kurulan Ankara Üniversitesi TÖMER, 1984 yılından bu yana Türkçeyi yabancı dil olarak öğretmektedir.

“Eğitimin her kademesinde olduğu gibi yabancılara Türkçe öğretiminde de ders kitapları en çok kullanılan önemli materyallerden biridir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan kitaplarda okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri ve dil bilgisi öğrenme alanı dikkate alınarak yabancıların bu becerileri geliştirmesi amaçlanmaktadır” (Biçer ve Alan, 2017, s. 1130). Tezimiz çerçevesinde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde geçen teklifsiz dil kullanımlarını bulmak amacıyla *Türkçenin Kapıları*, *Yeni Hitit*, *İstanbul* ve *Yedi İklim* yabancı dil olarak Türkçe kitap setleri incelenmiştir. Bu ders kitaplarının tercih edilmelerinin nedeni alanda yaygın olarak kullanılmaları, farklı öğretim teknikleriyle yazılmış olmalarıdır.

Bahsi geçen kitap setlerinin tezimiz kapsamında bulunan A1, A2, B1 ve B2 düzeylerindeki ana kitap ve yardımcı kitapları tüm bölümleriyle incelenmiş, saptanan teklifsiz dil kullanımları tablolar halinde listelenmiştir. Tablolarda 1. sütunda, kitaplarda bulunan teklifsiz sözcükler ve sözcelere, 2. sütunda bu teklifsiz sözcük veya sözcelerin kitaplarda geçtiği bağlamlara, 3. sütunda hangi sayfada geçtiğine, 4. sütunda bu teklifsiz sözcük ya da sözcelere tarafımızdan yazılan ölçünlü kullanımlarına, 5. sütunda teklifsiz sözcük ya da sözcelerin sözcük türü ya da öbeğine, 6. ve son sütunda ise edimsöz değerlerine yer verilmiştir.

4.4.1. *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Dil Öğretim Seti*

Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe dil öğretim seti, Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi TÖMER tarafından, Prof. Dr. N. Engin Uzun editörlüğünde Temel, Orta ve İleri olmak üzere üç seviyede hazırlanmıştır. Her seviyenin bir ders kitabı ve çalışma kitabı bulunmaktadır. Temel Kitabı; “kullanıcılarını Avrupa Konseyi’nin *Ortak Avrupa Çerçevesi (Common European Framework)* adlı kılavuz doğrultusunda TÖMER tarafından geliştirilen ve 2004 yılında Avrupa Konseyi’nce onaylanan 56.2004 model nolu “Yetişkinler için Avrupa Dil Portfolyosu’nda (TÖMER ADP’sinde) belirlenen A1 ve A2 beceri düzeylerine ulaştırmayı hedeflemektedir.” Orta kitabı B1, ileri kitabı ise B2 ve C1 düzeylerini hedeflemektedir.

Her kitap Avrupa Dil Portfolyosu betimleyicilerinin gerektirdiği konulara göre 12 üniteden oluşmakta ve her ünite 3 alt konuya ayrılmaktadır. Ünitelerdeki metinler Dinleme, Okuma, Sözlü Anlatım, Karşılıklı Konuşma ve Yazılı Anlatım beceri düzeylerine yönelik etkinliklerle desteklenmiştir.

Her ünitenin sonunda kullanıcılar kitabın sonlarında bulunan “Karşılıklı Konuşma” etkinliklerine yönlendirilmektedir. Böylece öğrencilerin öğrendiklerini konuşarak pekiştirmeleri beklenmektedir.

Kitapların son bölümünde her üniteye dilbilgisi tablolarının içerdiği yapılar hakkında bilgiler veren “Dilbilgisi Desteği” bölümü yer almaktadır.

Kitaptan örnek olarak seçtiğimiz birinci ünitenin ilk sayfası şu şekildedir:

1 Dinleyelim, tekrar edelim Tanışma

- Olga : Merhaba.
 Maria : Merhaba.
 Olga : Benim adım Olga. Sizin adınız ne?
 Maria : Benim adım Maria.
 Olga : Memnun oldum.
 Maria : Ben de memnun oldum. Nasılsınız?
 Olga : Teşekkür ederim, iyiyim. Siz nasılsınız?
 Maria : Ben de iyiyim. Teşekkür ederim.
 Olga : Nerelisiniz?
 Maria : Ben Bulgaristanlıyım. Siz nerelisiniz?
 Olga : Ben Rusum.

2 Yerleştirelim, konuşalım

Polonyalıyım • ben de • benim adım
 nerelisin • senin adın

- Nicole : Merhaba.
 Tamer : Merhaba.
 Nicole : _____ Nicole.
 _____ ne?
 Tamer : Tamer. Bu da arkadaşım Sibel.
 Nicole : Memnun oldum.
 Sibel : _____ memnun oldum.
 Nicole : Tamer sen _____ ?
 Tamer : Türküm. Sen nerelisin?
 Nicole : _____.

8

Yeni Hitit 1 Ders Kitabı (2009, 2018)

Tablo 22. Yeni Hitit 1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcükler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcükler	Bağlam	Sayfa	Öçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
selam	Selamlaşma ve ayrılma / yerleştirelim ve konuşalım	9	Merhaba	“isim” ⁵ / ünlem	Selamlama
ne haber (3)	Alo Selen <i>ne haber?</i> Ezgiciğim! İyilik senden <i>ne haber?</i> Alo merhaba Mert <i>ne haber?</i>	30-56	Nasılsın	“deyim”	Hal hatırsorma
iyilik (2)	Alo Selen <i>ne haber?</i> Ezgiciğim! <i>İyilik</i> senden <i>ne haber?</i> <i>İyilik</i> Erenciğim.	30-56	İyiyim	“isim”	Bilgi verme
hay Allah!	<i>Hay Allah!</i> Otopark ne tarafta?	71		“deyim” ünlem	Şaşkınlık belirtme

⁵ Tırnak içinde gösterilen ifadeler TDK sözlüklerine aittir. Diğer karşılıklar tarafımızdan belirlenmiştir.

ne olur	<i>Ne olur</i> anneme söyleme.	85	Lütfen	“deyim”	Rica etme, yalvarma
taş gibi sert	Alıştırma: yerleştirelim	86	Çok sert	“deyim”	
keçi gibi inatçı	Alıştırma: yerleştirelim	86	Çok inatçı	“deyim”	
cehennem gibi sıcak	Alıştırma: yerleştirelim	86	Çok sıcak	“deyim”	
deli gibi aşık	Alıştırma: yerleştirelim	86	Çok aşık	“deyim”	
ağaç ol-	<i>Ağaç oldum</i> burada! Hani zamanında gelecektin	88	Çok bekledim	“deyim”	Yakınma
su gibi	Benim ülkemde festivallerde <i>su gibi</i> bira içeriz	105	Çok fazla	“deyim”	
kolu kop-	Çamaşırları astım. <i>Kollarım koptu.</i>	113	Kollarım çok yoruldu	“deyim”	Yakınma
meraktan öl-	Nerede kaldın? Annem <i>meraktan ölmek</i> üzere.	146	Çok meraklandı	“deyim”	Sitem etme

Yeni Hitit 1 Çalışma Kitabı

Tablo 23. *Yeni Hitit 1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcükler Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcükler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
ne haber (2)	<i>Ne haber?</i> İyilik sağlık. İyilik, senden <i>ne haber?</i>	8-9	Nasılsın	“deyim”	Hal hatır sormak
iyilik sağlık (2)	<i>Ne haber? İyilik sağlık</i>	8	İyiyim	“birleşik sözcük”	Bilgi verme
selam (2)	<i>Selam!</i> Aa Pelin selam!	8-30	Merhaba	“isim” ünlem	Selamlama
iyilik	<i>İyilik</i> senden ne haber?	9	İyiyim	“isim”	Bilgi verme
çocuk (2)	Şu mimar <i>çocuk</i> . Şu esmer, kısa boylu, gözlüklü <i>çocuk</i> mu?	34	Adam, genç	“isim”	
çocuk oyuncacı	Kasayı açmak <i>çocuk oyuncacı</i>	46	Kolay iş	“isim” “mecaz” “birleşik kelime”	Hafifseme
leş gibi	Odamı <i>leş gibi</i> kokuttun.	47	Çok kötü	“deyim”	Sitem etme
ağaç ol-	Burada <i>ağaç oldum</i> .	55	Çok bekledim	“deyim”	Yakınma
canavar (2)	Küçük <i>canavar</i> seni! -Hem de ne <i>canavar!</i>	63	Haşarı, yaramaz	“isim” “mecaz”	

				çocuk		
başını alıp git-	Buraları terk etmek, <i>başımı alıp gitmek</i> istiyorum.	68	Bu yerden ayrılmak	“deyim”		
ağlayıp zırla-	Annesi o oyuncuğu almadı diye bir saattir <i>ağlayıp zırlıyor</i> .	68	Çok ağlamak	“deyim”	Eleştirme	

Yeni Hitit 1 Yabancılar İçin Türkçe ders kitabı ve çalışma kitabı teklifsiz dil kullanımları açısından incelendiğinde ünite sıralamasına göre tanışma, selamlaşma ve benzetme yapma konuları ile ilgili teklifsiz sözcük ve sözcükler kullanıldığı görülmektedir. A1 ve A2 seviyelerini kapsayan bu kitaplarda “gibi” edatı ile kurulan benzetme içeren deyimlerde (“taş gibi, keçi gibi, cehennem gibi, deli gibi, su gibi, leş gibi”) çoğunlukla teklifsiz kullanımlara başvurulduğu görülmektedir.

Yeni Hitit 2 Ders Kitabı

Tablo 24. *Yeni Hitit 2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcükler Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcükler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
dalga geç-	Olur mu canım diye <i>dalga geçtiler</i> .	10	Alay ettiler	“deyim”	
çaktırmadan	minik saksımla ofisimdeki camı, <i>çaktırmadan</i> kimseye, köşesinden kırdım.	10	Fark ettirmeden	“zarf”	
pohpohla-	Ben de savaşa egomu <i>pohpohlamak için gittim</i> .	17	Gereğinden çok övmek	fiil	
diline dola- (2)	İnsanlar hayatlarındaki olumsuzluklar nedeniyle keşke sözcüğünü <i>dillerine dolarlar</i> .	34	Sürekli tekrar ederler.	“deyim”	
kulak asma- (2)	Ben onların uyarılarına fazla <i>kulak asmadım</i> .	34	Sözlerine önem vermedim.	“deyim”	Önemsemem e
gökte ararken yerde bul-	Seni <i>gökte ararken yerde buldum</i> .	40	Çok güçlükle ele geçirebileceğin i sandığı şeyi veya kimseyi birdenbire buldum.	“deyim”	Sevinme
kaş yapayım derken göz çıkar-	Bu durumda <i>kaş yapayım derken göz çıkardım</i> .	40	İşi düzeltiyim derken büsbütün bozdum.	“deyim”	Özeleştirme yapma
boynuz isterken kulaktan ol-	Yani <i>boynuz isterken kulaktan olduk</i> .	40	Daha iyi bir şey elde etmek isterken elimizdekini de yitirdik.	“deyim”	Özeleştirme yapma

canı çık-	Ne zor işmiş taşınmak. <i>Canımız çıktı.</i>	40	Çok zorlandım	“deyim”	Yakınma
foyası ortaya çık-	Ama çok geçmeden yeni yazılan notların mürekkebi karnenin üzerine dağılmaya başlayınca <i>foyamız ortaya çıktı.</i>	57	Kötü niyetimiz ortaya çıktı	“deyim”	Özeleştiri yapma
tiye al-	Ne mi yapıyorum? Onları <i>tiye alıyorum.</i>	61	Alay ediyorum	“deyim”	
kafayı tak- (2)	Hocanın biri <i>kafayı taktı</i> bana. -Güzel kızım durup dururken hocan niye <i>kafayı taksın</i> sana?	63	Benimle uğraşiyor	“deyim”	Yakınma
gıcık ol- (2)	<i>Gıcık oluyor</i> bana. Ben de ona <i>gıcık oluyorum.</i>	63	Sinirleniyorum	“deyim”	Yakınma
başının etini ye- (2)	Onun yanında elimiz boş oturuyorsak <i>başımızın etini yedi.</i>	64	Bıktırana kadar aynı şeyi söylerdi.	“deyim”	Yakınma
tuzlu	biletleri <i>tuzluydu.</i>	74	Pahalıydı	“sıfat” (mec.)	
ağzına fermuar çek-	<i>ağzına fermuar çekmek</i>	82	Konuşmamak	“deyim”	
kaçık	adamın <i>kaçık</i> olduğunu düşünmeye başlamıştım.	96	Dengesiz	“sıfat” (mecaz)	
kambersiz düğün olmaz	Ne de olsa <i>kambersiz düğün olmaz</i>	137	Her işin içinde bulunmak merakında	“deyim”	

Yeni Hitit 2 Çalışma Kitabı

Tablo 25. Yeni Hitit 2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
çarçur et-	Ahmet tatilde parasını <i>çarçur etti.</i>	21	Gereksiz yere harcadı	“deyim”	
şen şakrak	ikizlerden birinin yüzü hiç gülmezken diğeri çok <i>şen şakrak</i>	23	Çok mutlu, neşeli	Sıfat (ikileme) “birleşik kelime”	
kaş yapayım derken göz çıkar-	<i>Kaş yapayım derken göz çıkarıyorsun.</i>	23	İşi düzeltiyim derken büsbütün bozuyorsun.	“deyim”	Sitem etme
yan-	Eğer bu sınavdan geçemezsem <i>yanarım</i> , babam o bilgisayarı bana asla almaz.	30	Mahvolurum	fiil (mecaz)	Yakınma
ayaklarına kara sular in-	<i>Ayaklarıma kara sular indi.</i>	30	Çok yoruldum	“deyim”	Yakınma
Allahını seversen	Bu konuyu yüz kere konuştuk. <i>Allahını seversen</i> yeniden açma!	34	Lütfen	“deyim”	Rica etme, yalvarma
taş çatlasa	Bu araba <i>taş çatlasa</i> on bin lira eder.	34	En fazla	“deyim”	

boşboğaz	Ne kadar <i>boşboğazmışsın!</i> Sana her şeyi anlattığıma pişman ettin beni.	70	Sır saklayamayan biriymişsin	“sıfat”	Eleştirm e
----------	--	----	------------------------------	---------	------------

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı ve *Çalışma Kitabı 2*'de teklifsiz söz ve sözcüklerden ağırlıklı olarak “deyim” kullanımını dikkat çekicidir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1'de 13 farklı teklifsiz sözce 16 kez kullanılırken, *Çalışma Kitabında* 11 farklı teklifsiz sözce 16 kez kullanılmıştır.

Ders Kitabı 2'de ise 18 farklı teklifsiz sözce 23 kez, *Çalışma Kitabında* da 8 teklifsiz sözce kullanılmıştır.

Yeni Hitit 1 ve *2* ders ve çalışma kitaplarında en fazla kullanılan teklifsiz sözce 5 kullanımla “ne haber” olmuştur.

4.4.2. *Türkçenin Kapıları* Serisi

Yusuf Polat tarafından yazılmış olan *Türkçenin Kapıları* serisi 1 – 2 ve Anahtar Kitapları olmak üzere toplam 4 kitaptan oluşmaktadır. 1. kitap, 0 dosyası ile birlikte 20 dosya içermektedir ve sayfalar ikiz sayfa düzenine göre tasarlanmıştır. Kitabın girişinde alıştırmaya kitabı ile birlikte 320 saatlik bir içerik sunulduğu belirtilmiştir. 1. dosyadan başlayarak, her dosya “Açıl susam açıl” ve “Hu hu! Kimse yok mu?” adlı iki bölümden oluşmaktadır. “Açıl susam açıl” bölümü konunun sunuş bölümü olup metinlerden oluşmaktayken, uygulama amaçlı diğer bölüm konuşma üzerine kuruludur. İki bölüm arasında da dilbilgisi bölümü yer almaktadır. Konuşma bölümlerinde söz edimleri bulunmakta olup söz edimlerinin işlevsel değerinin öğrencinin anadilinde söylenmesinin öğrenimi kolaylaştıracağı iddia edilmektedir. Ayrıca anahtar kitapların sonunda İngilizce-Almanca-Fransızca olarak küçük bir sözlükçe bulunmaktadır.

Kitabın birinci ünitesinin ilk sayfası şu şekildedir:

Merhaba

1

1

MERHABA

Murat : Merhaba!
Pinar : Merhaba!
Murat : Benim adım Murat. Sizin adınız ne?
Pinar : Benim adım Pinar.
Murat : Memnun oldum.
Pinar : Ben de memnun oldum.

2

İYİ GÜNLERİ!

Murat : İyi günler hanımefendi!
Pinar : İyi günler beyefendi!
Murat : Affedersiniz, adınız ne?
Pinar : Pinar Gözüm. Sizin adınız ne?
Murat : Murat Türkcan.
Pinar : Memnun oldum.
Murat : Ben de memnun oldum.

3

SELAM!

Murat : Ah selam Pinar!
Pinar : Selam Murat!
Murat : Nasılsın?
Pinar : Teşekkür ederim, iyiyim, ya sen?
Murat : Teşekkür ederim, ben de iyiyim.
Pinar : Hoşça kal.
Murat : Güle güle

4

NASILSINIZ?

Murat : Merhaba Ayla Hanım!
Ayla : Merhaba Murat Bey!
Murat : Nasılsınız?
Ayla : Teşekkür ederim, iyiyim, ya siz?
Murat : Teşekkür ederim, ben de iyiyim.
Ayla : Görüşmek üzere.
Murat : Görüşmek üzere.

5

NE VAR NE YOK?

Murat : Ah selam Pinar!
Pinar : Selam Murat!
Murat : Ne var ne yok?
Pinar : Sağlık güzellik, sende ne var ne yok?
Murat : Teşekkür ederim. Ben de iyiyim.
Pinar : Görüşürüz.
Murat : Görüşürüz.

1
Konuşmaları dinleyiniz. Hangisi resmi, hangisi samimi belirtiniz.

	resmi	samimi
Diyalog 1		
Diyalog 2		
Diyalog 3		
Diyalog 4		
Diyalog 5		

2
Konuşmaları dinleyiniz ve not ediniz.

Selamlama	Seslenme
1.	1.
2.	2.
3.	Teşekkür etme
Hal hatır sorma	1.
1.	2.
2.	Konuşmayı bitirme
3.	1.
Özür dileme	2.
1.	3.

2

Türkçenin Kapıları 1

Tablo 26. *Türkçenin Kapıları 1* Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
aslanım benim	Koçum, <i>aslanım benim!</i>	115		ünlem	cesaretlendirme
ayağı alış-	Tabi yaparız, yeter ki <i>ayağımız alışsın.</i>	200	Sürekli gelin	“deyim”	

bıktım artık	Bana yardım etmiyorsun. <i>Bıktım artık!</i>	144		ünlem	usanma
dalga geç-	Pınar, lütfen <i>dalga geçme.</i>	122	Alay etme	“deyim”	uyarma
Eh işte fena değil	<i>Eh işte fena değil;</i> Eh idare eder demeyin	178	İyi sayılır	“deyim”	bilgi verme
Eh idare eder	Eh işte fena değil; <i>Eh idare eder demeyin</i>	178	İyi sayılır	“deyim”	bilgi verme
Haydi göreyim seni!	koçum, aslanım benim! <i>Haydi göreyim seni!</i>	115	Senden başarılı sonuçlar bekliyorum	“deyim”	cesaretlendirme
İyilik sağlık	Merhaba! <i>İyilik sağlık.</i>	40	İyiyim	“birleşik kelime”	bilgi verme
Koçum benim	<i>Koçum, aslanım benim!</i>	115		“ünlem”	cesaretlendirme
ne haber?	Ah, merhaba Dursun, <i>ne haber?</i>	41	Nasılsın?	“deyim”	hal hatırsorma
Ne var ne yok? (8)	- <i>Ne var ne yok?</i> -Sağlık güzellik, sende ne var ne yok?	2-3-6-40	Nasılsın?	“deyim”	hal hatırsorma
olmaz (öyle şey) (5)	<i>Olmaz öyle şey</i> tatile kesinlikle çıkacağız. - <i>Olmaz öyle şey</i> sinemaya kesinlikle gideceğiz. - <i>Olmaz öyle şey</i> kesinlikle evde yiyeceğiz. - <i>Olmaz öyle şey</i> kesinlikle araba alacağız.	156-157	Kabul etmiyorum	Zarf, “edat”	karşı çıkma
Sağlık güzellik (4)	<i>Sağlık güzellik</i> , sende ne var ne yok?	2-3-6	İyiyim.	“birleşik kelime, ünlem, mecaz”	bilgi verme
Selam (10)	- <i>Selam</i> Pınar! - <i>Selam</i> Murat! - <i>Selam</i> Pınar! - <i>Selam</i> Murat! - <i>Selam</i> Murat - <i>Selam</i> Ahmet -Ah, <i>selam</i> Ayşe. - <i>Selam</i> Mehmet. - <i>Selam</i> Sayaka! - <i>Selam</i> Migena!	2-3-6	Merhaba	“İsim” /ünlem	selamlama
şey (6)	<i>Şey</i> Pınar, kontörüm bitiyor, sonra görüşürüz. - <i>Şey</i> afedersiniz, İstanbul Paris arası kaç saat sürüyor? - <i>Şey</i> , yalnız... <i>Şey</i> , tamam şimdi hatırladım. -E, <i>şey</i> arkadaşımda. - <i>Şey</i> ... Akün sinemasına gittik	28-82-100		“zamir”	tereddüt etme; sözcük arama
yahu	Allah Allah nereye gitti bu gözlük <i>yahu?</i>	122		“ünlem”	pekiştirme

⁶ Aynı anlama gelen ve aynı bağlamda kullanılan “merhaba” TDK sözlüğünde “ünlem” olarak belirtilmiştir. “Selam” sözcüğü ise yalnızca “isim” olarak yer almaktadır.

yer yarılıp içine gir-	Sanki <i>yer yarıldı da içine girdi.</i>	122	Kayboldu	“deyim”	yakınma
------------------------	--	-----	----------	---------	---------

Türkçenin Kapıları 1 Anahtar Kitap

Tablo 27. *Türkçenin Kapıları 1 Anahtar Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcüler Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
Allah aşkına!	<i>Allah aşkına</i> bu adam bir dakika olsun susamaz mı?	39	Yalvarırım	“ünlem”	rica etme, yalvarma

Türkçenin Kapıları 1 ana kitap ve anahtar kitaplar teklifsiz sözcük ve sözcüler bakımından incelendiğinde *Yeni Hitit* serisinde olduğu gibi yine deyim kullanımlarının çok sayıda olduğu görülmektedir. Tanışma ve selamlaşma diyaloglarında günlük hayatta çoğunlukla “iyilik sağlık” olarak geçen sözce, bu kitapta “sağlık güzellik” biçiminde kullanılmıştır. Yaygın kullanımı yerine bunun tercih edilmiş olması dikkat çekicidir. “Selam” sözcüğünün kitapta çok sık tekrar edilmiş olmasına da gündelik konuşmada teklifsiz selamlaşmaya sıklıkla başvurulduğu varsayımından hareketle karar verildiği anlaşılmaktadır.

Türkçenin Kapıları 2

Tablo 28. *Türkçenin Kapıları 2 Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcüler Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
abi (3)	<i>Abi</i> kusura bakmayın, trafik çok kalabalıktı, 45 dakikadır yoldayım, ancak geldim. -İyi akşamlar <i>abi</i> , afiyet olsun. -Kafayı yiyeceğim <i>abi</i> ya!	6-10		“ünlem”	seslenme
amma	Arkamızdaki adam ilk duraktan beri durmadan konuşuyor. <i>Amma</i> gevezeymiş.	5	bayağı, çok, ne çok	⁷ zarf	şaşıрма
aptallık (et-)	İstemiyor tabii, <i>aptallık ettiğimi</i> söylüyor.	26	Akıllıca davranmadığı	⁸ isim	

⁷ TDK’da “bağlaç” olarak gösterilmiştir.

⁸ TDK’da “deyim” olarak gösterilmiştir. Ancak mecazi bir anlam içermediğinden deyim tanımına uymamaktadır.

at gibi	<i>At gibi</i> koşuyor.	7	Çok hızlı	“deyim”	
eh işte	Yemekler <i>eh işte</i> , herhangi bir otelde yiyebileceğiniz türdendi.	116	Ne iyi ne kötü	“ünlem”	hafifseme
eşek gibi	<i>Eşek gibi</i> çalışıyor	7	Çok fazla	“deyim”	
hadi canım sen de!	<i>Hadi canım sen de!</i> Aramış da telefon meşgulmüş. Madem öyle sonra niye aramamış? Bence aramamıştır!	60		“deyim” ünlem	inanmama
helal olsun (2)	Eğer ilk defa kampa gidiyorsan, tebrik ederim, <i>helal olsun</i> .	44	Aferin	“deyim”	beğenme, takdir etme
herif	Kafayı yiyeceğim abi ya! İki saattir aynı şeyleri anlatıp duruyorum. <i>Herif</i> hiç laftan anlamıyor	10	Adam	“isim” (kaba)	hakaret etme
kafayı ye-	<i>Kafayı yiyeceğim</i> abi ya! İki saattir aynı şeyleri anlatıp duruyorum. Herif hiç laftan anlamıyor	10	Delireceğim	“deyim”	yakınma
kardeşim!	Keşke sen de sürekli beni eleştirmesen! Bu polisler de bir alem! Şurada iki dakika dursak ne olur <i>kardeşim!</i>	38		“ünlem”	seslenme
küplere bin-	Aman tanrım acele et, hemen çıkmanız gerek, yoksa babam <i>küplere biner</i> .	108	Sinirlenir	“deyim”	sinirlenme
saçma sapan	Deneyimim olmadığı için bana <i>saçma sapan</i> işler öneriyorlar.	144	mantıksız, tutarsız	“birleşik sözcük” (ikileme)	eleştirme
vallahi (5)	Oh be nihayet! Gözümüz yollarda kaldı <i>vallahi</i> , iki saattir sizi bekliyoruz. -Bu nasıl koku böyle? Burnumun direği kırılacak <i>vallahi!</i> -Haklısın. Neyse haydi çabuk şunları yiyelim, kurt gibi açım <i>vallahi</i> .	6-10		“ünlem”	Pekiştirme , inandırma
yapma ya!	-Evet oğlum elini yaktı. - <i>Yapma ya!</i> Nasıl oldu?	62	“Öyle mi?” “Doğru mu?” “Gerçek mi?”	“deyim” ünlem	şaşıрма

Türkçenin Kapıları 2 Anahtar Kitap

Tablo 29. *Türkçenin Kapıları 2 Anahtar Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
-	-	-	-	-	-

B1 ve B2 seviyelerini kapsayan 2. kitaplarda “gibi” edatı ile kurulan benzetmelerde *Hitit* serisinde olduğu gibi yine teklifsiz kullanımlara başvurulmuştur (at gibi, eşek gibi).

Hitit serisinde hiç geçmeyen kaba kullanım *Türkçenin Kapıları 2.* kitapta “herif” sözcüğüyle kendisine yer bulmuştur.

Türkçenin Kapıları serisinde A1-A2 dil düzeylerini içeren *Türkçenin Kapıları 1* Kitabında 17 farklı teklifsiz sözce toplam 45 kez kullanılmıştır. Anahtar Kitabında ise sadece 1 teklifsiz sözce bulunmaktadır (“Allah aşkına!).

B1-B2 dil düzeylerini içeren *Türkçenin Kapıları 2* kitabında ise 15 farklı teklifsiz sözce toplam 22 kez kullanılmıştır. Anahtar Kitabında ise teklifsiz sözce bulunmamaktadır.

Bu seride en fazla kullanılan teklifsiz sözce, 10 kullanımla “selam” olmuştur.

4.4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitapları

İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi tarafından hazırlanan *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim seti*, A1-A2 (temel), B1-B2 (orta) ve C1/+ (ileri) olmak üzere beş kitaptan oluşmaktadır. Ayrıca her kitabın öğrencilerin alıştırmaya yapabildiği için çalışma kitabı bulunmaktadır. Temel ilkesinin, Türkiye’nin resmî dili olan Türkçeyi, uluslararası öğrencilerine en çağdaş yöntem ve yaklaşımlarla öğrenme fırsatı sunmak olduğu belirtilmektedir.

Kitabın giriş kısmında kitaplar şu şekilde tanıtılmıştır: “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe öğretim setinde bulunan her bir kitap, Avrupa Ortak Dil Kriterleri’nin hedeflerine uygun olarak seçilen konu alanlarına göre düzenlenmiş 6 üniteden oluşmaktadır. Her bir ünite 3 farklı alt konuya ayrılmış ve ünite başlarında öğretilmesi hedeflenen beceri, dilbilgisi ve kelime grupları belirtilmiştir. Her üniteye yer alan alt konu içerisinde HAZIRLIK ÇALIŞMALARI, OKUMA, YA SİZ, DİLBİLGİSİ, DİNLEME, KONUŞMA ve YAZMA; ünite sonlarında ise KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE, SINIF DİLİ, EĞLENELİM ÖĞRENELİM, NELER ÖĞRENDİK, ÖZ DEĞERLENDİRME, KELİME LİSTESİ bölümleri bulunmaktadır.”

İstanbul öğretim setinin incelediğimiz diğer setlerden en belirgin farkı, dilbilgisi bölümlerinde konunun ayrıca İngilizce olarak anlatılmasıdır. Her ünite sonunda üniteye geçen sözcüklerin bulunduğu birer liste vardır.

Kitabın birinci ünitesinin ilk sayfası şu şekildedir:

ÜNİTE 1 MERHABA A. TANIŞMA, SELAMLAŞMA, DİLEKLER

merhaba, günaydın, nasılsın, iyiyim, nerelisin, hoşça kal, güle güle, memnun oldum, teşekkür ederim

-Senin adın ne?
-Nasılsın?
-Nerelisin?
-Memnun oldum.
-Hoşça kal.

-Benim adım Ali.
-Teşekkür ederim, iyiyim.
-Japonyalıyım.
-Ben de memnun oldum.
-Güle güle.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

Merhaba!

Günaydın!

İyi günler!

Hoş geldin!

İyi akşamlar!

Hoşça kal!

OKUMA

TANIŞMA

Ali: Merhaba, benim adım Ali. Senin adın ne?
Murat: Benim adım Murat.
Ali: Memnun oldum.
Murat: Ben de memnun oldum.

Dilek: Selam Zeynep! Nasılsın?
Zeynep: İyiyim, teşekkür ederim. Sen nasılsın?
Dilek: Teşekkürler, ben de iyiyim.

Hannah: Nerelisin?
Austin: Nijeryalıyım. Sen nerelisin?
Hannah: Ben Almanyalıyım.

Can: Günaydın öğretmenim, nasılsınız?
Öğretmen: Günaydın Can, iyiyim, sen nasılsın?
Can: Teşekkür ederim, ben de iyiyim.

İstanbul A1 Ders Kitabı

Tablo 30. İstanbul A1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük Türü/Söz öbeği	Edimsöz değeri
eh işte	Ne var ne yok Mete? <i>Eh işte</i> , fena değil	9	Ne iyi ne kötü	“ünlem”	
fena değil (2)	Ne var ne yok Mete? <i>Eh işte, fena değil.</i> -Alo! Aydan, nasılsın? -İyiyim Gülşen, sen? <i>Fena değil.</i>	9-74	İyi sayılırım	“deyim”	bilgi verme
iyilik (3)	Ne haber Sinem? - <i>İyilik</i> senden ne haber? -Sağ ol, Benden de <i>iyilik</i> .	9	İyiyim	“isim”	bilgi verme
iyilik sağlık	Ne var ne yok Mete? <i>Eh işte, fena değil.</i> Sende ne var ne yok? - <i>İyilik sağlık</i>	9	İyiyim	“birleşik sözcük”	bilgi verme
ne haber (3)	<i>Ne haber</i> Sinem? -İyilik senden <i>ne haber?</i>	9	Nasılsın?	“deyim”	hal hatırlama
ne var ne yok (2)	<i>Ne var ne yok</i> Mete?	9	Nasılsın?	⁹ deyim	hal hatırlama

İstanbul A1 Çalışma Kitabı

Tablo 31. İstanbul A1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü Kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
-	-	-	-	-	-

İstanbul A1 ders ve çalışma kitaplarında teklifsiz söz ve sözcelere sınırlı sayıda yer verilmiştir. Bulunan teklifsiz kullanımların hepsi tanışma ve selamlaşma diyaloglarında geçmektedir. Bu kez *Hitit* ve *Türkçenin Kapıları* serisinde sıklıkla karşılaştığımız “selam” sözcüğüne bu kitapta yer verilmemiştir. Çalışma kitabında hiç teklifsiz sözcük veya sözceye de rastlanmamıştır.

İstanbul A2 Ders Kitabı

Tablo 32. İstanbul A2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz Sözcük ve Sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
------------------------------	--------	-------	------------------	-----------------------	----------------

⁹ “Ne haber” ile aynı anlam ve bağlamda kullanılan bu deyim TDK’da yer almamaktadır.

beş paralık (adam)	beş para - <i>beş paralık adam</i>	18	Değersiz	sıfat	hor görme
at gibi (koş-)	Maraton koşusunda Elvan <i>at gibi</i> hızlı koştu.	46	Çok hızlı	“deyim”	
dünya kadar	Eşi de <i>dünya kadar</i> borcu ödeyecek.	49	Çok fazla	“deyim”	
su gibi (para harca-)	Ayşe <i>su gibi</i> para harcıyor.	46	Çok fazla	“deyim”	
taş gibi	Dün Ayşe biz <i>taş gibi</i> kek ikram etti, hiç beğenmedik.	46	Çok sert	“deyim”	eleştirme

İstanbul A2 Çalışma Kitabı

Tablo 33. İstanbul A2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü Kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
amaaan	<i>Amaan</i> anne! Benimle dalga geçme!	16		“ünlem”	usanma, öfkelenme
dalga geç-	<i>Amaan</i> anne! Benimle <i>dalga geçme!</i>	16	Alay etme	“deyim”	uyarma
taş gibi (2)	Ayşe dün bir kurabiye yaptı. <i>Taş gibi</i> sertti. - <i>Taş gibi</i> kalbi var.	21	Çok sert/ duygusuz	“deyim”	eleştirme

İstanbul A2 Ders ve çalışma kitaplarında sınırlı sayıda kullanılan teklifsiz söz ve sözcelerden dikkat çekici olan yine deyim kullanımının fazlalığıdır. Bu seviyedeki teklifsiz kullanımlar diyaloglardan ziyade okuma metinleri içinde bulunmaktadır. *Hitit* ve *Türkçenin Kapıları* öğretim kitaplarıyla benzer olarak yine benzetme edatı “gibi”nin öğretimi teklifsiz sözceler yardımıyla yapılmıştır (“taş gibi, su gibi, at gibi”).

İstanbul B1 Ders Kitabı

Tablo 34. İstanbul B1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü Kullanım	Sözcük Türü/Söz öbeği	Edimsöz değeri
aç ayı oynamaz	Biliyorsun <i>aç ayı oynamaz.</i>	27		“atasözü”	
(yoksa) dağıt-	Rezalet! Benim eşyalarım nerede? Derhal gönderin yoksa orayı <i>dağuturum!</i>	36		“fil” (mecaz)	Tehdit etme
dikiş tutturama-	Burada <i>dikiş tutturamadı</i> başka bir şehre yerleşti.	64	Barınamadı	“deyim”	

İstanbul B1 Çalışma Kitabı

Tablo 35. İstanbul B1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcükler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcükler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
bana ne yahu	<i>Bana ne yahu</i> , işin yoksa yaralıyı al, arabayı kirlet	32	Beni ilgilendirmez	Birleşik sözcük (ünlem)	itiraz etme
çene çal-	<i>çene çalmak</i>	43	Gevezelik etmek, çok konuşmak	“deyim”	
kanına gir-	Neviin! Benim <i>kanıma giriyorsun</i> .	30	Ayartıyorsun beni	“deyim”	
yakasına yapış-	Ah! Ağabey, şu kumarı bırakmıyorsun, tefeciler de <i>yakana yapıyor</i> .	32	Hesap soruyor	“deyim”	

İstanbul B1 ders ve çalışma kitaplarında geçen teklifsiz kullanımların yeri sınırlıdır. Buna karşılık, diğer kitaplarda kullanımıyla karşılaşmadığımız teklifsiz bir atasözü bulunmaktadır: “Aç ayı oynamaz” (TDK Sözlük: *teklifsiz dilde*. “kendisinden iş beklenen kimseden emeğinin karşılığı esirgenmemelidir”).

İstanbul B2 Ders Kitabı

Tablo 36. İstanbul B2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcükler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcükler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
Adam sen de!	Ünlem: <i>Adam sen de!</i>	98		ünlem	umursamamak
amele yanığı	Tatilden döndünüz. Ne kadar bronzlaşmışsınız? <i>-Amele yanığım var olur mu?</i>	20		birleşik sözcük	
Bak sen!	<i>Bak sen</i> ne kadar garip	104		ünlem	şaşıрма
beyaz peynir gibi	Tatilden döndünüz. Ne kadar bronzlaşmışsınız? <i>-Beyaz peynir gibiyim.</i>	20	Tenim çok beyaz	deyim	
cehennem ol-	El sallamak Yunanistan'da " <i>Cehennem ol</i> " anlamına gelir.	104		“deyim”	kovmak
Çaputçu	Bana " <i>çaputçu</i> , eskici" diye hitap etmeler beni yolumdan döndürmeye yetmedi.	26	Eskimiş kumaş satan	sıfat	küçümseme
Daha neler!	<i>Daha neler!</i> Ben neden beceremiyorum?	105	Bu kadarı fazla	“deyim” (ünlem)	inanmama

Tuzlu	Ancak şimdilik fiyatı biraz <i>tuzlu</i> .	34	Pahalı	“sıfat” (mecaz)	
Hadi canım sen de!	<i>Hadi canım sen de!</i> Buna inanmak çok zor.	105		“deyim” (ünlem)	inanmama
Hadi oradan!	<i>Hadi oradan!</i> Bu nasıl olabilir ki!	105		“deyim” (ünlem)	inanmama
Hadi ya!	<i>Hadi ya</i> nasıl yemek yiyorlar ki?	105		ünlem	inanmama
havaya uç-	Mutluluktan <i>havaya uçtu</i> .	14	Çok sevindi	“deyim”	
köftehor	<i>köftehor</i>	94		“ünlem”	Sevgiyle karışık azarlama
maymun ol-	<i>Maymun olmak</i>	94	Gülünç duruma düşmek	deyim	
okkallı	Peki hamburgeri biz yapsaydık, köftesini <i>okkallı</i> , lezzetli...	99	“iyi, değerli”	sıfat (mecaz)	
vallaha mı!	<i>Vallaha mı!</i> Haydi deneyelim.	105	Gerçek mi? Doğru mu?	ünlem	şaşıрма
yok artık!	<i>Yok artık</i> bu çok fazla	105		“deyim” (ünlem)	şaşıрма
yok canım!	<i>Yok canım</i> hiç sanmıyorum.	105	Öyle şey olmaz	“deyim” (ünlem)	inanmama

İstanbul B2 Çalışma Kitabı

Tablo 37. İstanbul B2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcüler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü Kullanım	Sözcük Türü/Söz öbeği	Edimsöz değeri
atla-	Haberi alır almaz arabaya <i>atlayıp</i> yanlarına gittik.	7	Binip	“fil”	
ayaklarına kara sular in- (2)	Onun için gönlüme göre bir doğum günü hediyesi bulana kadar her yeri gezdim, <i>ayaklarıma kara sular indi</i> .	8-9	Çok yoruldum	“deyim”	yakınma
beş parasız	Çok zengin ama cimriydi. Üstelik adamı görseniz <i>beş parasız</i> zannedersiniz.	44	Parası olmayan	“sıfat”	
bozul-	Ahmet, Metin kendisine borç vermeyince ona <i>bozuldu</i> .	7	Kızdı, içerledi	fiil (“mecaz”)	
canı çıkmak (2)	Metin'i bizimle gelmeye ikna edene kadar <i>canımız çıktı</i>	8-9	Çok zorlandık	“deyim”	yakınma
çaputçu	Bana " <i>çaputçu</i> , eskici" diye hitap etmeleri beni yolumdan döndürmeye yetmedi.	26	Eskimiş kumaş satan	sıfat	küçümseme

göbeği çatla- (2)	Bu projeyi bitirene kadar <i>göbeğimiz çatladı.</i>	8-9	Çok zorlandık	“deyim”	yakınma
meraktan çatla- (2)	Sınav sonuçları açıklanana kadar <i>meraktan çatladık.</i>	8-9	Çok meraklandık	“deyim”	yakınma
varoş	<i>varoş</i>	27	Kenar mahalleli	“isim”	küçümseme

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 ders ve çalışma kitaplarında diğer düzeylere göre çok daha fazla teklifsiz kullanımlara rastlanmıştır.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1 düzeyinde 6 farklı teklifsiz sözcük, 12 kez kullanılırken aynı düzeyin çalışma kitabında hiç teklifsiz sözcük kullanılmamıştır.

A2 seviye ders kitabında 5 farklı teklifsiz sözcük veya sözcük yine 5 kez kullanılmış, Çalışma Kitabında ise 3 farklı teklifsiz sözcük veya sözcük 5 kez kullanılmıştır.

B1 ders kitabında 4, Çalışma Kitabında yine 4 farklı teklifsiz sözcük veya sözcük kullanılırken;

B2 ders kitabında 18 farklı teklifsiz sözcük veya sözcük, Çalışma Kitabında 9 farklı teklifsiz sözcük veya sözcük 13 kez kullanılmıştır.

A1, A2, B1, B2 ders ve çalışma kitaplarında en fazla kullanılan teklifsiz sözcük veya sözcükler 3'er kullanımla “ne haber” ve “iyilik” olmuştur. Bu iki sözcük de A1 ders kitabında geçmektedir.

4.4.4. *Yedi İklim Türkçe Serisi*

Yedi İklim Türkçe Öğretim Serisi, Yunus Emre Enstitüsü tarafından; Yrd. Doç. Dr. Erol Barın, Dr. Şaban Çobanoğlu, Prof. Dr. Şeref Ateş, Doç. Dr. Mustafa Balcı, Doç. Dr. Cihan Özdemir editörlüğünde (Prof. Dr. Hayati Develi imtiyaz sahibi olarak) hazırlanmıştır. Uzun yıllardır yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan Yunus Emre Enstitüsü ile ilgili bilgiler kurum web sayfasında şu şekilde açıklanmaktadır:

Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfidir.

Yunus Emre Enstitüsü ise Vakfa bağılı bir kuruluş olarak bu Kanunun amaçlarını gerçekleştirmek üzere yurt dışında kurduğı merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarının yanı sıra ülkemizin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürütmekte, ayrıca bilimsel çalışmalara destek vermektedir.

2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsünün yurt dışında 63'den fazla kültür merkezi bulunmaktadır. Kültür merkezlerimizde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan iş birlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızı tanıtmak amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde ülkemiz temsil edilmektedir.

Yedi İklim Türkçe Seti ; A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 olmak üzere toplam 6 seviyeden oluşmaktadır. Ders kitapları, çalışma kitapları, öğretmen kılavuz kitapları, dinleme kitapçıkları ve ses CD'lerinden oluşan *Yedi İklim Türkçe Öğretim Setinin* "Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metni"ndeki seviyeler ve temel yaşam alanları göz önüne alınarak hazırlandığı belirtilmektedir.

Yedi İklim Türkçe setinin her seviyedeki kitabında sekiz ünite ve her üniteye üç alt başlık bulunmaktadır. Her ünitenin girişinde bölüm isimleri, beceriler, ünite içerisinde verilmesi gereken dilbilgisi yapıları ve sözcükler gösterilmektedir. Her ünitenin sonunda Türk kültürüne ait bir unsurun tanıtıldığı çeşitli metinler "Serbest Okuma" başlığı altında yer almaktadır. Yine her ünitenin sonunda "Değerlendirme" ve "Kendimi Değerlendiriyorum" başlıklarıyla ünite boyunca öğrenilen bilgilere yönelik ölçme-değerlendirme bölümleri yer almaktadır.

Kitabın ilk ünitesinin ilk sayfası şu şekildedir:

Üniteye Hazırlık

MERHABA

- Adınız ne?
- Nerelisiniz?
- Nasılsınız?

A. MERHABA

1. Dinleyelim, tekrarlayalım.
Merhaba

Derya

Merhabal

Benim adım Derya.

Memnun oldum.

Merhabal

Benim adım Murat.

Ben de memnun oldum.

Murat

2. Konuşmayı tamamlayalım.

Derya Merhabal

Murat Merhabal

Derya

Murat

Derya

Murat

10 Ünite 1 • Tanışma

Yedi İklim A1 Ders Kitabı

Tablo 38. Yedi İklim A1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Söz ve Sözcükler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcükler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
haydi bakalım	Haydi bakalım doğru lokantaya.	91		ünlem	talimat verme
Bendensiniz	bugün bendensiniz.	91	Hesabı ben ödeyeceğim	[sözce] kalıp söz	söz verme
ne?	Ne ? Ciddi misin?	150	Efendim?	ünlem	şaşıрма

Yedi İklim A1 Çalışma Kitabı

Tablo 39. *Yedi İklim A1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Söz ve Sözcüler Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
-	-	-	-	-	-

Yedi İklim yabancılar için Türkçe A1 ders ve çalışma kitabında geçen teklifsiz kullanımların diğer kitaplara oranla çok az olduğu görülmektedir. Selamlaşma ve tanışma diyaloglarında çoğunlukla geçen teklifsiz sözcük veya sözcülerin hiçbirinden bu kitapta geçmiyor oluşu dikkat çekicidir.

Yedi İklim A2 Ders Kitabı

Tablo 40. *Yedi İklim A2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Söz ve Sözcüler Tablosu*

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
el kadar	<i>el kadar</i> çocukla kavga ediyor	36	Küçücük	“deyim”	
kurt gibi aç	<i>kurt gibi</i> açım	36	Çok açım	“deyim”	
bacak kadar	<i>bacak kadar</i> boyu var.	36	Kısa boylu, küçük	“deyim”	küçümseme
keçi gibi	<i>keçi gibi</i> inatçı bir kardeşim var.	37	Çok inatçı	“deyim”	
güzelim (2)	Biraz daha sabret <i>güzelim</i> . ---Kapı açık <i>güzelim</i> .	37, 143		“ünlem”	seslenme
bre	<i>Bre</i> adam! Sen ne biçim doktorsun?	38	Ey, hey	“ünlem”	seslenme
ay (5)	Ay ne kadar kabasınız! Ay niye zahmet etti? -Ay çok teşekkür ederim, niye zahmet ettiniz? -Ay şekerim bugün olmaz. - Ay hayatım bilmez miyim?	63, 123, 140		“ünlem”	pekiştirme
şekerleme yap-	Tamam sen kılavuzu oku, ben biraz <i>şekerleme yapayım</i> .	74	Kısa bir süre uyuyayım	“deyim”	
canım	Tamam <i>canım</i> . Teşekkür ederim canım.	74, 140		Ünlem (mecaz)	seslenme
ağaç ol-	Adam bekleye bekleye <i>ağaç oldu</i> .	103	Bir yerde ayakta durarak çokça beklemek	“deyim”	

şekerim (2)	Alo, merhaba <i>şekerim</i> . Nasılsın? – Ay <i>şekerim</i> bugün olmaz.	140		Ünlem (mecaz)	seslenme
lafla-	Öğleden sonra bana gel, biraz <i>laflarız</i> .	140	Konuşuruz, sohbet ederiz	fiil	
hayatım (2)	Ay <i>hayatım</i> bilmez miyim? – <i>Hayatım</i> kapı çalıyor.	140		Ünlem (mecaz)	seslenme
kuzucuk (2)	Asuman Hanım çiçeklerini "kuzucuklarım" diye seviyor. - Asuman Hanım hem çiçeklerine "kuzucuklarım" der hem de torunu Meryem'e	144		Ünlem (mecaz)	seslenme
kuzum (2)	Benim küçük <i>kuzum</i> senin yerin ayrı çiçeklerin yeri ayrı.- Ama onlara da <i>kuzum</i> diyorsun.	144		Ünlem (mecaz)	seslenme

Yedi İklim A2 Çalışma Kitabı

Tablo 41. Yedi İklim A2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözceler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözceler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
tilki gibi	<i>Tilki gibi</i> kurnaz	25	Çok kurnaz	“deyim”	
taş gibi	<i>Taş gibi</i> sert	25	Çok sert	“deyim”	
teyzemgil	Yarın <i>teyzemgil</i> bize gelebilir.	67	Teyzem ve ailesi	isim	
hayatım (2)	<i>Hayatım</i> bana bir bardak su getirebilir misin? - Evet <i>hayatım</i> , her yeri su bastı, musluk bozulmuş.	68, 85		ünlem (mecaz)	seslenme
sıkıntıdan patla-	<i>Sıkıntıdan patlamak</i> üzereyim.	85	Çok sıkıldım	“deyim”	yakınma
meraktan çatla-	<i>Meraktan çatlamak</i> üzereyim.	85	Çok merak ettim	“deyim”	yakınma

Yedi İklim A2 ders ve çalışma kitaplarında A1'e kıyasla çok daha fazla teklifsiz sözcük veya sözce kullanılmıştır. Benzetme edatı “gibi”nin öğretimi konusunda ve deyim kullanımlarında diğer kitaplarla bu kez bir paralellik söz konusudur. “Hayatım, kuzum, ay” gibi seslenme ünlemlerinin de sıklıkla kullanılmış olması dikkat çekicidir.

Yedi İklim B1 Ders Kitabı

Tablo 42. Yedi İklim B1 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Söz ve Sözcüler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
ayaklarına kara sular in-	Of anne çok yorulduğum, ayaklarıma kara sular indi.	63	Çok yorulduğum	“deyim”	yakınma
ha	Ha evet, sen Türkçe kursuna gidiyorsun, değil mi?	70		“ünlem”	pekiştirme
vır vır konuş-	Şuraya oturduğumuzdan beri vır vır konuşuyorsun.	70	Fazla konuşuyorsun	“deyim”	eleştirme
hay Allah!	Hay Allah! Yarım saattir gözümü arıyorum ama gözüm kafamdaymış.	165		“deyim” ünlem	şaşırtma

Yedi İklim B1 Çalışma Kitabı

Tablo 43. Yedi İklim B1 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcüler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
haydi	Haydi binin arabaya veterinerle birlikte gidelim.	8		“ünlem”	isteklendirmek, talimat vermek

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe kitaplarındaki teklifsiz kullanımların sıklığı her seviyede birbirinden oldukça farklı görünmektedir. A1’de az olan kullanım, A2’de fazla, B1’de ise fazla olması beklenirken yine az olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kitaplarda teklifsiz kullanımlar birkaç deyim ve ünlemle sınırlı kalmıştır.

Yedi İklim B2 Ders Kitabı

Tablo 44. Yedi İklim B2 Ders Kitabında Geçen Teklifsiz Söz ve Sözcüler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
kardeşim (3)	Ya kardeşim ne kadar değişmişsin! -Ee anlat bakalım kardeşim neler yapıyorsun? - Hayırlısı olsun kardeşim.	10		“ünlem”	seslenme
ne yaparsın	Ee ne yaparsın hayat yıpratıyor insanı.	10		deyim	çaresizlik, kabullenme
eh fena değil.	Nasılsın? Eh fena değil.	14		“deyim”	bilgi verme

ay	Ay çok özür dilerim Serkan.	14		“ünlem”	pekiştirme
kan ter içinde kal-	Cehennem sıcaklığında <i>kan ter içinde kalıyorum</i>	16	Çok terliyorum.	“deyim”	yakınma
nesin sen kör mü?	<i>Nesin sen kör mü?</i>	16	Görmüyor musun?	ünlem	eleştirme
yağ çek-	Haydi haydi yağ çekmeyi bırak da işine bak.	20	Gereksiz övmeyi bırak	“deyim”	eleştirme
kör olası	<i>Kör olası</i> adam arabamıza çarptı	29		“deyim”	beddua etmek
canım	Haklısın <i>canım</i> , çok bitkinim	68		“ünlem” / isim	seslenme
güzelim	E biraz da kabahat sende <i>güzelim</i> .	68		“ünlem” / isim (mec.)	seslenme
hayatım	<i>hayatım</i> müjde! Akşam annemler bize yemeğe gelecekler	97		ünlem / isim (mec.)	seslenme
aşkım	<i>aşkım</i> ne siparişi	97		ünlem / isim	seslenme
evlat	<i>Evlatt!</i> istersen hesabı getir ödeyeyim	115		“ünlem” (mec.)	seslenme
çakmak çakmak	zihni <i>çakmak çakmak</i>	156		Sıfat / “deyim” (ikileme)	övme
çat kapı	Biz de <i>çat kapı</i> geldik.	166	Beklenmedik bir zamanda kapıyı çalarak	“Birleşik sözcük, zarf, mecaz”	
aşk olsun	<i>Aşk olsun</i> ne diye zahmet ettiniz?	166		“deyim”	sitem etme
kendi yağında kavrul-	<i>Kendi yağımızda kavruluyoruz.</i>	166		“deyim”	yetinme
donakal-	Patron faturaları görünce <i>donakaldı.</i>	169	Çok şaşırdı	birleşik fiil	
ağabeylerim, ablalarım	<i>Ağabeylerim, ablalarım</i> , elimde görmüş olduğunuz kalem 24 ayar altından yapılmıştır.	170		ünlem	seslenme

Yedi İklim B2 Çalışma Kitabı

Tablo 45. Yedi İklim B2 Çalışma Kitabında Geçen Teklifsiz Söz ve Sözcüler Tablosu

Teklifsiz sözcük ve sözcüler	Bağlam	Sayfa	Ölçünlü kullanım	Sözcük türü/söz öbeği	Edimsöz değeri
kör olası	Annem <i>kör olası</i> musluk yine bozulmuş diye sinirlendi	15		“deyim”	beddua etme
cehenneme direk olası	Kadın, çürük domates satan pazarcıya <i>cehenneme direk olası</i> diye söylendi	15		“deyim”	beddua etme
boyuna bakmadan	<i>Boyuna bakmadan</i> ne işlere giriştin sen	18		deyim	eleştirme

Yedi İklim Türkçe B2 ders ve çalışma kitapları aynı serinin diğer seviyelerine göre daha fazla teklifsiz kullanım barındırmaktadır. “Beddua” edimsöz değerlerinin fazlalığı dikkat çekiciyken deyim ve ünlem kullanımları diğer kitaplarla eşdeğerdir.

Yedi İklim Türkçe A1 kitabında 3 farklı teklifsiz sözcük veya sözce kullanılırken çalışma kitabında hiç teklifsiz sözce kullanımına rastlanmamıştır.

A2 düzey ders kitabında 15 farklı teklifsiz sözcük veya sözce 24 kez kullanılmış, çalışma kitabında da 6 teklifsiz sözcük veya sözce 7 kez kullanılmıştır.

B1 düzey ders kitabında 4, çalışma kitabında 1 teklifsiz sözcük/sözce kullanılırken,

B2 düzey ders kitabında 19 teklifsiz sözce 21 kez kullanılmıştır. B2 çalışma kitabında ise 3 farklı teklifsiz sözcük/sözce bulunmuştur.

A1, A2, B1 ve B2 ders ve çalışma kitaplarında en fazla kullanılan teklifsiz sözcük A2 ders kitabında geçen “ay” ünlemi olmuştur.

4.4.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında Geçen Teklifsiz Kullanımların Çözümlemesi

Tablo 46. *İncelenen Kitaplardaki Toplam Teklifsiz Sözcük/Sözce Kullanımı Tablosu*

Kitaplar	Teklifsiz sözcük/sözce	Toplam kullanım
<i>Türkçenin Kapıları</i> (4 kitap)	33	68
<i>İstanbul</i> (8 kitap)	49	61
<i>Yeni Hitit</i> (4 kitap)	50	63
<i>Yedi İklim</i> (8 kitap)	51	63

Tezimiz kapsamında olan 24 yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitabı incelendikten sonra yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere en fazla farklı teklifsiz sözce kullanan kitap serisi (8 kitap) *Yedi İklim Türkçe*'dir. Tekrarlarla birlikte toplam kullanımda ise *Türkçenin Kapıları* serisi, 4 kitaptan oluşmasına rağmen ilk sırayı almaktadır.

Tablo 47. *İncelenen Kitaplarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sıklığı Tablosu*

Sözcük / Sözce	Sıklık	Toplam
Ne var ne yok	10	18
Ne haber	8	
İyilik	6	14
İyilik sağlık	4	
Sağlık güzellik	4	
Selam	12	12
Şey		6
Ay		6
Olmaz öyle şey		5
Vallahi		5
Hayatım		5
Fena değil		4
Taş gibi		4
Kardeşim		4
Hadi canım sen de	3	4
Hadi oradan	1	
Ayaklarına kara sular inmek		3
Canı çıkmak		3
Meraktan çatlamak		3
Güzelim		3
Canım		3
Helal olsun		2
At gibi		2
Göbeği çatlamak		2
Keçi gibi		2
Şekerim		2
Tilki gibi		2
Kuzucuk		2
Kuzum		2
Çocuk		2
Canavar		2

Diline dolamak		2
Kulak asmamak		2
Hay Allah		2
Ağaç olmak		2
Kör olası		2
Tuzlu		2
Hay Allah		2
Allahını seversen	1	2
Allah aşkına	1	
Cehennem ol	1	2
Cehenneme direk olası	1	

İncelenen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarındaki tüm teklifsiz kullanımlar incelendiğinde, birçok kez yinelenen sözcük veya söz dizisi olduğu görülmektedir. Bunlar arasında en çok yeri 18 kullanımla “ne var ne yok” (“ne haber”), 14 kullanımla “iyilik” (“iyilik sağlık”, “sağlık güzellik”) ve 12 kullanımla “selam” almaktadır. A1 seviyesindeki tanışma ve selamlaşma diyaloglarında geçen bu teklifsiz kullanımlar *Yedi İklim* hariç diğer kitapların tümünde bulunmaktadır.

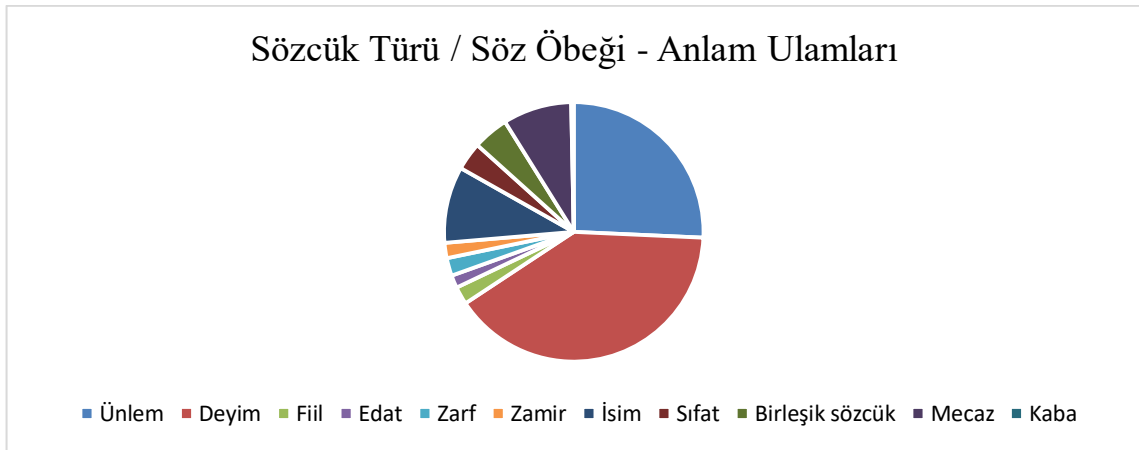
Belirsiz anlamda bir söz olan “şey” ve bir şaşırma, ürkme, sevinme ünlemi olan “ay” da sekizer kullanımla kitaplarda sıklıkla başvurulmuş teklifsiz kullanımlar arasında yer almaktadır.

Tablo 48. *İncelenen Kitaplarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sözcük Türü Sıklığı Tablosu*

	Sözcük türü / Söz öbeği									Anlam ulamları	
	Ünlem	Deyim	Fiil	Edat	Zarf	Zamir	İsim	Sıfat	Birleşik sözcük	Mecaz	Kaba
<i>Türkçenin Kapıları 1</i>	19	15	-	5	5	6	10	-	5	4	-
<i>Türkçenin Kapıları 2</i>	12	7	-	-	1	-	2	-	1	-	1
<i>İstanbul</i>	1	7	-	-	-	-	3	-	1	-	-

<i>A1</i>											
<i>İstanbul</i>	1	7	-	-	-	-	-	1	-	-	-
<i>A2</i>											
<i>İstanbul</i>	1	4	1	-	-	-	-	-	1	1	-
<i>B1</i>											
<i>İstanbul</i>	10	17	2	-	-	-	1	5	1	3	-
<i>B2</i>											
<i>Yeni Hitit</i>	4	19	-	-	-	-	9	-	3	3	-
<i>1</i>											
<i>Yeni Hitit</i>	-	24	2	-	1	-	-	4	1	3	-
<i>2</i>											
<i>Yedi İklim</i>	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>A1</i>											
<i>Yedi İklim</i>	18	11	1	-	-	-	1	-	-	10	-
<i>A2</i>											
<i>Yedi İklim</i>	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>B1</i>											
<i>Yedi İklim</i>	11	11	1	-	-	-	4	1	1	4	-
<i>B2</i>											
Toplam	82	125	7	5	7	6	30	11	14	28	1

Grafik 7. İncelenen Kitaplarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Sözcük Türü Sıklığı Grafiği

Yukarıdaki tablo ve grafikte de görüldüğü üzere, incelenen tüm kitaplarda en fazla kullanılan teklifsiz sözcük türü büyük bir farkla “deyim”dir. Söz konusu kitaplar içinde de deyim en fazla *Yeni Hitit-2’de* (24 kez) yer almaktadır. İncelenen kitaplara seviye ve teklifsiz deyim kullanımı açısından bakıldığında çıkan sonucun, *Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde* (2013) “Arkadaşlar Arasında Resmiyete Dayanmayan Konuşma” bölümünde B1’de geçen “Konuşma arkadaşları kendisinin de bulunduğu bir ortamda, anlaşılır şekilde, zor deyimler kullanmadan, genel konular hakkında konuştuklarında, söylenenin çoğunu anlayabilir” (s. 79) kazanımıyla doğru orantılı olduğu söylenebilir. Dil öğretiminde sözcük dağarcığının gelişmesi, doğal konuşmalarda ya da metinlerde kullanılan sözcükler ve deyimlerle doğrudan karşılaşarak mümkün olmaktadır, öğretim kitapları da bu gelişimin en önemli araçlarından biridir. Söz konusu kitaplarda bu kazanım ve öneme dikkat edilerek diğer türlere oranla oldukça fazla sayıda teklifsiz deyim yer verilmiştir.

İncelenen kitaplarda sıklık açısından teklifsiz deyimleri “ünlem”ler izlemektedir. Teklifsiz sözcük ve sözcelerin kitaplarda sadece diyaloglarda geçtiği düşünülürse günlük konuşmalarımızı doğru biçimde yansıtabilmek amacıyla kitaplarda sıklıkla teklifsiz ünlemlere başvurulduğu açıktır.

Anlam ulamalarında karşımıza çıkan “kaba” dil kullanımında tek bir teklifsiz sözcük görülmektedir: herif. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kaba, hakaret içeren sözcük ya da sözcelerin öğretilmesi tercih edilmemektedir. Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe kitaplarında kaba sözcük kullanımının sadece bir taneyle sınırlı olması anlaşılabilir bir durumdur.

Tablo 49. *İncelenen Kitaplarda Geçen Teklifsiz Sözcük ve Sözcelerin Edimsöz Sıklığı Tablosu*

Edimsöz değerleri	<i>Yeni Hitit</i>	<i>Türkçenin Kapıları</i>	<i>İstanbul</i>	<i>Yedi İklim</i>	Toplam
yakınma	12	2	12	4	30
seslenme	-	4	-	23	27
hal hatır sorma	5	9	5	-	19
bilgi verme	5	7	6	1	19

selamlama	3	10	-	-	13
eleştirme	2	1	3	4	10
pekiştirme	-	1	-	7	8
şaşıрма	-	2	3	2	7
inanmama	-	1	5	-	6
tereddüt etme, sözcük arama	-	6	-	-	6
karşı çıkma	-	5	-	-	5
pekiştirme, inandırma	-	5	-	-	5
küçümseme	-	-	4	1	5
sitem etme	3	-	-	1	4
özeleştirme yapma	3	-	-	-	3
rica etme, yalvarma	2	1	-	-	3
cesaretlendirme	-	3	-	-	3
beddua etme	-	-	-	3	3
beğenme, takdir etme	-	2	-	-	2
önemsememe	2	-	-	-	2
hafifseme	1	1	-	-	2
sinirlenme	-	1	-	-	1
usanma	-	1	-	-	1
sevinme	1	-	-	-	1
hor görme	-	-	1	-	1
usanma, öfkelenme	-	-	1	-	1
uyarma	-	1	-	-	1
tehdit etme	-	-	1	-	1
umursamama	-	-	1	-	1
kovma	-	-	1	-	1
sevgiyle karşılık azarlama	-	-	1	-	1
söz verme	-	-	-	1	1

isteklendirme, talimat vermek	-	-	-	1	1
şaşkınlık belirtme	1	-	-	-	1
hakaret etme	-	1	-	-	1
hor görme	-	-	1	-	1
usanma / öfkelenme	-	-	1	-	1
tehdit etme	-	-	1	-	1
itiraz etme	-	-	1	-	1
umursamama	-	-	1	-	1
kovmak	-	-	1	-	1
çaresizlik, kabullenme	-	-	1	-	1
övme	-	-	1	-	1
yetinme	-	-	1	-	1

Kitaplarda geçen teklifsiz kullanımların edimsöz sıklığı tablosu incelendiğinde en fazla “yakınma” (30 kez), “seslenme” (27 kez), “hal hatır sorma” (19 kez) ve “bilgi verme” (19 kez) edimsözlerinin kullanıldığını görülmektedir. Kitapların ortak olarak en fazla kullandığı edimsöz değerleri “yakınma” ve “hal hatır sorma” olmuştur. Tanışma ve selamlaşma diyaloglarında sıklıkla kullanılan “hal hatır sorma” edimsöz değeri bir tek *Yedi İklim* kitaplarında hiç kullanılmamıştır. Özellikle A1 seviyesinde öğrencilere tanışma ve selamlaşma diyalogları öğretilirken teklifsiz olarak hal hatır sorma edimsözünün öğretilmesi, öğrencilerin gerçek hayattaki konuşmalarında arkadaşları ile nasıl diyaloga başlayacaklarını bilmeleri açısından oldukça önemli bir konudur.

4.4.5.1. Kitaplarda geçen teklifsiz kullanımlar ve Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri

Tablo 50. *Kitaplarda geçen teklifsiz kullanımlar ve Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri Tablosu*

Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde (deyim - atasözü)			
Teklifsiz (tkz) olarak gösterilen sözcükler	Teklifsiz (tkz) olarak gösterilmeyen ve hiçbir açıklama getirilmemiş olan sözcükler ve sözceler	Argo olarak gösterilen sözcükler ve sözceler	Diğer açıklamalar (Mecaz, hakaret, kaba, halk dili)
Yahu	Aslanım (“Aslanım benim” ¹⁰)	Dalga geç-	İyilik sağlık(mec.)
Herif	Ayağı alış-	Kafayı ye-	Koç (koçum)
Aç ayı oynamaz	Fena değil (“eh işte fena değil”)	Ağaç ol-	Okkalı (mec.)
Köftehor	İdare et- (“eh idare eder”)	Yağ çek-	Bozul- (mec.)
Şekerim	Haydi göreyim seni	Tiye al-	Canavar (mec.)
Kuzum	Ne haber	Gıcık ol-	Çat kapı (mec.)
Çaktırmadan	Selam		Pohpohlamak (halk ağzı)
	Şey		
	Yer yarılıp içine gir-		
	Allah aşkına		
	Abi		
	Amma		
	Aptallık (“aptallık et-“)		
	Eşek gibi (anlam farklı)		
	Haydi canım sen de (“hadi canım		
	Helal olsun		
	Kardeş (“kardeşim”)		
	Küplere bin-		
	Saçma sapan		
	Yapma yahu (“yapma ya”)		
	İyilik		
	<u>Beş para</u>		
	<u>At gibi (anlam farklı)</u>		
	Dünya kadar		
	Su gibi (“su gibi para harca-“)		
	Aman (“amaaan”)		
	Dağıt- (yoksa dağıt-)		
	Dikiş tutturama-		
	Çene çal		
	Kanına gir-		
	Yakasına yapış-		
	Amele yanığı		
	<i>Beyaz peynir gibi</i>		
	Cehennem ol-		
	Haydi oradan (“hadi oradan”)		
	Havalara uç- (havaya uç-)		
	Yok canım		
	Atla-		
	Ayaklarına kara sular in-		

¹⁰ Öğretim kitaplarında yer alan biçim

Beş parasız
Canı çık-
Çaputçu
Göbeği çatla-
Meraktan çatla-
Varoş
Hay Allah
Ne olur
Kolu kop-
Meraktan öl-
Çocuk
Çocuk oyuncağı
Leş gibi
Başını alıp git-
Diline dolamak
Kulak as- (“kulak asma-“)
Gökte ararken yerde bul-
Kaş yapayım derken göz çıkar-
Boynuz isterken kulaktan ol-
Foyası ortaya çık-
Kafaya tak- (“kafayı tak-“)
Başının etini ye-
Tuzlu
Kaçık
Kambersiz düğün olmaz
Çarçur (“çarçur et-“)
Şen şakrak
Kaş yapayım derken göz çıkar-
Allahını seversen
Taş çatlasa
Boşboğaz
Ne
El kadar
Bacak kadar
Güzelim
Bre
Ay
Şekerleme yap-
Canım
Lafla-
Tilki gibi
Taş gibi
Ha
Vır vır (“vır vır konuş-“)
Hay Allah
Ne yaparsın
Kör olası

Evlat
Çakmak çakmak
Aşk olsun
Kendi yağıyla kavrul-
Donakal-
<i>Ağabey (ağabeylerim ablalarım)</i>

Yukarıdaki tabloda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında bulduğumuz teklifsiz sözcük ve sözcelere Türk Dil Kurumu sözlüğünde hangi açıklamaların yazıldığı gösterilmiştir. Tabloyu incelediğimizde sadece 7 sözcüğe teklifsiz olarak açıklama yazıldığı görülmektedir.

Birbirine benzer nitelikte olan sözcüklerin yine tutarlı olmayan bir biçimde çok azının teklifsiz olarak belirtilmesi ve büyük çoğunluğuna bir açıklama yapılmamış olması yine karşımıza çıkmaktadır.

Teklifsiz olarak nitelendirilebilecek onlarca sözcük veya sözce varken ilk kez bir atasözü için (“aç ayı oynamaz”) “teklifsiz (senlibenli) konuşmada” şeklinde bir açıklama yapıldığı görülmektedir. Buna karşın teklifsiz olduğu oldukça açık olan birçok deyim açıklama yapılmadan bırakılmıştır. Hangi sözcük veya sözcelere argo, hangilerine teklifsiz, hangilerine kaba ya da hakaret olarak açıklama yapıldığı ile ilgili olarak bir tutarsızlık söz konusudur.

4.4.5.2. Kitaplarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve TDK Sözlüğü ile Dil Derneği Sözlüğünün Karşılaştırılması

Tablo 51. *Kitaplarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve Türk Dil Kurumu ve Dil Derneği Sözlüklerinin Karşılaştırılma Tablosu*

Sözcük/Sözce	TDK	DD
	Açıklama	Açıklama
Abi	açıklama yok	açıklama yok
Aç ayı oynamaz	teklifsiz	teklifsiz
<i>Ağabey (ağabeylerim ablalarım)</i>	açıklama yok	açıklama yok
Ağaç ol-	argo	sözlükte bulunmuyor
Allah aşkına	açıklama yok	açıklama yok
Allahını seversen	açıklama yok	açıklama yok
Aman (“amaaan”)	açıklama yok	açıklama yok
Amele yanığı	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor

Amma	açıklama yok	açıklama yok
Aptallık (“aptallık et-“)	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor
Aslanım (Aslanım benim)	açıklama yok	açıklama yok
Aşk olsun	açıklama yok	açıklama yok
<i>At gibi (anlam farklı)</i>	açıklama yok	açıklama yok
Atla-	açıklama yok	açıklama yok
Ay	açıklama yok	açıklama yok
Ayağı alış-	açıklama yok	açıklama yok
Ayaklarına kara sular in-	açıklama yok	açıklama yok
Bacak kadar	açıklama yok	açıklama yok
Başını alıp git-	açıklama yok	açıklama yok
Başının etini ye-	açıklama yok	açıklama yok
<i>Beş para</i>	açıklama yok	açıklama yok
Beş parasız	açıklama yok	açıklama yok
<i>Beyaz peynir gibi</i>	açıklama yok	açıklama yok
Boşboğaz	açıklama yok	açıklama yok
Boynuz isterken kulaktan ol-	açıklama yok	açıklama yok
Bozul-	mecaz	mecaz
Bre	açıklama yok	açıklama yok
Canavar	mecaz	mecaz
Canı çık-	açıklama yok	açıklama yok
Canım	açıklama yok	açıklama yok
Cehennem ol-	açıklama yok	açıklama yok
Çakmak çakmak	açıklama yok	açıklama yok
Çaktırmadan	teklifsiz	teklifsiz
Çaputçu	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor
Çarçur (“çarçur et-“)	açıklama yok	açıklama yok
Çat kapı	mecaz	açıklama yok
Çene çal	açıklama yok	açıklama yok
Çocuk	açıklama yok	açıklama yok
Çocuk oynacağı	açıklama yok	açıklama yok
Dağıt- (yoksa dağıt-)	açıklama yok	mecaz
Dalga geç-	argo	argo
Dikiş tutturama-	açıklama yok	açıklama yok
Diline dola-	açıklama yok	açıklama yok
Donakal-	açıklama yok	açıklama yok
Dünya kadar	açıklama yok	açıklama yok
El kadar	açıklama yok	açıklama yok
Eşek gibi	açıklama yok	açıklama yok
Evlat	açıklama yok	açıklama yok
Fena değil (“eh işte fena değil”)	açıklama yok	açıklama yok
Foyası ortaya çık-	açıklama yok	açıklama yok
Gıcık ol-	argo	argo
Göbeği çatla-	açıklama yok	açıklama yok
Gökte ararken yerde bul-	açıklama yok	açıklama yok
Güzelim	açıklama yok	teklifsiz
Ha	açıklama yok	açıklama yok

Havalara uç- (havaya uç-)	açıklama yok	açıklama yok
Hay Allah	açıklama yok	açıklama yok
Hay Allah	açıklama yok	açıklama yok
Haydi canım sen de (“hadi canım	açıklama yok	açıklama yok
Haydi göreyim seni	açıklama yok	Sözlükte bulunmuyor
Haydi oradan (“hadi oradan”)	açıklama yok	açıklama yok
Helal olsun	açıklama yok	açıklama yok
Herif	teklifsiz	teklifsiz
İdare et- (“eh idare eder”)	açıklama yok	açıklama yok
İyilik	açıklama yok	açıklama yok
İyilik sağlık	mecaz	açıklama yok
Kaçık	açıklama yok	mecaz
Kafaya tak- (“kafayı tak-“)	açıklama yok	açıklama yok
Kafayı ye-	argo	argo
Kambersiz düğün olmaz	açıklama yok	açıklama yok
Kanına gir-	açıklama yok	açıklama yok
Kardeş (“kardeşim”)	açıklama yok	teklifsiz
Kaş yapayım derken göz çıkar-	açıklama yok	açıklama yok
Kaş yapayım derken göz çıkar-	açıklama yok	açıklama yok
Kendi yağıyla kavrul-	açıklama yok	açıklama yok
Koç (koçum benim)	mecaz	mecaz
Kolu kop-	açıklama yok	açıklama yok
köftehor	teklifsiz	teklifsiz
Kör olası	açıklama yok	açıklama yok
Kulak as- (“kulak asma-“)	açıklama yok	açıklama yok
kuzum	teklifsiz	teklifsiz
Küplere bin-	açıklama yok	açıklama yok
Lafla-	açıklama yok	açıklama yok
Leş gibi	açıklama yok	açıklama yok
Meraktan çatla-	açıklama yok	açıklama yok
Meraktan öl-	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor
Ne	açıklama yok	açıklama yok
Ne haber	açıklama yok	açıklama yok
Ne olur	açıklama yok	açıklama yok
Ne yaparsın	açıklama yok	açıklama yok
Okkalı	mecaz	mecaz
Pohpohlamak	Halk ağzı	açıklama yok
Saçma sapan	açıklama yok	açıklama yok
selam	açıklama yok	açıklama yok
Su gibi (“su gibi para harca-“)	açıklama yok	açıklama yok
şekerim	teklifsiz	teklifsiz
Şekerleme yap-	açıklama yok	mecaz
Şen şakrak	açıklama yok	açıklama yok
Şey	açıklama yok	açıklama yok
Taş çatlasa	açıklama yok	açıklama yok
Taş gibi	açıklama yok	açıklama yok
Tilki gibi	açıklama yok	açıklama yok

Tiye al-	argo	argo
Tuzlu	açıklama yok	mecaz
Varoş	açıklama yok	açıklama yok
Vir vir (“vir vir konuş-”)	açıklama yok	açıklama yok
Yağ çek-	argo	argo
Yahu	teklifsiz	teklifsiz
Yakasına yapış-	açıklama yok	açıklama yok
Yapma yahu (“yapma ya”)	açıklama yok	sözlükte bulunmuyor
Yer yarıp içine gir-	açıklama yok	açıklama yok
Yok canım	açıklama yok	açıklama yok

Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarında bulduğumuz teklifsiz sözcük ve sözcükler için Türk Dil Kurumu Sözlüğü ve Dil Derneği Sözlüğüne karşılaştırmalı olarak baktığımızda yine iki sözlük arasında birçok farklılık görülmektedir.

Bunlardan en dikkat çekici olanı “güzelim” ve “kardeşim”dir. Bu iki sözcüğe de Türk Dil Kurumu Sözlüğünde açıklama yapılmamışken, Dil Derneği Sözlüğünde her iki sözcük de “teklifsiz” olarak belirtilmiştir. Dil Derneği Sözlüğü bu iki sözcüğe doğru bir açıklama getirmiş olsa da açıklamaları büyük çoğunlukla Türk Dil Kurumu Sözlüğü ile örtüşmektedir.

4.4.5.3. Kitaplarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve 1983 ve 2018 TDK Sözlüklerinin Karşılaştırılması

Tablo 52. *Kitaplarda Geçen Teklifsiz Kullanımlar ve 1983 ve 2018 Basım Türk Dil Kurumu Sözlüklerinin Karşılaştırılması Tablosu*

Sözcük/Sözce	1983	2018
Abi	sözlükte yok	açıklama yok
Aç ayı oynamaz	teklifsiz	teklifsiz
<i>Ağabey (ağabeylerim ablalarım)</i>	açıklamayok	açıklama yok
Ağaç ol-	sözlükte yok	argo
Allah aşkına	açıklama yok	açıklama yok
Allahını seversen	açıklama yok	açıklama yok
Aman (“amaaan”)	açıklama yok	açıklama yok
Amele yanıği	sözlükte yok	açıklama yok
Amma	açıklama yok	açıklama yok
Aptallık (“aptallık et-“)	açıklama yok	açıklama yok
Aslanım (Aslanım benim)	açıklama yok	açıklama yok
Aşk olsun	açıklama yok	açıklama yok
<i>At gibi (anlam farklı)</i>	açıklama yok	açıklama yok

Atla-	açıklama yok	açıklama yok
Ay	açıklama yok	açıklama yok
Ayağı alış-	açıklama yok	açıklama yok
Ayaklarına kara sular in-	açıklama yok	açıklama yok
Bacak kadar	açıklama yok	açıklama yok
Başını alıp git-	açıklama yok	açıklama yok
Başının etini ye-	açıklama yok	açıklama yok
<i>Beş para</i>	açıklama yok	açıklama yok
Beş parasız	açıklama yok	açıklama yok
<i>Beyaz peynir gibi</i>	sözlükte yok	açıklama yok
Boşboğaz	açıklama yok	açıklama yok
Boynuz isterken kulaktan ol-	açıklama yok	açıklama yok
Bozul-	mecaz	mecaz
Bre	açıklama yok	açıklama yok
Canavar	mecaz	mecaz
Canı çık-	açıklama yok	açıklama yok
Canım	açıklama yok	açıklama yok
Cehennem ol-	açıklama yok	açıklama yok
Çakmak çakmak	sözlükte yok	açıklama yok
Çaktırmadan	teklifsiz	teklifsiz
Çaputçu	sözlükte yok	açıklama yok
Çarçur (“çarçur et-“)	açıklama yok	açıklama yok
Çat kapı (mec.)	açıklama yok	mecaz
Çene çal	açıklama yok	açıklama yok
Çocuk	açıklama yok	açıklama yok
Çocuk oyuncuğu	açıklama yok	açıklama yok
Dağıt- (yoksa dağıt-)	mecaz	açıklama yok
Dalga geç-	argo	argo
Dikiş tutturama-	açıklama yok	açıklama yok
Diline dola-	açıklama yok	açıklama yok
Donakal-	açıklama yok	açıklama yok
Dünya kadar	açıklama yok	açıklama yok
El kadar	açıklama yok	açıklama yok
Eşek gibi	açıklama yok	açıklama yok
Evlat	açıklama yok	açıklama yok
Fena değil (“eh işte fena değil”)	açıklama yok	açıklama yok
Foyası ortaya çık-	açıklama yok	açıklama yok
Gıcık ol-	argo	argo
Göbeği çatla-	açıklama yok	açıklama yok
Gökte ararken yerde bul-	açıklama yok	açıklama yok
Güzelim	teklifsiz	açıklama yok
Ha	teklifsiz	açıklama yok
Havalara uç- (havaya uç-)	sözlükte yok	açıklama yok
Hay allah	açıklama yok	açıklama yok
Haydi canım sen de (“hadi canım	açıklama yok	açıklama yok
Haydi göreyim seni	sözlükte yok	açıklama yok
Haydi oradan (“hadi oradan”)	açıklama yok	açıklama yok

Helal olsun	açıklama yok	açıklama yok
Herif	teklifsiz	teklifsiz
İdare et- (“eh idare eder”)	açıklama yok	açıklama yok
İyilik	açıklama yok	açıklama yok
İyilik sağlık	açıklama yok	mecaz
Kaçık	mecaz	açıklama yok
Kafaya tak- (“kafayı tak-“)	sözlükte yok	açıklama yok
Kafayı ye-	sözlükte yok	argo
Kambersiz düğün olmaz	açıklama yok	açıklama yok
Kanına gir-	açıklama yok	açıklama yok
Kardeş (“kardeşim”)	teklifsiz	açıklama yok
Kaş yapayım derken göz çıkar-	açıklama yok	açıklama yok
Kendi yağıyla kavrul-	açıklama yok	açıklama yok
Koç (koçum benim)	mecaz	mecaz
Kolu kop-	açıklama yok	açıklama yok
Köftehor	teklifsiz	teklifsiz
Kör olası	açıklama yok	açıklama yok
Kulak as- (“kulak asma-“)	açıklama yok	açıklama yok
Kuzum	teklifsiz	teklifsiz
Küplere bin-	açıklama yok	açıklama yok
Lafla-	halk dili	açıklama yok
Leş gibi	açıklama yok	açıklama yok
Meraktan çatla-	açıklama yok	açıklama yok
Meraktan öl-	sözlükte yok	açıklama yok
Ne	açıklama yok	açıklama yok
Ne haber	açıklama yok	açıklama yok
Ne olur	açıklama yok	açıklama yok
Ne yaparsın	açıklama yok	açıklama yok
Okkalı	mecaz	mecaz
Pohpohlamak	açıklama yok	Halk ağzı
Saçma sapan	açıklama yok	açıklama yok
Selam	açıklama yok	açıklama yok
Su gibi (“su gibi para harca-“)	açıklama yok	açıklama yok
Şekerim	teklifsiz	teklifsiz
Şekerleme yap-	mecaz	açıklama yok
Şen şakrak	açıklama yok	açıklama yok
Şey	açıklama yok	açıklama yok
Taş çatlasa	açıklama yok	açıklama yok
Taş gibi	açıklama yok	açıklama yok
Tilki gibi	açıklama yok	açıklama yok
Tiye al-	sözlükte yok	argo
Tuzlu	mecaz	açıklama yok
Varoş	açıklama yok	açıklama yok
Vır vır (“vır vır konuş-“)	açıklama yok	açıklama yok
Yağ çek-	argo	argo
Yahu	teklifsiz	teklifsiz
Yakasına yapış-	açıklama yok	açıklama yok

Yapma yahu (“yapma ya”)	sözlükte yok	açıklama yok
Yer yarılıp içine gir-	açıklama yok	açıklama yok
Yok canım	açıklama yok	açıklama yok

Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarında geçen teklifsiz söz ve sözcelerin Türk Dil Kurumu Sözlüğünün 1983 basım ve 2011 basım sözlüklerindeki dil düzeyleri açıklamaları bakımından karşılaştırıldığında bazı farklılıklar görülmektedir.

“Abi, amele yanığı, beyaz peynir gibi, çakmak çakmak, çaputçu, havaya uçmak, haydi göreyim seni, kafaya takmak, meraktan ölmek, yapma yahu” söz ve sözceleri 1983 basımda sözlükte bulunmuyorken 2011 basım sözlükte hiçbir açıklama yapılmadan bulunmaktadır. Bu söz ve sözceler yeni bir çalışmayla sözlüğe katılırken dil düzeyleri açıklanmamıştır.

“Dağıtmak, kaçık, şekerleme yapmak, tuzlu” söz ve sözceleri 1983 basım sözlükte “mecaz” olarak geçerken 2011 basım sözlükte yine hiçbir açıklama yapılmadan bulunmaktadır. Oysa bu sözcükler halen mecazi anlamda kullanılmakta ve teklifsiz iletişim durumlarında kullanılmaya devam etmektedir.

“Tiye almak, kafayı yemek, ağaç olmak” sözcükleri 1983 basım sözlüğünde yer almazken, 2011 sözlüğüne alınmış ve “argo” olarak açıklama yapılmıştır. Sözcüklerin sözlüğe katılırken benzer nitelikler göstermelerine rağmen bir kısmına dil düzeyi ile ilgili açıklama yapılırken birçoğunun açıklamasız bırakılması tutarsızlık oluşturmaktadır.

4.5. ODTÜ SÖZLÜ TÜRKÇE DERLEMİNDE VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ KİTAPLARINDA GEÇEN TEKLİFSİZ DİL KULLANIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

ODTÜ Sözlü Türkçe derleminde bulunan 23 kayıt arasından teklifsiz sözcük ve sözce saptanan 13 kayıt ve alanda en fazla kullanılan 4 Türkçe öğretim kitap serisindeki teklifsiz kullanımlar karşılaştırıldığında bazı dikkat çekici veriler ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle eksilteli kullanım içeren “naber, napıyon, valla” vb. gibi sözcük ve sözceler sadece sözlü derlemde bulunmakta, kitapların bu eksilteli kullanımlara hiç yer vermediği görülmektedir.

İnandırma, şaşırma gibi edimsöz değerleri içeren “valla”, “valla mı” ve ardından “napıyon” “naaptın” sözcük ve sözceleri, sözlü derlemde en fazla yer alan teklifsiz kullanımlar iken kitaplarda en sık kullanılan teklifsiz sözcük “selam” olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz üzere sözlü derlemde çıkan sonuçlar bütüncede yer alan konuşma konularından kaynaklanıyor olabilir. Günlük hayattan daha farklı bütünceler incelendiğinde farklı sonuçların ortaya çıkması olasıdır. Ayrıca derlemdeki konuşucuların dil ve eğitim düzeyleri ile yaş aralıkları birer ölçüt olabilir. Ancak buradaki verilerden de bazı sonuçlara ulaşılabilir. İnsanların günlük konuşmalarda teklifsiz kullanımlara ne kadar çok yer verdiğinden önceki bölümlerde söz edilmişti. Bu bağlamda ana dili Türkçe olan konuşurların karşılarındaki kişilere kendilerini inandırmaya çalıştığı veya şaşkınlığını belirttiği ya da söylediklerini pekiştirdiği durumlarda “valla, valla mı” gibi teklifsiz sözcüklere sıkça başvurdukları günlük hayatta da gözlemleyebileceğimiz bir durumdur. Buna karşın alanda en fazla kullanılan 4 Türkçe öğretim kitap serisinin sadece ikisinde (*Yeni Hitit* ve *İstanbul*) “vallahi” ve “vallahi mi” sözcüklerinin sınırlı sayıda kullanıldıkları görülmektedir. Kitaplarda en fazla geçen “selam” sözcüğü ise sözlü derlemde sadece bir kez geçmektedir.

Bütüncemizde bulunan yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarında teklifsiz deyimlere ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir. Deyimler her dilde öğrenilmesi daha zor kavramlardır. Türkçenin de deyimler açısından zenginliği düşünüldüğünde kitapların deyimlere ağırlık vermesi anlaşılır bir durumdur. Ancak sözlü derlemde bu kadar yoğun bir deyim kullanımından ziyade daha çok seslenme ve ünlemler kendisini göstermektedir.

4 kitap serisindeki tüm teklifsiz sözcük ve sözceler sadece diyaloglarda bulunmaktadır, okuma metinlerinde teklifsiz kullanımlara hiç yer verilmemiştir. Bu durum teklifsiz dilin hangi durumlarda kullanıldığı konusunu destekler niteliktedir. Akademik bir yazıda ya da bilgilendirici bir metinde teklifsiz dile yer verilmesi elbette beklenemez. Teklifsiz dile yalnızca yakın ilişki içinde bulunduğumuz kişilerle konuşurken başvururuz. İnsanların günlük hayatlarında samimi oldukları kişilerle daha fazla vakit geçirdikleri, dolayısıyla sözlü iletişimde teklifsiz dile daha çok başvurdukları düşünülürse yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitapların da teklifsiz kullanımlara daha çok yer vermeleri beklenir. Oysa incelemelerimiz sonucunda gerçek iletişim durumları

ve doğal dil kullanımı ile öğretim amaçlı olarak hazırlanan ders kitaplarında teklifsiz dil kullanımı açısından doğru bir orantı kurulmadığı saptanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada toplumdilbilimin araştırma alanına giren ölçünlü dil, teklifsiz dil, argo, jargon gibi dil türleri ya da düzeyleri arasındaki farklar ortaya konduktan sonra, Türkçede “teklifsiz dil” kullanımları özellikle sözcelem-edimbilim kuramları ışığında incelenmiştir. Tez çalışmasının sonunda, alanyazında sınırlarının kesin olarak belirlenmemiş olduğu teklifsiz dilin ölçünlü dilden farklı olarak samimi ve resmi olmayan iletişim ortamlarında kullanıldığı ve kimi zaman argoyu da içerebildiği; argodan farklı olarak “belirli topluluklara özgü ve kapalı bir dil olmadığı”; ölçünlü dilden ve argodan daha yaygın olarak toplumun her kesimindeki kişiler tarafından kullanıldığı ortaya konmuştur.

Teklifsiz dil kullanımları belirlenirken yukarıda da sözünü ettiğimiz belli ölçütlere uyulmuştur:

- resmi bir ortamda ve samimi olunmayan iletişim durumlarında kullanılmayacak olması;
- argo gibi belli gruplara özgü olmaması;
- jargon gibi belli mesleklere veya toplumsal kesitlere özgü olmaması;
- ölçünlü karşılığı varsa bununla karşılaştırılması. Örneğin: Ölçünlü dil: “Nasılsın?”; Teklifsiz dil: “Ne haber?”, “Naber?” “Ne var ne yok?; Ölçünlü dil: “İyiyim”; Teklifsiz dil: “İyilik”, “İyilik sağlık”. Ölçünlü dil: “Bunu sürekli düşünüyorum”; Teklifsiz dil: “Buna kafayı taktım”.

Türkçe teklifsiz dil kullanımlarının yöntemli ve bilimsel bir bakış açısıyla saptanması amacıyla ODTÜ Türkçe Sözlü Derleminden seçilen 13 diyalog ile yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanmış 4 kitap serisinden toplam 24 kitapta tarama çalışması yapılmıştır. Bu kitaplardaki teklifsiz kullanımlar ayrı ayrı tablolandırıldıktan sonra 4 kitap serisi birbiriyle karşılaştırılmıştır. Son olarak da Sözlü Derlem ile öğretim kitapları birbiriyle karşılaştırılmıştır.

Teklifsiz dil kullanımları saptanırken TDK Sözlükleri ve Dil Derneği Sözlüğüne başvurulmuş, bu sözlüklerin saptadığımız teklifsiz söz ve söz öbeklerine ne tür açıklamalar getirdiği araştırılmıştır. Yapılan incelemelerde sözlüklerin çoğu kez

teklifsiz (TKZ) açıklamasına yer vermediği, hatta birbirine çok yakın teklifsiz kullanımlardan birinde açıklama yer alırken diğerinde açıklama bulunmadığı, bazı teklifsiz kullanımlara “argo” açıklaması getirildiği gibi düzensiz durumlarla karşılaşmıştır. (Örneğin; “şekerim”: teklifsiz, “güzelim”: açıklama yok; “kuzum”: teklifsiz, “yavrum”: açıklama yok; “gıcık ol-”: argo, “cehennem ol-”: açıklama yok.)

Özgün iletişimlerin kayıt altına alınıp sesli ve çevriyazı ile sunulduğu ODTÜ Sözlü Derlemindeki teklifsiz kullanımlar ile yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarındaki teklifsiz kullanımlar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır:

Bu farkların nedenleri şunlar olabilir: 1) Sözlü Derlemde kısıtlı sayıda kayıt bulunduğu için iletişim durumları yeterince çeşitli değildir. 2) Öğretim kitaplarında ise iletişim durumları daha çok çeşitlilik göstermektedir.

Buna karşın, öğretim kitaplarının özgün dil kullanımlarını yeterince dikkate almadığı görülmektedir. Örneğin Sözlü Derlemde sözcük türlerinden ünlemler çok sayıda yer alırken, öğretim kitaplarında daha çok deyim kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, Sözlü Derlem ile öğretim kitaplarının teklifsiz dil kullanımı açısından seslenme ve hal hatır sorma edimsöz değerleri gibi bazı ortak noktaları da bulunmaktadır.

Ancak en sık kullanılan teklifsiz sözcük ya da sözcelerin öğretim kitaplarında ve derlemde birbirlerinden farklı olmasının yanı sıra, öğretim kitaplarının bazılarında oldukça az sayıda teklifsiz sözcük ya da sözceye yer verildiği görülmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için kullanılan kitapların özgün konuşmaları temsil etmesi beklenirken yukarıdaki farklılıklara bakıldığında bu kitapların teklifsiz dil açısından özgün konuşmaları yeteri kadar temsil edemediği görülmektedir.

Öte yandan, yabancı dil öğretiminde - öğreniminde önemli başvuru kaynaklarından olan sözlüklerin yönlendiriciliği öğrenenler için büyük bir önem taşımaktadır. Sözlükler madde başı olan sözcüklerin farklı anlamlarının tanımları ve eşanlamlı karşılıklarının yanı sıra çoğunlukla söz konusu sözcüğün hangi iletişim durumunda kullanılacağına (alay, hakaret; hukuk, coğrafya, jeoloji, spor vb.), hangi dil türüne ve düzeyine (argo, halk dili, teklifsiz dil, mecaz, eski vb.) ait olduğuna ve köken bilgisine (Arapça, Macarca, Fransızca, İngilizce vb.) dair bilgiler de sunarlar. Bu kapsamda sözlüklerde örneğin köken bilgisi gibi dil düzeylerinin de sistemli ve tutarlı bir biçimde yer alması

beklenir. Bu nedenle bu çalışmada Türk Dil Kurumu Sözlükleri ve Dil Derneği Sözlüğü teklifsiz dil açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu inceleme sonunda iki sözlüğün teklifsiz dil-argo, teklifsiz dil-halk dili gibi dil düzeyi belirlemelerinde önemli farklılıklar saptanmıştır. Özellikle, teklifsiz dil kapsamındaki pek çok sözcük ve söz öbeğine hiçbir açıklama getirilmediği görülmüştür. Açıklama getirilenlerde ise yine bir kavram karmaşası olduğu saptanmıştır.

Diğer taraftan, Türk Dil Kurumunun 35 yıl arayla yayımladığı 1983 ve 2018 basımları karşılaştırıldığında iki basım arasında dil düzeyi açıklamaları açısından önemli farklılıklar saptanmıştır. 83 basım sözlükte henüz dile yerleşmemiş kavramların bulunmaması anlaşılır bir durumken, 2018 basımda bu kavramlara yer verildiği halde dil düzeylerine açıklama yazılmamasının nedeni anlaşılammıştır. Sınırlı bütüncemizde bulduğumuz teklifsiz kullanımları sözlüklerde ararken 83 basımda teklifiz olarak nitelendirilen ancak 2018 basımda dil düzeyi ile ilgili açıklama yazılmayan birçok sözcüğe rastlanmıştır. Teklifsiz olma özelliğini hâlâ koruyan bu sözcüklerdeki teklifsiz açıklamasının kaldırılmış olması da dikkat çekici bir olgudur.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitap setleri ağırlıklı olarak yetişkinler için hazırlanmaktadır. Tezimizde incelen 4 kitap setinin de üniversite öğrencileri için hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bu öğrencilerin gündelik yaşamlarını rahat bir şekilde sürdürebilmeleri için teklifsiz dili de öğrenmeleri gereklidir. Bu açıdan en sık kullanılan teklifsiz sözcük ve sözcelere basitten karmaşığa, en sık olandan daha az sık olana doğru A1-A2, B1-B2 seviyelerinde yer verilmesi gerekmektedir.

A1 seviyesindeki her yabancı dil öğretimi kitabı ilk olarak hedef dildeki temel tanışma ve selamlaşma diyaloglarını öğretir. Tanışma ve selamlaşma konuşmaları sadece ölçünlü dil kullanılarak yapılan konuşmalar değildir. Bu açıdan incelediğimiz 4 kitabın tanışma ve selamlaşma bölümlerini incelediğimizde *Yedi İklim Türkçe A1* kitabında yalnızca ölçünlü dile yer verildiği görülmektedir; *İstanbul A1* kitabında ise hem ölçünlü hem de teklifsiz selamlaşma diyalogları bulunmaktadır. Günlük konuşmalarda özellikle de gençlerin sıklıkla tercih ettiği, ODTÜ Sözlü Türkçe derleminde de sık sık geçen “naber” (kitaplarda geçen yazılı dildeki hali “ne haber”), “ne var ne yok”, “iyilik”, “iyilik sağlık” gibi yaygınlığı çok fazla olan teklifsiz kullanımlar yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitaplarda mutlaka bulunmalıdır.

Teklifsiz dilin, dil düzeyleri açısından oldukça önemli bir yeri olmasına ve günlük hayatta bu kadar sık kullanılmasına rağmen alanyazında bu konuda yeterli çalışma yapılmamış olması bir eksikliktir. Dil sözlükleri arasında, hedef kitlesi daha çok anadil kullanıcıları olan Türkçe Argo Sözlükleri bulunmasına karşın teklifsiz dil konusunda Türkçe sözlüklerinde tutarlı ve yeterli olmayan dil düzeyleri açıklamaları dışında bilgi edinilememektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de teklifsiz dil kullanımları çoğunlukla göz ardı edilmekte, yalnızca yaygın olarak kullanıldığı düşünülen bazı söz ve sözcelere yer verilmekte, öğretim kitapları ya yetersiz sayıda teklifsiz dil içermekte ya da bu kitaplar hazırlanırken gerçek dil kullanımlarına ve derlemlere yeterince başvurulmamaktadır.

Bu bağlamda ve tez konumuz çerçevesinde elde edilen sonuçlar ışığında “Türkçe teklifsiz dil kullanımı ve öğretimi” alanına katkı sağlayacağını düşündüğümüz öneriler şunlardır: Türkçe sözlüklerde, sözcüklerin örnek kullanımları için ağırlıklı olarak yazınsal yapıtlardan seçilmiş olan cümlelerin yanı sıra gündelik iletişim durumlarını temsil eden örnek sözcelere de yeterince yer verilmeli; Türkçe sözlüklerde dil düzeylerine ilişkin açıklamalar tutarlı ve yeterli olmalı; yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlere yönelik olarak sözcük ve sözce boyutunda “Teklifsiz Dil Sözlüğü” hazırlanmalı; Türkçe öğretimi kitap setlerinde teklifsiz kullanımlar daha fazla vurgulanmalı ve çeşitlilik göstermeli; teklifsiz dil-argo ayrımları kesin olarak yapılmalı; ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde gerçek iletişim durumları-edimsöz-dil düzeyleri arasındaki ilişkilere özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK.
- Aksan, D. (2016). *Anlambilim. Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1971) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2 / Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aktunç, H. (1998). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: YKY.
- Akyıldız, S. T. (2019). Yabancı Dil Öğretimi ve Yöntemleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları II*, 139-155.
- Austin, J. L. (1990). *How To Do Things With Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Aydın, Y. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Argonun Yeri Üzerine Bir Tartışma. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5(2), 308-326.
- Bayraktar, S. (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bir Kültür Aktarım Aracı Olarak Kalıp Sözler*. Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Benveniste, E. (1995). *Genel Dilbilim Sorunları*. N. Öztokat (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Biçer, N., Alan, Y. (2017). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13(3), 1130-1139.
- Bosnalı, S., Er, F. (2015). Les Gens Du Balto'da Kullanılan Sözcükler Açısından "Genç Dili" Üzerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 6, 71-88.
- Büyükikiz, K. K. (2014). Göreve Dayalı Öğretim Yöntemi (Task-Based Method). M. Durmuş, A. Okur (Ed.). *Yabancılar Türkçe Öğretimi El Kitabı*. 123-125. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Coşkun, O. (2017). Yabancı Dil Öğretiminde Eylem Odaklı Yaklaşım. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*. 16, 83-101.
- Chomsky, N. (2009). *Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri*. V. Kılıç (Çev.). İstanbul: Bgst Yayınları.

- Dellal, N.A., Çınar, S. (2011). Yabancı Dil Eğitiminde İletişimsel Yararlı Yaklaşım, Öğretmen Roller, Davranışları ve Sınıf İçi İletişim. *Dil Dergisi*. 154, 21-36.
- Dağabakan, F. Ö. (2012). Toplumdilbilimsel Bir Kavram Olarak Kadın-Erkek Dil Ayrımına Türkçe ve Almanca Açısından Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 47, 87-106
- Darıcı, E. (2012). *Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Yer Alan Kalıplaşmış Sözlerin Politik Söylemdeki Yeri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Demir, N., Yılmaz, E. (2009). Temel Kavramlar. N. Demir, E. Yılmaz (Ed.). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. 4-13. Ankara: Nobel Yayın.
- Demircan, Ö. (2014). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2014). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1980). *Türk Argosu*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dil Derneği. (2022). 28.04.2019 tarihinde <http://www.dilderneği.org.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Dilidüzgün, Ş. (2015). Eylem Odaklı Yaklaşım Bağlamında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Etkinlikleri. *Dil Eğitimi ve Araştırma Dergisi*. 16-34
- Eker, S. (2006). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (1987). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Fidan, D. (2017). Söz Edimi Kuramına Genel Bir Bakış ve Eğitim Ortamlarında Kullanımı: Diksiyon Dersleri İçin Bir Etkinlik Denemesi. *Turkish Studies*. 12(25), 373-400.
- Göçer, A. (2017). Türkçenin İkinci Dil Olarak Öğretiminde İletişimsel Yöntemin Özellikleri, Kullanımı ve İşlevleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. 5(4), 1-16.
- Günay, D., Kırman, Ü. (2005). Bilimsel Söylem ve Kanıtlama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 327-333.
- Günday, R. (2015). *Yabancı Dil Öğretiminde Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler ve Multimedya Araç ve Materyalleri*. Ankara: Favori Yayınları.
- Güzel, A., Barın, E. (2013). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Basım.

- Işık Güler, H., Eröz-Tuğa, B. (2017). Sözlü Türkçe Derlemi ve Türkçe Ulusal Derleminde (U)lan'ın Edimbilimsel Bir İncelemesi, *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi, MEUDED*, 14 (2), 37-60.
- İmer, K. (1987). Toplum Dil Bilimin Kimi Kavramlarına Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 31(1-2), 213-230.
- İmer, K. (1990). *Dil ve Toplum*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Çalışma Kitabı*. (2015). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı*. (2015). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Çalışma Kitabı*. (2014). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı*. (2014). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı*. (2015). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Çalışma Kitabı*. (2015). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- Kıran, A. (2015). Anlambilim ve Dil Öğretimi. E. Korkut, İ. Onursal (Ed.). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi*, 57-89. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kıran, Z. (1999). Sözceleme ve Göstergibilim. *Dilbilim Araştırmaları 1999*, 93-99.
- Kıran, Z., Kıran (Eziler), A. (2006). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kocaman, A. (2006). Dilbilim: Temel Kavramlar. A. Kocaman (Haz.). *Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*, 9-14. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Korkut, E. (2017). *Söz ve Kimlik. Söylemler Bize Ne Söyler?* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- König, G. (1991). Toplumdilbilim Açısından "Dil" ve "Dil Türleri". *Dilbilim Araştırmaları 1991*, 59-70.
- König, G. (1992). Dil ve Cins: Kadın ve Erkeklerin Dil Kullanımı. *Dilbilim Araştırmaları 1992*, 25-36.

- Marget, E. (2015). Toplumdilbilim ve Dil Öğretimi: Dili, İçinde Geliştiği Toplumsal Bağlamda Öğrenme. E. Korkut, İ. Onursal (Ed.). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi*, 244-271. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Memiş, M. R., Erdem, M. D. (2013). Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntemler, Kullanım Özellikleri ve Eleştiriler. *Turkish Studies*. 8(9), 297-318.
- Onursal, İ. (2015). Edimbilim ve Dil Öğretimi. E. Korkut, İ. Onursal (Ed.). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi*, 129-158. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, Y. (2014). *Türkçenin Kapıları 2 Anahtar Kitap*. Ankara: Kurmay.
- Polat, Y. (2014). *Türkçenin Kapıları 2*. Ankara: Kurmay.
- Polat, Y. (2016). *Türkçenin Kapıları 1 Anahtar Kitap*. Ankara: Kurmay.
- Polat, Y. (2016). *Türkçenin Kapıları 1*. Ankara: Kurmay.
- Rifat, M. (1998). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.
- Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual.
- Sözlü Türkçe Derlemi. (2022). 03.02.2016 tarihinde <https://std.metu.edu.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Şen, M. (2002). Argo Üzerine. E. Gürsoy-Naskali, G. Sağol (Ed.). *Türk Kültüründe Argo*. İstanbul: SOTA Yayınları.
- Şimşek, Sağın Ç. (2006). Toplumdilbilim. A. Kocaman (Haz.). *Dilbilim. Temel Kavramlar, Sorunlar, Tartışmalar*, 77-88. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Tanrıtanır, B. C. (2005). Türkçe’de Dilin Cinsiyete Göre Kullanımı. M. Sarıca (Haz.) *Sözlü Dil Yapısı*, 36-50. İstanbul: Multilingual.
- TDK. (2022). 04.10.2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- TELC (2013). *Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi: Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme*. Frankfurt: telc GmbH.
- Türkçe Sözlük*. (2018). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük*. (1983). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2022). 20.12.2020 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_Dil_Kurumu adresinden erişilmiştir.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual.

- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A1 Çalışma Kitabı*. (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A1 Ders Kitabı*. (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A2 Çalışma Kitabı*. (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A2 Ders Kitabı*. (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti B1 Çalışma Kitabı*. (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti B1 Ders Kitabı*. (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü.
- Yeni Hitit 1 Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı*. (2011). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yeni Hitit 1 Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*. (2011). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yeni Hitit 2 Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı*. (2011). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yeni Hitit 2 Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*. (2011). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yorulmaz, M. (2009). *Göreve Dayalı Öğretim Yönteminin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dinleme Becerisinde Kullanılmasının Avantajları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Edirne.
- Yunus Emre Enstitüsü. (2022). 01.10.2020 tarihinde <https://www.yee.org.tr/> adresinden erişilmiştir.

EKLER

EK 1. Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 23/06/2022</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Teklifsiz Dil ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Teklifsiz Dilin Yeri ve Önemi.</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">23/06/2022</p> <p>Adı Soyadı: Esra Darıcı _____</p> <p>Öğrenci No: N13149752 _____</p> <p>Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları _____</p> <p>Programı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi _____</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr. _____</p>
<p><u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">_____</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH STUDIES TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 23/06/2022

Thesis Title / Topic: Informal Language and the Place and Importance of Informal Language in Turkish as a Foreign Language

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

23/06/2022

Name Surname: Esra Darıcı

Student No: N13149752

Department: Turkish Studies

Program: Teaching Turkish as a Foreign Language

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

EK 2. Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 23/06/2022
<p>Tez Başlığı / Konusu: Teklifsiz Dil ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Teklifsiz Dilin Yeri ve Önemi</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 167 sayfalık kısmına ilişkin, 21/06/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 8 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
23/06/2022
<p>Adı Soyadı: Esra Darıcı</p> <p>Öğrenci No: N13149752</p> <p>Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları</p> <p>Programı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR</p> <p style="text-align: center;">_____</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF TURKISH STUDIES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF TURKISH STUDIES
TO THE DEPARTMENT OF TURKISH STUDIES**

Date: 23/06/2022

Thesis Title / Topic: Informal Language and the Place and Importance of Informal Language in Turkish as a Foreign Language

According to the originality report obtained my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 21/06/2022 for the total of 167 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 8 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Turkish Studies Institute Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

23/06/2022

Name Surname: Esra Darıcı
Student No: N13149752
Department: Turkish Studies
Program: Teaching Turkish as a Foreign Language
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

EK 3. Turnitin Benzerlik İndeksi

TEKLİFSİZ DİL VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TEKLİFSİZ DİLİN YERİ VE ÖNEMİ

ORJİNALLİK RAPORU

%8	%8	%2	%3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
2	paperity.org İnternet Kaynağı	%1
3	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	%1
4	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
5	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	dad.boun.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
7	mersin.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	e-dergi.atauni.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	open.metu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1